**КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ,
ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ІННОВАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**КАФЕДРА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**КАФЕДРА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ,
ІНФОРМАЦІЙНОГО ТА КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА
ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

**КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ І
ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

**МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ
30 ТРАВНЯ 2025 РОКУ**

**ХАРКІВ
2025**

УДК 347.77/78(477)

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
рішенням кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 7 від 19.06.2025 р.)

Актуальні проблеми права інтелектуальної власності в сучасних умовах. Харків : Право, 2025. 352 с.

До збірника увійшли тези доповідей і повідомлень учених, практикуючих юристів, представників судових органів, а також аспірантів, здобувачів і студентів.

Видання адресоване науковим співробітникам, аспірантам, викладачам юридичних факультетів закладів вищої освіти, а також працівникам суду, адвокатури, органів юстиції, практикуючим юристам, іншим особам, які вивчають і застосовують цивільне законодавство України.

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданихфактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники.

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2025

Організаційний комітет круглого столу

Гетьман Анатолій Павлович – ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України;

Лученко Дмитро Валентинович – проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор;

Барабаш Юрій Григорович – проректор з науково-педагогічної роботи та стратегічного розвитку Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, член-кореспондент НАПрНУ, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, доктор юридичних наук, професор;

Яроцький Віталій Леонідович – завідувач кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, член-кореспондент НАПрНУ, Заслужений діяч науки і техніки України, доктор юридичних наук, професор;

Кодинець Анатолій Олександрович – завідувач кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, адвокат, патентний повірений України;

Харитонова Олена Іванівна – завідувачка кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія», докторка юридичних наук, професорка, Відмінник освіти України, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент НАПрНУ;

Яворська Олександра Степанівна – завідувачка кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права Юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, докторка юридичних наук, професорка;

Тупицька Євгенія Олександрівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Попов Віктор Андрійович – кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Філонова Юлія Михайлівна – кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Яроцький Віталій Леонідович,
д-р юрид. наук, проф.,
зав. кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
чл.-кор. НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України

Філонова Юлія Михайлівна,
канд. юрид. наук, асист.
кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЮРИДИЧНА ОСВІТА У СФЕРІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС СУЧАСНОГО ЮРИСТА

Сучасна молодь наразі має безліч можливостей для самореалізації у будь-якій сфері людської діяльності. Разом із тим отримання якісної юридичної освіти, з орієнтацією на глибоке вивчення права інтелектуальної власності, може для багатьох майбутніх юристів на все життя визначити їх професійне становлення та стабільний подальший фаховий розвиток. Спочатку варто зазначити, що належним чином підготовлені фахівці у сфері права інтелектуальної власності у сучасному світі інформаційних технологій є надзвичайно високооплачуваними та затребуваними на вітчизняному та міжнародному ринках праці. Без їх фахового внеску важко уявити належне функціонування сучасної цифрової економіки, у якій творчі інноваційні розробки значним чином визначають фундамент сталого соціально-економічного зростання будь-якої країни світу.

Один із ключових прагматичних аргументів на користь вибору професійної діяльності, дотичної до правового супроводу набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності, полягає у високому рівні оплати праці та стабільному попиті на відповідних фахівців. За інформацією центру досліджень даних про заробітну плату

та кар’єру в США PayScale, організаційний та правовий супровід бізнес-проєктів, пов’язаних із відносинами інтелектуальної власності, є найбільш високооплачуваним. Наприклад, середній річний дохід (з урахуванням бонусів, розподілу прибутку та комісійних) для патентних повірених складає приблизно 180 000 $, адвокатів з питань інтелектуальної власності – 162 000 $, а адвокат у сфері нерухомості отримує лише приблизно 83 000 $. В Україні попит на юристів у сфері права інтелектуальної власності також з кожним роком зростає, особливо з урахуванням притаманних сьогоденню євроінтеграційних процесів та тенденцій пріоритетного розвитку найбільш високотехнологічних секторів вітчизняної економіки. За даними кадрового порталу Work.ua, середня заробітна плата юриста у сфері права інтелектуальної власності в Україні становить не менше 30 000 ₴ на місяць, що досить непогано для в умовах сучасних реалій. Цей показник перевищує середню заробітну плату по країні, що свідчить про високу цінність таких фахівців на вітчизняному ринку праці.

Одним із найбільш динамічних та високооплачуваних в Україні є IT-сектор. Згідно з дослідженням DOU, медіанна заробітна плата українських IT-розробників у 2024 році становила близько 3 300 $ на місяць. Заробітна плата юристів IT-сфери в Україні варіюється залежно від рівня знань, навичок та вмінь відповідного фахівця, його досвіду, кваліфікації та обсягу виконуваної ним роботи. Початківці заробляють в еквіваленті від 400 $, а юристи з більшим досвідом можуть заробляти в середньому від 2 000 $ до 5 000 $ на місяць. Загалом, такі розбіжності обумовлені значною кількістю чинників, включаючи не тільки зазначені вище, але і ділову репутацію та гудвіл компанії, складність та темпоральні вимоги до проєктів, регіон їх здійснення, індивідуальні здібності працівника тощо. Юристи IT-компаній переважно займаються питаннями ліцензування програмного забезпечення, набуття та здійснення авторських прав, патентування винаходів та корисних моделей, правового супроводу судових спорів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Юристи такого профілю діяльності забезпечують вирішення інших правових питань, пов'язаних з відносинами інтелектуальної власності, зокрема, розробкою та впровадженням інноваційних технологічних продуктів. У глобалізованому світі, де технології не визнають кордонів, юристам IT-сфери необхідно володіти глибокими знаннями специфіки міжнародного, національного та вітчизняного законодавства та практики його застосування у розглядуваній царині. Робота таких

фахівців передбачає необхідність глибокої обізнаності з приписами міжнародних договорів, конвенцій, стандартів та інших нормативних вимог, що регулюють відносини інтелектуальної власності на міжнародному рівні.

Здійснення юридичного супроводу здійснення та захисту суб'єктивних прав інтелектуальної власності вимагає глибокого знання та органічного поєднання у практичній площині кількох різновекторних напрямів людської діяльності. Мова йде про технології та інновації, власне право в об'єктивному та суб'єктивному розумінням та юриспруденція, сучасний маркетинг, креативні індустрії тощо. Це надає юристам у сфері права інтелектуальної власності широкий спектр професійних можливостей. Крім цього, набуття статусу фахівця у сфері права інтелектуальної власності значно розширює географічні межі працевлаштування навіть для юриста-початківця. У поєднанні з достатнім рівнем знання англійської чи іншої мови міжнародного спілкування юристи у сфері права інтелектуальної власності можуть працювати як в Україні, так і за кордоном. Необмеженим для молодого юриста є і вибір місця роботи і фахової сфери застосування отриманих ним знань та навичок на практиці. Він може претендувати на працевлаштування у вітчизняних чи міжнародних компаніях у сфері патентування чи ІТ-технологій, юридичних фірмах, державних установах та навіть у вітчизняних органах державної влади та управління. Отже, глибоке знання специфіки вітчизняних та міжнародних механізмів правового регулювання відносин інтелектуальної власності є запорукою набуття можливості бути причетним до найсучасніших напрямів функціонування та подальшого розвитку суспільства та є інвестицією у власну конкурентоспроможну кар’єру.

І нарешті, професія юриста (на відміну від професій інженера чи медика, які об’єктивно мають більш універсальний характер з точки зору можливості вибору країни застосування набутих навичок та вмінь) зазвичай має щонайменше одну ключову особливість. Вона є затребуваною найчастіше лише в тій країні, у якій було видано відповідний диплом і законодавство якої вивчав випускник закладу вищої юридичної освіти. Виключення з цього загального правила складають найбільш престижні та загальновідомі заклади вищої освіти на кшталт Гарварда, Оксфорда, Сорбонни та інших визнаних університетів світового рівня. При цьому навіть у випадку прийняття на роботу випускника цих престижних університетів він все одно не

звільняється від необхідності опанування тонкощів чинного законодавства тієї країни, в якій він здійснює свою фахову діяльність. Закони, нормативні акти, судова практика та правозастосування суттєво відрізняються в різних державах, що значно обмежує мобільність юристів на міжнародному ринку. Водночас фахівці-юристи у сфері інтелектуальної власності мають стартові переваги та значно ширші можливості для пристосування до відповідних національних реалій, подальшого професійного розвитку та перспектив кар'єрного зростання не тільки у країні видачі диплому юриста. До прикладу, ІТ-юристи можуть працювати в міжнародних компаніях, надавати юридичні послуги для клієнтів з різних країн з можливістю повністю перейти на віддалений режим роботи, не обмежуючи свою фахову самореалізацію географічними межами та законодавчою специфікою окремої держави.

Варто зазначити також, що вагомість і необхідність створення належних умов для забезпечення фахового кадрового потенціалу у сфері права та технологій підтверджуються на рівні Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. Тенденція до неоіндустріалізації, впровадження концепції Індустрії 4.0, роботизації, розвитку ІТ-технологій, врахування екологічних викликів у найближчі десять років істотно змінить перелік найбільш затребуваних професій. За оцінками експертів, зростатиме попит на фахівців, здатних проєктувати та впроваджувати нові технології з урахуванням правових аспектів. Як уже зазначалось, підвищеній попит будуть мати також професії, пов'язані з ІТ-технологіями, управлінням даними та екологізацією виробництва. Тому розвиток освітніх професійних програм та підготовка фахівців-юристів, здатних працювати на стику права та технологій, – це вимога часу. Водночас ця вимога являє собою також базову необхідність для будь-якого суспільства та держави, які прагнуть не лише наздоганяти прогрес, а активними діями його прискорювати та формувати своє майбутнє. Ця потреба вже усвідомлена на рівні вітчизняного державного управління та наших закладів вищої юридичної освіти. Зокрема, в сучасних умовах наш Університет враховує зазначені тенденції, активно адаптуючи свої освітньо-професійні програми до нових викликів цифрової епохи та актуальних запитів вітчизняного та міжнародного ринків праці.

Поглиблене вивчення права інтелектуальної власності є невід'ємною складовою перманентного процесу підготовки майбутніх юристів у сфері приватного права. Цей висновок підтверджується результатами опитування, проведеного серед представників судової

влади, прокуратури, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, адвокатів, представників Верховної Ради України, міжнародних та правозахисних організацій[1]. Обраний нашим Університетом курс на оновлення юридичних освітніх програм шляхом посилення їхньої технологічної та інноваційної складової цілком відповідає сучасним запитам щодо врахування та реального втілення європейських і світових стандартів вищої юридичної освіти.

На наш погляд, відмова від створення умов для отримання якісної юридичної освіти у сфері права інтелектуальної власності та інформаційних технологій – це не просто втрата можливостей, а стратегічна помилка, що прирікає будь-яку країну на відставання. Така ситуація може негативно позначитись не лише на економіці та міжнародному іміджі відповідної держави, а й на майбутніх юристах, які будуть змушені опинитись у професійному вакуумі, не маючи необхідних компетентностей для роботи в умовах наявної для сучасного світу технологічної реальності.

Сучасні виклики розвитку світової та вітчизняної економіки найчастіше визначають актуальні напрями та сфери формування стартапів. У сучасному світі кожен стартап при сприятливих умовах може перетворитися на багатомільйонну прибуткову компанію. В цих умовах програмні продукти стають повноцінним активом, а саме право інтелектуальної власності в об'єктивному розумінні постає тим регулятором, який в найбільшій мірі захищає їх від несанкціонованого копіювання і використання як засобу недобросовісної конкуренції. Разом з тим, відносини у сфері права інтелектуальної власності завжди були дотичними до економічних експериментів та підприємницького креативу. Сьогодення дедалі більше потребує фахівців-юристів, здатних не просто знати на вміти правильно тлумачити та застосовувати правові норми у зазначеній сфері. Сучасність вимагає від юриста у сфері права інтелектуальної власності креативно використовувати свої глибокі теоретичні знання та практичні навички, трансформуючи їх у дієві практичні механізми забезпечення здійснення та захисту прав інтелектуальної власності. Наша сучасна молодь відзначається гнучкістю мислення, адаптивністю та здатністю інтуїтивно передбачати перспективні напрями розвитку світової економіки. Вони усвідомлюють

[1] Опитування у межах Проєкту ЄС Еразмус+ «Модернізація правничої освіти для підтримки європейської та євроатлантичної інтеграції України» (Опитування проведено у період з 04.12.2024 р. по 30.12.2024 р.)

важливість своїх власних зусиль у ході забезпечення правової визначеності у міжнародному, національному (перш за все включаючи всі країни Євросоюзу) та вітчизняному сегментах цивільного обороту об'єктів права інтелектуальної власності. Мова йде про сфери здійснення та захисту авторських прав, прав на комп'ютерні програми (включаючи проблеми правового режиму штучного інтелекту), прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки, породи тварин та сорти рослин, правові засоби захисту комерційної таємниці, конфіденційної інформації, та інші об'єкти права інтелектуальної власності, які є стрижневими елементами та рушійною силою всіх позитивних сучасних соціально-економічних трансформацій.

На сьогодні кожен, хто має доступ до Інтернету, є не лише користувачем цифрового простору, а й суб’єктом відповідних правовідносин. Останні передбачають нормативну визначеність правового режиму його персональних даних, у межах якої користувач постає повноцінним носієм суб'єктивних цивільних прав на цифровий контент та суб'єктом застосування механізмів захисту та самозахисту від неправомірного використання охороноздатних інтелектуальних продуктів. Варто зазначити також, що в сучасних умовах знання, вміння та навички у сфері права інтелектуальної власності є необхідною умовою професійного зростання та успішності у всіх її проявах не лише для юристів. Вони набувають особливої значущості для стартаперів, розробників цифрових продуктів, підприємців всіх передбачених чинним законодавством України форм підприємництва (зі створенням юридичної особи чи у статусі підприємця без створення юридичної особи) та всіх осіб, дотичних до інноваційного сектору вітчизняної економіки. У зв'язку з цим у молодих, талановитих та амбітних випускників-юристів є всі шанси започаткувати власні перспективні бізнес-стартапи чи розвивати існуючий бізнес не у статусі найманого працівника, а вийти на рівень партнерських відносин зі своїм колишнім роботодавцем.

Таким чином, виклики, що характеризують сучасний глобалізований, надзвичайно полярний та непростий сучасний світ, визначають нові пріоритети у підготовці майбутніх юристів. Процеси невпинної цифровізації всіх суспільних процесів безпосередньо визначають специфіку фахового формування здобувачів вищої юридичної освіти та формують їхні інтереси та професійні орієнтири. Саме тому як вибіркові, так і обов'язкові дисципліни у межах вітчизняного права, що стосуються захисту персональних даних,

правового регулювання відносин цифрової економіки та договірних відносин у сфері ІТ, стають центральними елементами сучасної правничої освіти. Набуття знань у цій царині стає вирішальним чинником їх майбутнього професійного успіху. Адже студенти, які вже на старті своєї кар'єри юриста розуміють юридичну природу програмного коду, софту чи мобільного застосунку, мають незаперечні стартові фахові переваги. З юристами, знання яких сфокусовані на сфері права інтелектуальної власності та глобальних процесах цифровізації, завжди охоче співпрацюють державні інституції, інвестори, найбільш фінансово спроможні роботодавці та інші зацікавлені особи. До того ж, зважаючи на глобальний характер світового цифрового середовища, знання приписів міжнародних нормативів (зокрема, GDPR) стають перепусткою в найуспішніші потужні у фінансовому відношенні та стабільно прибуткові світові ІТ-компанії. Саме в них від юристів очікують комплексного підходу до захисту інвестицій, промислових, фінансових та інших інновацій, забезпечення постійного розвитку корпоративного гудвіллу, забезпечення недоторканності ділової репутації корпорації, а також дотримання у відповідній корпорації необхідного рівня конфіденційності та надійного захисту персональних даних.

Окрему увагу привертають сучасні виклики, пов'язані з проблемами правового регулювання відносин у сфері використання штучного інтелекту. Останній на сьогодні є одним із феноменів, що найбільш динамічно розвивається та невпинно охоплює всі основні сфери людської діяльності. Його стрімкий розвиток вимагає чіткого визначення його правового режиму, врахування етичних аспектів, вирішення питань захисту прав інтелектуальної власності. Важливого значення у зв'язку з цим набуває встановлення меж відповідальності за використання AI-технологій (тобто технологій застосування штучного інтелекту), а також їхньої інтеграції в систему сучасного права. Проблему складає також забезпечення юридичної відповідальності особи, що використовує штучний інтелект у відповідній сфері людської діяльності, перед особами, яким у зв'язку з цим було завдано майнової чи немайнової шкоди. Варто принагідно зауважити, що вітчизняний правовий режим штучного інтелекту виключає його правосуб'єктність та, зокрема, можливість його притягнення до юридичної відповідальності за завдану шкоду у межах деліктоздатності. Приписи вітчизняного законодавства, що стосуються зазначених проблем, цілком відповідають запровадженому Євросоюзом консолідованому

нормативному підходу щодо визначення базових основ правового режиму штучного інтелекту. Разом з тим, у чинних директивах Євросоюзу у майбутньому не виключається можливістьна рівні національних законодавств країн Євросоюзу надання штучному інтелекту особливої правосуб'єктності (можливо за аналогією правосуб'єктності такого штучного суб'єкта права як юридичні особи публічного та приватного права).

Бірюкова Алевтина Геннадіївна,
д-ка юрид. наук, доц.,
доц. кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЦИВІЛЬНО -ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ЗОБРАЖЕННЯ

Авторські права на зображення є складовою частиною інституту авторського права, що регулюється положеннями чинного законодавства України, зокрема Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-XII (далі – Закон про авторське право) [1]. Відповідно до статті 8 зазначеного Закону, об’єктами авторського права є, серед іншого, твори образотворчого мистецтва, включаючи малюнки, картини, ескізи, фотографічні твори та твори, створені способами, подібними до фотографії. Таким чином, зображення, незалежно від їхньої форми вираження (традиційної чи цифрової), визнаються творами, що охороняються авторським правом.

Авторські права на зображення включають як особисті немайнові права, так і майнові права. Особисті немайнові права (стаття 14 Закону про авторське право) включають право на визнання авторства, право на зазначення імені автора у зв’язку з використанням твору, а також право на захист твору від спотворення, перекручення чи іншого посягання. Майнові права (стаття 15) охоплюють виключне право дозволяти чи забороняти використання твору, зокрема його відтворення, розповсюдження, публічний показ, адаптацію тощо.

Слід підкреслити, що захист авторських прав на зображення виникає автоматично з моменту створення твору, без необхідності його

реєстрації чи дотримання інших формальностей, що відповідає нормам Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів від 1979 року, до якої Україна приєдналася у 1995 році [2]. Ця міжнародна угода, поряд із положеннями Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС), закріплює принцип охорони авторського права на твори, що існують у матеріальній формі [3]. Таким чином, авторські права на зображення є комплексним правовим інститутом, що забезпечує правову охорону як немайнових, так і майнових інтересів автора, сприяючи збереженню цілісності твору та контролю за його використанням у суспільному обігу.

Порушення авторських прав на зображення проявляється у різноманітних формах, які можуть зачіпати як особисті немайнові, так і майнові права автора. Відповідно до статті 52 Закону про авторське право, порушенням авторського права вважається будь-яке використання об'єкта авторського права без дозволу правовласника або з порушенням умов наданого дозволу, а також присвоєння авторства на твір.

Однією з найпоширеніших форм порушення є незаконне відтворення зображення, тобто створення копій без згоди автора чи іншого правовласника. Незаконним також є розповсюдження таких копій, зокрема через публікацію в мережі Інтернет, продаж, обмін або передання третім особам. Згідно з пунктом «а» частини першої статті 15 Закону про авторське право, виключне право на відтворення твору належить автору або іншій особі, яка отримала це право.

Окремо варто виділити незаконне публічне показування чи використання зображення у комерційних цілях без дозволу правовласника. Така форма порушення часто має місце у рекламній продукції, видавничій діяльності, на вебсайтах та у соціальних мережах. Порушенням вважається і внесення змін до зображення (наприклад, його адаптація, змішування з іншими творами, редагування), якщо такі зміни спотворюють первісний задум автора, що прямо заборонено частиною четвертою статті 14 Закону про авторське право.

Особливої уваги потребує порушення особистих немайнових прав автора, зокрема присвоєння авторства або відсутність зазначення імені автора при використанні зображення. Такі дії є прямим посяганням на право авторства, що охороняється як на національному рівні (стаття 14 Закону про авторське право), так і відповідно до міжнародних актів, зокрема Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (стаття 6-bis).

Варто також зазначити, що особливим випадком порушення є використання зображення без належного врахування ліцензійних обмежень або умов вільного використання, передбачених статтями 21–25 Закону про авторське право. Зокрема, навіть у випадках вільного використання творів для навчальних чи наукових цілей, необхідно дотримуватися вимоги про зазначення імені автора та джерела запозичення.

Підстави для цивільно-правової відповідальності за порушення авторських прав на зображення визначаються сукупністю норм національного законодавства та міжнародних актів, що регулюють сферу інтелектуальної власності. Відповідно до частини першої статті 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», будь-яке порушення особистих немайнових чи майнових прав автора або іншого правовласника створює підстави для застосування цивільно-правової відповідальності.

Цивільно-правова відповідальність ґрунтується на загальних положеннях цивільного права про деліктні зобов'язання, що передбачені статтями 1166 та 1173 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [4]. Зокрема, відповідно до статті 1166 ЦК України, шкода, завдана неправомірними діями особи, підлягає відшкодуванню в повному обсязі. При цьому для виникнення відповідальності необхідна наявність таких елементів: протиправність поведінки порушника, наявність шкоди, причинно-наслідковий зв'язок між діями та шкодою, а також вина особи, яка вчинила порушення. Наявність шкоди може полягати як у матеріальних збитках (втрата доходу, знецінення вартості твору), так і у нематеріальних (моральна шкода, порушення репутації автора).

Важливим аспектом є також презумпція вини порушника у випадках порушення авторських прав, встановлена частиною другою статті 1166 ЦК України: особа, яка завдала шкоди, звільняється від відповідальності лише у разі доведення відсутності своєї вини. Такий підхід підвищує рівень захисту авторських прав і спрощує для правовласника процедуру захисту порушених прав.

Додатково варто враховувати положення статті 52^1 Закону про авторське право, яка передбачає можливість стягнення компенсації за порушення авторських прав як альтернативу відшкодуванню реальних збитків чи упущеної вигоди. Це означає, що автор або інший правовласник має право обрати між традиційним відшкодуванням збитків та стягненням визначеної судом грошової компенсації без необхідності доказування фактичного розміру збитків. Таким чином, підставами для цивільно-правової відповідальності за порушення

авторських прав на зображення є встановлений факт порушення прав автора чи іншого правовласника, наявність шкоди та причинно-наслідковий зв'язок між неправомірними діями і завданою шкодою, що тягне за собою обов'язок порушника відшкодувати заподіяні збитки або виплатити компенсацію.

Незважаючи на нормативно закріплені механізми захисту авторських прав на зображення, практична реалізація цивільно-правової відповідальності супроводжується рядом проблемних питань, що ускладнюють ефективне поновлення порушених прав.

Однією з ключових проблем є встановлення факту авторства та доведення належності авторських прав у судовому порядку. Закон України «Про авторське право і суміжні права» передбачає презумпцію авторства (частина друга статті 11), однак на практиці сторони часто зіштовхуються із труднощами у наданні належних доказів, особливо у випадках, коли зображення публікуються в мережі Інтернет без зазначення автора. У подібних випадках необхідність доведення факту створення твору автором покладає на останнього додатковий доказовий тягар, що може бути складним з огляду на динамічність цифрового середовища.

Особливу складність становить визначення розміру збитків або компенсації. Відповідно до статті 52^1 Закону про авторське право, автор може вимагати або відшкодування реальних збитків, або виплату компенсації у фіксованому розмірі. Проте у реальних справах обґрунтування розміру збитків є вкрай ускладненим через труднощі у встановленні обсягу втраченого прибутку або розміру шкоди, заподіяної неправомірним використанням зображення. У ряді випадків суди, за відсутності достатньої доказової бази, відмовляють у стягненні компенсації або суттєво знижують її розмір.

Окрему категорію практичних проблем становить виконання судових рішень про припинення порушення авторських прав у цифровому середовищі. Незважаючи на можливість звернення до адміністратора сайту або хостинг-провайдера з вимогою про видалення незаконно розміщеного зображення, у багатьох випадках порушники залишаються невстановленими через використання анонімних або закордонних ресурсів, що ускладнює реалізацію права на захист.

Крім того, актуальною проблемою залишається низький рівень правосвідомості користувачів Інтернету щодо дотримання авторських прав. Поширене уявлення про безкоштовність доступу до цифрового контенту сприяє масовому порушенню прав авторів зображень, що

вимагає посилення як правових, так і просвітницьких заходів на державному рівні.

Таким чином, на практиці реалізація цивільно-правової відповідальності за порушення авторських прав на зображення супроводжується низкою суттєвих труднощів, пов'язаних із доведенням авторства, кваліфікацією порушення, визначенням збитків і виконанням судових рішень, що вимагає подальшого удосконалення як законодавчого регулювання, так і практики його застосування.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20 (дата звернення: 29.04.2025).

2. Бернська конвенції про охорону літературних і художніх творів: Паризький акт від 24 липня 1971 року змінений 2 жовтня 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення: 29.04.2025).

3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 29.04.2025).

4. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 29.04.2025).

Коваль Ірина Федорівна,
д-ка юрид. наук, проф.,
декан юридичного факультету
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інтелектуальна власність в інформаційному суспільстві, з поміж інших значень, є, насамперед, цінним економічним ресурсом. Для творців результатів інтелектуальної діяльності вона виконує роль джерела доходів, мотиватора для подальших творчих пошуків. Для юридичних осіб, які впроваджують об'єкти інтелектуальної власності у

бізнес сфері, інтелектуальна власність стає нематеріальним (IP) активом, основною інновацій, засобом конкурентної боротьби, предметом вигідних ліцензійних угод тощо. Не менше економічних вигід отримує від інтелектуальної власності і держава. Фінансова сталість суб'єктів господарювання, створення нових виробництв і відповідно робочих місць, активізація інноваційної діяльності, технологічні прориви у виробничих процесах створюють відчутні для економічної системи держави наслідки, серед яких збільшення надходжень до бюджету, вирішення проблем зайнятості і безробіття, розвиток інноваційної економіки, стимулювання добросовісної конкуренції. Для майбутньої відбудови країни це вкрай важливі завдання.

Разом з тим, сам по собі результат інтелектуальної діяльності рідко здатен створити надприбуток для правоволодільця без додаткових вкладень. Життєвий цикл об'єкта інтелектуальної власності, який приносить прибуток, передбачає значні витрати на його правову охорону (отримання патенту, свідоцтва), доведення до стану експериментального зразку, виробництво готової продукції тощо. Всі стадії так званої комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності пов'язані з невизначеністю, непередбачуваністю та відповідно ризикованістю для правовласника. Для позначення такої діяльності застосовується поняття «венчурний бізнес» – бізнес, що займається реалізацією ризикових проєктів, ризикових інвестицій головним чином у сфері науково-технічних новинок [1].

З огляду на зазначене, враховуючи, з одного боку, велику зацікавленість держави в економічних зрушеннях від успішної комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, а з іншого боку, значні ризики і витратність підприємницької діяльності, пов'язаної з комерціалізацією і здійсненням інновацій, важливою є підтримка з боку держави цих суспільно корисних і затребуваних процесів. У цьому контексті важливим є дослідження теоретичних і практичних аспектів державної підтримки суб'єктів господарювання у зазначеній сфері.

У Проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки зазначається, що для здійснення прориву в Україні мають бути застосовані механізми підтримки інноваційної діяльності, трансферу технологій, що довели свою життєздатність у провідних країнах світу, зокрема: пряме фінансування інноваційної діяльності та трансферу технологій; венчурне фінансування; податкова підтримка інноваційної діяльності; кредитування інновацій; підтримка трансферу знань;

підтримка комерціалізації об’єктів права інтелектуальної власності; розвиток інноваційної інфраструктури; підтримка інноваційної діяльності на підприємствах, у т.ч. публічно-приватне партнерство.

Для розвитку інноваційної діяльності, що базується на використанні об’єктів інтелектуальної власності, в державі має бути створено сприятливий економіко-правовий клімат і середовище.

В України із прийняттям у 1991 р. Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність» були передбачені податкові пільги для науково-технічної діяльності, розпочата діяльність Державного інноваційного фонду України. Однак з 1999 року податкові пільги скасовано, Державний інноваційний фонд ліквідовано. Незважаючи на прийняття законів України «Про інноваційну діяльність» (2002 р.) та «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій» (2006 р.), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (2011 р.), норми цих законів, що стосувалися фінансової підтримки інноваційної діяльності та трансферу технологій, були зупинені наступними актами. Відсутність засобів державного впливу на інноваційний розвиток економіки призвело до щорічного зменшення підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, а також в незначному рівні інноваційної продукції, що виробляється в Україні та поставляється на експорт [2].

Законодавство багатьох держав – членів ЄС передбачає податкові стимули для інноваційної діяльності, проведення досліджень та розробок. Поширеним інструментом підтримки є кредитні пільги у вигляді надання безвідсоткових кредитів або кредитів за зменшеними ставками, гарантій фінансових організацій в рамках державних програм пільгового кредитування.

Національним суб’єктам інноваційної діяльності також доцільно запропонувати відповідні економічні стимули, зокрема, у вигляді особливого режиму оподаткування. Це може стосуватись оподаткування доходу, який отримує правовласник у вигляді роялті. Ринок інтелектуальної власності опосередковує велику кількість різноманітних актів передання прав інтелектуальної власності. Відповідно до визначення, наданого в Національному стандарті №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», роялті – це ліцензійний платіж у вигляді сум, які сплачуються періодично, залежно від обсягів виробництва або реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з використанням об'єкта права інтелектуальної власності. Це означає, що роялті виплачується лише за тими договорами, за якими не змінюється

правовласник, а надається тимчасовий дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності. Це зазвичай ліцензійний договір або договір комерційної концесії. Економіка вкрай зацікавлена в укладенні таких договорів, адже переваги отримують обидві їх сторони. Так, ліцензіар створює нові ринку збуту продукції під своєю торговельною марку, розширюючи належну йому частку на відповідному ринку, отримає додатковий прибуток у вигляді ліцензійних платежів (роялті). Користувач, у свою чергу, використовує вже доведені до стадії реального впровадження об'єкти інтелектуальної власності, не витрачаючи на це значні ресурси і час, також він забезпечує підвищений попит на продукцію завдяки використанню бренду правовласника, створеного торговельною маркою, оригінальним промисловим зразком тощо. Держава отримує збільшення суб'єктів інноваційної діяльності, конкурентоздатну економіку, нові робочі місця, більш високий рівень виробничих потужностей, податки з доходів правовласника і користувача.

Згідно з Податковим кодексом України роялті оподатковується податком на прибуток за правилами, встановленими для оподаткування дивідендів, тобто за ставкою 18 % (пп. 170.3.1 п.170.3 ст.170). При цьому слід звернути увагу, що такі ж доходи, але отримані нерезидентом із джерелом їх походження з України, оподатковуються за меншою ставкою – у розмірі 15 % (пп. 141.4.2). Отже, правовласник-нерезидент перебуває у нерівному, більш вигідному фінансовому становищі з правовласником-резидентом у разі передання права на використання об'єкта інтелектуальної власності. Така політика не спрямована на підтримку інноваційної діяльності, винахідництва, внутрішнього ринку інтелектуальної власності.

Національний правовласник об'єкта інтелектуальної власності або особа, що використовує об'єкт інтелектуальної власності на інших законних підставах, не має всередині країни податкових стимулів, які б мотивували його розширювати свої бізнесові можливості, пов'язані із створенням і реалізацією інновацій. Для порівняння, у зарубіжних країнах (США, Велика Британія, Польща) діють знижені ставки для оподаткування роялті для резидентів (10, 15 %) порівняно із ставками податку на прибуток для нерезидентів.

Таким чином, у нашій країні доцільно розглянути можливість зменшення ставки оподаткування доходу, який отримує суб'єкт прав інтелектуальної власності - резидент у вигляді роялті, принаймні до розміру ставки такого податку для нерезидентів.

Прикладом податкової пільги для ІТ бізнесу було звільнення протягом 10 років від сплати податку на додатну вартість до 1 січня 2023 року. Це сприяло розвитку ІТ індустрії, з іншого – бюджет недоотримав величезні кошти податкових надходжень. Через це таку практику не продовжили.

Зрозуміло, що держава має за рахунок податкових пільг стимулювати інноваційні процеси, разом з тим, потрібен здоровий баланс між втратами економіки і податковими пільгами. Можна розглядати різні варіанти стимулювання, як-то: зменшення ставки оподаткування роялті податком на прибуток, звільнення від оподаткування інноваційної діяльності на певний період (перший рік започаткування такої діяльності) або для суб'єктів малого бізнесу.

При цьому при обранні певного підходу мають братись до уваги потреби держави у найбільш затребуваних розробках і інноваціях, стартапи у сфері оборони, кібербезпеки, будівництва та відновлення інфраструктури, медицини, аграрного сектора, зелених технологій. Слід також враховувати і національну специфіку щодо категорій заявників, а саме той факт, що основну частину заявок на винаходи серед внутрішніх заявників-юридичних осіб складають заявки від бюджетних установ сфер освіти і науки. Тому, якщо держава зацікавлена в створенні і промисловій реалізації необхідних інновацій, потрібне відповідне державне регулювання цієї сфери, зокрема за допомогою системи державного замовлення на розробку певних видів технологій.

Список використаних джерел:

1. Литвин І.В., Шевчук К.С. Венчурний бізнес в Україні: сучасний стан та передісторія розвитку. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку.* 2022. № 2 (8). URL: https://science.lpnu.ua/smeu/all-volumes-and-issues/volume-4-number-2-2022/venture-business-ukraine-current-state-and

2. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні URL: https://ukrpatent.org/atachs/IP-Strategy-2020-25.pdf

Кодинець Анатолій Олександрович,
д-р юрид. наук, проф.,
зав. кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, провідний науковий
співробітник Науково-дослідного інституту
інтелектуальної власності
НАПрН України

ЮРИДИЧНА ОСВІТА У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства економіка будь-якої держави базується на засадах впровадження та широкого використання результатів інноваційної діяльності, прискорення інформаційних трансформацій та цифровізації всіх соціальних процесів.

За цих обставин важливим є підготовка висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців, наділених необхідним рівнем теоретичних знань, умінь та практичних навиків для розв'язання задач дослідницького та інноваційного характеру у сфері інтелектуальної власності та інформаційного права. Відтак, розбудова інноваційного суспільства, заснованого на підтримці інтелектуального капіталу, передбачає високий рівень підготовки спеціалістів, залучених до процесів охорони та захисту прав інтелектуальної власності, юридичного супроводу інформаційної діяльності.

У базовому документі, що визначає реалізацію євроінтеграційних засад розвитку державотворення України – Угоді про асоціацію [1] у ст. 252 зафіксоване положення: «сфери співробітництва України та ЄС включають, зокрема, такі види діяльності як пропагування та розповсюдження інформації стосовно прав інтелектуальної власності, inter alia серед ділових кіл та в громадянському суспільстві; широка поінформованість споживачів і власників прав».

У проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на 20220- 2025 роки, що була обговорена під час

парламентських слухань на тему «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні» 16 грудня 2019 також визначено, що «розвиток національної системи інтелектуальної власності має передбачати розв'язання таких найважливіших завдань, як створення умов для покращання інвестиційного клімату України та підтримки підприємництва; створення умов для реалізації конституційних прав громадян на доступність освіти у сфері інтелектуальної власності, трансферу технологій та інноваційної діяльності; підвищення рівня свідомості та правової культури українського суспільства у сфері інтелектуальної власності» [2].

Незважаючи на зазначені положення щодо важливості навчання у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності, наразі можна констатувати, що на рівні вищої освіти навчання у сфері інтелектуальної власності започатковане ще 90-х роках наразі досить мінімізоване та часто обмежується викладанням лише окремих, подекуди, вибіркових дисциплін.

Так, у 1997 році в Україні відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 24.05.1997 № 507 було відкрито підготовку фахівців за окремою спеціальністю 7.000002 «Інтелектуальна власність» (специфічні категорії). Постановою КМ України від 27.08.2010 № 787 до переліку спеціальностей, за якими здійснювалась підготовка магістрів було запроваджено підготовку магістрів «Інтелектуальна власність» (специфічні категорії), яка здійснювалася у понад 16 закладах вищої освіти України [2, с. 85].

Водночас, згідно з постановою КМ України від 29.04.2016 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [3] та прийнятого на її виконання наказу МОН України від 12.04.2016 р. № 419 підготовка фахівців з інтелектуальної власності була вилучена зі специфічних категорій, було визначено її переведення в галузь знань Право (08), спеціальність Право (081) або в галузь знань «Управління та адміністрування» (07), спеціальність – менеджмент (073); спеціальність – підприємництво, торгівля та біржова діяльність (076);

Після цього кількість закладів вищої освіти, що раніше забезпечували підготовку фахівців з інтелектуальної власності (специфічні категорії) суттєво зменшилась. Наразі підготовка магістрів з інтелектуальної власності здійснюється лише у незначній кількості закладів освіти. Зокрема, в Києві така підготовка здійснюється у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та

Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». У регіональному розрізі підготовка магістрів з інтелектуальної власності провадиться у Сумському державному університеті (на базі кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства навчально-наукового інституту права), у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (на базі кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту економіки і права),

За спеціальністю менеджмент 073 галузі знань «Управління та адміністрування» (07) підготовка магістрів з інтелектуальної власності забезпечується у Київському інституті інтелектуальної власності та права НУ «Одеська юридична академія»; Українському державного університеті науки і технологій (м. Дніпро на базі кафедри інтелектуальної власності та управління проектами), Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут».

Відзначимо, що у серпні 2024 р. КМ України було прийнято постанову «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти» [4], яким було змінено Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021). Зазначена постанова набирала чинність з 01 листопада 2024р. проте в ній також відсутня як окрема спеціальність чи галузь знань за якою можливо здійснювати підготовку фахівців на базі вищої освіти бакалаврського, магістерського рівня або доктора філософії як інтелектуальна власність.

Ще однією проблемою у зазначені сфері є становлення додаткових вимог до атестації здобувачів вищої освіти у межах окремих спеціальностей (зокрема із галузі знань Право) як на етапі вступу до магістратури, так і на етапі завершення навчання на другому рівні вищої освіти. Постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 р. № 497 «Про атестацію здобувачів ступеня фахової передвищої освіти та ступенів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту» [5] було встановлено, що атестація здобувачів ступенів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у формі кваліфікаційного іспиту здійснюється за спеціальностями, визначеними переліком спеціальностей, затвердженим цією

постановою. Зокрема, до таких спеціальностей було віднесено атестацію за спеціальністю D8 «Право» і D9 «Міжнародне право».

Наразі Єдиний державний кваліфікаційний іспит (надалі - ЄДКІ) з права є обов'язковим іспитом, який складають слухачі магістратури наприкінці навчання для отримання диплома магістра [6]. Метою проведення іспиту є виявлення базових компетентностей здобувачів освіти за спеціальністю 081 «Право» та 293 «Міжнародне право» до виконання первинних функцій на практиці. Наявність позитивного результату ЄДКІ, що проводиться як форма атестації, є обов'язковою вимогою для отримання документа про вищу освіту, тобто диплома магістра [6].

Програма єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями "Право" та "Міжнародне право" на другому (магістерському) рівні вищої освіти була затверджена наказом МОН України 08.10.2021 № 1076 [7]. Однак, у програмі серед 12 блоків, за якими проводиться ЄДКІ з права відсутній блок з інтелектуальної власності. У деталізованій структурі ЄДКІ [7] у межах блоку «Цивільне право» лише одне питання присвячене сфері права інтелектуальної власності (п.5.8. Захист права інтелектуальної власності). При цьому, питання з інформаційного права, загалом, відсутні у структурі ЄДКІ.

Наказом МОН України №503 від 11.04.2024 р. «Про внесення змін до програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями 081 Право та 293 Міжнародне право на другому (магістерському рівні)» було змінена структура ЄДКІ. До складу предметних правничих галузей, з яких заплановане складання єдиного іспиту було добавлено «Основи права Європейського Союзу». Водночас, як і раніше у межах струткури іспиту відсутні питання з інформаційного права та лише одне з питань у межах блоку з цивільного права присвячене захисту права інтелектуальної власності.

Зазначена ситуація фактично зводить нанівець всі спеціалізовані освітні програми з інтелектуальної власності за галуззю знань «Право», які ще залишалися в окремих закладах вищої освіти. Адже незалежно від того, що навчання за цими освітніми програмами проводиться за спеціальними профільними дисциплінами з авторського права, промислової власності, договірного регулювання відносин інтелектуальної власності і. т.д., здобувачам магістерського рівня по завершенню навчання все рівно доведеться складати обов'язковий іспит (ЄДКІ) із зовсім інших юридичних галузей (кримінального, адміністративного, міжнародного права тощо). Відтак, замість

підготовки висококваліфікованого спеціаліста-юриста у сфері інтелектуальної власності та інформаційного права, реалізація будь-якої освітньої програми з права магістерського рівня незалежно від її змісту має передбачати підготовку здобувача освіти до складання ЄДКІ з кримінального, міжнародного, цивільного, конституційного, адміністративного та інших галузей права без врахування будь-якої специфіки навчання у магістратурі. За цих обставин можна констатувати, що кількість спеціалізованих програм з інтелектуальної власності магістерського рівня із галузі знань «Право» та кількість відповідних закладів вищої освіти, що забезпечуватимуть таку підготовку може суттєво зменшитись.

Враховуючи наведене, вимушені констатувати, що за наявних тенденцій розвитку вищої юридичної освіти вже у найближчій перспективі може відчуватися суттєва потреба у фахівцях- юристах з інтелектуальної власності та інформаційного права, які були б спроможні забезпечувати охорону та захист прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності, охорону інформаційних прав, ведення юридичного супроводу інформаційних процесів цифрової трансформації як у приватному секторі, так і у межах діяльності органів державної влади.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

2. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на 2020-2025 роки. Проєкт. URL: https://ukrpatent.org/atachs/IP-Strategy-2020-25.pdf.

3. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2016 р. № 266. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text

4. Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2024 №1021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF/ed20241101#Text

5. Про атестацію здобувачів ступеня фахової передвищої освіти та ступенів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту : Постановою Кабінету Міністрів України від 19.05.2021 № 497. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2021-%D0%BF#Text.

6. ЄДКІ з права: що треба знати магістрантам-юристам URL: https://osvita.ua/vnz/edki/90393/

7. Про затвердження програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями "Право" та "Міжнародне право" на другому (магістерському) рівні вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2021 № 1076. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v1076729-21.

8. Про внесення змін до програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями 081 Право та 293 Міжнародне право на другому (магістерському рівні) : наказ Міністерства освіти і науки України МОН України від 11.04.2024№ 503. URL:https://osvita.ua/doc/files/news/919/91939/Nakaz.MON-503.vid.11.04.2024.pdf

Копитова Олена Сергіївна,
д-ка юрид. наук, доц., ст. дослідник
кафедри економіко-правових
дисциплін
Навчально-наукового інституту
права та психології
Національної академії внутрішніх справ

НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Актуальність дослідження проблеми недобросовісної конкуренції та зловживання правами інтелектуальної власності обумовлена стрімким зростанням ролі об’єктів інтелектуальної власності у сучасних суспільних відносинах, економіці та цифровізації господарських процесів. У XXI столітті об’єкти інтелектуальної власності перетворилися на ключові інструменти не лише для забезпечення конкурентоспроможності суб’єктів господарювання, але й для недобросовісного впливу на ринок. У зв’язку з цим усе частіше

фіксуються випадки, коли права на торговельні марки, винаходи, корисні моделі, промислові зразки використовуються не з метою інноваційної діяльності чи комерціалізації результатів творчої діяльності, а як засіб обмеження доступу конкурентів до ринку, блокування творчих або технологічних розробок або створення штучної монополії. Така практика суперечить природі права інтелектуальної власності як інституту, покликаного стимулювати прогрес і забезпечувати справедливу конкуренцію.

З іншого боку, українське господарське законодавство стикається з викликами, пов'язаними з імплементацією європейських стандартів конкурентного права та адаптацією національних інституцій до умов відкритого ринку. Недосконалість нормативно-правового регулювання, недостатній рівень правозастосовної практики, а також відсутність належного механізму ідентифікації зловживань у сфері права інтелектуальної власності зумовлюють необхідність комплексного переосмислення господарсько-правових підходів до даної проблематики.

Недобросовісна конкуренція є складним багатогранним явищем, що охоплює систему дій суб'єктів господарювання, спрямованих на одержання переваг у підприємницькій діяльності, які суперечать принципам чесної конкуренції, добросовісності та розумності. Господарське законодавство України визначає недобросовісну конкуренцію як дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності [1]. Така дефініція базується на міжнародних стандартах, зокрема на положеннях ст. 10 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності, яка визнає недобросовісною будь-яку дію, що здатна ввести в оману, дискредитувати конкурента чи створити плутанину в комерційній діяльності [2]. З огляду на це, правова характеристика недобросовісної конкуренції в українському законодавстві поєднує як загальні засади господарсько-правового регулювання, так і спеціальні інструменти антимонопольного контролю.

До основних видів недобросовісної конкуренції, які виділяються у вітчизняному праві та практиці, належать, зокрема: неправомірне використання позначень, копіювання зовнішнього вигляду продукції, поширення оманливої або неповної інформації, дискредитація господарської діяльності конкурента, а також схилення до розірвання договорів з контрагентами. Наприклад, відповідно до ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», забороняється неправомірне використання комерційного (фірмового) найменування, торговельної

марки, рекламних матеріалів, упаковки товару, що можуть спричинити змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання. Подібні дії призводять до спотворення ринкової інформації, обману споживачів та перерозподілу клієнтської бази на користь порушника. Особливої уваги набувають випадки копіювання оформлення продукції, що є типовими у сфері харчової, косметичної та фармацевтичної промисловості, коли ідентичність кольорів, шрифтів, упаковки чи форми товару вводить споживача в оману щодо виробника. Такий тип порушення визнається одним з найбільш небезпечних для добросовісних учасників ринку, оскільки шкодить не лише репутації, а й обсягам реалізації їх продукції.

У сфері господарсько-правових відносин, поряд із проблемами недобросовісної конкуренції, усе частіше фіксуються випадки навмисного використання прав інтелектуальної власності не з метою захисту інновацій чи підтримки творчої діяльності, а для досягнення протиправної комерційної вигоди. З огляду на це, важливо проаналізувати явище зловживання правами, яке становить загрозу для конкурентного середовища та порушує баланс інтересів учасників ринку. Таке зловживання набуває дедалі витонченіших форм і вимагає не лише чіткого нормативного регулювання, а й належного правозастосування. У цьому контексті доцільним є глибше дослідження природи зловживань правами інтелектуальної власності в господарському праві, їх класифікації та особливостей прояву як в українській, так і в міжнародній практиці.

У господарському праві зловживання правами інтелектуальної власності розглядається як використання правовласником своїх виключних прав у спосіб, що суперечить їхньому призначенню, порушує принципи добросовісності та справедливості, а також завдає шкоди іншим учасникам ринку або обмежує конкуренцію. Таке зловживання може проявлятися у різних формах, включаючи патентний тролінг, блокування технологій, штучне розширення обсягу прав та фіктивне ліцензування.

Патентний тролінг є однією з найпоширеніших форм зловживання, коли особа або компанія отримує патенти не з метою впровадження інновацій, а для подальшого пред'явлення претензій до інших суб'єктів господарювання з вимогою сплати ліцензійних платежів або компенсацій. В Україні це явище набуло значного поширення, що негативно впливає на економічний розвиток та інноваційну діяльність [3, с. 27].

У міжнародній практиці також фіксуються випадки зловживання правами інтелектуальної власності. Наприклад, у США та Китаї активно

обговорюється проблема патентного тролінгу та його вплив на інноваційний розвиток. У Китаї вживаються заходи для захисту бізнесу від патентних війн, спричинених зловживанням патентними правами [4].

Недобросовісна конкуренція та зловживання правами інтелектуальної власності призводять до низки негативних наслідків. Зокрема, порушуються принципи добросовісної конкуренції, створюються нерівні умови на ринку, що сприяє його монополізації. Такі дії підривають репутацію компаній, знижують довіру споживачів і гальмують інноваційну активність через страх перед патентним тиском. Водночас зростають витрати бізнесу на правовий захист, а правова невизначеність ускладнює прогнозування рішень судів і антимонопольних органів. Ці наслідки свідчать про потребу комплексного правового реагування та гармонізації антимонопольного й інтелектуального регулювання в національному господарському праві.

Боротьба з недобросовісною конкуренцією та зловживанням правами інтелектуальної власності потребує комплексного підходу, що включає як правові, так і організаційні інструменти. Насамперед, важливим є удосконалення законодавства, зокрема конкретизація ознак недобросовісних практик, посилення відповідальності за їх вчинення, а також адаптація національних норм до положень міжнародних актів, таких як Паризька конвенція про охорону промислової власності та Угода ТРІПС.

Другим важливим напрямом є ефективна робота Антимонопольного комітету України, який має не лише реагувати на заяви про порушення, а й здійснювати превентивну діяльність, включаючи роз'яснення практики застосування законодавства та виявлення системних зловживань. Доцільним є також посилення судового контролю, особливо у справах про патентне тролінг, дискредитацію та копіювання комерційного вигляду продукції, з обов'язковим врахуванням економічних наслідків для ринку.

Окрему роль відіграє розвиток механізмів саморегулювання ринку, зокрема через етичні кодекси бізнесу, інститути медіації та арбітражу, що дозволяє знизити рівень конфліктності у сфері інтелектуальної власності. Крім того, важливо підвищувати рівень правової культури бізнесу, стимулюючи дотримання принципів добросовісності, прозорості та соціальної відповідальності.

Отже, запровадження дієвих механізмів виявлення і припинення недобросовісних практик у сфері інтелектуальної власності сприятиме зміцненню довіри до правової системи та підвищенню інвестиційної привабливості національного ринку. Підхід, орієнтований на превенцію

правопорушень, у поєднанні з ефективним реагуванням на вже вчинені порушення, дозволить сформувати конкурентне середовище, засноване на інноваціях, а не на правових маніпуляціях

Список використаних джерел:

1. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр
2. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123
3. Коросташова І. Патентний тролінг як прояв недобросовісної конкуренції: поняття, ознаки, причини. *Вісник Академії митної служби України*. Серія «Право». 2015. № 1 (14). С. 23–28.
4. Мельник В. Патентний тролінг і патентні війни у Китаї. Як захистити свій бізнес? URL: https://4b.ua/blog/patent-trolling-in-china

Кохановська Олена Велеонінівна,
д-ка юрид. наук, проф.,
проф. кафедри цивільного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

АНАЛІЗ РЯДУ ЗМІН ДО КНИГИ ЧЕТВЕРТОЇ В ПРОЦЕСІ ОНОВЛЕННЯ ЦК УКРАЇНИ

Серед змін до Книги четвертої Цивільного кодексу України (далі в цих тезах – ЦК України) [1], які запропоновані на нинішньому етапі розробниками оновлених норм права інтелектуальної власності, увагу привертає пропозиція виключити із глави 38 ЦК України норми про відкриття [2], що пояснюється тим, що це такий об’єкт, який втратив своє значення в результаті розпаду радянської системи охорони прав інтелектуальної власності і не користується правовою охороною у розвинених країнах, немає також вимог щодо охорони такого об’єкту серед міжнародних зобов’язань України.

Крім того, закріплення відкриття як об’єкта права інтелектуальної власності користується правовою охороною в чинному

кодексі, лише формально, в чому можна переконатися, ознайомившись із змістом глави 38 ЦК України.

Як відомо, реєстрація наукових відкриттів «.. мала місце – з 1959 р., однак пізніше вона була припинена. Відносну ясність у цій сфері забезпечувало Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції, яке було затверджено постановою Ради міністрів СРСР від 21 серпня 1973 р. № 584. Після розпаду СРСР… Україна визнала реєстрацію наукових відкриттів недоцільною» [3, с. 3–8], – у зв'язку із значною працемісткістю перевірки як достовірності, так і новизни заявок на відкриття; складнощами експертизи, яка була під силу лише на академічному рівні: а також через велику кількість заявок на відкриття, які оцінювались як незначні.

У подальшому аргументи проти існування системи охорони відкриттів посилилися у зв'язку із недостатньою кількістю держав, де така реєстрація прийнята, а отже - недоведеністю її користі для наукового розвитку суспільства, недостатністю чітких критеріїв для виокремлення закономірностей і властивостей відповідних явищ для визнання їх відкриттями.

Вагомою причиною занепаду правових розробок в цій сфері можна вважати і відсутність в період існування країн радянського табору, достатнього фінансового стимулу для учених і зацікавлених осіб.

Якщо узагальнити, в цивілістичній літературі дорекодифікаційного періоду зверталась увага на ряд важливих особливостей відкриття, а саме: цей об'єкт, з одного боку, характеризувався як результат творчої діяльності у науковій сфері, що зводився до досліджень – експериментальних і фундаментальних. З іншого боку – вважалося, що відкриття являє собою принципово нові знання про об'єктивно існуючі, раніше невідомі якості, закони і явища матеріального світу.

Таким чином, на відміну від винаходу, який є результатом отримання чогось нового, раніше не відомого, відкриття вже існує в об'єктивній реальності і потребує лише виявлення і пояснення. Звідси – визначення наукового відкриття у чинній ст. 457 ЦК України: «1. Науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання» [1].

На нашу думку, фактично в цій статті йдеться про інформацію, яка стала відома людині чи людям, які готові її отримати, є уважними,

допитливими, а також має достатній рівень знань і підготовки, або – якщо йдеться про не вельми складні явища - вдачу для того, щоб не лише помітити певну закономірність, властивість, специфіку тих чи інших об'єктивно існуючих явища, але і встановити, пояснити їх, набувши якостей автора.

Саме тому згідно зі ст. 458 ЦК України, право на наукове відкриття належить нині його автору, який може надати йому своє ім'я або спеціальну назву, а саме право – засвідчити дипломом і отримати охорону в порядку, встановленому законом.

Детальне ознайомлення із можливостями автора відкриття свідчить про фактичну відсутність, слабкість правової охороні цього об'єкту, а відтак – і відсутність реальних перспектив для подальшого його розвитку, що знов – таки пояснюється інформаційною природою цього феномену.

Спеціалісти при цьому вважають, що навіть в разі залишення без змін положень про наукове відкриття, потреба вирішити ряд принципових питань щодо правової охорони, реєстрації, захисту прав авторів цього об'єкту залишились би актуальними, так само як і необхідність уточнення – якими є особисті немайнові права авторів наукового відкриття, які з них охоплюються нормами Книги другої, а які – положеннями Книги четвертої ЦК України.

Наразі, розробники оновленого ЦК України пропонують замість норм про відкриття розмістити у Главі 38 норми про право інтелектуальної власності на неоригінальну базу даних та неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, пояснюючи це тим, що нині такі об'єкти закріплені у Законі України «Про авторське право і суміжні права», а також передбачені Директивою 96/9/ЄС, Угодою про асоціацію тощо. Такі пропозиції висловлені і на доктринальному рівні, зокрема щодо результатів використання ШІ.

Не заперечуючи переконливість аргументів щодо виключення з ЦК України положень про відкриття як об'єкт права інтелектуальної власності, слід, між тим, звернути увагу, що запропоновані замість нього об'єкти є інформаційними за своєю сутністю і віднесення їх до об'єктів права інтелектуальної власності пояснюється переважно тенденціями, прийнятими нині на рівні європейських країн для того, щоб не залишити їх без правової охорони.

Розробники і самі про це зазначають у поясненнях до своїх пропозицій щодо доповнення цивільного законодавства ЦК України неоригінальною базою даних як об'єктом права інтелектуальної

власності: «Концептуально вони не розглядаються як такі, що мають творчий характер, оскільки здатністю до творчості наділена лише людина», - між тим: «..зараз у зв'язку із широким використанням технологій ШІ потреба у правовій охороні набула актуальності»[2].

На нашу думку, окреслені пропозиції потребують обговорення, оскільки слід не лише визначити осіб, які набувають права на такі об'єкти, але і їх відповідальність в разі спричинення шкоди в результаті генерування і використання таких об'єктів, врахувати, що прибутки від їх використання можуть генеруватися і концентруватися в інтересах окремих осіб, отже йдеться про можливість проявів недобросовісної конкуренції і монополізації ринку у цій сфері, що може відбуватися і вже відбувається нині.

Зрозуміло, що детальне унормування має відбуватися на рівні спеціального закону, що Україна має дотримуватися взятих на себе зобов'язань перед Європейським Союзом, але в ЦК України слід дотриматися узгодженості і відповідності таких норм Загальним положенням Книги першої і усіх інших книг ЦК України.

Крім того, необхідно врахувати, що доктрина інформаційних відносин стрімко розвивається і виходить за межі відносин інтелектуальної, творчої діяльності, а наша країна завжди вирізнялась проявами прогресивної думки, сміливих пропозицій, які можуть мати вплив у подальшому і на європейське законодавство.

Саме тому, підсумовуючи, зазначимо, що важливо і до оновлення цивільного законодавства, і після – продовжувати доктринальні і законодавчі пошуки у сфері, в тому числі, так званих «неоригінальних об'єктів, згенерований комп'ютерною програмою», мінімізуючи усі ризики використання ШІ та удосконалюючи регулювання відносин щодо цього непересіченого явища, виходячи передусім із пріоритетних інтересів людини.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 12.05.2025);

2. Рекодифікація цивільного законодавства (зміни до Книги 4 ЦК України). Матеріали порівняльної таблиці для обговорення в редакції від 17.04.2025 р.

3. Підопригора О. Наукове відкриття в Цивільному кодексі України. *Інтелектуальна власність*. 2003. № 7. С. 3–8.

Надьон Вікторія Валентинівна,
д-ка юрид. наук, проф. кафедри
цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ У СФЕРІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

1. Стрімкий розвиток та впровадження у повсякденне життя людей цифрових технологій, починаючи від штучного інтелекту, закінчуючи соціальними мережами, створює можливості з одного боку, для безпрецедентного прогресу, з іншого ж породжує нові етичні та екзистенційні виклики, що потребують переосмислення поняття відповідальності.

У сучасній юридичній літературі та працях зарубіжних дослідників поняття відповідальності інтерпретується по-різному. В українському тлумачному словнику «відповідальність» визначається як «здатність особи чи колективу не тільки усвідомлено вибирати дії, способи поведінки та життя, а й оцінювати їх під кутом зору їх наслідків» [1]. Відповідальність є тим інститутом законодавства, який забезпечує механізм локалізації та блокування протиправної поведінки і стимулює суспільно корисні дії людини в правовій сфері, становить міру захисту суспільства та його членів від правопорушень, захищає інтереси особи, суспільства і держави, є формою реагування держави на порушення встановленого порядку суспільних відносин [2].

2. Говорячи про глобальне розповсюдження цифровізації у світі необхідно звернути увагу на соціальні мережі та різні онлайн-платформи. Сьогодні вони стали найпотужнішими інструментами для поширення дезінформації, фейків та кіберпропаганди, що у свою чергу, створює реальну загрозу для забезпечення демократії, суспільної довіри та соціальної стабільності будь-якої держави. У цьому контексті відповідальність за боротьбу з дезінформацією, фейками тощо покладається на всіх учасників цифрової екосистеми (ЗМІ, освітні заклади, окремі користувачі тощо). Крім того, сучасний світ особливо вразливий для кібератак, зломів та інших форм кіберзлочинності. Зокрема, кібератаки

можуть завдати істотних економічних, політичних та соціальних збитків. Відповідальність щодо забезпечення кібербезпеки в даному контексті лежить на державі, яка займається розробкою стратегій кіберзахисту, на компаніях, які забезпечують безпеку власних внутрішніх систем, а також на самих користувачах, які повинні дотримуватися правил так званої «кібергігієни». Як приклади за забезпечення кібербезпеки можна навести: використання систем виявлення вторгнень (IDS) та систем запобігання вторгненням (IPS) для виявлення та блокування підозрілої активності в мережі в різних компаніях; використання надійних та унікальних паролів для кожного облікового запису користувачами та інше.

3. Використання інструментарію цифровізації для моніторингу, аналізу даних та оптимізації процесів може сприяти підвищенню ефективності та стійкості різних сфер життя суспільства, починаючи політикою та закінчуючи екологією.

4. Розрізняють дві форми відповідальності: відповідальність ex ante та відповідальність ex post.

Відповідальність ex ante пов'язана зі створенням умов, що сприяють бажаним діям та наслідкам дій та запобігають небажаній поведінці. Цю форму забезпечує держава, приймаючи закони з урахуванням перспективи розвитку цифрового суспільства, де описує умови використання Мережі (конфіденційність, доступ до сайтів тощо).

Відповідальність ex-post означає необхідність фізичній чи юридичній особі нести відповідальність та «відповідати» за порушення норм загалом за негативні обставини. Відповідальність може бути індивідуальною чи колективною. В індивідуальному порядку вона може бути застосовна до індивіда, а в колективному порядку застосовуватися – до установи або компанії. Зниження соціального контролю у кіберпросторі призводить до виникнення та поширення нових видів протиправних дій та більшої кількості порушників.

5. На відповідальність в Інтернеті впливає низка особливостей:

1) анонімність та безтілесність: кожен користувач може приписати собі будь-яке ім'я та стати вигаданим персонажем. Той факт, що вони можуть бути ідентифіковані, наприклад, за допомогою визначення IP-адрес, нічого не змінює;

2) глобальність та територіальність: мережа дозволяє учасникам віртуальної взаємодії перебувати у будь-якій точці світу. У зв'язку з тим, що соціальні норми в кожній країні індивідуальні і це відображено у національному законодавстві, до юридичної

відповідальності можна притягнути порушника лише за законами тієї держави, де він територіально перебуває;

3) технологічність: те, як людина може поводитися в мережі, багато в чому визначається доступністю та керованістю цифрових технологій. В даний час, функцію контролю на себе взяли державні структури, які за допомогою технічних засобів можуть блокувати доступ до тієї чи іншої інформації, а без протоколів зв'язку, серверів, телекомунікаційних мереж та інших інструментів неможливо здійснювати будь-які дії в Інтернеті;

4) децентралізація: будь-яка інформація, що потрапляє в мережу, може бути поширена вірусним шляхом і вже не бути підконтрольною своєму першоджерелу;

5) здійснення та незмінність: події в мережі найчастіше втілюються, зберігаються, фіксуються на постійній основі [3].

6. Відповідальність за поширення інформації, з одного боку, частково законодавчо закріплена за постачальниками послуг (провайдери, власники сайтів тощо) шляхом надання їм повноважень щодо досудового блокування інформації, має ознаками порушення прав, а з іншого боку відсутній механізм розпізнання інформації без участі людини. Наприклад, ви здійснили кілька покупок через Інтернет, якійсь контролюючій особі вони здалися сумнівними, в результаті вам блокують банківську картку, і ви повинні витрачати свій час для відновлення роботи картки. При цьому досить часто споживача навіть не інформують про блокування карти. В результаті, у віртуальному світі сфери відповідальності перетинаються і тому необхідно розглядати кожен конкретний випадок щодо притягнення до відповідальності відповідне коло осіб.

7. Багато правопорушень пов'язані з дією посадових осіб, які мають опрацьовувати особисті дані користувачів. Наприклад, неправильно зібрані та оброблені дані у разі подання заяви особою на переказ коштів може призвести до порушення права людини на соціальне забезпечення (у разі переведення пенсії) або через технічні збої програмного забезпечення, коли фізична особа не може отримати довідки від державного органу для влаштування на роботу, в результаті споживач електронних послуг не може реалізувати своє право на працю. Однак посадових осіб у таких випадках буде захищено законом і звільнено від відповідальності.

Таким чином, відповідальність за порушення особистих немайнових прав в умовах цифровізації – це складний вид

відповідальності, який регулюється нормами цивільного, адміністративного, трудового та кримінального права.

Список використаних джерел:

1. Лісовий В. С. Відповідальність. *Енциклопедія сучасної України*: електронна версія. Київ, 2005. URL: http:// esu.com.ua/search_articles.php?id=34408
2. Проблеми правової відповідальності : монографія / за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Харків : Право, 2014. С. 235.
3. Themenpapier im Projekt „Digitaler Kodex“ von Dr. Till Kreutzer, Partner iRights.Lab. URL: https://www.divsi.de/wp-content/uploads/2013/08/Themenpapier_Verantwortung-im Internet_final_2013_06_18.pdf

Ульянова Галина Олексіївна,
д-ка юрид. наук,
проректор з навчальної роботи
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – НОВИЙ ВИКЛИК У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Поширення штучного інтелекту (далі ШІ) стало новим викликом у сфері освіти та наукових досліджень. Як свого часу Всесвітня мережа Інтернет, яка відкрила доступ до неосяжних обсягів інформації і призвела до стрімкого збільшення випадків неправомірного використання та поширення творів, так і ШІ призвів до чисельних ризиків, в тому числі у сфері порушення академічної доброчесності.

Оцінюючи вплив ШІ на освітню, наукові сфери та сферу академічної доброчесності вбачається доцільним визначити як переваги, так і ризики.

Перш за все визначаючи вплив ШІ на сферу академічної доброчесності слід відзначити, що в умовах сьогодення активно застосовується різне програмне забезпечення для виявлення текстових збігів, що дозволяє запобігати проявам плагіату та неправомірного використання різних інформаційних ресурсів без належного посилання.

Через різні налаштування та алгоритми, результати перевірки роботи з застосуванням різних програмних застосунків можуть давати різний відсоток текстових збігів, цитат тощо. Тому наразі остаточне визначення та оцінки виявлених текстових збігів потребує фахової оцінки фахівців.

Новим викликом для наявного програмного забезпечення стало виявлення текстових фрагментів, які згенеровані ШІ. Така необхідність постала у зв'язку з масовим використанням зокрема chat GPT для генерування текстів без відповідного зазначення про це в роботі.

Тексти, згенеровані chat GPT, можливо за їх якістю та змістовністю розділити на дві категорії: тексти, які містять недостовірну інформацію або посилання на неіснуючі джерела інформації, навіть при зазначенні як авторів таких джерел науковців, які мають публікації за певною проблематикою. Такі текстові фрагменти цілком можуть бути виявлені під час ознайомлення з роботою.

До другої категорії слід віднести тексти, згенеровані ШІ з урахуванням існуючих джерел, емпіричних матеріалів, статистичних показників. Такі тексти можуть генеруватися з урахуванням уточнень, наданої інформації безпосередньо користувачем. Такі тексти мають науковий зміст, можуть виражати нові ідеї та обґрунтування заданої у запиті проблематики. Такі тексти виявити більш складно, що актуалізує питання застосування спеціального програмного забезпечення. Враховуючи попит на програмні застосунки, здатні виявляти тексти, згенеровані ШІ, сьогодні є чимало пропозицій різних програм, в тому числі у відкритому доступі на безкоштовних засадах, які дозволяють оцінювати тексти та визначати їх потенційного автора. Однак, як свідчить досвід, такі програми не можуть надавати гарантованого стовідсоткового результату щодо визначення приналежності тексту автору чи ШІ. Огляд 8 сервісів для виявлення текстів, згенерованих ШІ, свідчить, що програми по різному здатні оцінити тексти та вирізнити текс, виключно згенерований ШІ, та текст, який містить авторське редагування. Найбільш точний результат показав сервіс Originality.ai, який є платним застосунком [1].

На підставі проведених експериментів з перевірки текстів за допомогою спеціального програмного забезпечення Turnitin було встановлено, що у 20% випадків були виявлені помилки у визначенні автора тексту, а результати лабораторних випробувань програми вирізнялись від результатів, які видавала програма під час використання. Крім того було визначено, що для збільшення вірогідності правильної оцінки тексту його обсяг мав складати не менше 300 знаків [2].

Детектор перевірки текстів Neural Writer призначений для розпізнавання тексту, створеного штучним інтелектом, таким як ChatGPT (GPT 3.5 / GPT 4), Bard, Gemini, Llama, Mistral, Mixtral, надає можливість для перевірки текстів безкоштовно [3]. За результатами перевірки перших трьох абзаце зазначеної роботи зазначено, що текст на 70 % написано людиною, а не згенеровано ШІ. Попри те, що дійсно для написання зазначеного фрагменту роботи не використовувався chat GPT або інших аналогічний застосунок, все ж таки програма не виключила такої можливості.

Отже як і у випадку текстових збігів, при виявленні текстів згенерованих ШІ можуть поставати питання щодо правильної їх оцінки програмним забезпеченням. Активне використання ШІ, chat GPT буде лише сприяти удосконаленню якості згенерованих текстів та зниженню можливості їх вирізнення з поміж авторських текстів. Це в свою чергу буде призводити до збільшення випадків їх включення до наукових текстів чи під час виконання завдань здобувачами. Внаслідок чого актуальності набуває питання виявлення порушень академічної доброчесності через приховане використання ШІ, що проявляється у несамостійному виконанні роботи, наведенні недостовірної інформації, обмані. Відповідно до проєкту Закону України «Про академічну доброчесність» використання текстів, згенерованих ШІ, без належного посилання визнається академічним плагіатом [4]. Такий законодавчий підхід актуалізує питання щодо перегляду усталеного розуміння плагіату як привласнення авторства на твір або його частину, творцем яких визнавалась виключно людина. Натомість відповідно до проєкту Закону поряд з привласненням творів авторів, фактично запроваджується «привласнення» творів, згенерованих ШІ. Що ще раз підкреслює актуальність розмежування авторських текстів та текстів, згенерованих ШІ. А найголовніше формування культури використання ШІ в освітній та науковій сферах, як однієї з засад дотримання академічної доброчесності.

Список використаних джерел:

1. Ісаєв Д. 8 сервісів для перевірки текстів на ШІ: що вміють і яку користь принесуть вашому контенту. 20.08.2024. URL : https://freelancehunt.com/blog/8-siervisiv-dlia-pierievirki-tiekstiv-na-shi/

2. Ward, D. We can’t detect our way out of the AI challenge. *Center for Teaching Excellence, University of Kansas*. 27 June 2023. URL : https://cte.ku.edu/we-cant-detect-our-way-out-of-the-ai-challenge

3. Дететор тексту, створеного ШІ. Neural Writer. URL : https://neuralwriter.com/uk/content-detector-tool/#progress=92

4. Про академічну доброчесність: проєкт Закону України. 2024. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481

Харитонова Олена Іванівна,
д-ка юрид. наук, проф.,
зав. кафедри права інтелектуальної
власності і патентної юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
відмінник освіти України,
заслужений діяч науки і техніки України,
член-кореспондент НАПрН України;
https://orcid.org/0000-0002-9681-9605

ЦИФРОВИЙ КОНТЕНТ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ І ВИД ЦИФРОВОЇ РЕЧІ: ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ

Доба цифровізації спричиняє появу нових категорій у праві і спроби вписати їх у традиційне правове поле. Це стосується, зокрема, поняття цифрового контенту. Оскільки він, згідно законодавству, є складовою більш широкої категорії – цифрової речі – виникає питання у співвідношенні його з іншими об’єктами цивільних прав.

Згідно зі ст. 179-1 ЦК України (викладеною у двох частинах), пропонованою законопроектом № 6447, цифровою річчю є благо, яке створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. Цифровою річчю є віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення частини першої цієї статті. Особливості правового режиму цифрових речей визначаються законом. До цифрових речей застосовуються положення цього Кодексу про речі, якщо інше не встановлено цим Кодексом, законом або не випливає із сутності цифрової речі.

Отже, наразі маємо ситуацію, за якої цифровою річчю є, серед іншого, і цифровий контент. Закон не наголошує, однак, що цифровий контент є цифровою річчю чи на іншому співставленні контенту та його

форми. Тож зміни до ЦК є загальними стосовно Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги».

З метою наближення українського законодавства до законодавства ЄС Верховна Рада ухвалила закон *«Про цифровий контент та цифрові послуги» [1]*. За основу його розробки була взята Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2019/770 щодо певних аспектів, що стосуються контрактів на постачання цифрового контенту та цифрових послуг від 20 травня 2019 року.

Відповідно до цього Закону цифровий контент – це дані, які створюються і надаються в цифровій формі. До цифрового контенту належать, зокрема, комп'ютерні програми, застосунки, відеофайли, аудіофайли, музичні файли, цифрові ігри та електронні книги. Як випливає із формулювання норми, перелік видів цифрового контенту не є вичерпним.

Вперше на законодавчому рівні дефініцію нематеріальних даних закріпив Закон України «Про електронну комерцію» № 675-VIII від 03.09.2015 р. Так, ст. 3 даного нормативно-правового акту містить поняття електронної форми представлення інформації як способу документування інформації, що означає створення, запис, передачу або збереження інформації у цифровій чи іншій нематеріальній формі за допомогою електронних, магнітних, електромагнітних, оптичних або інших засобів, здатних до відтворення, передачі чи зберігання інформації.

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» цифровий контент (електронна (цифрова) інформація) – це будь-які відомості чи дані в електронній (цифровій) формі, що містять об'єкти авторського права та/або суміжних прав і можуть зберігатися та/або поширюватися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у мережі Інтернет.

Таким чином, цифровий контент – це узагальнюючий термін, що найчастіше застосовують для опису та характеристики створених цифрових об'єктів, поширення мультимедійних товарів у цифровій сфері, споживання контенту, згенерованого і поширеного у цифровому форматі. Поняття «цифровий контент» також має інші значення. Виробники мультимедійного контенту пов'язують цей термін з будь-яким мультимедійним продуктом, створеним за допомогою цифрових технологій і представленим в цифровому форматі.

Під контентом розуміють будь-яку авторську роботу, творчі роботи, графіку, зображення, текстури, фотографії, логотипи, відео,

аудіо, текст та інтерактивні функції, включаючи, зокрема, NFT, представлені користувачами на віртуальній платформі [2].

З врахуванням позитивних надбань доктрини у визначенні поняття цифрового контенту, положень законодавства ЄС, у літературі пропонувалося, ще до прийняття відповідного закону, розуміти цифровий контент як об'єкт цивільних правовідносин, сукупність даних, що створюються, генеруються, поставляються та зберігаються у цифровій формі, а також сукупність послуг, котрі отримуються за допомогою під'єднання до будь-якого зовнішнього каналу зв'язку, включаючи мережу Інтернет [3, с. 129].

Як вбачається з переліку, який є відкритим, до цифрового контенту належать, у переважній більшості, об'єкти права інтелектуальної власності. Контент поділяють на: 1) інформаційний (статті, новини, огляди, аналітика з метою надання корисної та актуальної інформації); 2) освітній (навчальні матеріали, інструкції, гайди, курси з метою навчання, отримання нових навичок, знань); 3) розважальний (відео, меми, комікси, ігри); 4) комерційний (опис товарів і послуг, рекламні оголошення, промо-матеріали з метою просунення продуктів або послуг, стимулювання продажів); 5) корпоративний (новини компанії, звіти, прес-релізи з метою інформування про діяльність компанії, підвищення її іміджу); 6) соціальний контент (пости в соціальних мережах, обговорення, відгуки з метою комунікації, створення спільноти); 7) UGC-контент (User-Generated Content) (відгуки, коментарі, фото і відео, створені користувачами) [4].

Особливість цифрового контенту, таким чином, полягає у його подвійній правовій природі, відповідно до якої цифровий контент має ознаки як речі, так і нематеріальних благ, на які поширюються майнові та особисті немайнові права автора, що приводить до необхідності чіткого закріплення у законодавстві поняття цифрового контенту, його класифікації, а також визначення виключних прав, що відповідають його автору, постачальнику та споживачу [5, с. 167]. Той цифровий контент, що є об'єктом прав інтелектуальної власності, вже має відповідний правовий режим, що вже є традиційним для вітчизняної цивілістики, побудований з урахуванням його нематеріальної природи.

Поняттям «контент» позначається як опубліковані у цифровій формі твори, рекламні оголошення, так і публічна та будь-яка інша інформація, що наповнює інтернет-простір. При цьому різний зміст цифрового контенту, який утворено різними видами інформації (інформація про суб'єкта господарювання, про товар, роботу, послугу, у тому числі рекламна

інформація; науково-технічна інформація; податкова інформація; статистична та іншої інформація), різні цілі використання означеної відцифрованої інформації, а також різне функціональне призначення та різний статус самих веб-сайтів, на яких вона розміщується, зумовлює відмінності у правовій природі цифрового контенту [6, с. 103].

Основне питання, що виникає, полягає у співвідношенні цифрового контенту і послуг з об'єктами авторського права. В даному випадку ми маємо три рівні регулювання об’єктів: ЦК України, Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» і законодавство у сфері інтелектуальної власності, зокрема, Закон «Про авторське право і суміжні права.

Відповідно до змісту частини 1 статті 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторське право і право власності на матеріальний, електронний (цифровий) об'єкт, в якому втілено (зафіксовано) твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального, електронного (цифрового) об'єкта, в якому втілено (зафіксовано) твір, не означає передання (відчуження) майнових прав на твір і навпаки. Наприклад, ви придбали електронну книгу, заплатили за цей файл та маєте фізичний доступ до нього. При цьому, авторські права на цей твір все ще належать автору або видавцю. Ви маєте право читати книгу і, можливо, поділитися нею з друзями, але не можете копіювати та поширювати її в мережі без дозволу автора чи видавця. Аналогічні приклади можна навести і щодо програмного забезпечення, ігор тощо, - в таких випадках ці твори, програми виступають не об'єктами авторського права, а цифровими речами. При цьому, якщо річ (книжка або фільм) існує виключно в цифровому варіанті, тобто він не продається на диску чи якомусь іншому носію, то поділитись таким контентом навряд чи вийде [7].

Таким чином, маємо ситуацію співпадіння об’єкту прав інтелектуальної власності і «матеріального» носія, який також існує лише у цифровому середовищі.

Очевидно, слід насамперед, у Законі «Про цифровий контент і цифрові послуги» визначитися з класифікацією цифрового контенту і відокремити від нього те, що підпадає під регулювання норм про права інтелектуальної власності і цифровими речами не є.

Список використаних джерел:

1. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України від 10.08.2023 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 90. Ст. 345.

2. Владислав Білоцький, Олександра Косенко. Інтелектуальна власність у метавсесвіті. URL. https://www.juscutum.com/news/intelektualna-vlasnist-u-metavsesviti

3. Стахира Г. Проблеми визначення поняття цифрового контенту. *Актуальні проблеми правознавства.* Вип. 3 (11). 2017 р. С. 129 (127-130).

4. Контент – що це: види та типи контенту, стратегія створення- Ukrainian Digital Community

5. Саванець Л.М., Стахира Г.М. Цифровий контент як об'єкт авторського права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету,* 2019. Серія ПРАВО. Випуск 59. Том 1. С. 167-170.

6. Мілаш. В. Поняття та природа цифрового контенту в межах господарського обороту. *Підприємництво, господарство і право.* 2017. № 12. С. 103.

7. Цифрові речі та цифровий контент: новації законодавства, договірні відносини | Think brave

Явор Ольга Анатоліївна,
д-ка юрид. наук, проф.,
проф. кафедри цивільно-правової
політики, права інтелектуальної власності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Рачинський Арсеній,
курсант 2 курсу, групи 06-23-03
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університет
імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ВИКЛИК ОХОРОНІ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ : ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Процеси цифровізації, що охоплюють усі сфери суспільного життя, кардинально змінюють парадигму правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. Цифрові технології забезпечують нові форми створення, використання та поширення об'єктів інтелектуальної діяльності,

проте водночас призводять до ускладнення механізмів захисту прав їхніх суб'єктів - творців. Цифровізація у контексті охорони інтелектуальної власності в Україні обумовлена необхідністю адекватного реагування на технологічні виклики та модернізацію національного законодавства відповідно до європейських і міжнародних стандартів.

Цифрове середовище створює нові форми об'єктів інтелектуальної власності, які традиційні норми цивільного права або не охоплюють повною мірою, або регулюють із суттєвими прогалинами. Такі феномени, як NFT (невзаємозамінні токени), цифрові колекційні активи, продукти штучного інтелекту, вимагають розроблення нових підходів до кваліфікації авторства, прав на використання, передачу та захист відповідних прав. Наприклад, NFT, які фіксують право власності на цифровий об'єкт за допомогою блокчейн-технології, не мають чіткої регламентації в українському цивільному законодавстві[2].

Як зазначають Вінник М., Полторацький М., Коннова О., Кушнір Н., Богданович А., "враховуючи важливість інтелектуальної власності, нові можливості інформаційних технологій та інноваційний досвід використання блокчейнтехнологій, актуальним є розроблення сучасних бізнес-процесів для ефективного, інноваційного та справедливого процесу реєстрації, користування та управління інтелектуальною власністю з використанням технології блокчейн" [1, с.194]. Авторами розроблено "смарт-контракти на мові Cadence, які дозволяють керувати основними процесами отримання охоронних документів, а саме: реєстрацією авторів та рецензентів на платформі, вибором рецензентів на основі ключових слів, зазначених у творі, та відповідно до спеціалізації експертів. Було представлено модель метаданих NFT, яка відображає властивості охоронного документа, та її подальшу реалізацію мовою смарт-контрактів Cadence. Перевагою запропонованого підходу є використання NFT для представлення авторства користувача. Він містить всю необхідну інформацію про дану

[2] З юридичного погляду правовідносини, що фіксуються за допомогою технології блокчейн, мають регулюватися нормами зобов'язального права. Так, усі наявні токени блокчейну (криптовалюти, віртуальні активи, цифрові активи та ін.) — це токени, що посвідчують права їх власників, які відповідають зобов'язанням осіб, які випустили такі токени. Водночас головні елементи змісту зобов'язальних правовідносин на базі технології блокчейн, як-от права, обов'язки та відповідальність сторін із виконання зобов'язань, знаходяться у різних правових та технічних площинах.

інтелектуальну власність та підтверджує право користувача на неї" [1, с.206]. Технологія блокчейн, та невзаємозамінні токени (NFT – non-fungible token) зокрема, мають гарні перспективи для трансформації сфери авторського права, пропонуючи інноваційні рішення для потенціальних власників інтелектуального контенту. Невзаємозамінний токен (NFT) – це унікальний ідентифікатор, який записується в блокчейні та використовується для підтвердження права власності та автентичності. Його не можна скопіювати, замінити чи розділити на частини [7]. *NFT* можуть служити як ефективний *засіб для документування та підтвердження власності цифрових творів.*

Поряд із ризиками цифровізації, науковці акцентують на її потенціалі. Так, Клименко О. С., та Христинченко Н. П. вважають, що зростання обсягів інформації, доступність технологій копіювання та розповсюдження, атакож анонімність, яку надає Інтернет, суттєво ускладнюють механізми виявлення порушень та притягнення винних до відповідальності [5, с.2]. Цифрове середовище, що охоплює Інтернет, хмарні сервіси, соціальні мережі та інші інформаційні технології, радикально змінює способи створення, поширення та використання об'єктів інтелектуальної власності. Воно відкриває широкі можливості для доступу до інформації, але водночас створює нові виклики для захисту прав власників[5, с.4]. Інтернет-провайдери (ISP) та онлайн-платформи відіграють важливу роль у реалізації юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі. В Україні законодавство поки що не встановлює чіткої відповідальності провайдерів за дії їхніх користувачів, однак міжнародна практика, зокрема Директива ЄС про електронну комерцію (2000/31/ЄС), передбачає, що провайдери не несуть відповідальності за контент, якщо вони не ініціюють його передачу та оперативно реагують на повідомлення про порушення. Водночас онлайн-платформи, такі як соціальні мережі чи стримінгові сервіси, дедалі частіше стають об'єктом позовів через розміщення користувачами піратського контенту [5, с.6]. Україна могла б адаптувати ці практики, запровадивши аналогічний механізм **"notice-and-takedown"** і зобов'язавши великі платформи отримувати ***ліцензії на контент***, що завантажують користувачі [5, с.7]. Технології блокчейн, цифрові реєстри, штучний інтелект і смарт-контракти можуть посилити захист прав за умови створення відповідного нормативного середовища. Це обґрунтовує потребу законодавчого закріплення нових цифрових об'єктів інтелектуальної власності як окремої категорії в цивільному праві України.

Не менш актуальною є проблема визначення правового статусу творів, *створених штучним інтелектом*. Відповідно до Цивільного

кодексу України, авторське право виникає у результаті творчої діяльності фізичної особи [6]. Однак алгоритми штучного інтелекту вже здатні генерувати оригінальні твори без безпосереднього втручання людини, що викликає с*кладнощі при визначенні суб'єкта авторського права*. На міжнародному рівні існують різні підходи до вирішення цього питання: від заперечення можливості надання прав на такі твори до закріплення прав за особою, яка контролює або програмує систему штучного інтелекту. Українське законодавство наразі не має спеціальних норм щодо об'єктів, створених ШІ, що створює правову невизначеність.

Суттєвої уваги потребує і проблема захисту прав у цифровому середовищі. Інтернет-простір дозволяє легко порушувати права інтелектуальної власності через несанкціоноване копіювання, розповсюдження та модифікацію контенту. При цьому встановлення факту порушення, визначення юрисдикції і застосування належного права часто ускладнене через транскордонний характер мережевої взаємодії. Українське законодавство частково враховує ці виклики через норми Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2], однак у практичній площині виникають труднощі із доказуванням порушення та притягненням до відповідальності правопорушників, особливо у випадках децентралізованих платформ і анонімних користувачів.

У цьому контексті великого значення набувають питання електронної фіксації прав. Використання електронних реєстрів, створення систем блокчейн-реєстрації об'єктів інтелектуальної власності, застосування кваліфікованих електронних підписів відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» [3] є перспективними напрямами удосконалення захисту прав у цифрову епоху. Такі технології здатні забезпечити підвищення рівня довіри до електронних доказів та спростити процедури реєстрації, ідентифікації та передачі прав.

Міжнародний досвід свідчить про необхідність системної адаптації національного законодавства до нових реалій. Зокрема, Директива ЄС 2019/790 «Про авторське право і суміжні права у цифровому єдиному ринку» [4] встановлює обов'язки для онлайн-платформ щодо ***ліцензування контенту*** та захисту прав авторів, стимулює розвиток колективного управління правами, передбачає обов'язковість інформування авторів про використання їхніх творів. Імплементація положень цієї директиви у правову систему України дозволить не лише удосконалити механізми захисту прав у цифровому

середовищі, але й сприятиме гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

Держави-члени повинні забезпечити наявність належних запобіжних заходів для захисту законних інтересів правоволоділців, які не уповноважували організацію, яка пропонує ліцензію, та недискримінаційне застосування таких запобіжних заходів. Зокрема, для обґрунтування розширеної дії механізмів така організація повинна бути достатнім представником типів творів чи інших об'єктів та прав, що є предметом ліцензії, на основі своїх повноважень, наданих правоволоділцями. Держави-члени повинні визначити вимоги, яким повинні відповідати такі організації, щоб вважатися достатньо представницькими, з урахуванням категорії прав, якими управляє організація, здатності організації ефективно управляти правами, творчого сектора, в якому вона працює, та того, чи охоплює організація значну кількість правоволоділців на відповідний тип творів або інших об'єктів, які уповноважили її, дозволивши їй надавати ліцензії на відповідний тип використання, відповідно до Директиви 2014/26/ЄС.[4, g.48]

Важливо також звернути увагу на реформування судової практики щодо захисту прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі. Запровадження спеціалізованих процедур електронного доказування, розгляд справ у режимі онлайн, розвиток механізмів альтернативного вирішення спорів через цифрові платформи є кроками до створення ефективної правозахисної системи у нових умовах.

Таким чином, цифровізація є комплексним викликом для системи цивільного права України. Вона вимагає не лише модернізації нормативної бази, а й концептуального перегляду підходів до розуміння сутності об'єктів інтелектуальної власності, їх охорони та захисту у цифровому середовищі. Формування адаптивної, технологічно нейтральної та інноваційно-орієнтованої моделі правового регулювання є ключовою передумовою для ефективного захисту інтересів творців та сприяння розвитку національної економіки у глобалізованому цифровому просторі.

Список використаних джерел:

1. Вінник М., Полторацький М., Коннова О., Кушнір Н., Богданович А. Реєстрація права інтелектуальної власності на основі технології блокчейн. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2024. № 4. Т. 102. С. 192-210. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/5613.pdf

2. Про авторське право і суміжні права : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 57. Ст. 166. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

3. Про електронні довірчі послуги : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text

4. Про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС : Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 від 17.04.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text

5. Клименко О. С., Христинченко Н. П. Особливості юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі. *Академічні візії.* 2025. Вип. 42. С.1-10 URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1798/1665

6. Цивільний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

7. Non-fungible token. Wikipedia. [Online]. Available: https://en.wikipedia.org/wiki/Non-fungible_token (in English)

Яворська Олександра Степанівна,
д-ка юрид. наук, проф.,
зав. кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
юридичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ТВОРІВ, ЩО СТАЛИ СУСПІЛЬНИМ НАДБАННЯМ

Закон «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року [1] включає ст. 32 – Перехід прав на твір у порядку спадкування. Перехід твору у суспільне надбання. Захист особистих немайнових прав автора. Норми цієї статті урегульовують ніби і позірно схожі відносини, проте це лише на перший погляд. Спадкування майнових авторських прав має свої особливості. У порядку спадкування суб'єктами таких прав стають спадкоємці померлого автора. Для них ці права є чинними, за загальним правилом, ще упродовж 70 років після смерті автора. Відповідно, будь-яке використання авторських прав здійснюється виключно з їх дозволу,

спадкоємці наділені правом на захист успадкованих майнових прав у разі їх порушення. Спадкоємці автора мають право захищати особисті немайнові права автора, зокрема протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора.

Що ж до творів, що стали суспільним надбанням, то ситуація інша. Такі твори можуть використовуватися будь-якою особою вільно, без сплати винагороди, за умови дотримання особистих немайнових прав автора. У разі порушення особистих немайнових прав автора потрібна підвищена увага щодо їх захисту. Не тільки спадкоємці наділені правом на захист особистих немайнових прав, а й компетентний державний орган.

Тому, попри позірну схожість відносин у разі спадкування та переходу твору у суспільне надбання, все ж недоцільно об'єднувати правові норми, що їх регулюють, в одній статті закону. Підхід, використаний у Законі «Про авторське право і суміжні права» 1993 року [2], був логічний. Норми окремої статті 30 Закону урегульовували, хоч і в неповному обсязі, перехід творів у суспільне надбання.

Попри висловлені міркування, варто звернути увагу на завужений підхід щодо розуміння самого поняття «суспільне надбання».

Згідно ст. 1 Закону 1993 року «суспільне надбання – твори і об'єкти суміжних прав, строк дії авторського права і (або) суміжних прав на які закінчився». У Законі 2022 року таке визначення відсутнє. У Цивільному кодексі України [3] поняття «суспільне надбання» взагалі не використано. Згідно ст. 447 кодексу «Правові наслідки закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір» – після закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір він може вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом.

Видається, що суспільне надбання – це і твори, створені в період, коли авторське право в його сучасному розумінні ще не діяло як таке. Очевидно, що суспільним надбанням можуть стати твори, автори яких відмовилися від своїх прав. Такі відносини чинним законодавством не урегульовані.

Твори Івана Котляревського, Григорія Сковороди, українського пророка Тараса Шевченка, багатьох інших національних світочів написані задовго до Бернської конвенції, складають неоціненну спадщину українського народу. Мабуть порушення особистих немайнових прав таких авторів немислиме. Але використання цитат з їх

творів, назв творів, персонажів, власних зображень у рекламних цілях банальних стоматологічних послуг, ресторанного бізнесу тощо викликає не тільки морально-етичне обурення, але й породжує правові питання щодо правомірності таких дій. Наприклад, у м. Львові стоматологічна клініка пропонувала свої послуги «білосніжної посмішки», використовуючи зображення Тараса Шевченка, Лесі Українки, Григорія Сковороди, що посміхалися тією білосніжною посмішкою. Окремі заклади, пропонуючи свої страви та напої, використовують у рекламі зображення того ж Тараса Шевченка, Григорія Сковороди, Михайла Грушевського, Івана Франка з набором перекручених на власний спримітизований смак уривків з їх творів, закликаючи до сенсу життя, в якому бізнес вбачає джерело своїх прибутків. Особисто в мене такі дії викликають не тільки обурення, а й питання правового характеру – наскільки правомірними є такі дії? Невже тільки спадкоємці чи прості громадяни мають стежити за морально-етичними чи правомірними аспектами такого використання суспільного надбання? Вільне використання творів, що стали суспільним надбанням – це використання правомірне, використання, що не суперечить морально-етичним нормам, суспільному порядку.

Закон 1993 року взагалі не містив вказівки на повноваження компетентного державного органу щодо охорони суспільного надбання. У Законі 2022 року з'явилася норма ч. 4 ст. 32, згідно якої захист особистих немайнових прав автора, твір якого став суспільним надбанням, здійснюється його спадкоємцями, а у разі їх відсутності – центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Відповідний акт затверджений постановою КМ України від 10 жовтня 2023 року під назвою: Порядок захисту особистих немайнових прав автора, твір якого став суспільним надбанням, у разі відсутності спадкоємців [4].

Як зазначено у цьому акті, Порядок визначає процедуру захисту особистих немайнових прав автора, твір якого став суспільним надбанням, у разі відсутності спадкоємців, умови подання та розгляду заяви про захист особистих немайнових прав автора, складення Національним органом інтелектуальної власності експертного висновку щодо наявності або відсутності ознак порушення особистих немайнових прав автора.

Згідно з Порядком із метою забезпечення захисту особистих немайнових прав автора, твір якого став суспільним надбанням, у разі

відсутності спадкоємців фізична або юридична особа може звернутися до Мінекономіки із заявою. Вимоги до заяви доволі формалізовані і доволі складні, якщо з такою заявою наважиться звернутися пересічна особа, яка вважає, що мають місце факти порушення особистих немайнових прав автора, твір якого став суспільним надбанням. У заяві, серед іншого, слід зазначити: рік, з якого твір перейшов у суспільне надбання, та інформацію про відсутність спадкоємців у автора (співавтора/співавторів) такого твору (чи може такою інформацією володіти особа, що звертається до Мінекономіки?); відомості щодо особи (осіб), яка (які) здійснювала (здійснювали) використання твору, щодо якого подається заява (щодо фізичної особи – прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), місце проживання, відомі номери телефону та адреси електронної пошти; щодо юридичної особи – повне найменування юридичної особи, ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ, місцезнаходження, відомі номери телефону та адреси електронної пошти); детальні відомості щодо заявника; дані про особисті немайнові права автора, щодо захисту яких подається заява; відомості про відсутність судового провадження та/або набрання законної сили рішенням суду щодо зазначеного в заяві факту використання твору??? До заяви слід долучити відповідні матеріали про факт, обставини використання твору. Заявник відповідає за достовірність відомостей, зазначених у заяві та доданих до неї документах та/або матеріалах.

Заява та додані до неї документи та/або матеріали повинні бути придатними для сприйняття їх змісту після сканування (оцифрування), а також оформленими таким чином, щоб їх можна було безпосередньо копіювати та зберігати.

Мінекономіки протягом 15 робочих днів з дати отримання заяви та доданих до неї документів та/або матеріалів надсилає їх до НОІВ для розгляду та надання експертного висновку. В процесі підготовки експертного висновку можуть витребовуватися додаткові матеріали, висуватися вимоги про усунення недоліків поданих документів тощо. НОІВ за результатами розгляду заяви та доданих до неї документів та/або матеріалів складає експертний висновок у строк, що не перевищує 90 календарних днів від дати отримання заяви від Мінекономіки. Такий експертний висновок може бути використаний для підтвердження факту порушення немайнових прав автора на твір, зокрема як доказ, відповідно до законодавства під час звернення до суду та інших органів, установ щодо захисту особистих немайнових прав автора, твір якого став суспільним надбанням, у разі відсутності у автора спадкоємців.

Таким чином, остаточний вердикт щодо факту порушення має винести суд на підставі експертного висновку НОІВ чи інші органи, установи (які?).

А чи знайдеться свідома особа, яка, дотримуючись букви нормативних приписів, доведе справу захисту особистих немайнових прав автора, чий твір став суспільним надбанням, до логічного завершення? А сплата судового збору, витрата часу? А якщо така особа не знайдеться, то факти порушення особистих немайнових прав автора залишаться без реакції з боку держави?

Видається, що суспільне надбання власне є суспільним, народним. Варто активно популяризувати вітчизняні твори, що перейшли в суспільне надбання. Забезпечення широкого доступу до них сприятиме інформуванню світу про нас, нашу державу, культуру, людей. Для досягнення цих завдань доцільним був би Реєстр таких творів з відповідним нормативним забезпеченням. Звичайно, що не може йтися про всі твори. За відсутності обов'язкової державної реєстрації авторських прав (вона й не може носити обов'язкового характеру, з фактом реєстрації не можуть пов'язуватися набуття та здійснення авторських прав – це загальновизнана світова практика) неможливо мати точну і достовірну інформацію про їх наявність та чинність. Зрештою не всі твори викликають фаховий чи загальний інтерес.

Наприклад, в США створено онлайн «калькулятор суспільного надбання». За його допомогою здійснюється автоматичний розрахунок строку дії авторського права та постійно оновлюється інформація про авторів та їхні твори, що переходять у суспільне надбання. Зокрема, суспільним надбанням стали твори: Френсіс Скотта Фіцджеральда «Великий Гетсбі»; Ернеста Хемінгуея «У наш час»; Теодора Драйзера «Американська трагедія»; Агати Крісті «Таємниця димоходів», низка відомих кінофільмів тощо.

В національному законодавстві наразі закріплено правовий режим Державного реєстру національного культурного надбання – ст. 16 Закону «Про музеї та музейну справу» [5], Положення про Державний реєстр національного культурного надбання [6]. Але в цьому реєстрі відображається лише частка творів. Йдеться про унікальні музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання Музейного фонду України та предмети музейного значення, що мають виняткове художнє, історичне, етнографічне та наукове значення.

Однозначно, що правова охорона особистих немайнових прав авторів, чиї твори стали суспільним надбанням, має стати суспільною

справою, а не ініціативою окремої фізичної чи юридичної особи. Саме на уповноважений державний орган варто покласти відповідні функції і не обмежувати їх до складання експертного висновку за зверненням окремих осіб.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text

3. Цивільний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

4. Порядок захисту особистих немайнових прав автора, твір якого став суспільним надбанням, у разі відсутності спадкоємців: затв. Постановою КМ України від 10.10.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1066-2023-%D0%BF#Text

5. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29.06.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text

6. Положення про Державний реєстр національного культурного надбання: затв. Постановою КМ України від 12.08.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#top

Якубівський Ігор Євгенович,
д-р юрид. наук, проф.,
проф. кафедри цивільного права
та процесу
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
в.о. гол. наук. співробіт.
відділу приватноправових досліджень
Інституту правотворчості та
науково-правових експертиз
Національної академії наук України

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Питання щодо законодавчого закріплення кола об'єктів права інтелектуальної власності є надзвичайно важливим, оскільки по суті система таких об'єктів визначає систему самого права інтелектуальної власності як цивільно-правового інституту. З позиції рекодифікації цивільного законодавства питання про коло об'єктів права інтелектуальної власності доцільно вирішувати із врахуванням наступних моментів.

По-перше, при побудові системи об'єктів права інтелектуальної власності потрібно виходити із необхідності дотримання Україною своїх міжнародно-правових зобов'язань, пов'язаних із членством у міжнародних організаціях, таких як Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO), Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин (UPOV), Світова організація торгівлі (WTO) та участю у відповідних міжнародних договорах в рамках цих міжнародних організацій. Крім того, необхідно взяти до уваги євроінтеграційний вектор розвитку національного законодавства та взяті на себе Україною міжнародно-правові зобов'язання відповідно до Угоди про асоціацію. У цьому аспекті варто підкреслити, що більшість видів об'єктів права інтелектуальної власності, закріплених у чинному ЦК України (літературні та художні твори, комп'ютерні програми, бази даних, виконання, фонограми, винаходи, промислові зразки, сорти рослин, торговельні марки, географічні зазначення тощо) відповідають вищезазначеним вимогам і питання їх збереження у національному законодавстві України, в цілому, та ЦК України, зокрема, не повинно викликати жодних сумнівів.

Другим напрямом оновлення положень Книги 4 ЦК України в частині об'єктів права інтелектуальної власності є вирішення питання щодо доцільності збереження у ЦК України окремих об'єктів, які за період дії кодексу не довели свою життєздатність і перспективність, а положення кодексу, які регулюють пов'язані з такими об'єктами відносини, виявилися непрацюючими («мертвими»).

У цьому відношенні варто згадати, насамперед, про об'єкти, які користувалися правовою охороною за часів існування Союзу РСР, але зі зміною соціальних та економічних реалій, євроінтеграційним вектором розвитку України та необхідністю наближення її національного законодавства до стандартів ЄС поступово втратили свою актуальність. До таких варто віднести наукове відкриття і раціоналізаторську

пропозицію – об'єкти, невідомі сучасному законодавству інших пострадянських країн, не кажучи вже про західноєвропейські.

Наукові відкриття з середини XX ст. користувалися правовою охороною лише в колишньому Союзі РСР та окремих країнах «соціалістичного табору» (Чехословаччина, Болгарія, Монголія, Куба), більшість з яких після розпаду Союзу РСР відмовилися від охорони наукових відкриттів як об'єктів права інтелектуальної власності.

Цікаво зазначити, що при підготовці проєкту ЦК України висловлювалася позиція про недоцільність збереження в новому кодексі правової охорони наукових відкриттів [1, с. 195]. Незважаючи на це, норми про цей об'єкт все ж були включені окремою главою 38 до Книги 4 ЦК України. Але такий законодавчий крок надалі не отримав розвитку на рівні спеціального регулювання, і реально діючого механізму правової охорони наукове відкриття так і не одержало. Тобто норми глави 38 ЦК України упродовж усього часу дії кодексу виявилися непрацюючими.

Раціоналізаторські пропозиції, які були об'єктами правової охорони в законодавстві колишнього Союзу РСР, теж збережені у ЦК України. Причому інші країни-колишні союзні республіки давно відмовилися від охорони цього об'єкта. Серед небагатьох країн, де раціоналізаторська пропозиція віднесена до сфери охорони інтелектуальної власності, можна назвати Польщу, проте польські науковці звертають увагу на певну умовність такого законодавчого підходу [2, с. 17].

Правова охорона раціоналізаторських пропозицій здійснювалася за часів існування Союзу РСР, коли підприємства були державними і на них законодавством покладався обов'язок приймати заявки, здійснювали їх розгляд, видавати свідоцтва і т. д. Зараз же в умовах багатоукладної ринкової економіки забезпечити такі умови по суті неможливо. Тому вважаємо, що раціоналізаторську пропозицію доцільно вилучити з переліку об'єктів права інтелектуальної власності. Відповідні кроки у цьому напрямі вже зроблені на рівні спеціального законодавства – указом Президента України від 20 червня 2023 року № 343/2023 визнано таким, що втратило чинність Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, яке тривалий час залишалось практично єдиним спеціальним нормативно-правовим актом у сфері охорони раціоналізаторських пропозицій.

Ще одним закріпленим ЦК України об'єктом, який так і не набув правової охорони від часу прийняття кодексу, є порода тварин. Породи тварин є об'єктами охорони нормами про інтелектуальну власність лише у відносно нечисельній групі країн-членів ВОІВ - переважно пострадянського простору. Концептуально породи тварин, як і сорти рослин, будучи результатами селекційної діяльності («селекційними досягненнями») могли би охоронятися в якості об'єктів права інтелектуальної власності. Проте відсутність спеціального законодавства про охорону прав на породи тварин в Україні робить відповідні норми ЦК України непрацюючими, а брак необхідного міжнародно-правового досвіду у цій сфері ставить під сумнів перспективи запуску правової охорони даного об'єкта на національному рівні, принаймні в найближчому майбутньому.

Серед закріплених ЦК України об'єктів права інтелектуальної власності особливу увагу привертає також такий об'єкт, як комерційна таємниця. Питання щодо доцільності віднесення комерційної таємниці саме до об'єктів права інтелектуальної власності, його співвідношення з ноу-хау залишаються відкритими донині. В Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) передбачено, що при забезпеченні ефективного захисту конкуренції, як передбачено статтею 10 bis Паризької конвенції (1967), члени повинні надавати захист нерозкритої інформації (*undisclosed information*) (ст. 39). Тобто зазначений міжнародний договір хоч і передбачає захист відповідного об'єкта, проте через механізм захисту конкуренції.

В ЄС прийнята Директива 2016/943 про захист нерозкритого ноу-хау та бізнесової інформації (комерційних таємниць) від їх неправомірного набуття, використання і розкриття. Директива 2016/943 термінологічно розмежовує категорії «ноу-хау» (*know-how*) та «бізнес-інформація» (*business information*), об'єднуючи їх в одне поняття – «комерційна таємниця» (*trade secrets*). Проте безпосередньо таке розмежування наведено лише у назві цієї Директиви та її преамбулі; у самому ж тексті Директиви вживається лише термін «комерційна таємниця», для якої передбачено уніфікований режим правової охорони. Причому останній побудований не стільки на розумінні комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності, скільки на захисті від недобросовісної конкуренції. У самій Директиві 2016/943 (п. 16 преамбули) наголошено, що її положення не повинні створювати жодних виключних прав на ноу-хау чи інформацію, що захищаються як комерційна таємниця.

Система об'єктів права інтелектуальної власності не є абсолютно незмінною. Постійний розвиток різних видів людської діяльності неодмінно породжує і виникнення нових видів інтелектуальних продуктів, що у свою чергу ставить питання про доцільність забезпечення механізмів їх правової охорони як об'єктів інтелектуальної власності. У цьому відношенні варто звернути увагу на появу на сучасному етапі деяких відносно нових видів об'єктів, які вже отримали законодавче закріплення на рівні нового Закону України «Про авторське право і суміжні права». Йдеться про неоригінальну базу даних і неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою.

Охорона неоригінальних баз даних передбачена Директивою 96/9/ЄС про правовий захист баз даних, Угодою про асоціацію. Причому даний об'єкт не розглядається в якості об'єкта авторського права, оскільки не є результатом творчої діяльності; так само він не відноситься до об'єктів суміжних прав. Тому Директива 96/9/ЄС, а вслід за нею – і чинний Закон України «Про авторське право і суміжні права» передбачає виникнення щодо цього об'єкта права особливого роду (*sui generis*).

Щодо неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, то йдеться по суті про результати використання штучного інтелекту. Концептуально вони не розглядаються як такі, що мають творчий характер, оскільки здатністю до творчості наділена лише людина. Проте зараз у зв'язку із широким використанням технологій штучного інтелекту потреба у правовій охороні таких об'єктів набула актуальності. У зв'язку із цим новий Закон України «Про авторське право і суміжні права» закріпив право особливого роду (sui generis) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою.

Думається, що оновлений ЦК України теж повинен відображати ці останні тенденції та зафіксувати віднесення згаданих об'єктів до об'єктів права інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Кодифікація приватного (цивільного) права України / за ред. А. С. Довгерта. Київ: УЦПС, 2000. 336 с.

2. Prawo własności przemysłowej. T. I: Wynalazki, wzory użytkowe, projekty racjonalizatorskie / wprowadzenie Michał du Vall. Kraków: Zakamycze, 2005. 1017 s.

Бааджи Наталія Пилипівна,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри права інтелектуальної
власності та патентної юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ БЛОКЧЕЙН_ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Сьогодні, коли Україна прагне інтегруватись до Єдиного цифрового ринку ЄС, питання правового забезпечення нових цифрових рішень стає особливо актуальним. Україна активно рухається в напрямку гармонізації національного законодавства з законодавством Європейського Союзу, зокрема у сфері правової охорони інтелектуальної власності. Цей процес вимагає глибшого осмислення ролі новітніх технологій у системі правового захисту та оновлення підходів до сфери інтелектуальної власності.

Блокчейн – це децентралізована технологія розподілених реєстрів (DLT), яка забезпечує незмінність, прозорість і достовірність даних без потреби в централізованому контролі. Завдяки цьому блокчейн ідеально підходить для фіксації, управління та відстеження прав інтелектуальної власності: авторських прав, патентів, ліцензійних угод, контрактів тощо [1].

Із зростанням популярності блокчейну дедалі більше гравців цієї індустрії об’єднують зусилля, аби створити спільні стандарти та протоколи взаємодії. Ринок швидко рухається до узгоджених правил гри, і це вже не лише ініціатива розробників: урядові структури та інституції інтелектуальної власності теж активно долучаються до процесу. Так, Бюро інтелектуальної власності Європейського Союзу уважно досліджує потенціал блокчейн-рішень, а Європейська комісія взяла курс на створення спеціальної обсерваторії з моніторингу технології. Тим часом за океаном Конгрес США зробив рішучий крок, заснувавши Конгресовий блокчейн-кокус – майданчик для обговорення законодавчих ініціатив у сфері цифрових реєстрів [2]. Глобальні стандарти контрактів, що виконуються самостійно, обговорюються різними організаціями. Проте всі вони сходяться на думці, що для того, щоб технологія блокчейн набула успіху в управлінні правами

інтелектуальної власності, потрібен узгоджений і підтримуваний на міжнародному рівні набір стандартів.

Загалом Метавсесвіт та його технологічні елементи (блокчейн, штучний інтелект, цифрові аватари та персони, великі дані, ідентифікаційна інформація, криптовалюти тощо) потребують встановлення правил, що регулюють їх створення, функціонування та використання. Розробка цієї теми, загального дизайну та нормативних актів для Метавсесвіту починається з формулювання відповідних понять та категорій, які, базуються на результатах глибокого дослідження технологій, зокрема блокчейну, та його практичного застосування [3].

Після того, як питання застосування блокчейн технологій вийшло на міждержавний рівень, світова спільнота зрозуміла: настав час діяти спільно. Саме цей виклик став поштовхом до створення у квітні 2019 року Міжнародної асоціації надійних блокчейн-застосунків (INATBA). Асоціація об'єднала не лише розробників і користувачів технологій розподіленого реєстру, а й представників урядів з усього світу – з єдиною метою: забезпечити сумісність, правову визначеність і сталий розвиток інновацій у цій динамічній галузі [4]. Саме ця міжнародна спільнота, об'єднавшись із Міжнародною організацією стандартизації, у складі відповідного технічного комітету впровадила низку ключових регламентів для блокчейн-індустрії. Так, у 2019 році побачив світ ISO/TR 23455:2019 – огляд взаємодії «розумних контрактів» у системах блокчейн і розподіленого реєстру [5], а вже в 2020-му з'явився ISO/TR 23244:2020, який розкриває питання приватності та захисту персональних даних у цих технологіях [6]. Наразі ж активно працюють над ISO/AWI TS 23259, що встановить правову силу «розумних контрактів» на новому рівні [7]. Не менше значущим став і внесок Технічного комітету ISO TC68 «Фінансові послуги», який створив універсальний стандарт ISO 20022. Він заклав загальні вимоги до всіх меседж-платформ і додатків, зокрема й тих, що функціонують у мережах блокчейн, – забезпечуючи єдину мову для фінансових інновацій у всьому світі.

У 2022 році Україна стала членом Government Advisory Board (GAB) International Association for Trusted Blockchain Applications (INATBA). Ця інституція спрямовує свою діяльність на впровадження технологій на державному та міжнародному рівнях. Асоціація нараховує 38 країн-членів, а також такі організації, як Європейська Комісія, Світовий Банк, СОТ тощо [8; 9]. Україна в цій міжнародній блокчейн

асоціації представлена МФО «Blockchain4Ukraine», яка буде працювати на зміну нашого світового технологічного лідерства.

Треба зазначити, що перший національний стандарт для індустрії блокчейн було опубліковано у червні 2023 року Міністерством промисловості та інформаційних технологій Китаю (МІІТ). В ньому було встановлено критерії використання означеної інновації та перспективи розвитку у Китаї. Крім того, в документі наведено стандарти вимог до архітектури та основних елементів системи блокчейн.

Наразі існує низка технічних викликів, які стримують широке впровадження блокчейн-технологій для реєстрації інтелектуальної власності. Однією з основних проблем є масштабованість і доступність таких систем. Блокчейн-мережі часто потребують значних ресурсів, що може бути непосильним для малого бізнесу або незалежних авторів. Витрати на впровадження та обслуговування таких рішень іноді стають серйозною перешкодою, особливо для тих, хто міг би отримати від них найбільшу користь. Крім того, для роботи з технологією потрібні спеціалізовані технічні знання, які не завжди доступні творцям або малим компаніям.

Ще одним викликом є ризик фрагментації. Оскільки дедалі більше галузей і компаній створюють власні блокчейн-рішення для управління інтелектуальною власністю, виникає загроза появи великої кількості несумісних платформ. Відсутність єдиних стандартів і взаємодії між ними може призвести до хаосу, ускладнити перевірку прав власності та знизити ефективність самої технології як глобального інструменту.

Блокчейн має всі передумови, щоб трансформувати сферу захисту інтелектуальної власності. Проте реалізація його повного потенціалу можлива лише за умови подолання цих бар'єрів — шляхом скоординованої співпраці технічних фахівців, юристів, регуляторів і розробників платформ.

Сьогодні чимало сучасних стартапів зосереджені на розробці цифрових платформ для комплексного управління інтелектуальною власністю. Зокрема:

- Trademark Now – платформа для автоматизованого управління торговельними марками;
- Cognition IP (стартап у рамках бізнес-інкубатора YCombinator) – пропонує інструменти для пошуку патентів, створення шаблонів заявок, а також супровід їх подання та реєстрації;

- Copytrack – спеціалізується на моніторингу об’єктів авторського права, виявленні порушень і фіксації неправомірного використання контенту без ліцензії;
- UDIAR (Unified Depository of Intellectual Activity Results) – створює єдиний цифровий депозитарій результатів інтелектуальної діяльності, що дозволяє депонувати об’єкти авторського права у цифровому форматі з можливістю подальшого продажу або ліцензування.

Інновації в юридичній сфері, зокрема щодо інтелектуальної власності, набувають нової цінності завдяки здатності забезпечити повний цикл захисту прав – від фіксації до комерціалізації.

Водночас важливо усвідомлювати, що сама по собі технологія не замінює юридичної відповідальності: вона радше виконує превентивну функцію у цифровому середовищі, де правові відносини постійно трансформуються. Крім того, особливість цифрової епохи полягає в тому, що будь-який користувач може стати творцем. У результаті креативність стає масовою, а отже — частково втрачає свою унікальність.

Ці зміни відбуваються на тлі значних технологічних зрушень. Як наголошено у вступі до резолюції Європейського парламенту щодо цивільного права і робототехніки (2015/2103(INL), п. «P»), не можна виключати, що в довгостроковій перспективі штучний інтелект здатен перевершити людський інтелектуальний потенціал.

Отже, сучасна правова наука повинна відігравати прогностичну роль — це критично важливо в умовах стрімкої цифровізації, яка вже сьогодні формує контури правової практики майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Modic, D., Hafner, A., Damij, N., Cehovin Zajc, L. Innovations in intellectual property rights management: Their potential benefits and limitations // European Journal of Management and Business Economics. 2019. Vol. 28, No. 2. P. 189–203. – DOI: https://doi.org/10.1108/EJMBE-12-2018-0139.

2. Clark B. Blockchain and IP Law: A Match made in Crypto Heaven? 2018. URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/01/article_0005.html

3. Blockchain та інтелектуальна власність: сучасні підходи та правове регулювання. Юридичний електронний науковий журнал. 2022. №9. С. 123–130. URL:: http://lsej.org.ua/9_2022/123.pdf.

4.International Association for Trusted Blockchain Applications. URL: https://inatba.org/

5. ISO/TR 23455:2019 (Blockchain and distributed ledger technologies – Overview of and interactions between smart contracts in blockchain and distributed ledger technology systems). URL: https://www.iso.org/standard/75624.html.

6. ISO/TR 23244:2020 (Blockchain and distributed ledger technologies – Privacy and personally identifiable information protection considerations). URL: https://www.iso.org/standard/75061.html.

7. ISO/AWI TS 23259 (Blockchain and distributed ledger technologies – Legally binding smart contracts). https://www.iso.org/standard/75095.html. 26. ISO 20022 (Universal financial industry message scheme). URL: https://www.iso20022.org/

8. МФО «Blockchain4Ukraine» увійшло до Government Advisory Board Міжнародної асоціації International Association for Trusted Blockchain Applications. 2022. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_fr/228357.html

9. International Association for Trusted Blockchain Applications. URL: https://inatba.org/become-a-member/

Бажанов Валентин Олександрович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
заступник начальника юридичного відділу
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЗАКОНОДАВСТВІ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Як відомо, основним нормативно-правовим актом у сфері охорони та захисту прав споживачів є Закон України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023-XII.

У преамбулі Закону України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023-XII визначено, що він регулює відносини

між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлює права споживачів, а також визначає механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів [1].

Варто зазначити, що окремі положення вказаного нормативно-правового акту присвячені об'єктам права інтелектуальної власності.

Зокрема, такий об'єкт права інтелектуальності як торговельна марка згадується як позначення, за допомогою якого можна ідентифікувати виробника товару [1 , ст. 1].

Водночас, потрібно звернути увагу на положення, які стосуються нечесної підприємницької практики.

Так, згідно частини 1 статті 19 Закону України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023-XII нечесна підприємницька практика забороняється [1, ст. 19].

Законодавець визначив, що нечесна підприємницька практика включає:

- вчинення дій, що кваліфікуються законодавством як прояв недобросовісної конкуренції;
- будь-яку діяльність (дії або бездіяльність), що вводить споживача в оману або є агресивною [1, ст. 19].

Поряд з цим, у частині 2 вказаної статті зазначено, що підприємницька практика вважається такою, що вводить в оману, якщо вона спонукає або може спонукати споживача дати згоду на здійснення правочину, на який в іншому випадку він не погодився б, шляхом надання йому неправдивої чи неповної інформації або ненадання інформації, у тому числі, про характер, атрибути та права продавця або його агента, зокрема інформації про його особу та активи, кваліфікацію, статус, наявність ліцензії, афілійованість та ***права інтелектуальної або промислової власності***, його відзнаки та нагороди.

Окремо потрібно звернути увагу, що 10 червня 2023 року був прийнятий новий Закон України «Про захист прав споживачів» № 3153-IX, який набирає чинності через один рік з дня його опублікування, але не раніше дня припинення чи скасування воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, крім:

- частин сьомої – одинадцятої статті 11 цього Закону, які набирають чинності через рік з дня набрання чинності цим Законом;

- положень про Портал е-покупець, які набирають чинності з дня введення в експлуатацію Порталу е-покупець відповідним рішенням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цифрової економіки, але не пізніше ніж через три роки з дня набрання чинності цим Законом [2].

На підставі аналізу змісту вказаного Закону України «Про захист прав споживачів» від 10 червня 2023 року № 3153-IX можна зробити висновок, що він також містить положення, присвячені об'єктам права інтелектуальної власності.

Зокрема, аналогічно Закону України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023-XII торговельна марка згадується як позначення, за допомогою якого можна ідентифікувати виробника товару [2, ст. 1].

Поряд з цим, однією із вимог до товару як товару належної якості є вимога про те, що товар не повинен порушувати права третьої сторони, зокрема ***права інтелектуальної власності та/або суміжні права***, під час його використання [2, ст. 5].

Додатково потрібно звернути увагу, що відповідно до частини 2 статті 26 Закону України «Про захист прав споживачів» від 10 червня 2023 року № 3153-IX визначається, яка комерційна практика вводить в оману споживачів.

Так, комерційна практика є такою, що вводить в оману, якщо під час її провадження:

1) суб'єкт господарювання не надає суттєвої інформації про продукцію або приховує, надає несвоєчасно чи надає у нечіткий, незрозумілий чи двозначний спосіб інформацію про продукцію, необхідну споживачу для ознайомлення до моменту прийняття ним зваженого рішення про купівлю продукції;

2) поширюється неправдива інформація.

Водночас, слід зазначити, що неправдивою визнається інформація, що не відповідає дійсності або викладена у спосіб, що має або може мати наслідком її неправильне сприйняття споживачем, яка стосується (може стосуватися), у тому числі, характеру, атрибутів та прав суб'єкта господарювання або його представника, зокрема інформація про особу та активи, кваліфікацію, статус, наявність документа дозвільного характеру чи ліцензії, афілійованість чи зв'язки, володіння ***правами інтелектуальної або промислової власності***, відзнаки та нагороди тощо [2, ст. 26].

На підставі викладеного вище, можна зробити висновок, що об'єкти права інтелектуальної власності відіграють важливу роль у відносинах у сфері охорони та захисту прав споживачів, у тому числі, з метою ідентифікації виробника товару, визнання товару товаром належної якості, визначення підприємницької і комерційної практики як такої, що вводить в оману тощо.

Список використаних джерел:

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII. Дата оновлення: 24 грудня 2024 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text

2. Про захист прав споживачів: Закон України від 10 червня 2023 року № 3153-IX (не набрав чинності). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text

BrovchenkoTetiana,
PhD, Associate Professor, Assistant Professor
of the Department of Civil legal policy,
law of intellectual property and innovations
Yaroslav Mydryi National Law University
ORCHID: https://orcid.org/0000-0002-2095-8887

THEORETICAL FOUNDATIONS OF LEGAL STATUS OF AN ELECTRONIC PERSON

The rapid evolution of information technology, cybernetics, and robotics has significantly transformed the boundaries of legal theory. Artificial intelligence (AI), in particular, is increasingly performing functions traditionally reserved for humans. In the United States and several other jurisdictions, AI has been used to generate journalistic content, assist in judicial decision-making, and even acquire symbolic forms of citizenship. However, these developments raise pressing legal questions concerning the nature and status of such autonomous entities. Existing legislation does not sufficiently regulate the interaction between humans, states, and intelligent machines, thereby generating legal uncertainty.

Legal scholars have begun to explore the necessity of redefining the concept of legal personality in light of AI's expanding role. Ryan Abbott has

emphasized that AI is no longer merely an auxiliary mechanism but is actively integrated into legal processes, often in roles resembling those of legal subjects. At the same time, as Professor N. Kaminska has noted, the protection of human rights within the digital environment underscores the urgency of addressing the legal position of AI, particularly in terms of its status as a potential "electronic person."

The European Parliament has similarly acknowledged the inadequacy of traditional legal norms in regulating AI systems that can autonomously negotiate and execute contracts. As such, it has called for the development of specialized civil law frameworks. While some Ukrainian scholars continue to regard AI as mere property, there is a growing consensus that a new category of legal subjectivity may be necessary to accommodate intelligent agents.

Debates around the appropriate analogy for AI continue. Some suggest comparing AI to animals or persons with limited legal capacity. Others advocate for a completely new type of legal personhood, distinct from both natural and legal persons. The analogy to corporations is particularly compelling: though lacking consciousness or physical form, corporations are recognized as legal persons and bear rights and responsibilities. A similar logic might apply to AI, particularly those systems capable of self-direction, adaptation, and decision-making.

Autonomous vehicles provide a particularly illustrative example of the legal vacuum in current frameworks. If an AI-driven car causes an accident while operating without human input, assigning liability becomes problematic. The driver, arguably a passive passenger, may have had no control over the incident. Such circumstances suggest that a new legal actor—namely, the electronic person—must be identified in order to properly allocate responsibility.

Accordingly, this research proposes a classification of AI-based entities into two categories: artificial intelligence units and complex mechanized systems. The former are capable of intelligent behavior and should be considered potential legal subjects, while the latter remain tools or objects of property law. Recognizing certain AI systems as electronic persons would entail granting them limited legal status and devising mechanisms for their participation in legal relations.

One of the most debated areas in this regard is intellectual property. Current Ukrainian copyright law defines authorship exclusively in terms of human creators. Nevertheless, AI systems are already capable of generating original texts, artworks, and inventions. In such cases, the question arises

whether the developer, the user, or the AI itself should be recognized as the author. Most legal systems currently attribute authorship to human agents. However, this does not reflect the functional reality of AI-generated works and undermines the growing autonomy of such systems.

It is therefore proposed to amend relevant copyright legislation in Ukraine, particularly Article 1 of the Law "On Copyright and Related Rights," to recognize that authorship may arise from intellectual and creative activity even if the immediate actor is not human. This would allow the law to more accurately reflect the contributions of AI while still assigning responsibility to developers or rights holders as necessary.

From a constitutional perspective, an electronic person's legal status should be defined in terms similar to those applied to natural persons, but with key distinctions. The assignment of such status would not depend on the AI's will but would be governed by legislative procedures, possibly modeled on existing mechanisms for acquiring citizenship. These could include acquisition by design, by origin, or by integration into specific legal frameworks. This would ensure legal predictability and accountability without anthropomorphizing the technology.

Some argue that robots and AI systems should remain categorized as property with no independent legal rights. However, such a position neglects historical and legal precedents in which non-human entities—such as corporations or slaves under past legal regimes—were granted or denied personhood based not on their inherent nature but on socio-legal constructs. Similarly, information itself, particularly legal norms encoded in digital systems, exerts regulatory power despite its intangible form. Therefore, the notion that only humans can hold rights or responsibilities is not a fixed truth but a matter of legal design.

We argue for a "middle way": a nuanced recognition of certain AI systems as a new legal category of electronic persons. These would be entities capable of understanding consequences, regulating their behavior, and entering into legal relationships. Such systems would not be treated as fully human but also not as mere objects. The determining factor would be their cognitive autonomy and their ability to fulfill the functional criteria of legal subjectivity.

Building upon the theoretical work of scholars like P. Morhat, who interprets legal personality through the lens of Hans Kelsen's pure theory of law, we define an electronic person as an AI unit that can be subject to legal norms by virtue of its ability to make choices, assess public harm, and participate in legal relations. This definition does not rely on biological traits

or consciousness in the human sense but rather on legal functionality and systemic coherence.

As a result, we conclude that artificial intelligence units, under specific criteria, can and should be recognized as subjects of civil law, including in matters of authorship and liability. Current legal frameworks are insufficient to manage the complexities introduced by intelligent machines. By introducing the concept of electronic personhood, legal systems can more accurately and fairly regulate the actions of AI, protect the rights of human parties, and assign responsibility where due. This conceptual shift represents a necessary evolution of civil law in the age of artificial intelligence.

References:

1. Abbott, R. (2020). The Reasonable Robot: Artificial Intelligence and the Law. Cambridge: Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781108631761

2. Calo, R. (2016). Robots in American Law. Legal Studies Research Paper No. 44. Retrieved from http://euro.ecom.cmu.edu/program/law/08-732/AI/Calo.pdf [Accessed 28 June 2021].

3. Conklin, M. (2020). The Reasonable Robot Standard: Bringing Artificial Intelligence Law into the 21st Century. https://doi.org/10.2139/ssrn.3675181

4. Kaminska, N. (2018). Legal status of the electronic person in the light of legislative initiatives of the EU and Ukraine. Scientific Bulletin, 145–150. (in Ukrainian).

Галупова Лариса Ігорівна,
канд. юрид. наук, доц. кафедри
права інтелектуальної власності
та патентної юстиції,
Національний університет
«Одеська юридична академія»

Мартинюк Іван Вікторович,
канд. юрид. наук, доц. кафедри
права інтелектуальної власності
та патентної юстиції
Національний університет
«Одеська юридична академія», адвокат

ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЦИФРОВІ АВАТАРИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У сучасному цифровому світі, соціальні мережі стали невід'ємною частиною повсякденного життя мільйонів користувачів. Одним із важливих інструментів самовираження та ідентифікації на цих платформах є цифрові аватари — графічні або анімовані образи, які представляють особу або її віртуальне «я». Масове використання аватарів у соцмережах, онлайн-іграх, метавсесвітах та інших цифрових просторах породжує нові юридичні виклики, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності на такі образи.

Розвиток технологій штучного інтелекту, 3D-моделювання та віртуальної реальності суттєво ускладнив межі між реальним і віртуальним, що потребує відповідного правового реагування. Цифрові аватари можуть бути не просто зображеннями, а справжніми брендами, носіями унікального контенту та об'єктами комерційного використання. Відтак питання захисту прав на такі об'єкти стають надзвичайно актуальними як для користувачів, так і для творців цифрового контенту, а також для платформ, що надають сервіси з їх використання.

Водночас чинне законодавство України та міжнародні нормативно – правові акти у сфері права інтелектуальної власності не завжди враховують специфіку цифрових аватарів, що створює прогалини у правовому регулюванні та ускладнює захист прав їх власників. Тому дослідження правового статусу цифрових аватарів у соціальних мережах є важливим і своєчасним завданням, яке сприятиме розвитку правового поля креативних індустрій в Україні.

Цифровий аватар — це віртуальне уособлення особи у цифровому середовищі, що може мати форму зображення, 3D-моделі, анімованої фігури чи іншого графічного або аудіовізуального об'єкта. Костенко О.В. в своїй науковій праці наводить наступне визначення цифрового аватару «це графічне (голографічне в майбутньому) відображення користувача глобальної мережі Інтернет (його персонаж), що діє на основі юнітів штучного інтелекту» [1, с.103]. Аватари доречно розглядати з точки зори технології та права. Так, з технічної точки зору, аватар є цифровим кодом або моделлю, яка створюється за допомогою програмного забезпечення і використовується для персоналізації профілю, участі в інтерактивних середовищах, комунікації або

самовираження. З точки зору права, аватар – це цифровий засіб ідентифікації суб'єкта, який має автора та на який виникають права інтелектуальної власності.

Цифрові аватари можуть бути класифіковані за кількома критеріями. Зокрема, за рівнем унікальності — типові аватари (згенеровані з шаблонів, наприклад у відеоіграх) та індивідуалізовані аватари (створені вручну або з використанням штучного інтелекту, які відтворюють зовнішність конкретної особи) [2]. За ступенем взаємодії — статичні (не змінюються в процесі використання), анімовані (реагують на дії користувача), автономні (керуються алгоритмами або штучним інтелектом, взаємодіють із середовищем незалежно від користувача, наприклад, як віртуальні блогери) [3].

З позиції права інтелектуальної власності, цифровий аватар може бути об'єктом правової охорони, якщо відповідає вимогам законодавства щодо охороноздатності. Насамперед, йдеться про авторське право, якщо аватар є оригінальним твором, створеним фізичною особою. В Україні охорона авторських прав на твори мистецтва, зокрема графічні, аудіовізуальні образи, регулюється Законом України «Про авторське право і суміжні права». Якщо аватар використовується як елемент торговельної марки, можлива його охорона як торговельної марки відповідно до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Цифрові аватари, які імітують або відображають реальні риси конкретної особи (зовнішність, голос, манеру поведінки), можуть підпадати також під правовий захист немайнових прав, таких як право на зображення, честь і гідність. В окремих випадках йдеться про використання deepfake-технологій, що може порушувати право особи на ідентичність або створювати загрозу фальсифікації даних. Зокрема, Європейський парламент у 2022 році ухвалив Резолюцію щодо етичних аспектів ШІ у візуальному контенті, наголошуючи на необхідності захисту персонального образу [4].

Незважаючи на те, що аватар на перший погляд є лише графічним зображенням, з юридичної точки зору він є складним об'єктом, який поєднує елементи авторського права, права на зображення, права на особистість та навіть договірні зобов'язання між користувачем і платформою.

Проблемним є визначення власника прав інтелектуальної власності на аватар. У класичних випадках, коли аватар створений художником або дизайнером, авторське право виникає у творця. Якщо ж

аватар створюється користувачем за допомогою онлайн-конструктора, питання набуває складнішого характеру. Такі сервіси, як MetaHuman [5], у своїх умовах користування, як правило, залишають за собою ліцензійні права або часткові права на створені візуальні образи. Таким чином, користувач може володіти лише обмеженими майновими правами на свій аватар, а правовласником певних елементів залишатиметься розробник платформи.

Ще складніше питання виникає, коли аватар створюється у співпраці кількох осіб — наприклад, дизайнер розробляє зовнішність, програміст забезпечує анімацію, а замовник — ідею та фінансування. У цьому випадку цифровий аватар може бути визнаний створеним у співавторстві, якщо інше не встановлено договором.

Аватар, який створено з використанням індивідуальних рис зовнішності або стилістики конкретної особи, потенційно може бути захищеним як об’єкт авторського права, або ж як зображення особи. Проте відсутність законодавчих норм, які б прямо відносили аватар до таких об’єктів, ускладнює правозастосування. Особливо це стає критичним у випадках створення аватарів штучним інтелектом або за участі кількох осіб.

Порушення прав на аватари — через копіювання, використання без дозволу, створення підробок або імітацій — залишаються фактично поза ефективною правовою відповіддю. Складність полягає в тому, що механізми захисту через адміністрацію соцмереж, політику модерації контенту чи внутрішні правила платформ не завжди узгоджуються з національними стандартами охорони прав інтелектуальної власності. Це особливо потребує уваги, коли аватари використовуються з шахрайською метою, для створення фейкових акаунтів або в рамках маніпулятивних інформаційних кампаній.

У сучасному цифровому середовищі аватари стають важливим елементом самовираження особистості та частиною цифрової економіки. Вони поєднують у собі естетичну, технічну та правову складову. У результаті проведеного дослідження встановлено, що цифрові аватари за певних умов можуть вважатися об’єктами прав інтелектуальної власності, насамперед як твори, створені за допомогою цифрових інструментів. Це актуалізує необхідність перегляду існуючих підходів до авторства, охоплення нових форм контенту та усвідомлення ролі користувача як потенційного носія прав.

Разом із тим, наявні прогалини у законодавстві створює ризики порушень — від неправомірного використання до втрати контролю над

власним віртуальним образом. Особливо це стосується випадків, коли аватари створені на платформах із складними або односторонніми умовами користування, де сам користувач, як правило, погоджується на обмежене використання або передачу певних прав. Це потребує глибокої переоцінки ролі ліцензійних угод, а також підвищення обізнаності користувачів про свої права у цифровому просторі.

Надання належної правової охорони аватарів сприяє розвитку окремих сфер суспільних відносин — від метавсесвітів і геймінгу до цифрової моди та реклами. Це, у свою чергу, відкриває нові перспективи для українських креативних індустрій, водночас вимагаючи адаптації правової системи до новітніх реалій. Правовий механізм, що враховує інтереси як творців, так і користувачів, має стати основою подальшого цифрового розвитку.

Список використаних джерел:

1. Костенко О.В. Маньгора В.В. Метавсесвіт: правові перспективи застосування аватарів та штучного інтелекту. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 2. С. 102-105. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2022/23.pdf

2. Digital Avatars: The Future Of Virtual Interaction And Brand Engagement. URL: https://www.osiztechnologies.com/blog/what-is-a-digital-avatar

3. Virtual influencers: exploring the rise of digital personas in modern marketing. URL: https://yelzkizi.org/virtual-influencers

4. European Parliament. European Parliament resolution of 16 February 2022 on artificial intelligence in a digital age (2020/2266(INI)). European Parliament – Official Journal. 2022. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0051_EN.html

5. MetaHuman Creator End User License Agreement. URL: https://www.unrealengine.com/en-US/eula/mhc

Еннан Руслан Євгенович,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри права інтелектуальної
власності та патентної юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ІННОВАЦІЙНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРАВА: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Світова економіка початку XXI століття характеризується кардинальними змінами у визначенні напрямів подальшого економічного прогресу. Основні акценти сьогодні переміщуються на завдання прискореного інноваційного розвитку, переходу до нової стратегії економіки – економіки, що базується на знаннях („економіка знань"), а відтак цілеспрямованого переведення національної економіки на засади інноваційної парадигми. Її основа – це інтелектуальні ресурси, інтелектуальний капітал, наука, процеси трансферу результатів творчої діяльності у виробництво матеріальних та духовних благ.

Формування *національної інноваційної системи* визнано сьогодні одним з пріоритетних напрямків державної політики України в науково-технологічній сфері. Нині необхідно створити цілісну національну систему, яка має забезпечити інтеграцію освіти, науково-технологічної сфери та виробництва задля задоволення попиту національної економіки на високотехнологічну продукцію.

Сьогодні поширення набув попит на *інтелектуальні продукти* та *інноваційну продукцію*, що з іншого боку зумовлює активізацію творчої, інтелектуальної діяльності, пов'язаної із створенням та реалізацією наукових розробок. Тобто, набувають активного становлення та розвитку суспільні відносини, що виникають у зв'язку з винайденням нових ідей, створенням на їх основі об'єктів інтелектуальної власності, комерціалізацією, а також впровадженням як інновацій. Особливістю цих відносин є те, що окрім наявності специфічного нематеріального об'єкта, держава безпосередньо приймає участь в інноваційних процесах, а також здійснює контроль за їх результатами. Отже, йдеться про формування особливого різновиду суспільних відносин, що

виникають з приводу розробки, створення, комерціалізації та подальшої реалізації інтелектуальних та інноваційних продуктів.

Система права відображає структуру (систему) суспільних відносин, що реально існують та зумовлюють систему права. Тому зі зміною суспільних відносин з'являється необхідність в нових юридичних нормах, що їх відображають. Відповідно здійснюється якісне наповнення структурних елементів системи права, що відокремлюються відповідно до специфіки суспільних процесів, що регулюються. Так, зокрема, актуальним на сьогодні постає питання про можливість визнання самостійними галузями права – *права інтелектуальної власності (інтелектуального права)*, а також *інформаційного права*. У зв'язку з поступовим розвитком суспільного прогресу та економічного зростання держави, постає необхідність здійснення всебічного аналізу системи права та використовуваних правових механізмів і заходів на їх відповідність конфігурації, рівню та напрямку розвитку суспільних відносин. Відтак швидке поповнення законодавчого масиву щодо регулювання певної сукупності суспільних відносин (*інноваційних, інформаційних, інтелектуальної власності*) надає імпульсу для активного розвитку і відповідного структурного елементу системи права, що надало підстави для розробки свого часу проектів Інформаційного кодексу України, Інноваційного кодексу України та Кодексу України про інтелектуальну власність.

Розвиток суспільних відносин, що пов'язані із створенням, комерціалізацією та впровадженням інновацій, детермінували розробку та прийняття нормативно-правових актів щодо регулювання *інноваційних процесів*, з чого випливає накопичення та систематизація відповідного правового масиву та його подальше структурування у системі законодавства, а також і в системі права. Державою проводиться *інноваційна політика*, що є самостійним напрямком економічної політики, завданням якої є забезпечення формування та стійкого розвитку ефективної національної інноваційної системи. *Інноватика* – галузь знань, що включає методологію й організацію інноваційної діяльності.

Отже, відбувається формування та поступове збільшення законодавчого масиву, присвяченого регулюванню суспільних відносин, пов'язаних із здійсненням *інноваційної діяльності* та залученням до такої діяльності, – формування *інноваційного законодавства*. Особливістю розвитку *інноваційного законодавства* є наявність двох головних напрямків, які поєднують правові норми, які належать до

окремих галузей права – це регулювання відносин щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності, а також здійснення окремого різновиду господарської діяльності – *інноваційної діяльності*. Поєднання цих двох напрямків при регулюванні інноваційних відносин обумовлено дуалістичною природою цих відносин, які безпосередньо пов'язані з реалізацією конституційних суб'єктивних прав – права на творчу діяльність та права на здійснення підприємницької діяльності. Таким чином, поєднання зазначених напрямків при здійсненні інноваційної діяльності зумовлює комплексний характер *інноваційного законодавства*, а також і відповідного правового утворення, що охоплює правові норми, які регулюють суспільні відносини, пов'язані з винайденням, розробленням, упровадженням та комерціалізацією інтелектуальних та інноваційних об'єктів.

Інноваційна діяльність – це всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні кроки, які фактично впроваджують або мають на меті призвести до впровадження інновацій . Інноваційна діяльність - діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Інноваційний процес – це послідовний процес створення ідеї, проектування, тестування, виготовлення та реалізації продукції.

Центральне місце в *інноваційних відносинах* посідають відносини, що пов'язані з здійсненням *інноваційної діяльності*, яка в свою чергу пов'язана з розробкою, підготовкою, впровадженням, використанням та комерціалізацією *інновацій* у сфері суспільного виробництва з метою отримання нової або суттєво удосконаленої продукції, наданням інноваційних робіт та послуг, а також підвищенням техніко-технологічних показників відповідної діяльності та виробничого процесу. *Інноваційні відносини*, що складаються протягом здійснення *інноваційного циклу*, набувають, як правило, характеру горизонтальних або внутрішньо-організаційних. Проте їх зміст не вичерпується ними, адже публічний інтерес у стимулюванні інноваційних процесів зумовлює активну участь держави у регулюванні *інноваційної діяльності* та контролі за її результатами, внаслідок чого можна виокремити вертикальні (організаційні) відносини, що мають місце при здійсненні керівництва діяльністю суб'єктів господарювання, залучених до *інноваційних процесів*.

Таким чином, виходячи з вищезазначеного, можна констатувати, що сьогодні відбувається поступове формування нової галузі (підгалузі)

права – *інноваційного права*, *предметом* якої є суспільні відносини, пов'язані з розробкою, створенням, комерціалізацією об'єктів інтелектуальної власності та інноваційних продуктів, а також їх впровадженням як інновацій. *Предмет інноваційного права* – суспільні відносини, що виникають в процесі інноваційної діяльності та пов'язані з різними етапами інноваційної діяльності, в тому числі з формуванням, поширенням та комерціалізацією інновацій.

Інноваційному праву притаманні такі *методи правового регулювання*, як: *диспозитивний метод, імперативний метод*, один з яких виступає як домінуючий в залежності від типу конкретних відносин, що підлягають регулюванню. Крім того, використовується *заохочувальний метод*, який реалізується через встановлення законодавством спеціальних режимів та окремих пільгових умов для суб'єктів, що беруть участь в інноваційних проектах; а також *рекомендаційний метод*, що необхідно для встановлення пріоритетних для інноваційної активності галузей народного господарства, практичне значення та впровадження *інновацій*, які мають користуватися державною підтримкою шляхом запровадження спеціальних програм із встановлення сприятливих організаційних та фінансових умов.

Інноваційні правовідносини – це врегульовані нормами права суспільні відносини, пов'язані зі створенням, комерціалізацією інноваційних продуктів та їх реалізацією як інновацій, які виникають у процесі організації та здійснення інноваційної діяльності й закінчуються успішним упровадженням інноваційних продуктів як інновацій. Інноваційні правовідносини мають комплексний характер, об'єднуючи низку простих, однорідних відносин, які складаються протягом здійснення інноваційного циклу.

Отже, для *інноваційного права* характерним є поєднання диспозитивного та імперативного методів правового регулювання, з особливим виокремленням специфічних прийомів та засобів правового регулювання – заохочувального та рекомендаційного методів, що зумовлено особливостями *інноваційних відносин*, а також завданнями та інтересами держави в інноваційний сфері, та вказує на встановлення спеціального юридичного режиму.

Важливими *елементами інноваційного права* є його *об'єкти* та *суб'єкти*. Так, *об'єктами інноваційної діяльності* є інноваційні розробки, інноваційні продукти та інновації, а також роботи та послуги, що їх супроводжують. Ці об'єкти мають комплексний характер, оскільки вони охоплюють не лише права на об'єкти інтелектуальної власності, що

становлять їх базовий, вирішальний елемент, а й результати інших робіт та послуг, пов'язаних з його доведенням від стану готовності до запровадження або безпосередньої реалізації в секторі економіки. *Інновації* є впровадженим (реалізованим) об'єктом інтелектуальної власності, що є результатом виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та інших робіт, які здійснюються згідно з інноваційним проектом. Крім того, за широкого підходу до розуміння інноваційної діяльності, яка охоплює також і наукову та науково-технічну діяльність, до об'єктів інноваційної діяльності відносяться також й результати інтелектуальної діяльності – наукові, науково-прикладні, інтелектуальні результати, які набувають економічної форми новацій чи нововведень, які виступають передумовою та обов'язковим елементом *інноваційних об'єктів*.

Суб'єктами інноваційного права є спеціалізована група суб'єктів господарювання, які займаються безпосередньо інноваційною діяльністю, а головним результатом їх роботи стає створення інноваційного продукту та випуск інноваційної продукції, та на яких покладається виконання основної функції з реалізації *інноваційних процесів*. Крім цих суб'єктів, успішне здійснення *інноваційного циклу* залежить також й від інших суб'єктів, які сприяють або надають доступ до різноманітних ресурсів, потрібних для доведення об'єкта інтелектуальної власності до стану інновації. До них, зокрема, належать кредитно-фінансові, страхові, інвестиційні, консалтингові та інші організації, які разом з іншими організаційними та правовими інститутами утворюють інноваційну інфраструктуру, що становить окремий елемент *національної інноваційної системи*.

Отже, визнання існування спеціального виду суспільних відносин, які пов'язані з поширенням *інноваційних процесів*, виокремлення їх спеціальних учасників, а також встановлення відповідних об'єктів вказує на формування та становлення – *інноваційного права*, якому притаманне специфічне поєднання прийомів та засобів правового регулювання. Головне покликання та завдання *інноваційного права* полягає у створенні цілісної правової бази для регулювання *інноваційних відносин*, спрямуванні *інноваційних процесів* у державі та формуванні ефективної *національної інноваційної системи*. Тобто, сьогодні може йтися про поступове формування комплексного спеціального правового утворення у системі національного права – *інноваційного права*.

Євков Андрій Миколайович,
канд. юрид. наук,
ст. викладач кафедри
цивільно-правової політики, права
інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ OPEN SOURCE КОМПОНЕНТІВ У КОМЕРЦІЙНІЙ РОЗРОБЦІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сучасна практика створення програмного забезпечення характеризується широким застосуванням сторонніх програмних елементів – модулів, бібліотек, шрифтових ресурсів та інших об'єктів авторського права, що перебувають у власності третіх осіб. Доступ до таких об'єктів забезпечується через відкриті ліцензії, серед яких найбільш поширеними є GNU General Public License (GPL), MIT License, Apache License, Creative Commons, BSD License та багато інших, що дозволяють вільне використання, зміну та розповсюдження програмних елементів за певними умовами.

Широка палітра вільних ліцензій та притаманні їм обмеження і вимоги, які можуть істотно впливати на можливості комерційного використання та розповсюдження кінцевого програмного продукту, вимагають детального аналізу для встановлення сумісності таких обмежень з комерційними цілями розробки програмного забезпечення. Особливої уваги потребує питання правомірності укладання вільних ліцензій згідно з правом України.

До впровадження у 2022 році законодавчих змін до Закону України «Про авторське право та суміжні права» існувала низка складних питань, що стосувалися правового регулювання публічних ліцензій: насамперед, щодо дотримання встановленої законом форми договору, підтвердження його умов, вимог до підпису тощо. Сьогодні ці питання знайшли своє вирішення у оновленій редакції Закону України «Про авторське право та суміжні права» – стаття 51 присвячена правовому регулюванню публічних ліцензій, стаття 48 закріплює можливість електронної форми правочину щодо програмного забезпечення та інші норми [1]. Проте, попри зазначені законодавчі нововведення, ряд питань продовжують залишатися недостатньо врегульованими, що створює ризики для ІТ-індустрії та може перешкоджати

подальшій комерціалізації програмного продукту, створеного із залученням вільного програмного забезпечення.

У цивілістичній доктрині сформувалося два основних наукових підходи до розуміння правової природи публічних ліцензій. Перша концепція кваліфікує їх як договори приєднання, друга – як односторонні правочини. Більш обґрунтованою видається кваліфікація публічної ліцензії як одностороннього правочину (дозволу), оскільки процес приєднання шляхом фактичного використання творів відповідно до умов публічних ліцензій не повідомляється правоволодільцю, тобто відсутнє узгодження волі двох сторін правовідносин. Такий підхід краще відображає сутність публічного ліцензування, де правоволоділець односторонньо формулює умови використання свого твору, а користувач отримує право на використання шляхом дотримання цих умов без необхідності безпосереднього контакту з правоволодільцем [2].

Особливо актуальною у контексті інтеграції вільних Open Source компонентів при створенні комерційних програмних продуктів є проблематика розмежування категорій «переробка», «модифікація» та «адаптація», а також пов'язане з цим питання визначення правового статусу готового програмного продукту, при створенні якого використовувалися Open Source компоненти: похідний твір, складений твір або складний твір. Частина 1 статті 17 Закону визначає «похідний твір» як твір, що є результатом творчої переробки іншого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, кавер-версія, тощо) чи його творчим перекладом на іншу мову [1]. Таким чином, адаптація класифікується як різновид переробки і, відповідно, адаптація Open Source компонента, реалізована творчим шляхом при створенні комерційного програмного продукту, веде до утворення нового «похідного» твору. Згідно з частиною 2 статті 17 Закону авторські права на такий похідний твір належать особі, яка здійснила переробку, однак можуть реалізовуватися лише за умови дотримання прав суб'єкта авторського права на твір, що підлягав переробці (тобто правоволодільця використаного Open Source компонента) [1].

Водночас національне законодавство України не містить легальних визначень понять «адаптація», «модифікація» тощо, і тому на практиці виникає складність визначення – які саме зміни програмного забезпечення спричинятимуть утворення нового «похідного» твору. Очевидно, що не кожна зміна чи переробка програмного коду має творчий характер, а мінімальні зміни не містять ознак оригінальності і не спричинюють появу самостійного твору.

Open Source компоненти можуть інтегруватися до готового програмного продукту не через їх переробку, а як самостійні компоненти, що функціонують спільно (наприклад, як окремий модуль чи підпрограма). У такому випадку окремий «похідний» твір не утворюється, але потрібно визначити правовий статус такого готового продукту. Передусім, це може бути збірник або складений твір, врегульований статтею 18 Закону [1]. Однак у цивілістичній доктрині усталеним є розмежування «складних» та «складених» творів: на відміну від складених, складні твори формуються з різнорідних об'єктів, зазвичай без будь-якого зі своїх елементів втрачають цілісність та призначення, часто передбачають створення творів спеціально для включення у складний твір, а не підбір і розташування наявних [3]. Наразі поняття та правовий режим «складних» творів у законодавстві України не визначені.

Додаткова проблема пов'язана з поширеною практикою поступового внесення змін та удосконалень коду вільного програмного забезпечення його розробниками (контриб'юторами). Наприклад, вихідний код певного програмного забезпечення розміщується на хостинговій платформі (GitHub). Надалі будь-які особи можуть модифікувати та удосконалювати код такого програмного забезпечення і, за умови схвалення таких змін автором оригінального програмного забезпечення, запропоновані зміни включаються до коду. У створенні великих Open Source проектів може брати участь декілька десятків і навіть сотень контриб'юторів, що породжує проблему визначення правоволодільця окремої версії програмного забезпечення як похідного твору, питання визнання співавторства контриб'юторів та встановлення обсягу ліцензійних прав, що надаються правоволодільцем згідно з вільною ліцензією.

Також деякі вільні публічні ліцензії містять умови використання похідних творів – готових програмних продуктів, отриманих шляхом переробки вільного програмного забезпечення або інших об'єктів. Таким чином, автор похідного твору (розробник готового продукту) виявляється обмеженим у реалізації своїх прав на похідний твір.

Іноді також виникає проблема суперечності умов публічних ліцензій імперативним нормам українського законодавства у сфері авторського права, зокрема відмова від особистих немайнових прав, що суперечить положенню статті 11 Закону «Про охорону авторського права та суміжних прав» про те, що особисті немайнові права належать виключно автору та не можуть бути передані іншим особам [1].

Отже, попри врегулювання основних аспектів правового режиму публічних ліцензій в Україні у новій редакції Закону України «Про авторське право та суміжні права», низка питань подальшого законодавчого врегулювання та практики застосування Open Source компонентів, доступних на умовах публічних ліцензій, при розробці програмних продуктів залишаються актуальними і потребують подальшого наукового дослідження з боку науковців та практикуючих юристів.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text.

2. Кривошеїна, І. В. Старовіт О. М. Публічні ліцензії в законодавстві України. *Право і суспільство*. 2024. №1 - С. 60-65 URL: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.1.10

3. Ульянова Г. О. Складні та складені твори як об'єкт правовідносин інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми держави і права.* 2011. Вип. 58. С. 436–441. URL: http://www.apdp.in.ua/ v58/69.pdf.

Іванова Ксенія Юріївна,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

1. Авторське право як правовий інститут виникло приблизно три століття тому, але зміни, які супроводжували його за цей короткий в історичному плані період часу, у порівнянні зі змінами, що відбувалися з класичними інститутами цивільного права за більш тривалий період свого становлення та розвитку, перевищують в рази.

Інститут авторського права розвивався у руслі антропоцентризму, оскільки основною філософською ідеєю, яка лежить в його основі, є те, що «авторське право покликано захищати людей, які

пишуть для людей» (James Grimmelmann, 2016) [1, с. 660]. Таким чином, твір, у якій би сфері літератури, науки, мистецтва не створювався, завжди спрямований на сприйняття його людиною – читачем, глядачем, слухачем тощо. Це форма духовного спілкування автора-творця з суспільством за допомогою слів, образів, сюжетних ліній, звуків та інших засобів вираження його задуму. При цьому автор прагне не тільки донести до членів суспільства свої думки, почуття, погляди, а й викликати в них відгук та запросити до діалогу (хоча б і німого). Звідси твір – це не лише результат індивідуальної творчості, а й форма розмови, духовного діалогу, у якому беруть участь і автор, і члени суспільства.

Візуальне сприйняття творів, зокрема, читання, огляд картин – це здібність людини. Між тим активний розвиток цифровізації і переведення твору із традиційної форми (зокрема, друкованої) в цифрову (електронну) надали таку можливість автоматизованим програмам («машинам»): з'явились технології TDM (Text and Data Mining), які дозволяють не просто сприймати слова у тексті, – вони імітують людське читання, тобто здійснюють логіко-аналітичні операції з виокремленням ключових фактів та іншої важливої інформації, зокрема, визначенням тематики, тональної забарвленості тексту (позитивна або негативна), виявленням кореляції між словами, даними тощо.

Отже, у сучасному інформаційному суспільстві доступ до тексту в цифровій (електронній формі) дозволяє не тільки прочитати його очима людини, а й, перетворивши на машиночитаний формат, осмислювати, наприклад, факти з наукових статей, абсолютно новими способами [2], а саме проаналізувати текст алгоритмічно та добути з нього необхідну інформацію (дані), яка в подальшому матиме визначальне значення для машинного навчання.

Нові технології породили в авторському праві концепцію «право читати – це право видобувати» («the right to read is the right to mine»), суть якої в тому, що будь-яка особа, яка має законний доступ до читання на власні очі тексту твору в електронній формі, має можливість робити це і за допомогою «машини» [3]. Таким чином, зазначена концепція виправдовує і легалізує те, що законний доступ до твору, наприклад, через оплату доступу для читання твору, підписку або інші дозволи, охоплює і право особи вільно застосовувати до тексту автоматизовані методи обробки, такі як технологія TDM, тим самим обробляти і витягувати (видобувати) з нього інформацію (дані) під свої запити.

Між тим «читання», що здійснюється машиною, це – суто технічний акт, який не тотожний процесу читання людиною, оскільки при цьому не сприймається стиль, сюжет твору, не оцінюється його художня цінність, не вшановується авторський намір, а відбувається лише аналіз тексту як масиву даних. Це робить машинне читання радикально відмінним від акту людського сприйняття, коли ознайомлення з твором викликає певні почуття, естетичне задоволення, культурну рефлексію, дозволяє заглибитися в його атмосферу або, якщо йдеться про наукові дослідження, викликає прагнення подискутувати з автором, а в подальшому викласти своє бачення проблеми у наукових працях.

З огляду на це вчені звертають увагу на існування різних аспектів використання творів: «творів як творів» і «творів як даних», а звідси і на необхідність змінити підходи до регулювання правовідносин в авторському праві.

Традиційно авторське право було розраховано на людей і як творців, і як єдино можливих споживачів й поціновувачів творів у сфері літератури, науки, мистецтва, оскільки такі способи використання творів, за яких не людина, а алгоритм (технологія, «машина») сприймає («читає») твір, не можна було передбачити наперед.

В сучасних умовах технологія TDM – це не просто інструмент автоматичного аналізу тексту, це – нова форма «читання», яка дозволяє обробляти дані, що знаходяться у тексті. Саме тому на рівні доктрини, а згодом і на законодавчому рівні розвинутих країн світу, відбулись відповідні зміни, які враховують нові способи «читання» творів і легалізують такі дії за умови відповідності їх певним вимогам (наприклад, для країн ЄС це статті 3 та 4 Директиви ЄС 2019/790 про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку [4]).

2. Епоха штучного інтелекту (далі – AI) по-новому підходить до розуміння таких понять як «творчість» і «оригінальність», що є певним викликом для людини-творця. Останнє десятиріччя супроводжується поступовим стиранням меж між «технічним» та «людським»: в галузі, які споконвічно були сферою діяльності виключно людини, проникають технології, що мають властивості, які можна зіставити зі здібностями людини. Так, креативність, творчість – унікальні людські здібності. Разом із тим активний розвиток AI-мистецтва та широке використання технологій на базі AI для створення творів літератури та науки породжують багато проблем в цій сфері.

Так, дослідження, які проводились для вимірювання дивергентного мислення, яке хоча і визнається частиною творчого процесу, але не є синонімом творчого мислення, довели, що генеративні мовні моделі (Large Language Model, LLM) випереджають людей [5]. Дивергентивне мислення, яке ще називають творчим, креативним чи нестандартним, – тип мислення, що характеризується здатністю генерувати унікальне рішення на питання, яке не має одного очікуваного рішення [5]. Дослідники, які оцінювали ChatGPT-4, стверджують, що загалом у кожному із завдань його відповіді були більш оригінальними та складними, ніж у людей. Іншими словами, GPT-4 продемонстрував вищий творчий потенціал у цілій низці завдань [6].

Однак, чи може слугувати це аргументом для прибічників правосуб'єктності AI, а відтак і можливості визнавати за AI авторські права (чи вважати його співавтором твору)? Відповідь має бути негативна, оскільки визначальними для авторства є такі критерії: творець – людина; результат – власне інтелектуальне творіння автора (людини), творчий характер результату (творчість).

Дослідники стверджують, що в більшості випадків «твори» генеративного AI не відрізняються від створених людиною результатів і навіть самі люди не здатні їх розрізнити [6]. Можна було б гіпотетично припустити наявність першого критерію, в тому числі з огляду на наведені вище результати дослідження дивергентного мислення. Між тим самі вчені сприймають їх скептично, підкреслюючи, що дивергентне мислення вважається показником творчого *потенціалу* людини *(підкреслено нами - К.І.),* але це не гарантує творчих досягнень [6].

Аксіоматичним слід вважати визнання автором лише людини. Такий підхід підтверджується й положеннями Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів [7], яка в контексті охорони творів вживає терміни «правонаступник», «громадянин» (ст.ст. 2, 3). Між тим це породжує безліч питань у випадках створення твору (контенту) за допомогою AI. Україна підійшла до вирішення цього питання через запровадження в ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [8] правового режиму sui generis, який надає правову охорону неоригінальним об'єктам, згенерованим комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини в утворенні цього об'єкта. В той же час твори, створені людиною з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою.

Безумовна складність доведення оригінальності і невикористання AI у створенні творів – проблема, яка має вирішуватись спільно законодавцем та розробниками генеративного AI. Наприклад, згідно з Правилами користування OpenAI, які діють в тому числі і щодо ChatGPT, існує заборона заявляти, що контент (вихідний результат) створений людиною, якщо насправді це не так [9]. Запровадження до розробників генеративного AI таких вимог на рівні закону лише сприятиме розмежуванню добросовісних та недобросовісних творців. З іншого боку, творець також може бути зобов'язаний надавати запевнення відносно того, що твір створений ним без використання AI.

3. Авторське право традиційно спиралося на визнання унікальності людської творчості, тому невипадково використання AI в креативних індустріях розглядається як форма її знецінення. Так, відмічається, що оповідання, створені з допомогою генеративного AI, більше схожі один на одного, ніж оповідання, написані лише людьми [10]. Поділяємо підхід науковців, які аргументують це тим, що AI здатні лише імітувати людську творчість, оскільки твори людини були використані як учбовий матеріал при навчанні. Генеративний AI не може «звільнитися» від вхідних даних, які живлять їх алгоритм, а відтак і їх результат не може вийти за межі горизонту очікувань.

З огляду на наведене підтримка людської творчості та індивідуального творчого внеску як антропоцентричних засад авторського права мають і в подальшому бути орієнтиром для розробки і вдосконалення законодавства в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Grimmelmann J. Copyright for Literate Robots, 101 Iowa Law Review. 2016. URL: https://scholarship.law.cornell.edu/facpub/1481/

2. Heather J. The Right to Read is the Right to Mine… URL: https://sparcopen.org/news/2015/the-right-to-read-is-the-right-to-mine/

3. Introducing ContentMine. URL: https://access.okfn.org/2015/07/20/introducing-contentmine/index.html

4. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC (Text with EEA relevance.). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj

5. Young H. AI Outperforms Humans in Standardized Tests of Creative Potential. URL: https://arkansasresearch.uark.edu/ai-outperforms-humans-in-standardized-tests-of-creative-potential/

6. Hubert K.F., Awa K.N. & Zabelina D.L. The current state of artificial intelligence generative language models is more creative than humans on divergent thinking tasks. Sci Rep 14, 3440 (2024). URL: https://doi.org/10.1038/s41598-024-53303-w

7. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text

8. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 57. Ст. 166. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

9. Europe Terms of Use. URL: https://openai.com/policies/terms-of-use/

10. Anil R. Doshi, Oliver P. Hauser, Generative AI enhances individual creativity but reduces the collective diversity of novel content. Sci. Adv.10, eadn5290(2024). URL: https://www.science.org/doi/10.1126/sciadv.adn5290

Каращук Оксана Олександрівна,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права
ННІ права КНУ імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЛУЖБОВОГО ТВОРУ

У сучасному цифровому світі, коли інформаційний потік нестримно зростає, а технології швидко розвиваються, питання щодо службового твору стають більш актуальними та складними. Однією з ключових галузей, яка регулює права творців та забезпечує їх справедливу винагороду, є сфера авторського права та суміжних прав. Враховуючи сучасні тенденції, виникає необхідність у розумінні та адаптації правових механізмів для захисту об'єктів права інтелектуальної власності, які створюються саме в рамках трудових правовідносин.

Поняття службового твору зазнало законодавчих змін. Стара редакція Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. передбачала, що «службовий твір - твір, створений

автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем». Відповідно, новий Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 22 грудня 2022 р. надає таке визначення службового твору: «твір, створений працівником у зв'язку з виконанням обов'язків за трудовим договором (контрактом)» [1].

Новітня законодавча формула дефініції службового твору за змістом хоч і є лаконічнішою, проте не виключає, а охоплює діяльність працівника щодо здійснення й обов'язків, прямо передбачених у трудовому договорі, і таких, які в договорі не передбачені, але виконують за окремим дорученням роботодавця, що в будь-якому разі пов'язане з трудовим договором (контрактом) [2, с. 2].

Суттєво помітним є те, що творцем тепер названо не автора, а працівника, виключений службовий обов'язок, що має бути передбачений службовим завданням, визначення та вимоги до документального оформлення якого не було надано як в судовій практиці, так і в нормативно-правових актах.

Суд, при вирішенні спорів з інтелектуальної власності мав дослідити межі службового завдання за допомогою безпосереднього аналізу трудового договору (контракту) та таких документів як: службове доручення, посадова інструкція, службова записка, розпорядження та інші. Однією з підстав відмови в задоволенні вимог позивача у судовому рішенні щодо визнання твору службовим міг бути відсутній укладений трудовий договір або службове завдання, з яких би вбачалася трудова функція особи на створення твору у процесі трудової діяльності.

Також, ґрунтуючись на практиці спорів щодо службових творів, можна зробити висновок, що роботодавцям доводиться докласти значних зусиль, щоб підтвердити службовий характер твору і часто недбале оформлення документів призводить до поразки у таких справах. Пункт 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 №5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» передбачає, що позивач повинен довести факт наявності в нього авторського права і (або) суміжних прав, факт порушення його прав відповідачем або загрозу такому порушенню, розмір шкоди (за винятком вимоги виплати компенсації), якщо вона завдана, та причинно-наслідковий зв`язок між завданою шкодою і діями відповідача. При цьому суду слід виходити із наявності матеріально-

правової презумпції авторства (частина перша статті 435 ЦК, стаття 11 Закону N 3792-XII).

Для уникнення спірних та конфліктних ситуацій роботодавцю слід максимально конкретизувати вимоги до кожного службового твору, визначити його характеристики, елементи, короткий зміст чи будь-які інші критерії, які дозволять розмежувати службовий твір з іншими об’єктами, створеними працівником. Оскільки закон не визначає обов’язковість зв’язку між створенням службового твору та знаходженням автора в приміщенні роботодавця в робочий час, роботодавцю також варто узгодити з працівником можливість роботи над твором за межами робочого місця та у вільний від роботи час. Однак роботодавець не може претендувати на отримання прав на твори, створення яких не відноситься до виконання службових обов’язків працівника [3, с. 29]. Якщо ж окреме доручення надається роботодавцем поза межами трудових обов’язків працівника, створений працівником об’єкт права інтелектуальної власності не може вважатися службовим. Це відкриє додаткові можливості для автора щодо реалізації свого твору, якщо не буде доведено його створення в робочий час, розширить сферу використання тощо [4, с. 2] .

Стаття 435 Цивільного кодексу України зазначає, що первинним суб'єктом авторського права є автор твору. Вторинними суб'єктами авторського права, згідно закону, є інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори. Виходячи з положень статті першої Закону України «Про авторське право і суміжні права», де автором може бути тільки фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір, юридична особа самостійно не може вважатись творцем службового твору. Отже, постає питання, чи можна звернутись до юридичної особи для написання твору на замовлення, якщо вона не може бути творцем, оскільки в такому разі її працівники, виконуючи трудові обов’язки, будуть авторами службового твору, що виконаний для клієнта юридичної особи?

Закон не передбачає безпосередньо, проте і не заперечує проти можливості створення службових виконань на підставі трудового договору та виконань, здійснених за замовленням. Останні є доволі поширеними у практиці, наприклад, при створенні аудіо книг, коли професійні актори читають текст за замовленням виробника фонограми-аудіо книги чи іншої особи [3, с. 92]. Юридична особа, від імені уповноваженої особи, може укласти з клієнтом договір про створення за

замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, де буде зазначений творець, який є працівником.

Існують різноманітні підходи до вирішення питання винагороди для авторів службових об'єктів інтелектуальної власності. Деякі дослідники вважають, що в оплату праці автора службового твору повинна включатися також винагорода за його подальше використання, оскільки створення таких об'єктів входить у трудові функції працівника, пов'язані із створенням службового твору в робочий час, який вважається продуктом праці. Інші вбачають, що заробітна плата виплачується за трудові обов'язки і не включає в себе винагороду за використання службового твору. Частина друга статті 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» вирішує це питання таким чином: «якщо майнові права на твір переходять до роботодавця, працівник, який є автором службового твору, має право на винагороду. Якщо посадові обов'язки працівника прямо передбачають створення службових творів відповідних видів, авторська винагорода за створення і використання таких творів, а також за перехід прав на них може бути включена до заробітної плати працівника відповідно до договору між працівником і роботодавцем».

Згідно з частиною п'ятою статті 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» винагорода за використання твору, створеного у співавторстві, розподіляється між співавторами рівними частками. Співавтори можуть укласти договір і домовитись про інше. З положень законодавства і судової практики випливає право автора на додаткову винагороду за створення службового об'єкту, якщо цивільно-правовим договором не буде передбачено інше.

Підсумовуючи, можна відмітити, що такі етапи як обов'язок створення, безпосереднє створення кожного елементу твору, передача майнових прав, винагорода і порядок використання службового твору у сфері авторського права та суміжних прав потребують належного документального оформлення, яке може бути здійснено у трудовому договорі (контракті) та/або в цивільно-правовому договорі. Врахування всіх нюансів практики та колізій законодавства допоможе знайти вигідне рішення та попередити спори і судові процеси для працівника і роботодавця.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право та суміжні права : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

2. Шимон С. І., Лупало О. А. Правовий режим службового твору як об'єкта авторських прав: законодавчі новели. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. URL : http://lsej.org.ua/1_2023/35.pdf.

3. Штефан А. С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту. 2017. URL : http://ndiiv.org.ua/Files2/Monogr.avtor.%20pravo%20i%20sumiz.%20prava.pdf.

4. Кисельова О. І., Рисенко О.Основні тенденції правового регулювання творів, створених у процесі виконання трудових обов'язків науково-педагогічним працівником в Україні та у світі. *Підприємництво, господарство і право.* 2016. URL : http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/01/6.pdf.

Кирилюк Алла Володимирівна,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції,
Національний університет
«Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ФАРМАЦІЇ

В умовах глобалізації світової економіки охорона прав інтелектуальної власності у фармацевтичній індустрії має ключове значення для вирішення питання доступності лікарських засобів для населення, зокрема щодо їхньої ціни.

На сучасному фармацевтичному ринку існують різні види об'єктів промислової власності, серед яких важливе значення мають лікарські засоби, які можуть становити зміст поняття «фармацевтичний продукт». До них належать лікарські засоби, основою яких є речовини або їх комбінації. До лікарських засобів відносяться фармацевтичні субстанції та лікарські препарати. За складом, структурою та масою молекул виділяють низькомолекулярні препарати, які одержуються шляхом поетапного хімічного синтезу, і біотерапевтичні лікарські препарати, що виробляються живими організмами у ході складних процесів та мають більш складну структуру та молекулярний склад [1]. У свою чергу, низькомолекулярні препарати поділяються на оригінальні (референтні) та відтворені лікарські

препарати — дженерики, а біотерапевтичні — на оригінальні (референтні) та подібні біотерапевтичні препарати (біоподібні).

Таким чином, до лікарських засобів, які підпадають під поняття «фармацевтичний продукт», належать оригінальні лікарські препарати, що є інноваційними засобами, які пройшли повний цикл доклінічних та клінічних досліджень і перебувають під патентною охороною строком до 20 років, а також відтворені препарати — копії оригінальних засобів, еквівалентні їм за хімічним складом. Біоподібні препарати є версіями, «подібними», але не завжди ідентичними інноваційним біотерапевтичним препаратам, які використовуються для порівняння [2].

На відміну від хімічно синтезованих лікарських засобів, біоподібні не можуть бути точними копіями інноваційних біотерапевтичних препаратів і, як наслідок, можуть мати різний терапевтичний ефект, хоча й бути ідентичними за ознаками, що становлять формулу винаходу для цілей патентування. Прояв на практиці такої особливості біологічних препаратів, пов'язаної з ідентичністю ознак формули винаходу, може бути підставою для визнання фармацевтичного продукту таким, що не підлягає патентуванню. Проте, якщо використовується інший спосіб виробництва біоподібного препарату, він може мати також інший терапевтичний ефект порівняно з оригінальним біотерапевтичним препаратом, що може стати підставою для визнання такого біоподібного препарату як заявленого об'єкта винаходу патентоспроможним, за умови, що спосіб виробництва буде зазначений у формулі винаходу.

Поняття «фармацевтичний продукт» використовується в актах Євразійської економічної комісії, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності, у судовій практиці, а також у науковій літературі. До фармацевтичних продуктів відносяться хімічні сполуки і біотехнологічні продукти, що мають фармакологічну активність, а також фармацевтичні композиції, що містять кілька інгредієнтів.

Питання правової природи патентних прав загалом оцінюється в доктрині неоднозначно, проте більшість цивілістів розуміють під виключністю патентних прав монополію їхнього володільця.

Водночас у юридичному середовищі існує також точка зору, згідно з якою патент — це форма монополії, що має негативний вплив на ринкові відносини [3, с. 20]. Таке розуміння було відображено в одному з перших зводів законів, прийнятому в Англії у 1623 році, – Статуті про монополії, за допомогою якого парламент намагався встановити заборону на монополії, що слугували джерелом доходів

королю і не підлягали парламентському контролю [4, с. 77], унаслідок чого спочатку було обмежено право короля на встановлення монополій винятково сферою зовнішньої торгівлі.

Згідно зі Статутом усі монополії були позбавлені юридичної сили (англ. «void and of no effect»), за окремими винятками. Серед винятків були патенти на нові винаходи за умови, що це «не суперечить закону і не завдає шкоди державі шляхом завищення цін на товари внутрішнього ринку, порушення правил торгівлі або взагалі обтяжливо» [5]. При цьому у Статуті було проголошено «виключне і незалежне від волі короля право кожного, хто створить і застосує технічне нововведення, монопольно користуватись протягом 14 років вигодами і перевагами, що приносить таке нововведення». Таким чином, «монополії» надавались лише на користь перших і справжніх винахідників (true and first inventors of new manufactures), а всі інші монополії були визнані нікчемними.

Вищезазначені положення Статуту можна вважати однією з підстав для констатації взаємозалежності природи права інтелектуальної власності та конкурентних умов ринкових відносин, зокрема з урахуванням соціального характеру правовідносин, що складаються у сфері обігу фармацевтичної продукції.

Вважаємо, що виключне право на винахід, яке засвідчується патентом, є різновидом легальної монополії, що надається державою патентовласнику в певному обсязі, на певний строк і на певній території, в межах якої патентовласник реалізує своє право на використання запатентованого винаходу, незалежно від положень антимонопольного законодавства, а також свої права на заборону або дозвіл третім особам створювати, використовувати, пропонувати до продажу, продавати або іншим чином вводити в цивільний обіг запатентований винахід, корисну модель чи промисловий зразок. Водночас реєстрація патенту не надає патентовласнику права виробляти, продавати або іншим чином використовувати певні категорії винаходів без дотримання додаткових вимог. Дія патентних прав лише створює таку можливість. Зокрема, у сфері фармацевтики розробник лікарського засобу зобов'язаний дотримуватись вимог законодавства, що регулює обіг лікарських засобів.

Логічною основою патентного захисту у фармацевтичній галузі є форма соціально орієнтованого «договору» між суспільством і суб'єктами господарювання, згідно з яким суспільство в особі держави надає патентовласнику тимчасову монополію на його винахід,

допускаючи встановлення високих цін на фармацевтичну продукцію, очікуючи, як наслідок, розвитку інновацій і створення нових лікарських засобів.

Високий соціально значущий характер патентування лікарських засобів проявляється у реалізації права фізичних осіб на охорону здоров'я. Така соціальна сторона відносин стала предметом розгляду на четвертій Міністерській конференції, яка відбулася в Досі у 2001 році та відкрила раунд багатосторонніх торговельних переговорів, де потреби країн, що розвиваються, були визнані центральною проблемою.

Паралельно з існуючою соціальною спрямованістю відносин, пов'язаних з обігом лікарських засобів, що впливає на особливості патентування у фармацевтичній індустрії, різні рівні економічного розвитку держав позначаються на особливостях міжнародно-правового захисту фармацевтичної продукції в кожній з них.

Еволюцію становлення міжнародного патентування з точки зору впливу соціальних та економічних обставин можна простежити в історичній перспективі.

Основою розвитку міжнародного патентного права у другій половині XIX ст. стало підписання 20 березня 1883 року Паризької конвенції з охорони промислової власності, яка є основоположною міжнародною угодою, що встановлює права на винаходи, промислові зразки та товарні знаки. Прийняття Конвенції ознаменувало початок формування системи міжнародного патентування, яка впливає на процес гармонізації національного законодавства держав-учасниць як одну з основних цілей створення Міжнародного союзу з охорони промислової власності [6, с. 488].

З метою балансування прав патентовласників та інтересів суспільства, Конвенцією, поряд із закріпленням основних базових вимог у сфері охорони промислової власності, передбачено гнучкі положення, які можуть бути адаптовані до зростаючих потреб і цілей внутрішньої політики держав-учасниць [7, с. 23]. Зокрема, згідно з Конвенцією, держави-члени можуть самостійно визначати не лише строк дії патентного захисту, але й технологічну сферу та види винаходів, які підлягають патентуванню. Використовуючи це положення, деякі учасники Конвенції виключили фармацевтичні продукти зі списку об'єктів, що підлягають патентуванню. Проте таке виключення не стосувалося винаходів, які мали відношення до способів.

Наприклад, згідно з Патентним законом Німеччини від 25 травня 1877 року патентний захист поширювався лише на винаходи, які мали

відношення до способу [8, с. 129]. Тоді Німецька асоціація хімічної промисловості надала обґрунтування доцільності охорони лікарських засобів саме як винаходів, що відносяться до способу виробництва. За її твердженням, один і той самий хімічний продукт може бути отриманий різними способами і методами виробництва, навіть якщо компоненти, що використовуються не є однаковими. Відповідно, соціальна цінність полягає в патентуванні способу, оскільки це не обмежує подальший інноваційний розвиток та права винахідника. Натомість патентування конкретного продукту виключає можливість розробки та виробництва аналогічного продукту навіть при використанні іншого способу його виготовлення [9, с. 216].

Отже, спосіб виробництва фармацевтичного продукту не завжди є ознакою, що визначає новизну винаходу, оскільки сам продукт, як загальне правило, не обмежується способом його виробництва. Проте для деяких фармацевтичних продуктів, особливо біологічних, як об'єктів патентного захисту, зазначена ознака може мати суттєве значення для визначення новизни винаходу, оскільки спосіб виробництва біологічного препарату може впливати на його терапевтичні властивості.

Список використаних джерел:

1. WHO Expert Committee on Biological Standardization. Geneva, 19 to 23 October 2009. URL: http://www.who.int/biologicals/areas/biological_therapeutics/BIOTHERAPEUTICS_FOR_WEB_22APRIL2010.pdf (дата звернення: 14.03.2025).

2. «What are biopharmaceuticals?». URL: http://www.ebebiopharma.org/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=102 (дата звернення: 14.03.2025).

3. Penrose E.T. The Economics of the International Patent System. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1951. P. 19— 40.

4. Braddick M. The Nerves of State: Taxation and the Financing of the English State. Manchester, 1996. P. 77.

5. Statute of Monopolies 1623 c. 3 (Regnal. 21_Ja_1). URL: http://www.legislation.gov.uk/aep/Ja1/21/3/introduction (дата звернення: 13.02.2025).

6. WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use, Publication No. 489 (E), 2004, Second Edition. P. 488.

7. Machlup F., Penrose E.T. The Patent Controversy in the Nineteenth Century // The Journal Economic History, Vol. 10, No. 1, May, 1950. P. 1 —

29. URL: http://c4sif.org/wp-content/uploads/2010/09/Machlup-Penrose-The PatentControversy-in-the-Nineteenth-Century-1950-b.pdf (дата звернення: 13.02.2025).

8. Reichspatentamt (Hrsg.) Das Reichspatentamt 1877 — 1927 Rückblick auf sein Werden und Wirken. Hrsg. v. Reichspatentamt, Berlin: Heymanns, 1927. P. 129. URL: http://www.digitalis.unikoeln.de/Reichspatent/reichspatent_index.html (дата звернення: 13.02.2025).

9. Boldrin M.K., Levine D.K. Against Intellectual Monopoly. New York: Cambridge University Press, 2008. P. 216.

Колісникова Ганна В'ячеславівна,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Дмитренко Дарія Олексіївна,
студентка 2 курсу, групи 03-23-01
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Захист права інтелектуальної власності є однією з ключових проблем сучасного цивільного права, особливо в умовах цифровізації, глобалізації та розвитку інформаційних технологій. Інтелектуальна власність охоплює широкий спектр об'єктів, зокрема авторські права, патенти, товарні знаки, комерційні таємниці, що відіграють важливу роль у розвитку економіки, науки та культури. Попри наявність законодавчої бази, ефективність механізмів захисту права інтелектуальної власності залишається недостатньою.

Серед основних проблем можна виокремити недосконаліть правозастосовної практики, тривалість судових розглядів, низьку правову обізнаність громадян та відсутність належного контролю за

порушеннями у сфері права інтелектуальної власності. Особливої актуальності набувають питання протидії піратству та нелегальному використанню об’єктів права інтелектуальної власності, що негативно впливає на інвестиційний клімат країни та розвиток національного бізнесу.

Стаття 41 Конституції України закріплює право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності [1]. Отже, використання та розповсюдження результатів інтелектуальної діяльності особи без її згоди є забороненим.

Нормативне закріплення поняття права інтелектуальної власності передбачено в статті 18 Цивільного кодексу України (далі- ЦК України) і визначає його як право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК України та іншим законами. У частині 2 статті 418 ЦК України також вказано, що право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом [2].

Право інтелектуальної власності потребує захисту з боку держави від неправомірних посягань. Захист цього права слід розглядати як комплекс заходів правового та організаційного характеру, спрямованих на забезпечення належних умов для вільного володіння, використання та розпорядження об'єктами, які є результатом інтелектуальної та творчої діяльності особи. Особливої актуальності це питання набуває в умовах стрімкого розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій, які не лише забезпечують можливість вільного та безперешкодного використання різноманітного контенту, а й створюють умови для зловживання цими правами, що призводить до порушень права інтелектуальної власності.

Захист права інтелектуальної власності здійснюється у двох основних формах: юрисдикційній та неюрисдикційній. Перша передбачає діяльність уповноважених державою органів щодо захисту порушених прав на об’єкти інтелектуальної власності, що оспорюються. Найефективнішою юрисдикційною формою захисту права інтелектуальної власності є судовий захист. Щодо другої форми захисту прав, то вона включає дії юридичних і фізичних осіб щодо захисту прав на об’єкти права інтелектуальної власності, які здійснюються ними самостійно, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів. Переважною формою неюрисдикційного захисту

є самозахист, що проявляється в активних чи пасивних діях особи, спрямованих на запобігання чи припинення порушення власного суб'єктивного права [3]. Окремо слід зосередити увагу на такому способі захисту права інтелектуальної власності, як судова заборона, яка полягає в забороні дій, що порушують право особи чи створюють загрозу для його порушення. Рішення про попередню заборону повинно бути винесене після того, як власник права інтелектуальної власності доведе за допомогою доступних йому доказів і з «достатнім ступенем достовірності», що порушення його прав є «невідворотним» [4].

Серед проблемних питань захисту права інтелектуальної власності в Україні слід виділити такі:

– невідповідність окремих положень чинного цивільного законодавства України європейським стандартам у сфері захисту права інтелектуальної власності;

– складність збору доказової бази для доведення факту порушення права інтелектуальної власності в суді;

– організаційно-правові недоліки процедури щодо захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку [5].

Слід зазначити, що питання захисту права інтелектуальної власності є надзвичайно актуальним у сучасних умовах розвитку інформаційних технологій і глобалізації. Зокрема, недостатня правова визначеність, низький рівень правової обізнаності населення та відсутність ефективних механізмів захисту сприяють поширенню випадків порушення цих прав.

Важливим аспектом є також нерівномірність захисту права інтелектуальної власності в цивільному праві, що викликано специфікою їх використання та поширення. Серед основних проблем можна виділити недостатню координацію між державними органами, які займаються питаннями захисту права інтелектуальної власності, а також відсутність належної підтримки з боку держави для суб'єктів, які стикаються з порушеннями цих прав. Важливим є також активне залучення міжнародного досвіду у сфері захисту права інтелектуальної власності. Лише комплексний підхід до вирішення зазначених проблем дозволить забезпечити належний рівень захисту права інтелектуальної власності в Україні та сприятиме розвитку інноваційної діяльності в країні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text(дата звернення: 27.03.2025).

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 10 січ. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 27.03.2025).

3. Юлдашев О. Міжнародне приватне право: теоретичні та прикладні аспекти. Київ : МАУП, 2004

4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII : станом на 1 січ. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text (дата звернення: 27.03.2025).

5. Гришко, І. Ю.; Уткіна, М. С. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*, 2020. 4 (33): 26-30.

Кметик-Подубінська Христина Ігорівна,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Сараєва Н. О.,
студентка Львівського національного
університету імені Івана Франка

ПІРАТСТВО У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ ТА ПРАВОВІ ЗАСОБИ БОРОТЬБИ З НИМ

Швидкість створення та передавання інформації в цифрову епоху зумовлює простоту копіювання і поширення значної кількості творів музики, літератури, кінематографу тощо. У зв’язку з цим, в цифровому інформаційному просторі часто постає проблема піратства у сфері авторського права і суміжних прав.

Піратство у сфері авторського права і суміжних прав включає відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної

території України і розповсюдження піратських примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне використання програм організації мовлення, камкординг, а також Інтернет-піратство, тобто незаконне використання об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав із застосуванням мережі Інтернет [2].

Охоплюючи широкий спектр неправомірних дій щодо об'єктів авторського права і суміжних прав, це явище завдає значних збитків як окремим авторам, так і цілим галузям культури та економіки, як наслідок – стає перешкодою розвитку різних сфер життя суспільства [5].

Авторське право, як один із ключових механізмів охорони інтелектуальної праці, виникло з потреби забезпечити авторам справедливу винагороду та захист від недобросовісного використання їхніх творів. Проте в умовах масового використання цифрових технологій, цей захист часто виявляється формальним чи малоефективним, а користувачі намагаються обійти його всіма способами.

Особливу складність створює те, що в деяких країнах, включаючи Україну, піратство іноді сприймається ледь не як норма. Серед користувачів часто можна почути фрази: «Не хочу платити за Spotify – послухаю музику в Телеграмі» або «Не буду купувати квитки в кінотеатр - дочекаюсь, поки в Інтернеті «зіллють».

Ілюстративною у цьому контексті є статистика. Станом на 2004 рік, за даними міжнародних експертів, кожний третій музичний компакт-диск, що продається у світі – піратський. За даними Міжнародної федерації фонографічної промисловості (IFPI), обсяги продажу піратської музичної продукції, не менш ніж в 25 країнах, перевищують легальний ринок і становлять близько 4,5 млрд доларів [5].

За даними Business Software Alliance, рівень використання неліцензійного програмного забезпечення в Україні довгий час перевищував 80 % [1]. Це свідчить не лише про слабкий правовий контроль, а й про культурну толерантність до порушення авторських прав. Саме тому серед умов становлення сучасного ринку авторського права і суміжних прав важливе місце посідає заборона піратства та боротьба з ним [5].

Правові засоби боротьби з піратством базуються на комплексі законодавчих актів на національному та міжнародному рівнях. В Україні ключовими є Цивільний кодекс України, Закон України «Про авторське право і суміжні права», а також норми, що передбачають покарання за порушення прав авторів.

Стаття 55 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає право звертатися за захистом авторського права та/або суміжних прав до суду з будь-якими вимогами, не забороненими законом, зокрема про: визнання авторського права або суміжних прав; відновлення становища, яке існувало до порушення; припинення та/або заборону вчиняти дії, що порушують авторське право та/або суміжні права чи створюють загрозу їх порушення; стягнення винагороди, передбаченої законодавством про авторське право і суміжні права; відшкодування моральної шкоди; відшкодування збитків, завданих порушенням авторського права або суміжних прав, включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права або суміжних прав, або стягнення компенсації; припинення підготовчих дій до порушення авторського права та/або суміжних прав, у тому числі шляхом призупинення митних процедур, якщо є підстави вважати, що на митну територію України чи з митної території України можуть бути пропущені піратські примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технологічного засобу захисту об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав тощо; опублікування за рахунок порушника в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права та/або суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень; вжиття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права та/або суміжних прав [2].

У глобальному контексті діє Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Угода ТРІПС (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS – міжнародна угода, що адмініструється Світовою організацією торгівлі та встановлює мінімальні стандарти для визнання та захисту основних об'єктів інтелектуальної власності [4]), а також Digital Millennium Copyright Act (DMCA) у США.

Попри наявність законодавчих норм, реальна ефективність боротьби з піратством залежить не лише від текстів законів, а й від інституційної спроможності держави. Важливими інструментами є також технологічні засоби захисту – DRM (Digital Rights Management), автоматичні фільтри вмісту (наприклад, Content ID на YouTube), блокування сайтів-порушників, співпраця між провайдерами й правовласниками.

Окрему роль у цій боротьбі відіграють глобальні коаліції – такі як Alliance for Creativity and Entertainment, до якої входять найбільші гравці на медіаринку: Amazon, Apple TV+, NBCUniversal, Netflix Studios LLC, Sony

Pictures Entertainment, Paramount, Walt Disney Studios Motion Pictures та Warner Bros. Основна мета альянсу – захист легального ринку та скорочення цифрового піратства. У своїй діяльності по захисту творчості та інновацій у сфері індустрії авторського права та розваг А льянс спирається на колективний досвід і ресурси понад 50 медіа та розважальних компаній у всьому світі, а також на досвід MPA (Motion Picture Association) по захисту аудіовізуального контенту. Вони здійснюють моніторинг, ініціюють судові справи, а також ведуть просвітницьку роботу, формуючи культуру поваги до інтелектуальної власності [3].

Однак повністю викорінити піратство неможливо лише репресивними методами. Досвід багатьох країн показує, що підвищення доступності легального контенту часто має кращий ефект. Коли користувач має змогу швидко, зручно й за прийнятну ціну отримати потрібний продукт – наприклад, через Spotify, Netflix, Steam чи Google Books – мотивація звертатися до піратських джерел суттєво зменшується. Крім того, важливим аспектом є просвіта. Людина, яка усвідомлює, що її «безкоштовне» скачування фільму – це не лише дрібне порушення, а прямий удар по режисеру, сценаристу, монтажеру, музикантах та десятках інших професіоналів, інакше сприйматиме авторське право.

На ставлення користувачів до легального споживання контенту суттєвий вплив має середовище і аргументовані пояснення, чому важливо платити за авторську працю та користуватися офіційними стримінговими сервісами. Тому важливо створювати соціальне середовище, де використання піратського контенту радше викликає осуд, аніж схвалення – і це може бути додатковим стимулом змінити звички.

Поширення платних легальних платформ, таких як Spotify чи Apple Music, значною мірою ґрунтується не лише на зручності доступу до контенту, а й на соціальних механізмах мотивації. Коли користувачі бачать, що офіційна підписка асоціюється з певним соціальним престижем, модою або навіть індивідуальною нагородою - вони охочіше платять. Яскравим прикладом є щорічні персоналізовані підсумки на кшталт Spotify Wrapped чи Apple Music Replay, які візуалізують смаки слухача, підраховують хвилини прослуховування та дозволяють ділитися цим у соцмережах. У результаті підписка перестає бути лише засобом доступу до музики - вона стає частиною самоідентифікації та статусу. І тоді навіть ціна, еквівалентна одній чашці кави, сприймається не як витрата, а як інвестиція у свій образ.

Таким чином, піратство в сфері авторського права є багатогранним явищем, що поєднує в собі юридичні, технологічні, економічні та культурні аспекти. Ефективна боротьба з ним можлива лише за умов системного підходу - поєднання законодавчої жорсткості, інституційної ефективності, просвітництва і розвитку доступної легальної альтернативи. В умовах цифрової еволюції це завдання надзвичайно складне, але водночас критично важливе для збереження і розвитку глобальної культури.

Список використаних джерел:

1. BSA Global Software Survey. URL: https://axoft.ua/en/80-of-all-software-in-ukraine-unlicensed-but-the-trend-is-improving/
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text
3. Результативна діяльність ACE (Alliance for Creativity and Entertainment). URL: https://apo.kiev.ua/rezultatyvna-diyalnist-ase-alliance-for-creativity-and-entertainment/
4. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: https://surl.lu/tiouyf 7. https://takflix.com/uk
5. Чеботарьов В., Троцька В. Піратство у сфері авторського права і суміжних прав. URL: https://patent.km.ua/ukr/articles/i299

Кривошеїна Інга Валеріївна,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ЩОДО ПИТАНЬ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЩО НАЛЕЖАТЬ КІЛЬКОМ ОСОБАМ СПІЛЬНО

На сьогодні загальновідомим є факт можливості створення об’єктів інтелектуальної власності у співавторстві, винайдення нових технологічних рішень співвинахідниками. Такі об’єкти, крім об’єктів щодо яких існують обмеження в розпоряджанні майновими правами

інтелектуальної власності, є об'єктами цивільного обігу, а отже і предметом комерціалізації.

Особливості комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, створених спільною творчою працею, зумовлені, з одного боку, наявністю двох і більше осіб правовласників, кожен з яких має власні інтереси і уявлення щодо мети, способів, сфери використання об'єкта інтелектуальної власності, умов розпоряджання правами на нього, а з іншого боку – неподільністю результату інтелектуальної діяльності, який за своєю природою є нематеріальним благом і характеризується унікальністю, неповторністю саме у розумінні його єдності та цілісності [1, с. 29].

Комерціалізація майнових прав на такі об'єкти потребує узгоджених дій співволодільців. Спеціальне законодавство в сфері інтелектуальної власності стоїть на позиції, згідно з якою використовувати результати інтелектуальної, творчої діяльності створені спільною творчою працею кожен із співволодільців майнових прав на них може на власний розсуд, в той час як розпорядитись майновими правами можливо лише за наявності спільної згоди.

Першою та найбільш розповсюдженою підставою є *створення об'єкта права інтелектуальної власності спільною творчою працею двох і більше осіб.* Так, наприклад, відповідно до ч.2 ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [2] винахідники, які спільно створили винахід (корисну модель) мають однакові права на реєстрацію винаходу (корисної моделі), секретного винаходу (секретної корисної моделі), якщо інше не передбачено угодою між ними. При цьому взаємовідносини при використанні винаходу (корисної моделі), володільцями патенту на який є кілька осіб, визначаються договором між ними (ч. 2 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Аналогічні положення передбачено і щодо інших об'єктів права інтелектуальної власності, наприклад промислових зразків і торговельних марок.

Також зазначимо, що в законодавстві, що регулює відносини в сфері авторського права наведено правила реалізації прав співавторів, а саме: майнові права на твір створений у співавторстві (що становить нерозривне ціле) належать усім співавторам спільно і здійснюються за згодою між ними. При цьому встановлюються певні особливості щодо реалізації прав в залежності від виду співавторства. Так, відповідно до ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [3] якщо твір, створений у співавторстві, утворює одне нерозривне ціле, то жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі

на опублікування і переробку такого твору. У випадку, якщо ж твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких може використовуватися незалежно від інших частин твору та інше не передбачено договором або законом, кожен співавтор має право здійснювати майнові права щодо створеної ним частини твору відповідно до закону, за умови що такі дії не завдаватимуть шкоди звичайному використанню такого твору і не обмежуватимуть безпідставно законні інтереси відповідних суб'єктів авторського права.

Другою підставою виникнення спільних майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності є *спадкування.* Чинне законодавство України не передбачає спеціальних норм щодо спадкування майнових прав інтелектуальної власності. В той же час слід враховувати ст. 1218 Цивільного кодексу України, відповідно до якої до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинились внаслідок його смерті. При цьому необхідно враховувати можливість спадкування за законом, коли спадкоємці однієї групи стають співволодільцями майнових прав на результат інтелектуальної, творчої діяльності, крім того, частки кожного із спадкоємців за законом є рівними. Таким чином, спадкуючи майнові права інтелектуальної власності спадкоємці мають приймати рішення щодо їх розпоряджання за взаємною згодою.

Зазначене підтверджується п. 35 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 04.06.2010 № 5 [4], відповідно до якого при отриманні кількома спадкоємцями за законом чи за заповітом майнового авторського права і (або) суміжних прав без виділення конкретних спадкових об'єктів авторського права і (або) суміжних прав слід мати на увазі, що в даному випадку у спадкоємців виникає обсяг повноважень відносно спадкових прав на спільне використання всіх творів і (або) об'єктів суміжних прав як при здійсненні права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам. Порядок використання таких прав визначається відповідно до статті 428 ЦК України.

Третьою підставою виникнення спільних майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності є *створення їх за замовленням*. Цивільний кодекс України містить спеціальний поіменований правочин в ст. 1112, що надає визначення договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності.

У літературі питання про зміст правовідносин за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності вирішується неоднаково. Так, одні науковці виходять із того, що конститутивним елементом даного договору є зобов'язання творця створити відповідний об'єкт, тоді як розпоряджання майновими правами на створений об'єкт за цим договором може мати місце, тобто є факультативним його елементом. Інші науковці, навпаки, розглядають відносини з розпоряджання майновими правами на створений об'єкт, принаймні в частині використання об'єкта замовником, у якості конститутивного елемента даного договору [5, с. 32]

Четвертою підставою виникнення майнових прав інтелектуальної власності у декількох осіб є *створення так званих службових об'єктів інтелектуальної власності.* Об'єкти, що створюються у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), досить часто породжують складні правові проблеми. Найбільш важлива із них полягає в визначені норм законодавства, що мають бути застосовані до правовідносин, які виникають між робітником і роботодавцем. Основними питаннями є винагорода, що має бути виплачена працівнику, можливість передачі прав та інші.

Як зазначає А. С. Штефан, «спільне здійснення майнових прав на практиці може бути надзвичайно утрудненим. Як вірно відмічають українські дослідники, будь-яке суб'єктивне право є соціальною цінністю лише за умов можливості його реалізації. Особливо актуальним залишається це питання для суб'єктів господарювання, метою діяльності яких є створення величезної кількості таких творів, кожен з яких є об'єктом авторського права. Ідеться про видавництва, теле- й радіокомпанії, компанії, що займаються розробкою й упровадженням комп'ютерних програм, рекламні агентства тощо. Тому на практиці поширений підхід, за якого майнові права на службовий твір передаються роботодавцю в повному обсязі» [6, с. 30]

Згідно ст. 429 ЦКУ майнові права на об'єкт створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, в якої він працює, спільно якщо інше не встановлено Цивільним кодексом України або договором. Тобто і працівник, і роботодавець визнаються законом рівноправними правоволоділцями майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності, якщо договором між ними не передбачено інший порядок належності майнових прав на «службовий» об'єкт.

В цілому питання розподілу майнових прав на службові об'єкти інтелектуальної власності врегульовані досить диспозитивно, надаючи

сторонам можливість змінити їх розподіл на підставі договору, відступаючи від норм передбачених Цивільним кодексом України. Однак, при комерціалізації службових результатів інтелектуальної творчої діяльності слід враховувати можливість множинності суб'єктів таких прав, що вимагає згоди всіх правоволодільців при розпоряджанні майновими правами.

Список використаних джерел:

1. Коваль І. Ф. Комерціалізація прав інтелектуальної власності: навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 272 с.
2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text
3. Про авторське право і суміжні права : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20/conv#n248
4. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#top
5. Якубівський І. Договірні відносини зі створення за замовленням об'єктів права інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. № 7/2016. С. 31-36 URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/07/6.pdf
6. Штефан А. С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту. Київ. Інтерсервіс, 2017. 150 с.

Мазуренко Світлана Вікторівна,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри права інтелектуальної
власності та патентної юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА, СТВОРЕНОГО ЗА ДОПОМОГОЮ НЕЙРОМЕРЕЖ

Образотворче мистецтво, створене із використанням нейромереж, є одним із найбільш динамічних напрямів розвитку

сучасної цифрової культури, що зумовлює нагальну потребу в його правовому осмисленні. Інтеграція штучного інтелекту у сферу образотворчого мистецтва створює нові можливості для творчості, розширює межі художньої виразності, але водночас породжує складні правові питання. Актуальність дослідження правового режиму таких творів пояснюється стрімким поширенням технологій генеративного мистецтва, появою численних онлайн-сервісів для створення графічного контенту за допомогою нейромереж, а також збільшенням кількості випадків правових колізій, пов'язаних із авторством, комерційним використанням та захистом прав інтелектуальної власності.

Важливим є трансформація традиційного розуміння авторства, оскільки класичне авторське право грунтується на концепції творчої діяльності людини, тоді як алгоритми штучного інтелекту, особливо генеративно-змагальні мережі (GAN) та трансформерні моделі (зокрема DALL·E, Midjourney, Stable Diffusion), спроможні створювати складні візуальні композиції без безпосереднього художнього втручання людини. Це ставить під сумнів усталені доктрини авторського права, зокрема концепцію оригінальності та інтелектуального внеску у творчий процес. Дискусії щодо того, чи може нейромережа визнаватися самостійним суб'єктом авторських прав, тривають у міжнародному правовому полі, проте на сьогодні більшість юрисдикцій не визнає штучний інтелект правосуб'єктним, що зумовлює необхідність визначення правовласника таких творів серед розробників алгоритмів, користувачів, які ініціюють генерацію зображень, або власників платформи, на базі якої здійснюється процес генерування [1, с.22].

Питання правового статусу генеративного мистецтва також набуває особливого значення у контексті комерціалізації цифрового контенту. Відсутність єдиної правової позиції щодо можливості реєстрації прав на подібні твори створює правову невизначеність, що може спричинити численні судові спори. При цьому, швидке поширення штучного інтелекту як інструменту масового використання вказує на необхідність розробки нових регуляторних механізмів, що забезпечать баланс між стимулюванням технологічного розвитку та захистом прав традиційних митців, чиї роботи можуть слугувати джерелом для навчання нейромереж.

Штучний інтелект у сфері образотворчого мистецтва – це сукупність алгоритмів, моделей машинного навчання та нейромережевих технологій, що здатні аналізувати, обробляти, генерувати або модифікувати зображення на основі заданих параметрів,

попередніх даних або навчальних матеріалів. На відміну від традиційних комп'ютерних графічних програм, які потребують безпосереднього втручання художника, штучний інтелект може самостійно створювати нові художні твори, комбінуючи стилі, структури та візуальні елементи, що можуть нагадувати роботи реальних митців [2, с.29].

Основою таких алгоритмів є різні типи нейромереж, зокрема генеративно-змагальні мережі (GAN, Generative Adversarial Networks) [3], трансформерні моделі (наприклад, DALL·E, Midjourney, Stable Diffusion) та глибокі згорткові нейромережі (CNN, Convolutional Neural Networks), які використовуються для розпізнавання образів та стилізації зображень [4]. GAN-мережі працюють за принципом змагання між двома нейромережами – генератором, що створює зображення, і дискримінатором, який оцінює їхню відповідність реальним зразкам. Завдяки цьому система поступово вдосконалює свої результати, досягаючи високої реалістичності [3].

Штучний інтелект у сфері образотворчого мистецтва виконує кілька ключових завдань: по-перше, він може виступати як інструмент для художників, допомагаючи у створенні нових робіт, прискорюючи процес розробки концепцій та варіацій; по-друге, він здатний самостійно генерувати унікальні зображення на основі текстових запитів або аналізу наявних художніх стилів; по-третє, він використовується для реставрації та реконструкції історичних творів мистецтва, покращення якості зображень та відновлення втрачених фрагментів.

Важливим аспектом використання штучного інтелекту в мистецтві є питання творчої автономії: чи можна вважати згенеровані ШІ зображення оригінальними творами, чи вони є лише результатом автоматизованої компіляції попередніх даних? Ця дискусія має значний вплив на правові аспекти сучасного мистецтва, що, у свою чергу, визначає необхідність подальшого правового регулювання та встановлення чітких норм для використання нейромереж у художній діяльності.

Питання авторства творів, створених за участі нейромереж, є однією з ключових проблем у сфері права інтелектуальної власності. Традиційно авторське право базується на концепції, що автором твору може бути лише фізична особа, яка вклала у процес створення власний інтелектуальний та творчий внесок. Однак стрімкий розвиток штучного інтелекту, особливо генеративних моделей (DALL·E, Midjourney, Stable Diffusion), які здатні створювати мистецькі твори без значного втручання людини, ставить під сумнів усталені правові доктрини.

На міжнародному рівні правове регулювання питання авторства творів, створених нейромережами, суттєво відрізняється в різних юрисдикціях. Так, Офіс з авторських прав США (United States Copyright Office) займає жорстку позицію, згідно з якою тільки людина може бути автором твору. У 2022 році було відмовлено у реєстрації авторських прав на комікс, створений за допомогою нейромережі Midjourney, аргументуючи це тим, що твір не є результатом творчості людини.

Законодавство Великої Британії є одним із небагатьох, що прямо визнає можливість авторського права на твори, створені комп'ютерними системами. Відповідно до Закону про авторське право, дизайни та патенти 1988 року, якщо твір був створений комп'ютерною програмою без творчого внеску людини, автором визнається особа, яка організувала процес його створення [5].

У 2019 році суд у Китаї визнав, що згенерований штучним інтелектом текст може підлягати авторському праву, якщо він є оригінальним [6].

В Україні авторське право регулюється Цивільним кодексом України та Законом «Про авторське право і суміжні права», які чітко визначають, що автором може бути лише фізична особа. Українське законодавство, як і більшість європейських систем, не визнає штучний інтелект самостійним суб'єктом авторських прав.

Сьогодні, питання авторства щодо творів, створених із використанням нейромереж, стає дедалі актуальнішим у сфері інтелектуальної власності, що слугує появі судової практики в даній сфері. Так, справі Thaler v. Perlmutter (США, 2023) Стівен Талер намагався зареєструвати авторське право на зображення «A Recent Entrance to Paradise», створене нейромережею «Creativity Machine». Офіс з авторських прав США відмовив у реєстрації, аргументуючи це тим, що авторське право може бути надане лише людині. Суд підтримав цю позицію, підкресливши, що твір повинен бути результатом творчості виключно людини [7].

Правовий режим творів образотворчого мистецтва, створених за участю нейронних мереж, є складною і актуальною темою з урахуванням розвитку сучасних технологій. Використання штучного інтелекту для створення творів мистецтва ставить низку правових питань, зокрема щодо прав інтелектуальної власності. Оскільки традиційно авторські права на твори належать фізичним особам, що виступають творцями, то застосування нейронних мереж як інструментів для генерування мистецтва ставить питання про роль

штучного інтелекту в цьому процесі. Визначення авторства в таких випадках вимагає перегляду існуючих правових норм, оскільки алгоритми, що генерують художні твори, можуть діяти без безпосередньої участі людини, що ускладнює питання права інтелектуальної власності на результат генерування.

Тому необхідність адаптації законодавства до нових умов є очевидною, оскільки існуючі правові норми часто не можуть ефективно захистити права на твори, створені за допомогою штучного інтелекту. Особливо це стосується розподілу прав між розробниками технології і користувачами нейронних мереж. Для забезпечення належного правового захисту важливо визначити чіткі механізми розподілу авторських прав і прав на використання таких творів. Оскільки цифрове мистецтво з використанням штучного інтелекту активно розвивається, вимагається створення нових правових підходів до регулювання цього процесу на національному та міжнародному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Погореленко А.К Штучний інтелект: сутність, аналіз застосування, перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2018. Вип. 32. С. 22-27.

2. Ніколаєва О. В. Цивільно-правовий режим творів архітектури, створених з використанням штучного інтелекту: вітчизняний та світовий досвід: *дис. ... д-ра філософ.: 081 -Право*. Харків, 2024. 210 с.

3. Що таке GAN - генеративно-змагальні нейронні мережі і як їх застосовувати для генерації зображень. URL: https://evergreens.com.ua/ua/articles/gan.html

4. Дерев'янко Н. В.,Залевська О. В. Порівняльний аналіз нейронних мереж Midjourney, Stable Diffusion та DALL-E та способи їх упровадження в навчальний процес студентів дизайнерських спеціальностей. URL: https://pp-msu.com.ua/uk/journals/tom-9-3-2023/porivnyalny-analiz-neyronnikh-merezh-midjourney-stable-diffusion-ta-dall-e-ta-sposobi-yikh-uprovadzhennya-v-navchalny-protses-studentiv-dizaynerskikh-spetsialnostey

5. Ходош А. Права на об'єкти, створені за допомогою штучного інтелекту. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/224190_prava-na-obkti-stvoren-za-dopomogoyu-shtuchnogo-ntelektu

6. В Китаї текст, написаний штучним інтелектом, вперше захистили авторським правом. URL: https://ms.detector.media/it-kompanii/post/24053/2020-01-13-v-kytai-tekst-napysanyy-shtuchnym-intelektom-vpershe-zakhystyly-avtorskym-pravom/ - :~:text=В Китаї текст, написаний штучним,вперше захистили авторським правом - MediaSapiens.

7. Case Review: Thaler v. Perlmutter (2023). URL: https://itsartlaw.org/2023/12/11/case-summary-and-review-thaler-v-perlmutter/

Маслова-Юрченко Катерина Олександрівна,
канд. юрид. наук, асист. кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Кононенко Олександра Юріївна,
студентка 2 курсу, групи 03-23-06
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВА РІЧ ТА ЦИФРОВІ АКТИВИ ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

В умовах стрімкого розвитку суспільства, де все частіше використовуються різноманітні інструменти у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, зростає значення понять цифрових речей та активів і станом на зараз з'явилася необхідність у їх правовому регулюванні. На відміну від традиційних речей, цифрові речі мають свої особливості та характеристики, тому вони потребують окремого детального теоретичного осмислення, бо віртуальні правові відносини значно відрізняються від звичного нам поняття речі.

У рамках змін до Цивільного кодексу України цифрову річ та цифрові активи було визнано новими об'єктами цивільних прав. Зокрема, кодекс було доповнено статтею 179^1, де було зазначено про поняття цифрової речі [1]. Відповідно до цієї статті цифровою річчю є благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність.

До таких благ належать різного роду об'єкти, серед яких можна назвати цифрові активи, цифровий контент та інші цифрові блага. Цифрові активи (криптовалюти, токени, цифрові гроші тощо) мають своє вираження через цифрові дані, їм притаманна майнова цінність, іноді досить значна, але їх правовий статус поки не можна розглядати як однозначно визначений у законодавстві України. Проблема полягає в тому, що віртуальні активи часто не прив'язані до конкретних матеріальних благ, а їх вартість залежить в основному від попиту та конкретної ситуації на ринку у певний момент часу. Цифровий контент (програмне забезпечення, медіафайли, електронні книги тощо) охоплює різні види інформаційних продуктів, які створюються та розповсюджуються у цифровому вигляді. Ускладнює його класифікацію серед матеріальних та нематеріальних благ те, що контент не завжди має фізичне втілення, хоч і може мати значну майнову цінність. Серед інших цифрових благ можна назвати бази даних, цифрові сервіси тощо.

Також слід відмітити, що в чинній редакції статті 179[1] ЦК України віртуальні активи, цифровий контент та інші блага розглядаються як види цифрових речей і відповідно можна зробити висновок, що ці поняття співвідносяться як загальне та окреме, род і вид, де родовим поняттям є цифрова річ, а видовими є, зокрема, віртуальні активи та цифровий контент. Однак природа віртуальних активів така, що їх можна розглядати як дуже широке, різноманітне і різнобарвне правове поняття, навіть можна було б сказати, що віртуальні активи включають у себе як цифрові речі, так й інші об'єкти цивільних прав (зокрема, певні права вимоги, об'єкти права інтелектуальної власності тощо). Таким чином, сучасна редакція статті 179[1] ЦК України, можливо, буде піддана критиці та переосмисленню. Хочеться висловити сподівання, що згодом ми побачимо внесення змін до цієї статті, вдосконалення та деталізацію цієї безперечно цікавої правової норми.

І. Бабецька виділяє такі специфічні ознаки цифрових речей, як нематеріальність, стійкість та визначеність, економічна цінність, відчужуваність від особи, що їх передає, виключність, неможливість чи обмежена можливість копіювання, абсолютний характер та можливість знищення [2, 147].

У частині другій статті 179[1] Цивільного кодексу також зазначено про те, що дозволяється застосовувати до цифрових речей правила, які були встановлені для матеріальних речей, якщо інше не передбачено законом або не випливає із сутності цифрової речі [1]. Тобто законом цифрова річ наближується до матеріальних об'єктів, але її нематеріальна природа породжує створення певних правових нюансів, наприклад, як

щодо передачі права власності або використання в якості забезпечення виконання зобов'язань між боржником і кредитором. Тут можна погодитись з Є. Мічуріним, що у своєму дослідженні пропонує відредагувати ч. 1 ст. 179^1 , вилучивши слово "виключно", щоб охопити об'єкти з такою подвійною природою [3, 101].

Цифровий контент, такий як електронні книги, музика або певні програми, також є цифровими речами, але при цьому мають певні особливості. Наприклад, у випадку авторського права, електронна копія твору може існувати як у матеріальному світі у друкованому виданні, так і у цифровому середовищі у вигляді електронної книги. Це породжує дискусії щодо застосування до них виключно норм цифрової речі.

Цифрові активи, зокрема криптовалюти, все ще залишаються найбільш складними для правового регулювання. Вони зазвичай ніяк не підкріплені фізичними активами і не завжди мають певний чітко окреслений правовий статус. І при цьому, навіть коли криптовалюту визнали засобом обміну, все ж їх природа не дозволяє якось однозначно віднести їх до традиційних нематеріальних благ, як, наприклад, безготівкові кошти або право інтелектуальної власності.

Особливість цифрових активів полягає насамперед у залежності їх вартості від ринкового попиту чи пропозиції. Водночас при цьому станом на зараз їх правовий режим ще не має достатньо чітких норм, які визначали б порядок обороту, захисту прав та відповідальності у разі певних порушень.

Показовим у цьому контексті є рішення Київського окружного адміністративного суду від 07.03.2025 у справі № 320/45141/24, в якому суд дійшов висновку, що електронний грошовий замінник не є цифровою річчю у розумінні статті 179-1 ЦК України, оскільки він не є предметом матеріального світу і не може бути визнаний товаром у розумінні Податкового кодексу України [4]. Це ще раз підкреслює необхідність удосконалення законодавства щодо природи та режиму цифрових активів.

Отже, цифрові речі займають важливе місце у сучасному цивільному обороті. Внесення до Цивільного кодексу України щодо регулювання та визначення цифрової речі та цифрових активів є важливим кроком у правовому осмисленні нових технологій. І подальша гармонізація законодавства, яке буде враховувати сучасні світові реалії цифрового світу є необхідною. Це може включати як і удосконалення норм ЦК України, так і прийняття окремих нормативно-правових актів, які будуть чітко визначати правовий статус та регулювання різних цифрових речей. Таким чином, цифрові речі та активи мають стати не

лише об’єктами цивільних прав, а й сприяти формуванню нових підходів у регулюванні подібних правовідносин.

Правова невизначеність щодо цифрових активів, зокрема криптовалют, підкреслює необхідність чіткої правової регламентації їх обороту, що дозволить зменшити ризики порушень прав та захисту власності в цифровому середовищі. Водночас розвиток ідеї цифрових прав, таких як електронні грошові замінники, вже вимагає детального правового врегулювання, що буде відповідати сучасним викликам і тенденціям. Таким чином, важливо продовжувати адаптацію українського законодавства до цифрових реалій для забезпечення ефективного правового механізму у сфері цифрових активів.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 05.05.2025).

2. Бабецька І. Я. Цифрові речі як об’єкти цивільних прав. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького* : серія «Право». 2024. Вип. 17(29). С. 142–149. URL: https://visnyk.iful.edu.ua/випуск-1729/бабецька-і-я-цифрові-речі-як-обєкти-ц/

3. Мічурін Є.О. Цифрова річ: щодо подальшого вдосконалення правового регулювання. *Актуальні питання модернізації приватно-правових відносин: європейський досвід та перспективи. Матвєєвські цивілістичні читання:* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 20 жовт. 2023. С. 100-103. URL: https://www.researchgate.net/publication/375277761_Zbirnik_2023 (дата звернення: 05.05.2025).

4. Київський окружний адміністративний суд. Рішення від 07 березня 2025 року у справі № 320/45141/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/125675437/ (дата звернення: 05.05.2025).

Музика Тетяна Олександрівна,
канд. юрид. наук, доц.,
асист. кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ОЦІНКА ПОНЯТТЯ ОРИГІНАЛЬНОСТІ ТВОРУ В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНОГО ХАРАКТЕРУ ЯК ОЗНАКИ ТВОРУ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТВОРЧОСТІ

У чинному Законі України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) натепер закріплено поняття оригінальності твору (п. 35 ч. 1 ст. 1) як головної передумови для надання йому правової охорони [1]. Це нововведення наближує українське законодавство до міжнародних стандартів, оскільки оригінальність уже багато років є очевидною для багатьох правових систем характеристикою творів як об'єктів правової охорони, застосовувалося воно й у судовій практиці України, не маючи, проте, легального визначення. Водночас поняття «оригінальність» як критерій, що «характеризує твір як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору» [1], має оціночний характер та залишає простір для тлумачень і судової практики. Тобто, не кожна новизна чи унікальність автоматично гарантує охорону – важливо, щоб твір відображав індивідуальність автора.

Водночас цифровізація всіх сфер життя суспільства, зокрема й творчості, створює нові питання до правового регулювання відносин щодо результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Частково ці аспекти були враховані в ст. 33 Закону, де йдеться про об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, та наголошується на тому, що, не маючи ознаки оригінальності, ці об'єкти не є творами, а є об'єктами права особливого роду (sui generis). Але в цій же статті міститься застереження, що твори, для створення яких використовувалися комп'ютерні програми як інструмент, а не як замінник людського творчого внеску, на створення яких безпосередньо впливала людина, фізична особа – автор – все ж підлягають повноцінній авторсько-правовій охороні. Питання в тому, як розмежувати суто згенерований, наприклад, штучним інтелектом результат від твору, де автор доклав

власних інтелектуальних, творчих зусиль, користуючись тим самим штучним інтелектом.

Напевно найбільш жорсткою натепер є позиція Патентного офісу США, який послідовно протягом багатьох років відмовляється реєструвати як твори об'єкти, правоволодільці яких використовували штучний інтелект для їх «створення». Тож цікавим є дослідити деякі особливості праворозуміння щодо оригінальності творів у правозастосовній практиці США.

Так, у літературі наголошується на винятковій ролі особистості в американському авторському праві та концепції оригінальності внаслідок мінімального людського внеску [4], яка «досягла апогею» [6] у висновку судді Голмса 1903 року в справі Bleistein v. Donaldson Lithographic Co [3]. У цій справі постало питання, чи використовувалися три плакати як циркова реклама, чи були вони захищені авторським правом, чи не підлягали вони такому захисту через відсутність «достатньої художньої цінності». Зрештою, суд дійшов висновку, що плакати набули правової охорони, оскільки «їхня цінність… достатньо доведена бажанням відтворити їх без урахування прав позивачів». Це поєднання естетичної та комерційної цінності як ознаки авторського права і пов'язане з цим зобов'язання щодо судового естетичного нейтралітету – це твердження, за яке часто цитують цю справу. Та й раніше у своїй короткій думці суддя Голмс описав твори, захищені авторським правом, інакше: як особисту реакцію людини на природу, оскільки собистість завжди містить щось унікальне і що навіть дуже скромний рівень мистецтва має в собі щось незвідне, що належить лише одній людині [6].

При чому цікаво зауважити твердження про те, що інтелектуальна власність відрізняється навіть від інших форм власності, що несуть сентиментальну цінність, таких як обручка чи сімейний будинок, хоча й ці об'єкти можуть «пов'язатися з особистістю», бо «особистість людини ніби переміщується в існуючий об'єкт». Проте слід розуміти, що майнові права на ці речі можуть відображати особистий інтерес, але він базується на власності, а не на створенні – будь-яке надання «особистості» відбувається post hoc , після того, як об'єкт вже виник. На противагу цьому, «коли ми вперше стикаємося з об'єктом інтелектуальної власності… ми можемо відзначити, що особистість людини спричинила появу об'єкта. Об'єкт з'являється у світі вже як втілення або відображення якоїсь конкретної особистості» [5]. Тобто індивідуальність не може бути просто характеристикою авторського

права, яка якимось чином визначається у творах після факту. Індивідуальність, навпаки, має бути обов'язковою умовою оригінальності. Вона повинна існувати незалежно від будь-якого твору та до нього, в який вона може бути пізніше включена. Вона повинна належати не твору взагалі, а людині [6].

Крім того, в американській літературі наголошують на певній відмінності права США, у якому, як відомо, концепція моральних прав автора була законодавчо закріплена тільки у 1989 році, до цього практика була зосереджена саме на економічному, матеріальному аспекті авторських прав, від європейської правової традиції.

Так, зазначають, що «іронічно» «імпортувати європейські поняття «моральних прав»», одночасно «спрямовуючи… критику» проти іншого фундаментального принципу європейського авторського права: романтичного автора [5]. Романтичне письменство уявляє собі творчого генія, когось, чия «оригінальність духу» перетворюється на «оригінальність форми». Це бачення авторства, яке, здається, цілком відповідає особистісно-орієнтованому уявленню про оригінальність, але хоча багато говорилося про вплив літературного романтизму на американське авторське право, чимало вчених відкидають фігуру «романтичного автора». Натомість, американський автор-романтик є «виразно демократичним» – «повсякденним, пересічним генієм», і з цим більш «ліберальним, егалітарним та гуманістичним». Тож американська концепція романтизму бачить творчість, гідну захисту, у тому, що є не що інше, як людське [6]. Власне, йдеться про те, що будь-який результат творчої діяльності набуває правової охорони, незалежно від визнання його цінності, коштовності чи популярності.

Водночас слід звернути увагу на рішення у справі Authors Guild v. Google, Inc [2], де суд визнав, що кінцева мета авторського права полягає в розширенні суспільних знань та розуміння і що кінцевим, основним цільовим бенефіціаром є громадськість, чий доступ до знань прагне розширити авторське право. Відновлення особистості як першого принципу авторського права дає змогу сторонам у судовому процесі, а саме авторам, більш чітко говорити про ці цілі, уникати фільтрації своїх історій через штучно обмежувальне сито між культурною та економічною цінністю, а також нагадувати судам, що саме покликане захищати авторське право. Тому й підкреслюється, що ланцюжок створення вартості, створений генеративним штучним інтелектом, зрештою має призвести до вигод для людей – творців, які зробили технологічний проект можливим. Іншими словами, звернення до

особистості виправдовує економічну винагороду людям-творцям [6]. Іншими словами – йдеться про гуманістичний характер інтелектуальної, творчої діяльності, який не може бути замінений, відтворений комп'ютерною програмою, зокрема й штучним інтелектом, насамперед про цінність людського внеску в культурні надбання.

Отже, варто підсумувати, що інституалізація поняття оригінальності твору в чинному Законі України «Про авторське право і суміжні права» є важливим досягненням у розвитку національного авторського права, що засвідчує його наближення до європейської та міжнародної правової традиції. Водночас оціночний характер цього критерію потребує подальшого осмислення та формування сталої правозастосовної практики, зокрема щодо визначення меж індивідуального творчого внеску.

Цифровізація творчих процесів і стрімкий розвиток технологій, зокрема генеративного штучного інтелекту, актуалізують питання відмежування результатів людської інтелектуальної діяльності від автоматизованого продукування контенту. Сучасне авторське право, як і раніше, зберігає антропоцентричний, гуманістичний характер, базуючись на визнанні індивідуальності автора як першоджерела оригінальності твору. Саме в цьому контексті стає особливо важливою фіксація гуманістичних цінностей у правовому регулюванні інтелектуальної діяльності, де не лише економічний результат, а насамперед людський внесок, є підставою для надання правової охорони. Визнання особистості творця першоосновою правової охорони дозволяє зберігати гуманістичний баланс між технічною ефективністю цифрових інструментів і цінністю людського вмісту, втіленого в результатах творчості.

У майбутньому, в умовах постійного вдосконалення технологій, збереження антропоцентричного підходу в авторському праві буде ключовим викликом. Це вимагає не тільки чіткого нормативного розмежування між допоміжною функцією цифрових інструментів і заміщенням людської творчості, але й подальше утвердження правової доктрини, що визнає творчість людини унікальним і незамінним джерело культурного надбання.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855.

2. Authors Guild v. Google, Inc., No. 13-4829 (2d Cir. 2015). URL: https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca2/13-4829/13-4829-2015-10-16.html

3. Bleistein v. Donaldson Lithographing Co., 188 U.S. 239 (1903). URL: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/188/239/.

4. Hanotiya A. Copyright and originality. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID4620875_code4312445.pdf?abstractid=4620875&mirid=1&type=2.

5. Hudges J. The Personality Interest of Artists and Inventors in Intellectual Property. URL: https://www.cardozoaelj.com/wp-content/uploads/2013/02/Hughes.pdf.

6. Recovering Personality in Copyright's Originality Inquiry. Harv. L. Rev. 1123. Vol.138. Issue 4. Feb. 2025. URL: https://harvardlawreview.org/print/vol-138/recovering-personality-in-copyrights-originality-inquiry/#footnote-ref-167.

Піддубна Вікторія Федорівна,
канд. юрид. наук,
доц. кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДОКТРИНИ FAIR USE: ДОСВІД ЗАКОНОДАВСТВА І СУДОВОЇ ПРАКТИКИ США

У доктрині права під принципом fair use (справедливе, добросовісне використання) розуміють принцип авторського права, який полягає в тому що будь хто може вільно використовувати цитати творів, захищених авторським правом для таких цілей, як критика, коментування, повідомлення новин, навчання і дослідження і таке використання не є порушенням авторських прав. На сьогодні процеси інформатизації, діджиталізації, можливість мати доступ до відкритих ресурсів інформації обумовлює актуальність питання захисту прав інтелектуальної власності. В зв'язку з цим дослідження доктрини "fair use" як одного із інститутів вільного використання об'єктів права інтелектуальної власності є вельми актуальною і цікавою. Згідно зі ст. 9 Бернської Конвенції про охорону літературних і

художніх творів, яка є міжнародною угодою і діє в більшості країн світу, автори літературних і художніх творів, охороняються положеннями Бернської Конвенції користуються виключним правом дозволяти відтворення цих творів будь-яким чином і в будь-якій формі. За законодавством країн Союзу зберігається право дозволяти відтворення таких творів у певних особливих випадках за умови, що таке відтворення не завдає шкоди нормальному використанню твору і не зачіпає будь-яким необгрунтованим способом законні інтереси автора [1].

Так, наприклад, у законодавстві США доктрина fair use виступає інструментом встановлення змістовних меж виключних авторських прав. Тобто йдеться про певний "тест" на відповідність якого перевіряються дії відповідача. Під такими діями розуміють сукупність абстрактних умов, при наявності яких допускається використання твору без дозволу правоволодільця. В § 107 Обмеження виключних прав: добросовісне використання Закону про авторське право США встановлено чотири критерії для визначення допустимості використання об'єкта авторського права без згоди правоволодільця. Такими критеріями є: 1) мета і характер використання, включаючи те, має чи не має використання комерційний характер або призначене для некомерційних освітніх цілей; 2) характер твору, який захищається авторським правом; 3) обсяг і сутність використаної частини по відношенню до захищеного авторським правом твору в цілому; 4) вплив використання на потенційний ринок або вартість захищеною авторським правом роботи. Той факт, що твір не було опубліковано, сам по собі не є перешкодою для висновку щодо добросовісності використання, якщо такий висновок зроблений з врахуванням всіх вище перелічених факторів [2].

Щодо першого критерію – мета та характер використання, включаючи те, чи має таке використання комерційний характер, показовою є справа, яку розглянув Верховний Суд США – Campbell v. Acuff – Rose Music, в якій відповідач подав позов проти позивачів, учасників рєп-групи Live Crew і їх компанії звукозапису, стверджуючи про те, що пісня Live Crew "Pretty Woman" порушує авторські права відповідача Acuff Rose на рок-балладу Роя Орбисона "Oh, Pretty Woman" [3]. Окружний суд США виніс рішення по цій справі в порядку спрощеного провадження на користь компанії звукозапису Live Crew, вказавши в рішенні що їх пісня була пародією, яка добросовісно використовувала оригінальну пісню згідно з § 107 Закону про авторське право США. Разом з тим, апеляційний суд США відмінив рішення окружного суду і повернув справу на новий розгляд вказавши про те, що

комерційний характер пародії робить її потенційно несправедливою у відповідності з першим із чотирьох критеріїв, які передбачені § 107, тобто взявши за основу оригінал пісні і зробивши на її основі новий твір, компанія звукозапису Live Crew якісно перевищила вимоги третього критерію § 107 і тим самим були допущені ринкові збитки згідно з четвертим критерієм § 107, тобто було встановлене комерційне використання об'єкту авторського права. Верховний Суд США в своєму рішенні по цій справі вказав про те, що комерційна пародія Live Crew може бути добросовісним використанням в значенні § 107 Закону про авторське право США. Обгрунтовуючи своє рішення по цій справі Верховний Суд США вказав про те, що § 107 передбачає добросовісне використання захищеного авторським правом твору для таких цілей, як критика або коментар і це не є порушенням. Пародія як і і інші коментарі може розглядатися як добросовісне використання.

Так, згідно з першим з чотирьох факторів § 107 щодо характеру використання об'єкта авторського права, то потрібно встановити чи може нова робота замінити об'єкти оригінального виконання творів або остання є певним "перетворенням" змінюючи оригінал новим вираженням, значенням або повідомленням і в якій ступені. Чим більше перетворюючою буде нова робота, тим менше буде значущість інших факторів, таких як комерціалізація, які можуть переважати висновок щодо добросовісності використання. Сутністю будь-якої вимоги пародиста є цитування існуючого матеріалу з використанням деяких елементів композиції попереднього автора для того щоб створити щось нове. Апеляційний суд зробив правильний висновок про те, що пісня Live Crew містить пародію, яка коментує і критикує оригінальний твір, але помилився надавши вирішальне значення комерційному характеру цієї пародії. Другий критерій § 107, характер твору, який захищається авторським правом, не дуже допомагає у вирішенні цього і інших випадків пародії, оскільки пародії майже завжди копіюють публічно відомі твори, такі як наприклад пісня Орбісона. Згідно з третім критерієм § 107 повинно встановити є чи ні обсяг і сутність використаної частини по відношенню до захищеного авторським правом твору в цілому, розумним по відношенню до мети копіювання. Стосовно розглядуваного випадку, копіювання компанією звукозапису Live Crew першої строки тексту оригіналу і характерного початкового "басового риффу" стосується "серця" оригіналу бо саме це серце найбільш виразно викликає певні асоціації з пародією, бо саме на це "серце" націлена пародія. При виконанні пісні в подальшому ця компанія звукозапису відійшла від тексту Орбісона і створила іншу музику. Що стосується тексту, то копіювання не було надмірним по відношенню до пародійної мети пісні. Крім цього, апеляційний

суд помилився щодо вирішення четвертого критерію - вплив використання на потенційний ринок або вартість захищеною авторським правом роботи, то вірогідність значної ринкової шкоди від використання об'єкта права інтелектуальної діяльності компанією звукозапису Live Crew з комерційною метою є малоймовірною. Стосовно пародії, навряд чи твір буде виступати в якості заміни оригіналу, оскільки два твори як правило виконують різні ринкові функції.

У справі The Authors Guild v. Google, Inc 2015 позивачі, автори опублікованих книг, які захищаються авторським правом, подали позов проти відомої компанії Google за порушення авторських прав [4]. Компанія Google діючи без дозволу правоволодільців, зробила цифрові копії десятків мільйонів книг, включаючи книги позивачів, через свій Library Project і свій проект Google books. Окружний суд прийшов до висновку, що дії Google представляли собою добросовісне використання у відповідності з § 107 Закону про авторське право США. В апеляційному суді позивачі оспорили винесення окружним судом рішення в порядку спрощеного провадження на користь Google. Суд прийшов до висновку про те, що: 1) несанкціоноване оцифрування компанією Google творів, які захищаються авторським правом, створення функції пошуку і демонстрація фрагментів цих творів є добросовісним використанням, яке не порушує авторські права. Мета копіювання, як правило перетворююча публічна демонстрація тексту обмежена, а розкриття інформації не забезпечує істотної ринкової заміни захищеним оригіналам. Комерційна природа і мотивація отримання прибутку Google не виправдовує відмову в добросовісному використанні. Надання Google оцифрованих копій бібліотекам, які поставляли книги, за умови, що бібліотеки будуть використовувати копії у відповідності до закону про авторське право, також не є порушенням.

Таким чином, основний принцип який лежить в основі доктрини fair use щодо добросовісного використання об'єкта права інтелектуальної власності, яке необмежене визначеною в законі метою, є оригінальним правовим підходом до визначення кола та змісту правомочностей автора. Завдяки застосуванню доктрини fair use на рівні законодавства не здійснюється жорстке вичерпне регулювання обмежень в сфері авторського права, разом з тим доктрина передбачає загальний підхід, який може бути адаптований до використання за будь-яких випадків, які не передбачені законодавцем. Тому на нашу думку, застосування доктрини fair use найбільш ефективно зможе забезпечити правове регулювання і баланс інтересів суспільства і власників прав інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Бернська Конвенція про охорону літературних і художніх творів від 31.05.1995 № 995_051. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
2. Закон про авторське право США. 23.12.2024. URL: https://www.copyright.gov/title17/
3. Campbell v. Acuff - Rose Music, Inc., 510 US 569 (1994). URL: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/510/569/
4. The Authors Guild v. Google, Inc 2015. URL: https://fairuse.stanford.edu/case/authors-guild-v-google-inc/

Піхурець Олена Вікторівна,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри цивільного, трудового та господарського права
Харківського національного університету внутрішніх справ

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЛИБИННОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ ТА ДАНИХ (TDM) В УКРАЇНІ

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (далі – ШІ), що використовує значні обсяги цифрового контенту, створює виклики для авторського права, спонукаючи країни адаптувати законодавство до цифрової трансформації. ШІ помітно трансформує сучасний процес створення цифрового контенту, здійснюючи наповнення ринку новими згенерованими об’єктами (тексти, зображення, аудіо та відео). Що породжує виникнення численних викликів для системи права інтелектуальної власності, одним із яких є питання про правомірність використання вхідних даних, які застосовуються для генерації об'єктів або навчання систем ШІ.

Зокрема, генеративний ШІ продукує об'єкти шляхом управління моделлю машинного навчання (Machine Learning, або ML), відомою як базова модель (foundation models). Остання передбачає її навчання на значному масиві даних, що включають твори та інші об’єкти права інтелектуальної власності. Процес навчання базової моделі здійснюється

за допомогою методу глибинного аналізу тексту та даних (Text and Data Mining, далі – TDM). TDM є автоматизованим аналітичним методом (процесом), що здійснює аналіз тексту та даних у цифровій формі з метою вилучення та систематизації інформації, яка охоплює, у тому числі, закономірності (моделі), тенденції та кореляції (п. 8, 9 преамбули, ст.2(2) Директиви ЄС 2019/790 про авторське право на єдиному цифровому ринку (далі - Директива ЄС 2019/790)). Фактично це доступ, відтворення та аналіз даних, які потім готуються для використання алгоритмами генеративної системи ШІ. За законодавством, такі дії є використанням творів та потребують дозволу правоволодільця. Завантаження тексту, зображень чи звуків є відтворенням (п.1 ч.1 ст.12; п.14 ст.1 Закону України «Про авторське право та суміжні права» (далі – Закон України) [1]), щодо якого законодавство більшості країн (ст.22 Закону України [1], ст.3, ст.4, ст. 5(1) Директиви ЄС 2019/790) передбачає виняток з права для TDM за умови, що використання (відтворення) здійснюється з метою наукових досліджень та відсутня пряма заборона правоволодільців на такі дії. Але чи до всіх випадків мають застосовуватись вказані виключення?

Далі, навчена базова модель використовується генеративним ШІ для генерації об'єктів. Відмітимо, що в класичному розумінні використовуються не відтворені твори чи інші об’єкти, а інформація (закономірності (моделі), тенденції та кореляції тощо), що була отримана внаслідок такого навчання. Разом з тим, сучасні системи ШІ, такі як Midjourney, Stable Diffusion, DALL-E чи Lensa, функціонують, як з дослідницькою метою так і ні. Так, для створення картини системи ШІ навчають на великій кількості зображень, а для написання віршів – на поетичних текстах. Однак, правомірність використання вхідних даних (творів та інших об’єктів) під час навчання базової моделі ШІ або генерації об’єктів і викликає сумніви. Ці об’єкти мають авторів та інших правоволодільців, чиї права захищені. Хоча, останні і підозрюють, що майже неконтрольоване використання їх творів чи інших об’єктів під час TDM може завдати шкоди їхнім правам, оскільки вони не надають дозволу на використання їх творів, і, відповідно, не отримують жодної компенсації за їх використання. Тому час від часу і виникають судові спри щодо правомірності використання творів чи інших об’єктів та виплати компенсації їхнім правоволодільцям [2, 3, 4].

Отже, що за функціоналом системи ШІ не мають здійснювати прямого копіювання оригіналів творів, а повинні використовувати їхні неохоронювані частини, такі як стилістичні особливості (мова твору,

сюжет, композиція, стиль та ідеї тощо), принципи чи концепції при генерації нових об'єктів. Ці новостворені об'єкти можуть мати певну схожість з вхідними даними, але не відтворюють їх ідентично. Згідно з ч.3 ст. 7 Закону України [1] до неохоронюваних частин твору, належать технології створення та вираження твору, ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони у творі виражені, описані, пояснені, проілюстровані. Відповідно будь-хто може використовувати зазначені елементи на свій розсуд і саме у цьому випадку порушення авторських прав не має. Оскільки системи ШІ не репродукують оригінальні твори, а аналізують їхні неохоронювані елементи, виявляють статистичні закономірності, інтегрують дані (тексти, зображення, відео) для генерації нових об'єктів.

У багатьох країнах (ЄС, США та Україна), використання вхідних даних (творів та інших об'єктів) для TDM підпадає під винятки для наукових досліджень, якщо воно здійснюється з некомерційною метою. Директива 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві у ст. 5(1) містить виняток з права на відтворення, та дозволяє тимчасові дії з відтворення, що мають короткочасний або випадковий характер і є невід'ємною і важливою частиною технологічного процесу, єдиною метою яких є забезпечення можливості: a) передачі в мережі між третіми особами через посередника, або b) правомірне використання твору або іншого об'єкта, і які не мають самостійного економічного значення. Саме другий виняток може застосовуватися до TDM, які не передбачають створення копій поза межами застосування такого винятку (п. 9 Преамбули Директиви ЄС 2019/790). Хоча автори Директиви 2001/29/ЄС, навряд чи планували застосовувати ст. 5(1) до навчання базових моделей ШІ, Європейський Суд Справедливості (справа C-403/08 та C-429/08 параграф 164; та справі C-360/13 параграф 24) наголосив, що цей виняток має застосовуватись та сприяти розвитку нових технологій й забезпечувати справедливий баланс між правами правоволодільців та інтересами користувачів оригінальних творів..

Директива ЄС 2019/790 містить ще два винятки з права на використання творів та інших об'єктів для TDM та дозволяє їх відтворення та витягнення для дослідницьких організацій та установ культурної спадщини за умови, що вони мають законний доступ до таких об'єктів і здійснюють ці дії з метою проведення текстового та дата-майнінгу (TDM) для наукових досліджень(ст. 3). Єдиною умовою є «законний доступ» до творів та інших об'єктів через політику відкритого доступу, договір (ліцензія) або вільний онлайн-доступ (п.14 Преамбули

Директиви ЄС 2019/790). Стаття 4 Директиви ЄС 2019/790 містить другий виняток, який дозволяє будь-яким особам відтворювати та витягувати дані з творів, до яких вони мають «законний доступ» з метою проведення TDM. Умовами є «законний доступ» та відсутність чіткого обмеження використання правоволоділцями. Важливо, що такі обмеження правоволоділців не повинні впливати на обов'язковий виняток для TDM з наукового дослідження (ст. 3) та тимчасового відтворення (п. 18 Преамбули, ст.5(1)). Зазначимо, до Директива ЄС 2019/790 не містить прямої заборони на застосування винятків щодо комерційного відтворення та витягнення творів й інших об'єктів для TDM.

Більшість країн світу містять схожі винятки, а подекуди і для комерційного використання творів та інших об'єктів для TDM. Так, законодавство Франції (ст.ст. L122-5(1) (10) та L122-5-3 Кодексу інтелектуальної власності Франції [5]) містить комерційне відтворення для TDM, яке можливе за умови відсутності чіткої заборони (відмови) правоволоділця на ці дії. При цьому гарантується правоволоділцям (авторам) творів чи інших об'єктів право на компенсацію через організації колективного управління. Японія (ст. 30-4) [6] та Сінгапур (ст.ст. 243 і 244) [7] також дозволяють вільне відтворення для TDM з комерційною метою. Помітно, що Японія навіть не встановлює вимогу законного доступу до творів чи інших об'єктів під час TDM. У законодавстві США відсутні прямі норми щодо винятка з авторських прав для TDM. Проте, його певні положення можуть бути застосовані, ґрунтуючись на концепції «добросовісного використання» (fair use) відповідно до ст. 107 «Limitations on exclusive rights: Fair use» розділу 17 Зводу законів США (U.S. Code) [8].

В законодавстві Великобританії [9] міститься виняток для TDM за умов: законного доступу до творів та з метою некомерційного дослідження. Згодом запропоновано послабити закон та розширити винятки для комерційного TDM [10], та також створити Національну бібліотеку даних чи інші зони для центрів обробки даних для надання дослідникам доступу до публічних даних з дотриманням авторських прав. Проте станом на травень 2025 року ці ініціативи не були остаточно імплементовані через опір правоволоділців [11].

Національне законодавство приведено в переважній більшості до ст.ст. 3 та 4 Директиви 2019/790/ЄС, ст. 5(1) Директива 2001/29/ЄС). Так, Закон України [1] містить винятки – аналогічні виняткам зі статті 5(1) Директиви 2001/29/ЄС – про тимчасове відтворення творів (ст.27) та об'єктів суміжних прав (п.4 ч.1 ст.43), що можуть бути застосовані до

TDM, які не передбачають виготовлення копій за межами сфери застосування такого винятку (п.9 Преамбули Директиви 2019/790/ЄС).

Пункт 14 ч. 2 ст. 22 Закон України [1] передбачає виняток для виготовлення копій творів з «законного джерела» для пошуку тексту і даних у наукових публікаціях з дослідницькою метою («з метою наукових досліджень»), за «умови відсутності прямої заборони правоволодільцем», що може бути застосовано до TDM, але некомерційного. Проте вказана норма містить додаткові умови: (1) зазначення автора та джерела запозичення, (2) текст і дані мають бути включені до наукових публікацій або пов'язаних з ними та (3) «право на заборону» (використання не має бути чи не було прямо заборонено суб'єктами авторського права відповідним чином). Необхідність зазначення імені автора та джерела запозичення не передбачена в Директиві 2019/790/ЄС. Проте не суперечить її положенням, оскільки спрямована на дотримання та захист особистих немайнових прав автора (творця) та може бути реалізована через в впровадження технологічних рішень для автоматичного визначення та атрибуції джерел у великих масштабах.

У Директиві 2019/790/ЄС умова про текст і дані, які мають бути включені до наукових публікацій або пов'язаних з ними відсутня, оскільки обмежує пошук виключно у наукових публікаціях або пов'язаних з ними, що, на нашу думку, неприпустимо і має бути усунуто з національного законодавства. Також, за п.14 ч.2 ст.22 Закону України [1] дозволяється відтворення творів та інших об'єктів для TDM лише з дослідницькою метою і не поширюється на об'єкти суміжних прав, бази даних чи неоригінальні об'єкти, захищені правом sui generis, на відміну від ст.3 Директиви 2019/790/ЄС, що значно обмежує можливість використання цих об'єктів під час TDM. Таким чином, для легітимного використання вхідних даних для TDM в Україні для не дослідницьких цілей, потрібен дозвіл від правоволодільців на доступ, відтворення та вилучення вказаних об'єктів, що не відповідає Директиві 2019/790/ЄС. Умова про «право на заборону» також суперечить Директиві 2019/790/ЄС, яка прямо забороняє правоволодільцям обмежувати обов'язковий виняток для TDM для науково-дослідних цілей, (п.18 Преамбули, ч.3 ст.4). І має бути виключена з Закону України [1].

Отже, при використанні творів та інших об'єктів для TDM з дослідницькою (навчальною) метою і для трансформативного синтезу не суперечить авторському праву. Проте, ми ж розуміємо, що більшість володільців, розробників систем ШІ здійснюють їх навчання з використанням охоронюваних об'єктів з метою отримання подальшої

вигоди. То чи можна за таких обставин TDM щодо навчання базової моделі систем ШІ вважати «некомерційним дослідженням», якщо його результати потім монетизуються?

Закон України не передбачає винятків для комерційного TDM, за винятком тимчасового відтворення (ст. 27, п. 4 ч. 1 ст. 43), яке обмежується методами TDM, що не передбачають виготовлення копій за межами сфери застосування такого винятку. Відповідно, комерційний TDM для машинного навчання потребує дозволу (ліцензії) від правоволоділців на відтворення, витяг і вилучення творів та інших об'єктів, що на практиці ускладнено через великий обсяг даних. Водночас, алгоритм при TDM здатний обійти системи захисту або відшукати в Інтернеті контент з різних веб-сайтів, і неодмінно отримує доступ до об'єктів, що розміщені в мережі як правомірно так і ні. Тому має бути забезпечена правомірність такого використання для TDM. Враховуючи, що на початковому етапі досить складно встановити з якою метою здійснюється TDM, а також упорядковується базова модель.

На нашу думку, слід в національному законодавстві передбачити певний виняток для комерційного TDM, оскільки його майже не уникнути. Та дозволити комерційне використання вхідних даних для TDM, але за умови законного доступу (відсутності чіткої заборони (відмови) правоволоділця) та можливості правоволоділцям заборонити використання. Також доцільно запровадити механізми публічних ліцензій для використання таких об'єктів при TDM, особливо у випадках, коли автоматизовані аналітичні системи передбачають їх відтворення або вилучення елементів змісту. Запровадження цих змін дозволить розробникам систем ШІ законно здійснювати глибинний аналіз тексту та даних (TDM) з комерційною метою, уникати правових ризиків та сприятиме залученню інвестицій у сферу інновацій і гармонізації українського законодавства з європейськими та світовими стандартами, забезпечуючи баланс між захистом прав правоволоділців і потребами розробників ШІ.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України в редакції від 15.04.2023 № 2811-IX. URL: http://surl.li/ilmygp (дата звернення: 23.05.2025).

2. Lawsuits accuse AI content creators of misusing copyrighted work. *Reuters*. 2023. 17 Jan. URL: https://surl.li/ufgxfv (дата звернення: 23.05.2025).

3. Позов Getty v. Stability AI буде передано до суду у Великій Британії. *The Verge*. URL: https://surl.lu/vltagq (дата звернення: 23.05.2025).

4. Понад 15 000 авторів підписали листа Гільдії авторів із закликом до лідерів індустрії штучного інтелекту захистити письменників. *Authors Guild*. URL: https://surl.li/pmcsdy (дата звернення: 23.05.2025).

5. Code de la propriété intellectuelle. *Légifrance*. URL: https://surl.li/llxbnj (дата звернення: 23.05.2025).

6. Copyright Law of Japan. *Copyright Research and Information Center (CRIC)*. URL: https://surl.li/suvvjr (дата звернення: 23.05.2025).

7. Copyright Act 2021. *Singapore Statutes Online (SSO)*. URL: https://sso.agc.gov.sg/Act/CA2021 (дата звернення: 23.05.2025).

8. U.S. Code. *Legal Information Institute (LII), Cornell Law School*. URL: https://www.law.cornell.edu/uscode/text/17/107 (дата звернення: 23.05.2025).

9. UK Copyright, Designs and Patents Act 1988. *Legislation.gov.uk*. URL: https://surl.li/fwxgdl (дата звернення: 23.05.2025).

10. Prime Minister Starmer plans to make Britain AI 'superpower'. *Reuters*. 2025. 13 Jan. URL: https://surl.lu/ffluag (дата звернення: 23.05.2025).

11. Musicians release silent album to protest UK's AI copyright changes. *Reuters*. 2025. 25 Feb. URL: https://surli.cc/ddexra (дата звернення: 23.05.2025).

Попов Віктор Андрійович,
канд. юрид. наук,
асист. кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID 0000-0001-6636-2096

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ KYC (KNOW YOUR CUSTOMER) У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації економічних процесів питання ідентифікації та верифікації суб'єктів цивільних

правовідносин набуває особливої актуальності. Процедура "Know Your Customer" KYC (дослівно – «знай свого клієнта»), що виникла в банківській сфері як інструмент протидії фінансовим злочинам, поступово трансформується у загальноцивілістичний механізм забезпечення прозорості та безпеки приватноправових відносин. Актуальність тематики зумовлена кількома факторами: по-перше, інтенсивним розвитком електронної комерції та дистанційних форм укладення договорів, що підвищує ризики шахрайства; по-друге, імплементацією європейських стандартів фінансового моніторингу в українське законодавство; по-третє, необхідністю адаптації традиційних цивільно-правових інститутів до нових викликів інформаційного суспільства.

KYC є інструментом, спрямованим на ідентифікацію та верифікацію особи клієнта, його діяльності та походження коштів з метою запобігання шахрайству, відмиванню грошей та фінансуванню тероризму [1]. У цивільному законодавстві України KYC не має прямого закріплення як окрема правова категорія, однак її принципи опосередковано застосовуються через норми, що регулюють договірні відносини, захист персональних даних та добросовісність сторін. KYC виступає як елемент незалежної перевірки (due diligence), що забезпечує прозорість цивільно-правових відносин, зокрема у сферах банківських, фінансових та комерційних операцій [2].

Ця процедура є комплексом заходів ідентифікації та верифікації клієнтів, що застосовується суб’єктами господарювання, насамперед фінансовими установами, у межах встановлення правовідносин із контрагентами. У цивільному праві України KYC не має статусу окремої правової категорії, однак її елементи імплементовані у механізми укладення договорів, здійснення належної перевірки контрагентів, а також у зобов’язаннях щодо дотримання добросовісності та розумності сторін. Хоча поняття KYC безпосередньо не закріплене ні у ЦК України, ні в інших законах, окремі елементи процедури регламентуються спеціальними законами, зокрема Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», нормативними актами Національного банку України, а також законами, що регулюють діяльність фінансових посередників. Такі акти встановлюють обов’язки щодо ідентифікації клієнтів, збирання та зберігання інформації про них, оцінки ризиків тощо.

Цивільно-правова суть KYC, здебільшого, проявляється у тому, що відсутність належної перевірки особи може впливати на чинність правочинів

або породжувати деліктні зобов'язання. У цивільному обороті KYC, як правило, відіграє превентивну роль. Ідентифікація особи дозволяє зменшити ризики шахрайства, неправомірного використання особистих даних, укладення фіктивних правочинів. Особливої ваги ця процедура набуває у договірній сфері, корпоративних відносин, фінансових послуг, тощо. KYC дозволяє з'ясувати обсяги дієздатності, повноваження особи на вчинення правочину, її фінансову та ділову репутацію.

Однією з головних проблем є відсутність уніфікованої цивільно-правової моделі застосування KYC. Унаслідок цього суб'єкти зобов'язані керуватися фрагментарним спеціальним регулюванням, яке здебільшого не має приватноправової спрямованості, а носить більше звичаєвий або прецедентний характер. Також викликає труднощі пошук балансу між вимогами KYC та дотриманням принципу автономії волі сторін, їх приватності, конфіденційності персональних даних. У договірній практиці нерідко виникають спори щодо правомірності відмови в укладенні договору з підстави невідповідності клієнта критеріям внутрішньої політики KYC. Процедури KYC неминуче пов'язані зі збиранням, обробкою та зберіганням персональних даних, що створює складну правову колізію між необхідністю ідентифікації та правом особи на приватність.

Відповідно до положень Закону України "Про захист персональних даних" [3], будь-яка обробка персональних даних має здійснюватися на підставі згоди суб'єкта персональних даних або інших законних підстав, визначених законом. У контексті KYC особливо актуальними є принципи мінімізації даних (обробка лише тих даних, які є необхідними для досягнення конкретної мети), обмеження зберігання (зберігання персональних даних у формі, що дозволяє ідентифікувати суб'єктів персональних даних, не довше, ніж це необхідно) та забезпечення безпеки. Особливої складності набувають питання транскордонної передачі персональних даних у рамках процедур KYC. Згідно з Регламентом ЄС 2016/679 (GDPR) [4], передача персональних даних до третіх країн допускається лише за умови забезпечення адекватного рівня захисту або наявності відповідних гарантій. Для України, яка прагне євроінтеграції, це означає необхідність приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів захисту даних.

Процедура KYC, попри її походження з банківської та комплаєнс-практики, поступово проникає у цивільно-правову ланку приватних правовідносин, трансформуючись з вузькоспеціалізованого інструменту фінансового моніторингу в загальний механізм забезпечення безпеки та прозорості договірних відносин.

Список використаних джерел:

1. Що таке KYC (Знай свого клієнта) в криптовалюті? URL: https://cryptomus.com/uk/blog/what-is-kyc-know-your-customer-in-crypto
2. Know Your Customer (KYC) vs. Customer Due Diligence (CDD): What's the difference? URL:https://withpersona.com/blog/know-your-customer-kyc-vs-customer-due-diligence-cdd-whats-the-difference
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481.
4. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation). Official Journal of the European Union. 2016. L 119/1.

Попова Софія Олегівна,
д-ка філософ. у галузі «Право», ст. викладачка
кафедри цивільного права та процесу ННІ №5
Харківського національного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ВПЛИВУ НЕГАТИВНОЇ ПОВЕДНІКИ ФРАНЧАЙЗІ НА ДІЛОВУ РЕПУТАЦІЮ ФРАНЧАЙЗЕРА

Франчайзингові відносини становлять особливу форму підприємницької діяльності, що ґрунтується на використанні єдиної бізнес-моделі, торговельної марки та інших об'єктів інтелектуальної власності.

В законодавстві України термін «комерційна концесія» за своєю правовою сутністю є рівнозначним терміну «франчайзинг», який увійшов у міжнародну практику, й під яким розуміється добровільна співпраця двох або декількох партнерів-підприємців з метою спільного використання засобів індивідуалізації (фірмового найменування, комерційного позначення, товарного знаку або знаку обслуговування), які належать одному з них [1, с. 656].

Сторонами договору франчайзингу є франчайзер (франшизодавець, правоволоділець) та франчайзі (франшизоотримувач, користувач). До укладення такого договору ці особи фактично не пов’язані між собою, а після його укладення франчайзер надає франчайзі

виняткове право на користування об'єктами права інтелектуальної власності франчайзера (майнові права інтелектуальної власності). До таких об'єктів належить фірмове найменування, торговельна марка, бізнес-формат (ноу-хау), винаходи, комерційна таємниця, у тому числі ділова репутація, тощо.

Варто зазначити, що в основі успішності франчайзингової мережі лежить саме ділова репутація франчайзера. Вона втілюється у гудвіл, який є її майновим вираженням і вважається нематеріальним активом. Цей нематеріальний актив зараховується на баланс юридичної особи, а також може бути списаний з нього, адже є «вартістю» оцінки внутрішньої (новітні технології, компетентність працівників тощо) та зовнішньої діяльності (попит, рекламна кампанія, конкурентоспроможність) компанії[3][2, с. 170].

Проблема впливу негативної поведінки франчайзі на ділову репутацію франчайзера набуває особливої актуальності в умовах цифрової економіки, коли інформація про неналежне надання послуг, виконання робіт чи реалізацію неякісних товарів швидко поширюється через соціальні мережі та інші канали комунікації, завдаючи значної шкоди репутації всієї франчайзингової мережі.

Станом на сьогодні, франчайзинг — це не лише бізнес-модель, а й складна система довіри між франчайзером і франчайзі. Репутація бренду — це, свого роду, спільний актив, який може постраждати через дії одного учасника на всю мережу, у тому числі, й на інших франчайзі.

Ділова репутація – це не просто оцінка діяльності, а й важливий нематеріальний актив, який сприяє розвитку довіри з боку партнерів, клієнтів та суспільства[3, с. 154]. Вона формується роками, але може бути зруйнована за лічені дні. Наприклад, якщо у одному із закладів мережі буде неякісна продукція, то це може кинути тінь на всю мережу, навіть якщо франчайзер не мав прямого контролю над ситуацією. У цифрову епоху, коли відгуки в соціальних мережах поширюються миттєво, такі інциденти стають особливо небезпечними. Соціальні мережі та онлайн-платформи, як-от Google Reviews чи TripAdvisor, ускладнюють контроль за репутацією, оскільки зберігають усі відгуки про відомі бізнеси, особливо, негативні.

---

[3] Попова С.О. Ділова репутація як вклад у підприємницьке товариство. *Європейські перспективи*. 2024. №2. С.166-172.

Досягнення успіху всієї мережі можливе лише за умови злагодженої роботи усіх учасників договірних франчайзингових правовідносин, що спрямовані на виконання поставлених одним перед одним мети і завдань. Відтак, успіхи кожного з учасників прямо чи опосередковано впливають на діяльність і позитивний прогрес інших. Разом з тим, серйозні проблеми і невдачі будь-кого з них можуть підірвати довіру до доброго імені кожного з усієї мережі, що приведе до негативних наслідків у вигляді погіршення рівня ділової репутації, а, значить, зниження рівня гудвілу чи взагалі перетворення його на бедвіл – від'ємний показник репутації.

Негативна поведінка франчайзі може проявлятися по-різному: порушення стандартів якості, недотримання санітарних норм, неетична поведінка з клієнтами чи навіть фінансові махінації. Наприклад, у 2015 році франчайзі Domino's Pizza в США зіткнувся зі звинуваченнями в порушенні трудового законодавства, що негативно вплинуло на репутацію всієї мережі [4].

Франчайзери також стикаються з проблемою обмеженого контролю. Франчайзі, як незалежні суб'єкти, мають певну автономію, що ускладнює нагляд за їхньою діяльністю. Це особливо актуально для міжнародних мереж, де культурні відмінності можуть впливати на стандарти роботи. Для захисту репутації франчайзер має діяти проактивно. Ще один підхід — посилення брендової ідентичності. Якщо франчайзер інвестує в сильний бренд і лояльність клієнтів, одиничні інциденти мають менший вплив. Наприклад, мережа Subway активно просуває ідею «здорового фастфуду», що допомагає пом'якшувати наслідки локальних скандалів[5].

Негативна поведінка франчайзі — це не лише виклик, а й можливість для франчайзера вдосконалити свої процеси. Чіткі договори, регулярний контроль і стратегії кризового менеджменту дозволяють мінімізувати репутаційні ризики. У сучасному світі, де інформація поширюється швидше за думки, франчайзинг вимагає не лише бізнес-розуміння, а й правової далекоглядності. Лише спільними зусиллями франчайзер і франчайзі можуть зберегти найцінніше — довіру клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Подоляк С.А. Правове регулювання франчайзингу в світі. *Юридичний науковий електронний журнал*. No 5/2022. С. 654-657

2. Попова С.О. Ділова репутація як вклад у підприємницьке товариство. *Європейські перспективи*. 2024. №2. С.166-172

3. Попова С. О., Глазкова В. О. Компенсація моральної шкоди, завданої закладам вищої освіти внаслідок війни. *Право і безпека*. 2025. No 1 (96). С. 150–162.

4. Domino's franchisees settle violations for nearly $1M. BusinessNews. URL: https://libn.com/2015/04/14/dominos-franchisees-settle-violations-for-nearly-1m/

5. Не McDonald's. Яка мережа фастфудів насправді є найбільшою у світі. РБК-Україна. URL: https://www.rbc.ua/rus/styler/mcdonald-s-ka-merezha-fastfudiv-naspravdi-1701450293.html

Ruban Olena,
candidate of Legal Sciences (Ph.D),
Lecturer of the Department of Civil and Legal Policy, Intellectual Property Law and Innovations Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID ID: 0000-0002-8602-0517

NON-DISCLOSURE AGREEMENTS (NDA): PROTECTING CONFIDENTIALITY IN THE ERA OF DIGITAL RISKS

Non-disclosure agreements (NDAs), also known as confidentiality agreements, have become essential legal tools in modern business relationships, employment contexts, and commercial transactions. These legally binding contracts require parties to keep specific information confidential, and their scope and application have expanded significantly across various industries. The growing prevalence of NDAs raises important questions about their enforceability, scope, and broader societal implications.

NDAs derive their legal authority from established principles of contract law and trade secret protection. The foundational legal framework for protecting confidential information was significantly shaped by **E.I. du Pont de Nemours & Co. v. Christopher** (5th Cir. 1970), which established that businesses have legitimate interests in protecting trade secrets from improper acquisition [1].

The enforceability of NDAs requires several essential elements, as established through decades of jurisprudence. The **Restatement (Third) of Unfair Competition** identifies key requirements, including the existence of confidential information, reasonable expectation of confidentiality, and

adequate consideration supporting the agreement [2]. In **Metallurgical Industries Inc. v. Fourtek, Inc.** (5th Cir. 1986), the court emphasized that confidential information must be clearly defined and possess actual economic value derived from its secrecy [3]. The Supreme Court's decision in **Kewanee Oil Co. v. Bicron Corp.** (1974) further established that reasonable efforts to maintain confidentiality are essential for trade secret protection [4].

The federal **Defend Trade Secrets Act of 2016** (DTSA) created a federal civil cause of action for trade secret misappropriation, providing enhanced protection for confidential business information [5]. Importantly, this legislation included whistleblower protections under 18 U.S.C. § 1833(b), reflecting growing concern about NDAs potentially suppressing legitimate disclosure of wrongdoing.

State-level regulation has become increasingly active in restricting certain uses of NDAs. California's **Silenced No More Act** (SB 820, 2018) and similar legislation in New York restricted the use of NDAs in sexual harassment settlements, reflecting a growing tension between traditional confidentiality protections and demands for transparency and accountability [6].

The use of NDAs in employment relationships has become a focal point of regulatory scrutiny. The case **Zelinsky v. Columbia University** (S.D.N.Y. 2018) found that certain confidentiality provisions in harassment settlements violated public policy [7].

The National Labor Relations Board's decision in **McLaren Macomb** (2012) established that overly broad confidentiality provisions may violate Section 7 rights under the National Labor Relations Act [8]. This precedent was refined in **Quicken Loans Inc.** (2016), where the NLRB found that confidentiality rules must be narrowly tailored to avoid chilling protected concerted activity [9].

Courts and legislatures increasingly scrutinize NDAs in settlement agreements, particularly those involving public safety, discrimination, or harassment claims. Several states have enacted legislation specifically addressing confidentiality provisions in settlement agreements involving sexual misconduct, creating exceptions for disclosures to law enforcement, regulatory agencies, or in subsequent legal proceedings.

The digital transformation of business operations has created new challenges for NDA enforcement. Cloud computing, remote work arrangements, and digital collaboration tools have complicated traditional notions of information control and security. NDAs must now address

questions of data location, cross-border information transfers, and the responsibilities of third-party service providers.

Artificial intelligence and machine learning technologies present particular enforcement challenges. When confidential information is used to train AI systems, questions arise about whether the resulting models constitute derivative works subject to confidentiality obligations and how to prevent inadvertent disclosure through AI-generated outputs.

Globalization has made cross-border enforcement of NDAs increasingly important yet problematic. Different legal systems have varying approaches to confidentiality protection, and conflicts of law principles may determine which jurisdiction's rules apply. The European Union's General Data Protection Regulation has created additional complexity by imposing restrictions on data processing that may conflict with confidentiality obligations.

Modern NDAs often suffer from overbroad language that may render them unenforceable. Courts increasingly scrutinize agreements that attempt to restrict disclosure of information that is publicly available, generally known in the industry, or independently developed. The challenge lies in drafting agreements that are sufficiently specific to be enforceable while broad enough to provide meaningful protection.

Traditional legal remedies for NDA breaches often prove inadequate in the digital age. Once confidential information is disclosed online, monetary damages may not provide sufficient compensation, and injunctive relief may be ineffective if the information has already spread widely. This has led to increased focus on preventive measures and technological solutions for information protection.

Legislative reform efforts are focusing on several key areas. Proposed federal legislation would restrict the use of NDAs in employment discrimination cases and require disclosure of settlement payments in certain circumstances. State-level initiatives continue to expand restrictions on confidentiality agreements in various contexts. Emerging technologies offer new approaches to information protection that may reduce reliance on traditional NDAs. Blockchain-based systems for tracking information access and use, advanced encryption technologies, and digital rights management systems may provide more effective protection for confidential information while enabling greater transparency where appropriate.

Non-disclosure agreements have evolved from specialized legal tools into ubiquitous business instruments that significantly impact information flow across sectors of the modern economy. The legal framework governing

NDAs continues to develop rapidly as courts and legislatures attempt to balance the legitimate business interests in protecting confidential information with public policy concerns about transparency, worker rights, and accountability.

Future developments in NDA law will likely focus on creating more nuanced frameworks that distinguish between different types of confidential information, different contexts of use, and varying disclosure restrictions. The challenge for legal systems is developing approaches that preserve the benefits of confidentiality protection while addressing legitimate public concerns about potential abuse and overreach.

References:

1. E.I. du Pont de Nemours & Co. v. Christopher, 431 F.2d 1012 (5th Cir. 1970). URL: https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/431/1012/140093/

2. Restatement (Third) of Unfair Competition § 39 (1995). URL: https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/us/us216en.pdf

3. Metallurgical Industries Inc. v. Fourtek, Inc., 790 F.2d 1195 (5th Cir. 1986). URL: https://www.casebriefs.com/blog/law/intellectual-property-law/intellectual-property-keyed-to-merges/trade-secret-protection/metallurgical-industries-inc-v-fourtek-inc/

4. Kewanee Oil Co. v. Bicron Corp., 416 U.S. 470 (1974). URL: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/416/470/

5. Defend Trade Secrets Act, Pub. L. No. 114-153, 130 Stat. 376 (2016). URL: https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-bill/1890

6. Cal. Civ. Code § 1001 (2018); N.Y. Gen. Oblig. Law § 5-336 (2018). URL: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?sectionNum=1001&lawCode=CIV; https://www.nysenate.gov/legislation/laws/GOB/5-336

7. Zelinsky v. Columbia University, 2018 WL 691773 (S.D.N.Y. 2018). URL: https://case-law.vlex.com/vid/zelinski-v-columbia-300-891317832

8. McLaren Macomb, 358 NLRB 1029 (2012). URL: https://www.nlrb.gov/cases-decisions/board-decisions

9. Quicken Loans Inc., 364 NLRB 82 (2016). URL: https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCOURTS-caDC-16-01331/pdf/USCOURTS-caDC-16-01331-0.pdf

Тараненко Олег Миколайович,
канд. істор. наук, доц.,
доц. кафедри інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Нечеснюк Каріна Віталіївна,
магістрантка,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС ТА УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобалізації та розвитку цифрової економіки роль торговельних марок (далі ТМ) як об'єктів права інтелектуальної власності значно зросла. ТМ є не лише засобом індивідуалізації товарів і послуг, але й вагомим активом підприємства, що формує його репутацію, сприяє комерційному успіху та створює додану вартість продукції. Відповідно, ефективне правове регулювання сфери ТМ є ключовим елементом правової системи будь-якої країни. Актуальність дослідження визначається необхідністю глибшого аналізу правових особливостей регулювання ТМ у ЄС в контексті гармонізації українського законодавства відповідно до європейських стандартів.

Відповідно до ст. 3 Директиви Європейського парламенту і Ради ЄС 2015/2436 «Про наближення законодавства держав-членів, щодо торговельних марок» (далі Директива) та ст. 4 Регламенту Ради ЄС № 2017/1001 «Про торговельну марку спільноти» (далі Регламент) – ТМ може складатися з будь-яких позначень, зокрема слів, у тому числі власних імен та прізвищ, або зразків, літер, цифр, кольорів, форм товарів або пакувань товарів, або звуків, за умови, що такі позначення можуть: вирізняти товари або послуги одного підприємства з-поміж товарів або послуг інших підприємств; бути представлені у реєстрі у спосіб, який надає можливість компетентним органам та громадськості визначити чіткий і точний предмет охорони, наданої їх власнику [1; 2].

Не так давно законодавство багатьох європейських країн надавало правову охорону тільки обмеженому колу ТМ залежно від

форми їх зовнішнього вираження. Однак протягом останніх років коло таких позначень значно розширилось [3, с. 114].

Так, після внесення змін до Розпорядження Комісії ЄС №1041 (2005 р.) у справі торговельної марки ЄС, у країнах Європейського Союзу з'явилась можливість реєструвати звукові ТМ, які можна представити не тільки графічним способом. З'явилася можливість представляти звуки в електронній формі, під якою розуміють «виконання вимоги графічного представлення у вигляді долученого до заявки аудіофайлу із записаним звуком, який публікується в електронній базі товарних знаків» [4, с. 96].

Тобто, для реєстрації ТМ як «звук» необхідно представляти її у вигляді аудіофайла. Такі положення, зокрема, закріплені в ст. 3 Закону про охорону торговельних марок та інших позначень Німеччини (Закон про товарні знаки) ст. 7 Кодексу промислової власності Італії та ст. 222 Кодексу промислової власності Португалії [5, с. 80].

Відповідно ж до ч.2 ст.5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», (далі Закон) передбачена можливість вираження позначення, що заявляється як ТМ, у формі звуку [6]. Однак, більш детальне регулювання такого виду ТМ можна побачити в Правилах складання, подання заявки на торговельну марку, заявки на міжнародну реєстрацію торговельної марки та проведення експертизи заявки на торговельну марку, міжнародної реєстрації торговельної марки з поширенням на Україну від 06.08.2024 р., де зазначено, що звуковим позначенням визнаються музичні звуки, мелодії, зокрема у вигляді акорду, музичного твору або його фрагменту, комбінації музичних звуків, мелодій, або інші звуки чи комбінації звуків, відмінні від музичних» [7].

Об'єктом реєстрації як ТМ може бути й «запах», який повинен описуватися графічно під час подання заявки у країнах ЄС відповідно до Директиви [1].

Водночас, практика розгляду справ про реєстрацію таких торговельних марок є неоднозначною. Відомим прикладом є спроба компанії Unilever зареєструвати запах полуниці як торговельну марку для миючих засобів. У цьому випадку компанія прагнула захистити унікальний аромат, який використовувався у їхній продукції, але не змогла довести, що споживачі асоціюють цей запах виключно з товарами Unilever.

Проблема полягала у складності доведення розрізняльної здатності запаху як ТМ та неможливості його чіткого графічного опису.

Цей випадок демонструє, що реєстрація нюхових марок залишається винятком навіть у країнах ЄС, де правові рамки більш гнучкі.

Водночас законодавство країн ЄС містить норми, у яких зазначаються об'єкти, що не можуть бути зареєстровані як ТМ. У національному законодавстві країн ЄС правила реєстрації ТМ, зокрема об'єкти, які не можуть бути зареєстровані, гармонізовані відповідно до **Директиви**. Вона вимагає від країн-членів привести своє законодавство у відповідність до її положень, але конкретні особливості можуть залежати від національного підходу кожної країни.

Так, відповідно до §8 Закону Німеччини «Про охорону товарних знаків та інших знаків для товарів і послуг» не можуть бути зареєстровані як ТМ позначення, які порушують громадський порядок чи мораль, які можуть ввести громадськість в оману, зокрема щодо типу, якості або географічного походження товарів чи послуг [8]. Відповідно до ст. 8 Кодексу промислової власності Італії як ТМ не можуть бути зареєстровані портрети людей без їхньої згоди, а після їх смерті – без згоди чоловіка та дітей, батьків та інших нащадків по висхідній лінії – родичів до четвертого коліна. Власні імена, відмінні від імен особи, яка запитує реєстрацію, можуть бути зареєстровані як ТМ, доки їх використання не завдає шкоди репутації, майну чи гідності тих, хто має право носити такі імена. Імена відомих людей можна зареєструвати або використовувати як ТМ самою такою особою або за згодою її нащадків до четвертого коліна. [9]. Законом Республіки Польща «Про промислову власність» як ТМ не реєструються позначення, що позбавлені розрізняльної здатності; які включають офіційні символи (ст. 129^1); позначення, які суперечать правам третіх осіб (ст. 132^1) [10].

Схожі обмеження щодо того які позначення не можуть бути зареєстровані як ТМ визначені і українським національним законодавством у ст.6 Закону. Крім того, вітчизняним законодавством визначені і деякі особливості щодо обмежень у реєстрації торговельних марок пов'язані з національним підходом нашої країни у цьому питанні. Так, зокрема, згідно із ч.2 ст.5 **Закону** об'єктом ТМ не можуть бути імена або псевдоніми осіб, які обіймали керівні посади у комуністичній партії, вищих органах влади та управління СРСР, УРСР (УСРР), працювали у радянських органах державної безпеки, назви СРСР, УРСР (УСРР), назви, пов'язані з діяльністю комуністичної партії, встановленням радянської влади на території України, переслідуванням учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті, а також символіка російської імперської політики.

Вітчизняне законодавство у сфері охорони ТМ, в цілому відповідає стандартам визначеним країнами ЄС, але має й певні недоліки та прогалини. Серед позитивних аспектів можемо виокремити те, що в українському законодавстві міститься визначення основних понять у цій сфері, встановлено обмеження щодо позначень, які не можуть бути зареєстровані як ТМ.

Разом із тим у деяких моментах українське законодавство поступається національному законодавству країн ЄС. Так, наприклад виробники у країнах ЄС, на відміну від вітчизняних виробників, мають можливість реєструвати як ТМ ширше коло нетрадиційних позначень – **нюхові, звукові, рухомі та голографічні ТМ** (за умови їх графічної фіксації). В Україні реєстрація таких ТМ поки що є **складнішою**, оскільки вітчизняне законодавство передбачає переважно **словесні, зображувальні та комбіновані ТМ, і лише нещодавно з'явилась можливість зареєструвати ТМ у формі звуків.**

Список використаних джерел:

1. Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2015/2436 від 16 грудня 2015 р про наближення законодавств держав-членів щодо торговельних марок URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_031-15#Text

2. Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 2017/1001 від 14 червня 2017 р. про торговельну марку Європейського Союзу URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-17#Text

3. **Кисель А. Правова охорона торговельних марок в Україні та країнах ЄС (порівняльно-правовий аналіз) // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Правознавство. 2018. Т.23. Вип. 1(32). С. 111-124.**

4. Немеш П.Ф. Особливості правової охорони звукових торговельних марок у країнах ЄС та в Україні // Судова апеляція. 2016. №1. С. 92–98.

5. Мироненко Н. Деякі особливості правової охорони торговельних марок у країнах ЄС у контексті євроінтеграційних процесів в Україні // Теорія і практика інтелектуальної власності. 2022. №4. С. 79-88.

6. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 23.12.1993 № 3689-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text

7. Наказ Міністерства Економіки України «Про затвердження Правил складання, подання заявки на торговельну марку, заявки на міжнародну реєстрацію торговельної марки та проведення експертизи заявки на торговельну марку, міжнародної реєстрації торговельної марки з поширенням на Україну» від 06.08.2024 № 19889. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1263-24#n15

8. Gesetz über den Schutz von Marken und sonstigen Kennzeichen. Bundesamt fur Justim. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/markeng/__8.html

9. Codice della proprietà industrial. Decreto Legislativo 10 febbraio 2005. URL: https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/2481

10. Prawo własności przemysłowej. Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20010490508/U/D20010508Lj.pdf

Тарасенко Леонід Леонідович,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
юридичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка

РЕФОРМА ПАТЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

У 2020 р. було здійснено реформу законодавства про промислову власність (в тому числі реформу патентного законодавства). Зокрема, були прийняті кілька законодавчих актів про створення національного органу інтелектуальної власності [1]; про посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями [2]; про реформу патентного законодавства [3]. Наслідком реформи стало суттєве оновлення правового регулювання патентних правовідносин. Вектор оновлення – це стандарти ЄС у сфері інтелектуальної власності, які ще у 2014 році були передбачені в Угоді про Асоціацію України і ЄС. Законодавство України, що регулює патентні відносини, не змінювалося, починаючи з 2012 року. Тому

назріла необхідність комплексного реформування законодавства про патенти. Належна правова база є основою для ефективної правової охорони прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки. Недоліком законодавчої техніки слід відзначити те, що правовий статус НОІВ не визначено в окремому законі. Вказаний вище закон [1] є законом про внесення змін у кілька законодавчих актів – «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», «Про правову охорону географічних зазначень», «Про авторське право і суміжні права». У всі ці закони було внесено однакові законодавчі норми: визначення НОІВ, його повноваження (з конкретизацією повноважень щодо кожного об'єкту інтелектуальної власності у кожному спеціальному законі), правовий статус та компетенція органів управління НОІВ (керівник НОІВ, наглядова рада), компетенція Апеляційної палати, гарантії незалежності Апеляційної палати та експертів НОІВ, правовий статус атестаційної та апеляційної комісії НОІВ. Тому більш доцільним було прийняття закону про НОІВ, а не дублювання норм про правовий статус НОІВ, його структуру, компетенцію тощо у кількох законодавчих актах. Водночас слід позитивно оцінити ці законодавчі зміни, оскільки Україна отримала повноцінне патентне відомство, як у країнах ЄС, США тощо.

Змін зазнав правовий режим винаходу та корисної моделі. Зокрема, винахід (корисна модель) традиційно трактується законом як результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології. Дискусійним залишається підхід щодо ототожнення винаходу і корисної моделі в одному законодавчому визначенні. У науковій літературі запропоновано кілька варіантів правової охорони корисної моделі як об'єкту патентного права: відмінити охорону прав на корисні моделі загалом (за прикладом Люксембургу, Швеції, Великої Британії, Бельгії, Нідерландів, Ірландії), або ж визначити об'єктом корисної моделі лише для тривимірний об’єкт (пристрій), і при цьому правова охорона не мала би надаватися способу, речовинам та складу речовин, біологічним матеріалам, і для корисної моделі ставиться додаткова умова патентоздатості – винахідницький рівень (яка перевіряється НОІВ шляхом проведення кваліфікаційної експертизи за заявою заявника/володільця патенту) [4, с. 36]. Вважаємо, що станом на сьогодні Україна не готова до відміни корисної моделі як об'єкту патентного права через простоту її патентування з можливістю

подальшого використання, водночас доцільно чітко розмежувати її від винаходу (не лише шляхом звуження переліку об'єктів, які можуть бути корисною моделлю).

Закон також усунув некоректність у визначенні патенту, який тепер засвідчує права інтелектуальної власності на винахід та корисну модель, а не право власності на них (що повністю узгоджується із застосуванням теорії виключних прав в законодавстві України про інтелектуальну власність) [3].

Закон усунув можливість видачі так званих «вічнозелених патентів», удосконаливши зміст винахідницького рівня як умови патентоздатності (такими, що явно випливають із рівня техніки, можуть бути визнані нові форми відомого з рівня техніки лікарського засобу, у тому числі солі, складні ефіри, прості ефіри, композиції, комбінації та інші похідні, поліморфи, метаболіти, чисті форми, розміри часток, ізомери, якщо вони істотно не відрізняються за ефективністю). У науковій літературі зазначають, що патенти з ознаками «вічнозеленості» відносять до категорії вторинних патентів, адже за своєю суттю вони базуються на первинному патенті, що захищає або захищав конкретну інноваційну хімічну сполуку. Тому законодавчі зміни в Україні є юридичним інструментом запобігання зловживанню патентними правами як перешкоди у доступі до лікування та забезпечення права людини на життя і здоров'я [5, с. 23]. Такий підхід відповідає європейському досвіду боротьби з великими фармацевтичними компаніями, які намагаються зберегти патентну монополію на певний лікарський засіб, змінюючи лише окремі неважливі з точки зору застосування препарату додатки.

Також новелою законодавства є можливість подавати заявку або у паперовій, або у електронній формі (у такому разі здійснюється електронне діловодство відповідно до законодавства у сфері електронних документів та електронного документообігу).

Винаходи, корисні моделі можуть використовуватися в цифровому середовищі, зокрема, в мережі Інтернет. Таке використання є доволі обмеженим, оскільки об'єктом винаходу, корисної моделі є певне технічне рішення, яке не завжди може самостійно застосовуватися в мережі Інтернет. Водночас реформа патентного законодавства (2020) оминула цей аспект правового регулювання. Вважаємо, це недоліком правового регулювання, який слід усувати найближчим часом. Так, законодавство України про винаходи і корисні моделі містить лише одну пряму норму щодо їх використання в мережі Інтернет. Зокрема,

використання винаходу (корисної моделі) в Інтернеті можливе шляхом пропонування для продажу певного товару (продукту). З урахуванням того, що об'єктом винаходу (корисної моделі) є продукт або процес (спосіб), в мережі Інтернет може пропонуватися до продажу лише продукт. Водночас майнові права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель), який є способом одержання продукту, поширюється і на продукт, безпосередньо одержаний цим способом. У законі не розкрито поняття «пропонування до продажу» продукту. На нашу думку, це поняття включає в себе – безпосередню оферту власника веб-сайту, власника облікового запису до продажу певного товару, а також рекламування цього товару з метою продажу (в тому числі рекламування посередниками, дилерами тощо). Використання винаходів та корисних моделей в мережі Інтернет можливе й шляхом безпосереднього застосування певного продукту з використанням Інтернету. Йдеться про «computer implemented inventions», які використовуються у цифровому середовищі та складовою яких є певне програмне забезпечення. Спеціальне правове регулювання цих відносин в Україні – відсутнє, тому використання винаходів, корисних моделей в цифровому середовищі потребує належної правової бази, адже це приклад, коли суспільні відносини розвиваються швидше, ніж відповідне законодавство.

Новацією реформи патентного законодавства (2020) є запровадження процедури визнання прав на винахід (корисну модель) недійсними в позасудовому порядку («post-grant opposition»). У країнах ЄС така процедура є звичною практикою боротьби з недобросовісними заявниками, які патентують загальновідомі технічні рішення (патентний тролінг). Натомість Україна лише у 2020 р. запровадила таку процедуру. Визнання прав на винахід (корисну модель) недійсними в позасудовому порядку здійснюється Апеляційною палатою НОІВ. Звернутися до Апеляційної палати з такою заявою може будь-яка особа, при цьому підставою визнання недійсними прав є невідповідність винаходу (корисної моделі) умовам патентоздатності.

У патентному законодавстві було відображено «положення БОЛАР»: не визнається порушенням прав, що випливають з патенту, використання винаходу (корисної моделі) у дослідженнях, що проводяться з метою підготовки та подання інформації для реєстрації лікарського засобу. Важливість цього положення не викликає сумніву, однак вказана норма потребує деталізації, оскільки її тлумачення за останні роки породжує численні дискусії щодо її застосування.

Законодавчі зміни (2020 р.) не торкнулися способів захисту патентних прав. Лише у 2023 р. було прийнято закон, який вдосконалив порядок та способи захисту прав промислової власності. Так, законодавцем було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» від 20.03.2023 р. [6]. Цим законом було внесено зміни до численних нормативних правових актів у сфері інтелектуальної власності, і ці зміни стосувалися, як видно, зрештою, і з назви закону, посилення захисту прав інтелектуальної власності. Зокрема, зміни було внесено до Законів України «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», «Про правову охорону географічних зазначень», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про авторське право і суміжні права», «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав». Також зміни було внесено до ЦК України і до процесуальних кодексів (ЦПК України, ГПК України), що також свідчить про необхідність вдосконалення і процесуальних аспектів, пов'язаних з витребуванням доказів щодо порушень прав інтелектуальної власності.

Позитивний європейський досвід захисту прав інтелектуальної власності є визначальним для прийняття змін у вказаній сфері. Україна визначила стратегічний напрям у зовнішній політиці як наближення до Європейського Союзу [7, с. 62]. Тому законодавчі підходи у цій сфері повинні відповідати європейським. Погоджуємося, що належний та ефективний рівень захисту прав інтелектуальної власності має розумітися як один зі стратегічних напрямів реформування національного законодавства та правозастосовної практики у цілому в напрямі європейської інтеграції [8, с. 61]. Статті 233-242 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС містять положення про докази, про заходи щодо збереження доказів, про право на інформацію про походження та шляхи реалізації товарів або послуг, які порушують право інтелектуальної власності, про попередні та попереджувальні заходи, про виправні заходи, про судові заборони, про збитки та порядок їх визначення, про публікацію судових рішень. Ці положення були імплементовані в національне законодавство України шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» від 20.03.2023 р. з метою приведення положень актів цивільного, цивільного

процесуального, господарського процесуального права та законодавства у сфері інтелектуальної власності у відповідність до зобов'язань щодо захисту прав інтелектуальної власності, взятих Україною за Угодою про асоціацію [9, с. 145]. Основними змінами, на які слід звернути увагу, є запровадження компенсаційних способів захисту таких, як: разової компенсації замість вилучення контрафактних товарів, засобів і знарядь, які використовувалися при їх виготовленні, а також застосування компенсації замість відшкодування збитків (які дуже складно довести; тому такі позовні вимоги були практично відсутні у правозастосовній практиці в Україні). Можливість застосування компенсаційних способів захисту, а не лише превентивно-припиняючих, дасть змогу правовласникам ефективно впливати на порушників та зумовить ризики реальних майнових втрат для правопорушників. Прийняття вказаного закону, безумовно, сприяло впровадженню в Україні ефективних механізмів захисту прав інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності: Закон України від 16.06.2020 № 703-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#Text

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зрази та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21.07.2020 № 815-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-20#Text

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства: Закон України від 21.07.2020 № 816-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20#Text

4. Капіца Ю. Охорона прав на корисні моделі – тенденції в Європейському Союзі та виклики для України. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2020. № 3. С. 27-40.

5. Кашинцева О.М. Дослідження «вічнозелених патентів» на фармацевтичному ринку України. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2020. № 3. С. 16-26.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності: Закон України від 20.03.2024 р. № 2974-IX.

7. Колеснікова М.В., Корощенко К.Р. Захист прав інтелектуальної власності в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аспект. Правові новели: Науковий юридичний журнал. 2021. № 13. С. 61-67.

8. Орлюк О.П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. Вісник Національної академії правових наук України. № 3. С. 58-74.

9. Тарасенко Л.Л. Захист прав на винаходи та корисні моделі. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2024. 78. С. 140–148.

Tupytska Yevheniia,
candidate of Legal Sciences (Ph.D),
Lecturer of the Department of Civil and Legal Policy, Intellectual Property Law and Innovations
Yaroslav Mudryi National Law University

COPYRIGHT IN WORKS GENERATED WITH THE ASSISTANCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

The rapid development of digital technologies, in particular generative artificial intelligence (AI), has posed fundamentally new challenges to the modern system of intellectual property law, both in Ukraine and in other jurisdictions worldwide. Technological applications capable of producing texts, images, musical compositions, and other creative outputs are increasingly employed by participants in civil circulation, both in professional and domestic contexts. This raises fundamental questions: can the results generated by such systems be recognized as “works” within the meaning of copyright law? May AI be equated with an author, or should it be viewed merely as a tool in human hands?

Both national and foreign legal doctrine emphasize that the fundamental prerequisite for copyright protection is the presence of creative activity by a natural person, who produces an original result of intellectual labor. Ukrainian legislation (Articles 1 and 7 of the Law of Ukraine On Copyright and Related Rights) unequivocally defines the author as a human being. Consequently, works created entirely by AI without human involvement cannot be recognized as copyrightable works, as they lack the essential feature of human creativity.

At the same time, the new version of the Ukrainian Copyright Law (2023) introduced a special provision – Article 33 – which establishes a sui generis right to non-original objects generated by a computer program. This right is of a quasi-copyright nature. Civil law scholarship observes that, although it resembles copyright in substance, it differs in its grounds of origin and in the absence of moral rights. Its content is limited to economic rights, namely: the right of use and the right to authorize or prohibit the use of the object by others. Importantly, this property right is subject to temporal limitation: under the legislation, its term of protection is 25 years. Personal non-economic rights (such as the right of authorship and the right to a name) do not arise with respect to such objects. Thus, the legal nature of these results is defined by a dualistic approach: on the one hand, they are not "works" in the classical sense of copyright, while on the other hand, the legislator provides them with a special regime of protection, recognizing their significance for civil turnover.

Analysis of comparative legal doctrine and case law demonstrates that similar approaches are visible in foreign jurisdictions. In the United States, in Thaler v. Perlmutter (2023), the federal court refused to register copyright for a work generated by the DABUS system, underscoring the principle of human authorship. In the United Kingdom, Thaler v. Comptroller General of Patents (2021) confirmed that only a natural person may be an inventor. Canada has adopted interim rules on the good-faith disclosure of AI use in judicial proceedings, which can be extrapolated to the field of intellectual property. In the European Union, Directive 96/9/EC on the legal protection of databases and the Artificial Intelligence Act (2024) have laid the foundation for a sui generis protection model. In Japan, the program owner is considered the author, while in Australia, policymakers propose a combined model of copyright and sui generis protection.

A crucial dimension of this debate concerns the principles of good faith and transparency. As correctly observed by Justice V. Krat of the Supreme Court of Ukraine, users and publishers must disclose the use of AI in the creation of works. Such a requirement ensures fairness and consumer protection. Comparable obligations already exist in Canada and are gradually becoming part of global practice.

Equally significant is the issue of determining the boundaries of human contribution. Both civil law doctrine and judicial practice generally adhere to the view that when a natural person creatively edits or modifies an AI-generated object, such a result may acquire the status of a work protected by traditional copyright. Conversely, if a human merely initiates the

algorithm, the result should be classified as a non-original sui generis object. The criteria for "sufficient creative contribution" remain unsettled, thereby generating legal uncertainty.

Further complexities arise from the use of pre-existing works in the training of AI models. In the United States, The New York Times v. OpenAI (2023) addressed the issue of unlawful use of protected articles for algorithmic training. Similar debates are ongoing in Europe, where legislators and scholars seek to balance the rights of authors with the need to foster innovation. Proposals have emerged for compensation mechanisms to ensure fair remuneration for authors whose works are employed in the training of AI systems.

The legal challenges extend beyond copyright to patent and trademark law. Patent offices in both the United States and the European Union confirm that only natural persons may qualify as inventors. The trademark sphere presents greater uncertainty: formally, trademarks may be registered regardless of the method of creation, yet questions arise regarding ownership of marks generated by AI. In Ukraine and the EU, current legislation ties ownership of marks to natural or legal persons, without specific provisions for AI-generated signs. In contrast, the United States Patent and Trademark Office (USPTO) accepts applications for trademarks created with AI assistance, albeit subject to additional requirements of distinctiveness.

Another area of discussion concerns international harmonization. The World Intellectual Property Organization (WIPO) has recognized the necessity of developing global standards on the use of AI in creative activities. The adoption of such standards would ensure a uniform approach to rights protection and prevent conflicts of law.

The ethical dimension is equally relevant. The absence of personal rights in AI should not deprive creators or rightsholders of equitable remuneration. Certain models propose compensation schemes whereby part of the profits derived from the use of AI-generated results would be directed to authors of the original works employed in training algorithms.

Accordingly, the legal regime governing AI-generated results remains in a formative stage. It combines elements of traditional copyright with special sui generis legal constructs. The primary aim of this regime is not to equate AI with a human author, but to create transparent and equitable conditions for the use of innovative technologies in civil circulation.

From the foregoing analysis, several conclusions of theoretical and practical importance can be drawn. First, copyright in its contemporary form encompasses only the results of human creativity; AI cannot be recognized as

an author due to its lack of personhood and creative individuality. Second, for results created without human involvement, Ukrainian law establishes a sui generis protection regime (Article 33 of the Law On Copyright and Related Rights). Third, comparative international practice confirms the primacy of human authorship, while simultaneously encouraging the adoption of supplementary mechanisms for safeguarding economically valuable AI outputs. Fourth, the principles of good faith, transparency, and the balancing of interests among stakeholders must guide the application of law in this domain. Finally, further development of Ukrainian legislation should take into account international experience, judicial practice, and ethical considerations. This may involve: (i) defining clearer criteria for human contribution in AI-assisted works; (ii) imposing disclosure obligations on the use of AI; (iii) creating specific rules for trademarks and databases generated by AI; (iv) establishing compensation mechanisms for rightsholders whose works are used in AI training; and (v) adopting comprehensive legislative reforms or targeted amendments to the Law On Copyright and Related Rights to systematize the legal status of AI-generated results.

Thus, Ukrainian law is only at the initial stage of developing new approaches to the protection of AI-generated outputs. Legislative improvement should proceed with regard to international best practices, the principles of good faith and transparency, and the demands of innovative development, thereby ensuring an appropriate balance between the protection of human rights and the encouragement of technological progress.

Шелепа Анатолій Анатолійович,
наук. співробіт. наук.-дослід. лабораторії з проблем державотворення та правозастосування навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК НЕМАТЕРІАЛЬНИЙ АКТИВ У СТРУКТУРІ МАЙНА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У сучасний умовах глобалізації економіки та розвитку цифрових технологій інтелектуальна власність дедалі більше набуває значення

стратегічного ресурсу для суб'єктів господарювання. Вартість нематеріальних активів, до яких належать патентні права, права на торговельні марки, комерційні найменування, права на об'єкти авторського права, у багатьох випадках значно перевищує вартість матеріальних ресурсів підприємства. Це зумовлює потребу в чіткому правовому та економічному осмисленні ролі інтелектуальної власності в структурі майна юридичних осіб, особливо з точки розу ефективного управління, обліку та захисту таких активів.

Водночас в Україні існує низка проблем щодо нормативного визначення статусу прав інтелектуальної власності як частини майнового комплексу підприємства. Недостатній рівень методичного забезпечення оцінки нематеріальних активів, обмежена практика реального включення об'єктів інтелектуальної власності до бухгалтерського балансу підприємств, а також недостатній рівень захисту прав інтелектуальної власності у господарському судочинстві — все це ускладнює повноцінне використання інтелектуального потенціалу бізнесу. Як наслідок, інноваційні компанії нерідко втрачають частину вартості своїх активів через правову або процедурну невизначеність.

Інтелектуальна власність посідає особливе місце у системі об'єктів цивільних та господарських правовідносин, виступаючи нематеріальним активом, що має потенційну економічну цінність та водночас специфічний правовий режим. Майнові права інтелектуальної власності є виключними, тобто передбачають монопольне право володільця дозволяти або забороняти третім особам використання відповідного об'єкта, що прямо передбачено статтями 424, 429, 432 ЦКУ. Це дозволяє класифікувати такі права як абсолютні суб'єктивні права, подібні до речових, проте не тотожні їм. На відміну від традиційних речей, об'єкти інтелектуальної власності можуть бути використані необмеженою кількістю осіб за умови отримання дозволу правовласника, що заперечує фізичну виключність, характерну для матеріального майна [1, с.51].

Особливістю правового режиму інтелектуальної власності є також її обмежена у часі правова охорона, що прямо суперечить принципу безстроковості права власності. Крім того, чинне законодавство диференціює об'єкти права інтелектуальної власності залежно від порядку набуття правової охорони: частина з них потребує державної реєстрації (винаходи, корисні моделі, торговельні марки), інші ж охороняються з моменту створення (твори науки, літератури і мистецтва).

Суттєвою характеристикою правового режиму прав інтелектуальної власності є її здатність до участі в обігу як об'єкта цивільних та господарських правовідносин. Майнові права на об'єкти інтелектуальної власності можуть бути відчужені, внесені до статутного капіталу юридичної особи тощо, що підтверджує їхній майновий характер. При цьому у господарських правовідносинах важливого значення набуває економічна оцінка вартості таких активів, що уможливлює їх відображення у фінансовій звітності підприємства, відповідно до положень Національних стандартів бухгалтерського обліку (П(С)БО 8 «Нематеріальні активи») [2].

Таким чином, правовий режим інтелектуальної власності як майнового права характеризується комплексом ознак, що потребує спеціалізованого правового регулювання, здатного забезпечити як охорону виключних прав, так і їх ефективне використання в господарському обороті.

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» (П(С)БО 8), нематеріальний актив визнається, якщо існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигод від його використання та його вартість може бути достовірно визначена. До таких активів належать, зокрема, об'єкти права інтелектуальної власності: авторського права, патентних прав, засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів та послуг, ноу-хау тощо [3].

Правова природа інтелектуальної власності забезпечується виключними майновими правами, які дозволяють власнику контролювати використання об'єкта, отримувати доходи від його комерціалізації та забороняти несанкціоноване використання третіми особами. Це наближає права інтелектуальної власності до традиційних об'єктів права власності, хоча перше має нематеріальну природу [4, с.23].

Економічна складова прав інтелектуальної власності проявляється через її здатність отримувати доходи, слугувати об'єктом інвестування, бути внеском до статутного капіталу та використовуватися як застава. Оцінка вартості прав інтелектуальної власності є складним процесом, що вимагає врахування специфіки об'єкта, ринкових умов та потенційної можливості отримувати дохід.

Таким чином, інтеграція правових та економічних аспектів у підході до прав інтелектуальної власності як нематеріального активу дозволяє ефективно управляти цими ресурсами, забезпечуючи їх належну оцінку, облік та використання в господарській діяльності.

Відповідно до положень Цивільного кодексу України, зокрема статей 1107–1110, правовласник має можливість укладати ліцензійні договори, що дозволяють третім особам використовувати об'єкт права інтелектуальної власності в межах, встановлених договором. Ліцензії можуть бути виключними, невиключними або одиничними, залежно від обсягу переданих прав. Крім того, майнові права можуть бути відчужені повністю — шляхом укладення договору про передачу прав. Така передача оформлюється у письмовій формі і часто потребує державної реєстрації, що особливо актуально при передачі прав на торговельні марки, винаходи, промислові зразки. Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності також включає можливість їх використання у власній господарській діяльності, передачу у заставу, внесення до статутного капіталу, що підтверджує економічну цінність останніх і потенціал у капіталізації бізнесу.

Наявна судова практика у сфері господарських спорів свідчить про важливість правового оформлення прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Наприклад, у постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у справі №922/527/23 від 05.12.2023 року підкреслено, що визнання об'єкта права інтелектуальної власності частиною майна підприємства можливе лише за наявності належно оформлених правовстановлюючих документів [5]. Такими документами можуть бути свідоцтво, патент чи договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Відсутність документів може стати підставою для відмови в задоволенні вимог про визнання прав, що ставить під загрозу інтереси сторін у господарському спорі. У низці справ судами також акцентується увага на необхідності реєстрації об'єктів у державних реєстрах — без цього захист прав у суді значно ускладнюється або унеможливлюється.

Важливою складовою ефективного управління нематеріальними активами є їх оцінка, яка є передумовою для укладення угод щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, внесення до фінансової звітності та участі в інвестиційних проєктах. Оцінка прав на торговельні марки, винаходи, корисні моделі, на програмне забезпечення здійснюється за методиками, що ґрунтуються на доходному, витратному або ринковому підходах [6].

Права інтелектуальної власності як нематеріальний актив посідають особливе місце в теоретичній концепції сучасного майнового комплексу суб'єкта господарювання. Вони характеризуються подвійною природою — як охоронювані правом результати інтелектуальної,

творчої діяльності та як об'єкти економічної вартості, здатні генерувати дохід, бути предметом правочинів і обліку. З практичної точки зору, права інтелектуальної власності дедалі більше виконують функцію стратегічного активу, що впливає на інвестиційну привабливість бізнесу, ринкову капіталізацію та конкурентоспроможність. Їх ефективне правове оформлення, належна оцінка із застосуванням доходного, витратного або ринкового підходів та подальше управління дозволяють підприємствам не лише формувати додану вартість, а й забезпечувати захист прав у разі порушення, що є важливим чинником у господарській діяльності.

Список використаних джерел:

1. Шевченко Я. М. Право інтелектуальної власності в системі цивільного права України. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3. С. 49-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2005_3_10

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 № 242. *Офіційний вісник України*. 1999. № 45. Ст. 2233.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text

3. Рудченко Ю. С. Зміни в нормативному забезпечення обліку нематеріальних активів: теоретичні та практичні аспекти.*Облік і фінанси АПК: освітній портал.* URL : https://magazine.faaf.org.ua/zmini-v-normativnomu-zabezpechenni-obliku-nematerialnih-aktiviv-teoretichni-ta-praktichni-aspekti.html

4. Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Литвинчук І. Л. Інтелектуальна власність: економіко – правові аспекти : навч. посібник. Київ : Центр учбов. л-ри, 2014. 276с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/2861/3/Intelektualna_vlasnist_ekonomiko_pravovi_aspekty.pdf

5. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду № 922/527/23 від 5 грудня 2023 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень. U*RL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/115487799

6. Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 03.10.2007. № 1185.URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-п#Text

Шпуганич Ірина Ігорівна,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

ПРАВОВА ПРИРОДА ПУБЛІЧНИХ ЛІЦЕНЗІЙ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Із прийняттям нового Закону України «Про авторське право та суміжні права» від 01.12.2022 р. (далі – Закон) та пов'язаних з ним змін до ЦК України у національному законодавстві з'явилися перші прямі норми, що регламентують публічні ліцензії. Згідно з ч. 1 ст. 444 та ч. 1 ст. 455 ЦК України публічна ліцензія охарактеризована, як дозвіл на використання твору або об'єкта суміжних прав будь-якою особою на визначених суб'єктом авторського права або суб'єктом суміжних прав умовах [2]. Як зазначено у ч. 1 ст. 51 Закону, публічна ліцензія видається шляхом оприлюднення її умов разом з наданням можливості дистанційного ознайомлення з відповідним об'єктом авторського права або об'єктом суміжних прав необмеженому колу осіб з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем [1].

Аналіз відповідних норм дає підстави стверджувати, що публічна ліцензія є невиключною, адже виключні та одиничні публічні ліцензії є нікчемними в силу прямої вказівки закону. Крім цього вона може бути безвідкличною, якщо це визначено її умовами. У такому разі вона діє протягом усього строку чинності майнових авторських прав або майнових суміжних прав. Водночас дострокове припинення безвідкличної публічної ліцензії можливе, але виключно щодо особи, яка порушила умови такої ліцензії.

Публічні ліцензії можуть бути як оплатними, так і безоплатними. При цьому чинне законодавство дозволяє суб'єкту авторського чи суміжних прав отримувати винагороду за використання об'єкта на підставі безоплатної публічної ліцензії, за умови, що така сплата здійснюється ліцензіатом добровільно, на власний розсуд.

Внесені у чинне законодавство зміни не дають змогу однозначно віднести публічні ліцензії до односторонніх чи двосторонніх правочинів. За відсутності у публічній ліцензії спеціальних правил виникає складність у визначенні точного моменту, коли настають юридичні

наслідки для суб'єкта авторського та/або суміжних прав і ліцензіата. Втім, розкриваючи акцепт як прийняття умов оприлюдненої публічної ліцензії у той чи інший спосіб, слід погодитися з доцільністю характеристики відповідного договору як договору приєднання.

Публічні ліцензії можуть бути застосовані до різних об'єктів авторського права та суміжних прав. Ідентифікація об'єкта, використання якого дозволяється на підставі публічної ліцензії, відбувається у спосіб за вибором ліцензіара. З огляду на можливість реєстрації авторського права, очевидним є зазначення даних свідоцтва про таку реєстрацію (якщо вона була проведена) у тексті публічної ліцензії. Водночас існує проблема підтвердження належності ліцензіару суміжних прав, що передаються за публічною ліцензією, адже у чинному законодавстві України відсутність інститут державної реєстрації суміжних прав.

У чинному законодавстві України не встановлено жодних спеціальних правил щодо території, на яку поширюють свою дію публічні ліцензії. Можна припустити, що при відсутності умови про територію, на якій дозволяється використання об'єкта авторського права чи суміжних прав, дозвіл поширюється на всю територію України.

Важливим з позиції практики є питання сумісності публічних ліцензій – можливості комбінування або використання творів, які перебувають під різними публічними ліцензіями, без порушення умов жодної з них. Особливої актуальності це питання набуває в контексті створення складних об'єктів авторського права. Для визначення сумісності двох або більше ліцензій, необхідно, перш за все, з'ясувати їх умови. Публічні ліцензії можуть відрізнятися за вимогами щодо атрибуції, розповсюдження модифікованих версій, комерційного використання та необхідності збереження тієї ж ліцензії на похідні твори (т. зв. «copyleft»). Одним із критичних аспектів сумісності є вимога «copyleft», яка зобов'язує розповсюджувати похідні твори під тією ж ліцензією.

Якщо ліцензії несумісні, твори можуть використовуватися окремо, але не можуть бути безпосередньо комбіновані або інтегровані в один спільний продукт. Винятком є ситуації, коли була отримана безпосередня згода га відповідну комбінацію чи інтеграцію зі сторони суб'єкта авторського та/або суміжних прав.

Підсумовуючи викладене вище, варто зазначити, що публічні ліцензії на об'єкти авторського права та суміжних прав можуть виступати уніфікованими інструментами, які надають суб'єктам

авторського права та суміжних прав можливість дозволяти використання таких об'єктів будь-якою особою на умовах, визначених конкретним типом ліцензії. Втім детальне встановлення умов публічної ліцензії, а в подальшому їх неухильне дотримання третіми особами, є запорукою дієвості використання даного інструментарію у практиці.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

Бакутін Артем Олегович,
асп. кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»
https://orcid.org/0009-0004-6857-6222

ЗДАТНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ГЕНЕРУВАТИ ХОРЕОГРАФІЧНІ ТВОРИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ) та його динамічне застосування у творчих сферах, зокрема в хореографії, викликають фундаментальні питання щодо природи авторства та визначення прав інтелектуальної власності. Це стирає межі між результатами роботи ШІ, людською творчістю та традиційними правовими рамками авторського права та плагіату.

Використання ШІ у творчих галузях є не лише технологічним зрушенням, але й значним юридичним викликом, який вимагає ретельного розгляду та потенційної адаптації існуючого законодавства. Здатність ШІ імітувати і навіть перевершувати людську творчість у певних сферах вимагає переосмислення традиційних правових концепцій, таких як авторство, які до цифрової доби традиційно вважалися людиноцентричними.

Це технологічне порушення має прямий причинно-наслідковий зв'язок з актуальністю та застосовністю чинних законів про інтелектуальну власність. Хореографічні твори є унікальним об'єктом для аналізу, оскільки танець є особливим витвором мистецтва: він

включає як творче вираження, так і дію в русі. Це викликає необхідність виокремлення поняття «хореографічний твір», його належну фіксацію та складову оригінальності у контексті ШІ.

Протягом десятиліть система авторського права *droit d'auteur* підтримувала позицію, що автором може бути лише фізична особа, оскільки головною передумовою якої є оригінальність та свідомий вклад у творчість [1]. З огляду на сучасне розуміння закону про авторське право, правові підстави для захисту мистецтва з елементом ШІ в першу чергу пов'язані зі ступенем участі людини в його створенні.

Хореографічний твір, на відміну від інших об'єктів авторського права, традиційно має елемент фізичного виконання людиною. На нашу думку, хореографічний твір – це візуальний чотиривимірний об'єкт авторського права, який існує в моменті свого виконання (як матеріального втілення), за допомогою простору та часу. Це вводить додатковий рівень складності при розгляді ролі ШІ: чи може ШІ не лише задумати послідовність рухів, але й усвідомити та виконати її, окремо від її емоційно-експресивної складової. Це підкреслює потенційний пробіл у чинних юридичних визначеннях, які переважно зосереджені на людях-творцях та їхніх матеріальних творах.

Важливо, що алгоритми ШІ як правило працюють на основі попередньо наданих йому параметрів, що може охоплювати як оцифровану послідовність рухів, так і їхній письмовий опис. Так, ШІ здатен аналізувати та відтворювати різні стилі танцю і генерувати нові послідовності рухів. Однак, варто пам'ятати, що все, що генерує ШІ, є по суті результатом вже створеного людиною в одному великому файлі. ШІ не здатен створити щось принципово нове в тому сенсі, в якому це робить людина, а лише компілює результат на базі того, що в нього запрограмували з невеликими відмінностями. Це і відрізняє ШІ від людини.

Якщо ШІ навчено на великому масиві існуючих хореографічних творів, його результат може ненавмисно повторювати або дуже нагадувати існуючі твори, таким чином не маючи елементу оригінальності згідно з українським і міжнародним законодавством про авторське право.

Різні юрисдикції мають різне уявлення про роль ШІ під час створення творів. В Україні хореографічні твори охороняються авторським правом за умови, що вони є оригінальними та зафіксованими на певному носії. Законодавство також визначає тривалість авторського права,

прив'язану до життя автора, та положення про спадкування авторських прав, що передбачають, що автором може бути лише фізична особа.

На нашу думку, власне «хореографічний твір», в його традиційному уявленні має складатися з мінімальної кількості послідовних оригінальних рухів. Саме тут виникає ключове питання щодо ШІ.

Широкий спектр визначень об'єктів інтелектуальної власності свідчить про існування причин для визнання окремих форм творчості, і відповідно юридичних форм захисту. Проте, для основних видів творів необхідно своє визначення, зокрема для поняття «хореографічний твір» у цифрову добу. Виокремлення «хореографічних творів» як самостійних об'єктів авторського права та надання їм стандартизованої процедури нотування в Україні є початковим для цього аналізу.

Від цього залежатиме, чи може ШІ відповідати критеріям авторства та оригінальності, які зазвичай застосовуються до інших творів, створених людиною.

Втручання ШІ в процес створення хореографії, де людина може виступати одночасно і автором, і виконавцем, і інструментом і носієм свого твору, створює революційний підхід як до розуміння мистецтва, так і до його юридичного захисту.

Питання про права інтелектуальної власності на твори, створені ШІ, активно обговорюється у світі, і різні юрисдикції мають до цього різні підходи.

Наприклад, в Європейському Союзі, Директива 2001/29/ЄС розглядає авторство як результат інтелектуальної творчої праці фізичної особи, вимагаючи відображення особистого внеску автора [2].

У Резолюції 2020/2015(INI) Європейський парламент розрізняє результати роботи ШІ за допомогою людини та повністю автономні «AI-generated creations», наголошуючи на проблемах з їх правосуб'єктністю та потенційним негативним впливом на стимули для творців-людей [3].

Суд Європейського Союзу у справі «Cofemel» зазначив, що для критерію оригінальності «необхідно і достатньо, щоб твір відображав особистість свого автора як вираження його вільного і творчого вибору». Таким чином, фундаментальне питання полягає в тому, чи може ШІ мати «особистість» і здійснювати «вільний і творчий вибір» у сенсі, який розуміє авторське право.

У Сполученому Королівстві розділ 9(3) CDPA чітко передбачає, що особа, яка зробила «внесок, необхідний для створення твору, є автором твору» [4], на який розповсюджується авторське право. В контексті ШІ, важливо визначити, а чий і який саме внесок це має бути:

чи то розробник ШІ, який розробив алгоритми та навчив модель, чи то користувач, який задав параметри, що призвели до генерування [хореографічного] твору. Кожен з цих рівнів має різний відсоток «людяності». Завдання полягає в чіткому визначенні домінуючого «автора» відповідно до розділу 9(3), що потребує подальшого юридичного роз'яснення.

Позиція США, відповідно до федерального законодавства, визначає, що охорона авторським правом доступна лише для творів, створених людьми [5]. Судова практика в США також підтверджує цей принцип. Наприклад, у справі «Thaler v. Perlmutter» Окружний апеляційний суд округу Колумбія підтвердив рішення Офісу авторського права, що усі твори мають були створені людиною [6].

Підхід Китаю до визначення авторства схожий: твір повинен бути оригінальним «інтелектуальним досягненням». В Китаї у сараї «Jing 0491 Min Chu № 11279» Пекінський Інтернет-суд виніс рішення, що зображення, створене ШІ, має оригінальність, оскільки користувач надав інтелектуальний внесок через свої підказки та коригування параметрів, відображаючи його естетичні переваги.

В Україні правовий статус творів, створених ШІ, перебуває на стадії розвитку. Хоча традиційне авторське право передбачає авторство фізичної особи, існує визнання унікальної природи контенту, генерованого ШІ. Українське законодавство, зокрема стаття 33 Закону «Про авторське право і суміжні права» [7], передбачає «право особливого роду» (sui generis) для неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини. Це потенційно може стосуватися хореографічних творів, створених виключно ШІ. Суб'єктом цього права може бути власник або ліцензіат комп'ютерної програми (ШІ), надаючи майнові права, але не особисті немайнові. Термін дії цього права становить 25 років.

Стаття 418 Цивільного кодексу [8] визначає право інтелектуальної власності як «право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об’єкт права інтелектуальної власності». Перелік об'єктів, що охороняються, включає «драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу».

Проте, стаття 1 Закону «Про авторське право і суміжні права» [7] визначає «автора» як фізичну особу. Це традиційне людиноцентричне визначення безпосередньо перешкоджає визнанню ШІ юридичним творцем хореографічних творів. Якщо твір генерується виключно ШІ без

значного втручання людини, він, як правило, не охороняється авторським правом в Україні.

Отже, ми стикаємося з багатьма проблемами у правовому полі: від визначення власне «хореографічного твору» в цифрову добу до надання ШІ спеціального правового режиму. Наразі визначення розуміється з традиційного, людиноцентричного погляду послідовностей рухів, зафіксованих у матеріальному середовищі, що не відповідає вимогам сучасності. Залишаються відкритими питання: чи має результат ШІ частку оригінальності; якщо так, то чия це оригінальність – корпорацій, програмістів чи користувача? А стандартизація нотування хореографічних рухів на міжнародному рівні набуває особливої важливості.

Посилюють вирішення цієї проблеми поляризація різних юрисдикцій: від категоричного неприйняття ШІ як автора в США, до визнання інтелектуального внеску користувача в Китаї, та унікальної категорії для «комп'ютерних робіт» у Сполученому Королівстві. Україна, з її імплементацією права sui generis для неоригінального контенту, генерованого ШІ, демонструє готовність до пошуку нових рішень.

Еволюція прецедентного права та правового тлумачення в усіх зазначених юрисдикціях матиме вирішальне значення для формування майбутнього авторського права на мистецтво, створене ШІ, включаючи динамічний та виразний світ хореографії.

Список використаних джерел:

1. Майданик Л. Штучний інтелект і право sui generis: перспективи авторського права в Україні? *Доступ до правосуддя у Східній Європі (Access to Justice in Eastern Europe)*. 2021. Т. 3, № 11. С. 144–154.

2. Європейський парламент і Рада Європейського Союзу. Директива 2001/29/ЄС Європейського парламенту і Ради від 22 травня 2001 року про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. *Official Journal of the European Communities*. 2001. L 167. С. 10–19.

3. Європейський парламент. Резолюція Європейського парламенту щодо прав інтелектуальної власності для розвитку технологій штучного інтелекту (2020/2015(INI)) від 20 жовтня 2020 року: URL : https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0277_EN.html

4. Парламент Великої Британії. Закон про авторське право, промислові зразки та патенти 1988 року (Copyright, Designs and Patents Act 1988). 1988. URL : https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/contents

5. Офіс з авторського права США. Настанови щодо реєстрації авторських прав: Твори, що містять матеріал, згенерований штучним інтелектом (Copyright registration guidance: Works containing material generated by artificial intelligence) // Federal Register. – 16 березня 2023 р. URL : https://www.federalregister.gov/documents/2023/03/16/2023-05321/copyright-registration-guidance-works-containing-material-generated-by-artificial-intelligence#p-52

6. Апеляційний суд США для Округу Колумбія. Справа Thaler v. Perlmutter, № 23-5233 (березень 2025 р.). URL : https://media.cadc.uscourts.gov/opinions/docs/2025/03/23-5233.pdf

7. Верховна Рада України. Закон України № 2811-IX «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

8. Верховна Рада України. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16 січня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

Гриценюк Владислав Олександрович,
асп. кафедри права інтелектуальної
власності та патентної юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТВОРІВ

У сучасному цифровому світі мультимедійні твори займають особливе місце. Вони охоплюють різноманітні форми творчості: відео, аудіо, фотографії, графічний дизайн, програмне забезпечення та інтерактивні проєкти. Захист прав на такі твори є важливим аспектом розвитку творчості та інновацій, а також підтримки прав авторів та власників інтелектуальної власності.

Мультимедійний твір – це продукт творчої діяльності, який поєднує кілька видів медіа (наприклад, текст, звук, зображення, відео). Такі твори створюються для розваг, освіти, реклами або інших цілей.

Залежно від виду та складності твору, права на нього можуть охоплювати різні аспекти авторського права, патентного права та суміжних прав.

Однією з головних проблем, що виникла через стрімкий розвиток глобальної мережі, є питання дотримання прав інтелектуальної власності. За словами деяких дослідників, майже половина всіх авторських творів і мистецьких робіт, доступних в мережі Інтернет, завантажені незаконно, тобто з порушенням авторських прав.

Оскільки більшість електронних об'єктів доступні в цифровому вигляді, їх можуть використовувати необмежені кола осіб у будь-який зручний час. Твори, що перебувають у відкритому доступі та завантажені в мережуІнтернет, часто стають легкою здобиччю для недобросовісних користувачів. З цієї причини як правовласники, так і звичайні користувачі прагнуть знайти законні шляхи для вирішення цієї проблеми.

Серед поширених хибних уявлень щодо законності використання матеріалів у мережі є думка, що твори можна розміщувати на сайтах за усною згодою автора. Проте законодавство про авторське право чітко регламентує, що авторський договір, на підставі якого передаються майнові права, обов'язково має бути оформлений у письмовій формі. Недотримання цієї вимоги не робить договір недійсним, але позбавляє сторони можливості посилатися на свідчення у разі виникнення суперечок.

Через специфіку авторських договорів (зокрема, необхідність зазначити термін, територію дії, можливість передачі прав третім особам тощо) усні домовленості практично ніколи не призводять до передачі авторських прав. Як наслідок, використання таких творів стає незаконним, і автор чи його правонаступники мають право звертатися до суду [1].

Ще одне поширене твердження – що електронні бібліотеки не порушують авторських прав. Хоча чинне законодавство надає бібліотекам певні привілеї, такі як право на репрографічне відтворення (фотокопіювання чи використання інших технічних засобів), ці привілеї не поширюються на оцифрування творів чи їх розміщення в мережі Інтернеті без згоди автора.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій суттєво змінює повсякденне життя. Новітні технології створюють нові ринки товарів і послуг, змінюють трудові процеси та прискорюють рух капіталу. Проте разом із цими перевагами виникають і нові загрози, такі

як незаконне використання творчих робіт, поява нових форм злочинної діяльності та експлуатації.

Право на захист є конституційним правом кожної особи. Згідно з ч. 1 ст. 20 Цивільного кодексу України [2], особа здійснює це право на власний розсуд. Це означає, що володілець права може самостійно обирати, чи використовувати своє право на захист, а також визначати форму та способи захисту порушеного права.

На наш погляд, питання реалізації права на захист авторських прав на твори, розміщені в мережі Інтернет, доцільно розглядати через такі аспекти: 1) забезпечення фіксації змісту веб-сторінки та 2) ідентифікація особи, яка порушила авторські права. Незалежно від обраної форми чи способу захисту, важливо забезпечити належну та допустиму доказову базу. Це стосується також фіксації факту порушення авторських прав щодо творів, розміщених у мережі Інтернет [3].

Однак головною підставою для захисту авторських прав на твори, розміщені в Інтернеті, є факт їх порушення. Це питання потребує детального аналізу. В українському законодавстві та актах вищих судових інстанцій відсутнє визначення поняття «порушення авторських прав», проте є перелік дій, які визнаються такими порушеннями. У юридичній доктрині також немає єдиної точки зору щодо визначення та класифікації порушень авторських прав.

Дії порушника можуть зачіпати як майнові авторські права, так і особисті немайнові права автора. Наприклад, привласнення авторства або видалення інформації про автора з творів може завдати шкоди честі й репутації автора.

Інтернет є однією з ключових проблем захисту авторських прав, оскільки у цифровому середовищі обмін інформацією та використання творів відбуваються значно швидше, ніж в аналоговому. Від моменту порушення до судового розгляду зміст певної веб-сторінки може неодноразово змінюватися або навіть зникнути разом із самою сторінкою.

Основна мета фіксації порушення авторських прав – отримання належних і допустимих доказів, які можуть бути використані в суді. Однак проблема фіксації змісту веб-сторінок виходить за межі суто процесуальних питань. Авторські права порушуються не самим існуванням веб-сторінки як комплексного об’єкта, а фактом розміщення у мережі Інтернет конкретного твору (або кількох творів) у цифровій

формі. Такі твори можуть бути не лише частиною змісту веб-сторінки, а й з'являтися, наприклад, у вигляді веб-банерів або таргетованої реклами.

Для кваліфікації дій особи як порушення авторського права, а також для визначення належного відповідача необхідно встановити, на якому сервері розміщено відповідний твір та звідки здійснюється його поширення чи публічне повідомлення. На жаль, це завдання досі не знайшло адекватного вирішення в Україні, як на рівні законодавчого регулювання, так і в правозастосовній практиці.

Список використаних джерел:

1. Іванов В. Правове регулювання Інтернет. *Деякі аспекти СВіП*. № 3. 2002. С.21-27.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15

3. Зеров К. О. Фіксація змісту веб-сторінки в мережі Інтернетяк елемент здійснення права на захист авторських прав. *Адвокат*. Київ, 2015. № 2. С. 17-22.

Гудз Василь Михайлович,
асп. кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ У ВИГЛЯДІ НАБУТТЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Очевидним є те, що ще жодна держава світу детально та точно не врегулювала та не передбачила усі можливі аспекти суспільного життя, які можуть відбутись та мати ті чи інші правові наслідки. І видається малоймовірним, що таке коли-небудь відбудеться. Як правило, чітко регульованими є ті суспільні відносини, які трапляються найчастіше.

Проте з метою унормування якомога більшої кількості суспільних відносин, інколи законодавець вдається до загального регулювання, а уже державні, правоохоронні та судові органи визначають їх приналежність до тої чи іншої норми права. Не є виключенням із зазначеного отримання неправомірної вигоди службовою особою у вигляді набуття авторських прав.

З метою розкриття обраної теми доповіді, варто окреслити кваліфікацію отримання неправомірної вигоди у вищевказаному вигляді, встановити дефініцію поняття авторське право, та навести приклади практичного застосування досліджуваного правового механізму.

Стаття 368 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність як за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, так і за прохання надати таку вигоду. Під поняттям «неправомірна вигода» варто розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав [1].

Якщо авторські права на той чи інший об'єкт матеріального чи не матеріального світу набувається як неправомірна вигода, то через призму визначення такої вигоди, його можна віднести до будь-яких інших вигод нематеріального чи не грошового характеру. Варто зазначити, що раніше поняття «неправомірна вигода» не містило формулювання «будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру», проте за аналогією із його визначенням у прийнятому в 2014 році Законі України «Про запобігання корупції», вказане словосполучення включено до його дефініції у Кримінальному кодексі України.

Закон України «Про авторське право та суміжні права» визначає, що авторське право становлять особисті немайнові права автора і майнові права суб'єктів авторського права. Первинним суб'єктом авторського права є автор твору. Майнові авторські права можуть переходити до інших фізичних або юридичних осіб на підставі правочину або закону [2]. В той же час, немайнове авторське право є невідчужуваним, його не можна продати, передати комусь чи подарувати. Таким чином, лише особа, яка створила твір, може володіти відповідним немайновим правом на цей об'єкт авторського права.

Задокументовані випадки отримання неправомірної вигоди у вигляді набуття авторських прав є дуже рідкісними, та до недавнього часу не траплялись у кримінальному судочинстві України. Проте, станом на сьогодні уже є певна судова та правоохоронна практика з цього приводу.

У травні 2025 року Національне антикорупційне бюро України спільно із Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою повідомило про підозру службовій особі державного підприємства в одержанні

неправомірної вигоди у вигляді авторських прав на дизайн захисних елементів закордонних паспортів та ID-карток. За даними слідства, неправомірна вигода вимагалася підозрюваним у французької компанії, яка свого часу розробила ці захисні елементи (серед яких було стилізоване зображення Тризуба та мапи України) та використовувала їх у виробництві голограм для бланків українських документів. В обмін на це, компанія отримувала можливість постачати свою продукцію держпідприємству. Незаконно одержані авторські права в Офісі інтелектуальної власності ЄС було зареєстровано на естонську компанію, яка контролювалась підозрюваним. У подальшому, після звільнення підозрюваного із державного підприємства, ним укладено із французькою компанією договір, відповідно до якого естонській компанії сплачувалася винагорода (роялті) за використання дизайну. Розмір роялті заклали у ціну, за якою продукція постачалася державному підприємству. Протягом 2018-2021 років, на рахунки естонської компанії надійшло близько 7 мільйонів євро роялті, які підозрюваний надалі легалізував через підконтрольні офшорні компанії. Слідством також встановлено, що частина з них, у розмірі 124 790 доларів США, потрапила на рахунок доньки підозрюваного [3].

Описане є прикладом отримання неправомірної вигоди у вигляді набуття авторських прав. При цьому, із вищевказаного простежується, що неправомірна вигода одержана для третьої особи (підконтрольної підозрюваному естонської фірми), за вчинення службовою особою в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду (французької компанії) дії з використанням наданої їй влади чи службового становища (надання можливості французькій компанії постачати свою продукцію державному підприємству).

Доказування отримання службовою особою неправомірної вигоди у вигляді набуття авторських прав через специфічність предмету кримінального правопорушення має свої особливості, на які варто зважати на етапі здійснення досудового розслідування та судового розгляду.

Зокрема, необхідним є встановлення форми отримання неправомірної вигоди: службова особа може отримати неправомірну вигоду у вигляді набуття як немайнових авторських прав (тобто створення твору будь-ким, проте визнання авторства за отримувачем неправомірної вигоди або третьою особою), так і майнових авторських прав (тобто набуття права використання твору отримувачем неправомірної вигоди або третьою особою).

Крім цього, хоч неправомірна вигода виражається у вигляді іншої вигоди нематеріального чи не грошового характеру, обов'язковим є визначення її вартості, що впливає на кваліфікацію та ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення. Це може зробити кваліфікований експерт у ході проведення відповідної судової експертизи.

Підсумовуючи, можна стверджувати про певну складність доведення вчинення даного роду кримінальних правопорушень, що пов'язана у тому числі із відсутністю судової практики у аналогічних судових справах. Поодинокі випадки виявлення правоохоронними органами України отримання неправомірної вигоди у вигляді набуття авторських прав, поряд із специфічністю таких правовідносин засвідчує, що такі правопорушення мали нечастий характер у минулому. В той же час, враховуючи розвиток авторсько-правових відносин, слід констатувати тенденцію до зростання кількості випадків отримання неправомірної вигоди у вигляді авторських прав, що засвідчується недавнім документуванням аналогічного кримінального правопорушення правоохоронними органами України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 9 трав. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text.

3. Махінації з паспортами: викрито схему одержання надприбутків від використання державних символів / НАБУ офіційний вебсайт. 23 трав. 2025 р. URL: https://nabu.gov.ua/news/makhinatci-z-pasportamy-vykryto-skhemu-oderzhannia-nadprybutkiv-vid-vykorystannia-derzhavnykh-symvoliv/.

Здирко Єлизавета Михайлівна,
асп. кафедри інтелектуальної власності
та патентної юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБСКРЕПІНГУ В НАВЧАННІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: КЕЙС GETTY IMAGES ПРОТИ STABILITY AI

Французький філософ, письменник та математик, Блез Паскаль писав: “Тільки закінчуючи задуманий твір, ми з'ясовуємо для себе, з чого нам варто його почати”. Впевнено можна відмітити, що одним з найбільш революційних та контроверсійних творів людства є штучний інтелект. Цей “твір” досі не закінчений, а навпаки - він стає щодня більш самостійним та усвідомленим, його розвиток не може контролювати творець - людина. Міф про Пігмаліона та Галатею набуває нових значень, якщо вважати, що Галатея - це ШІ, який може мислити, генерувати об’єкти творчої діяльності, говорити та, найголовніше, навчатися.

Навчання штучного інтелекту є найбільш суперечливим моментом з точки зору захисту інтелектуальної власності. Кожна людина навчається у школі, де є розроблена навчальна програма, згідно з якою дитина повинна набути базових знань з різних дисциплін: математики, мови, фізики, біології, літератури, інформатики тощо. Людина накопичує знання з різних джерел, натомість, навчальний процес штучного інтелекту значним чином відрізняється від людського - ШІ тренується набагато швидше та на терабайтах невідфільтрованої юридично та етично інформації з мережі Інтернет, отримуючи знання, які можуть бути неправдивими, а також такими, що несуть загрозу інформаційній безпеці загалом (deepfake, порушення авторського права, дискримінація, насилля та ін.). Найважливіше питання в тому, яким чином користувач ШІ може переконатися, що згенерований даною програмою результат не порушує авторські права інших осіб?

Наразі генеративний штучний інтелект створює низку правових проблем, пов’язаних з результатами його творчої діяльності, при цьому, навіть найбільш досконалий нормативно-правовий акт не може до кінця вирішити проблематику правового регулювання навчання (тренування) ШІ. Велика кількість наборів даних та значний обсяг їх

правовласників значним чином ускладнюють можливість власників ШІ отримати права на інформаційні матеріали з веб-сторінок, що структурно відтворює проблему згоди на захист даних. Ця проблема стає особливо очевидною, коли йде мова про використання розробниками ШІ процесу Web Scraping (веб-скрепінгу) під час тренування (навчання) своїх комп'ютерних програм.

Технологія Web Scraping (веб-скрепінгу) здійснює автоматичне копіювання різноманітної інформації з веб-сторінок, якщо вона знаходиться у відкритому доступі. За таким же принципом можуть навчатися системи штучного інтелекту, обробляючи різні дані з веб-сторінок. Методи навчання ШІ за допомогою веб-скрепінгу обговорювалися і продовжують обговорюватися судами - найбільш відомою є судова справа «Getty Images vs Stability AI». Getty Images - відома компанія, що багато років володіє правами на мільйони фотографій та надає право на їх використання за окрему плату, а Stability AI - компанія, що володіє ШІ, що генерує різноманітні зображення, які в подальшому стають доступними користувачам однойменної платформи. Позов ґрунтується на тому, що Суть Stability AI використовує набори даних та зображення без згоди Getty Images для навчання ШІ. Відповідач, компанія Stability AI припускає, що принаймні, деякі зображення можуть бути взяті без згоди позивача, однак, вони не ідентифікували та не конкретизували, які саме зображення передані для навчання свого ШІ.

З цього випливає ряд цікавих правових проблем: відповідальність алгоритмів штучного інтелекту за порушення авторських прав та можливість використання доктрини добросовісного використання для створення нового контенту. Як зазначає О. Піхурець, щодо роз'яснення доктрини добросовісного використання: "У максимально спрощеному вигляді ця доктрина передбачає можливість вільного використання об'єктів авторського права в разі, якщо таке використання є розумним". [2]

Загалом, справа Getty Images проти Stability AI має значний вплив на майбутнє законодавства про штучний інтелект та інтелектуальну власність, з огляду на те, що порушуються ключові питання щодо добросовісного використання, а також ймовірної відповідальності ШІ та його користувачів за зображення, створені з порушеннями авторського права. Зокрема, при застосуванні інтернет-платформи Stability AI для генерації зображення, захищеного авторським правом, користувач може порушити права сторонніх

правовласників, таким чином, потерпіла сторона може подати позов проти конкретного порушника, що є користувачем Stability AI. [2]

Більше того, компанія Getty Images зазначила, що зображення, згенеровані ШІ містять видозмінену версію водяного знаку компанії, який з'являється на зображеннях з гротескним звучанням, що підриває репутацію компанії. [3]

Особливо важливим аспектом цієї справи є те, що вона не вписується в традиційні правові рамки «суттєвої схожості». Натомість, вона в першу чергу обертається навколо потенційного порушення використання логотипу торговельної марки Getty Images через несанкціоноване використання їхнього водяного знаку. Складність цього питання підкреслює еволюцію викликів, які створює генеративний ШІ в контексті прав інтелектуальної власності. [4]

Наразі, перше судове засідання заплановане на червень 2025 року у Великобританії, а вирішення даної справи може мати революційний характер, адже чи не вперше буде вирішено питання щодо правового регулювання навчання ШІ на творах, що захищені авторським правом.

Певний контроль за навчанням ШІ, якщо він вимагатиме людського втручання чи нагляду, може покращити якість згенерованої інформації, не порушуючи авторські права. Це важливо не лише з юридичної, але й з етичної та економічної точок зору. Загальна результативність та якість згенерованої інформації може принести кращий економічний результат для власників ШІ та користувачів таких програм загалом.

Є висока ймовірність того, що саме такі судові справи, як «Getty Images vs Stability AI», можуть зумовити перенавчання штучного інтелекту, започаткування розробки алгоритмів заборони штучному інтелекту використовувати для свого розвитку та навчання (тренування) тих джерел інформації, що захищені авторським правом. Право інтелектуальної власності є центральним у цьому дискурсі, адже з нього витікають питання щодо компенсації за порушення авторських прав, тому що ШІ постійно генерує нові твори з відповідними порушеннями. Чітке та однозначне розуміння з правової точки зору, хто є автором твору, згенерованого ШІ - одне з ключових запитань, що ставить перед собою світова юридична спільнота, враховуючи різноманітні підходи: автор тільки ШІ; автор виключно фізична особа; або ж застосування права особливого роду (sui generis) на неоригінальний об'єкт,

згенерований комп'ютерною програмою, як це передбачено, наприклад у статті 33 Закону України "Про авторське право і суміжні права". [5]

Насамкінець, майбутнє контенту, створеного штучним інтелектом, і його узгодження з правами інтелектуальної власності вимагає спільних зусиль від політиків, лідерів індустрії, творців і громадськості. Встановлення чітких юридичних норм та етичних принципів, сприяння обізнаності суспільства про штучний інтелект - має ключове значення для розвитку інновацій та довіри власників авторських прав до ШІ, а такі резонансні справи, як «Getty Images vs Stability AI» можуть стати рушієм позитивних змін у правовому регулюванні використання штучним інтелектом творів, захищених авторським правом, для свого навчання та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Піхурець О. В. Доктрина добросовісного використання. *Проблеми цивільного права та процесу*: тези доп. учасників Наук.-практ. конф., присвяч. 96-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна, Харків, Україна, 21 трав. 2017. Харків : МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 180–184.

2. Getty Images v. Stability AI: A Legal Analysis. AI Tech Daily. 09.02.2023. URL:https://www.aitechdaily.com/getty-images-v-stability-ai-a-legal-analysis/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 24.05.2025).

3. Parnagian A. Should AI have Intellectual Property Rights? An Analysis of Copyright Law on Generative AI. *Kenyon College*. *IPHS 300: Artificial Intelligence for the Humanities: Text, Image, and Sound*. 02.06.2023. URL: https://digital.kenyon.edu/dh_iphs_ai/42/ (дата звернення: 25.05.2025).

4. Auleader Napitupulu P., Sinaga C. A. F., Hasugian A. L. P. The Implication of Generative Artificial Intelligence towards Intellectual Property Rights (Examining the Multifaceted Implications of Generative Artificial Intelligence on Intellectual Property Rights). *West Science Law and Human Rights*. 2023. Вип. 1. С. 274–284. URL: https://doi.org/10.58812/wslhr.v1i04. (дата звернення: 25.05.2025).

5. Про авторське право і суміжні права : Закон України. Відомості Верховної Ради України 2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#top.

Кептене Дмитро Андрійович,
заступник начальника відділу провадження управління боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил Одеської митниці

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПОРУШЕННЯМИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Порушення у сфері переміщення товарів через митний кордон України, пов'язані з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності, є усталеною правовою проблемою, що потребує ефективних механізмів захисту. Відомі випадки ввезення до України контрафактної продукції, наприклад, електроніки «Apple» чи одягу «Adidas», що давно привертає увагу як юристів-практиків, так і представників наукової спільноти. Однак значно серйознішим викликом є неправомірне використання автентичних торговельних марок відомих корпорацій в контексті переміщення товарів через митний кордон України.

Для ефективного захисту своїх прав відомі бренди повинні мати можливість активно брати участь у справах про порушення митних правил. Вирішення проблем ефективного захисту правовласником порушених прав інтелектуальної власності у зв'язку з протиправним переміщення товарів через митний кордон України має ключове значення як для розвитку права та економіки, так і для практичної діяльності митних органів і судів.

Добросовісна конкуренція у сфері інтелектуальної власності є ключовим принципом, що забезпечує справедливі умови для всіх учасників ринку та сприяє захисту прав інтелектуальної власності. В свою чергу, переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності, навпаки, створює негативні репутаційні, економічні та правові наслідки. Поширення контрафактних товарів призводить до зниження довіри споживача до якості товару, падіння рівня продажу легальної продукції, зменшення надходження податків до державного бюджету, понесення додаткових витрат правовласника на моніторинг ринку щодо дій недобросовісних конкурентів, а також подальших судових позовів з захисту прав інтелектуальної власності.

Ситуація може значно ускладнитися, якщо митні органи України не будуть активно сприяти правовласникам у захисті інтелектуальної власності, великі міжнародні компанії можуть утримуватися від залучення інвестицій та відкриття бізнесу в Україні, що негативно позначиться на економічному зростанні та конкурентоспроможності країни.

Законодавцем врахована зазначена ситуація, так з метою захисту охоронюваних законом прав інтелектуальної власності в Митному кодексі України передбачена адміністративна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. Статтею 476 Митного кодексу України передбачена адміністративна відповідальність щодо ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території товарів, призначених для виробничої або іншої підприємницької діяльності, з порушенням охоронюваних законом прав інтелектуальної власності.

Однак необхідно зауважити, що до 2024 року в Митному кодексі України була відсутня сторона по справі про порушення митних правил, як «правовласник», «потерпілий» тощо, що ускладнювало залучення в судові процеси заінтересованої сторони – правовласника, інтереси якого порушені в ході ввезення або вивезення товарів з митної території України.

З метою наближення митного законодавства України до митного законодавства Європейського Союзу, 19 квітня 2025 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» 3926-IX від 22.08.2024 (далі – Закон).

Внесеними змінами до Митного кодексу України, зокрема, введено поняття «правовласник», визначено його права та обов'язки, що в свою чергу вдосконалює ефективність захисту прав інтелектуальної власності в процесі притягнення особи до адміністративної відповідальності за порушення митних правил [1]. Цей крок дійсно змінив підхід до обрання чітких механізмів захисту свого порушеного права. Завдяки чіткому визначенню статусу правовласника в провадженні у справах про порушення митних правил, а також можливості надання ним висновків та пояснень, створюються сприятливі умови для ефективного представлення інтересів правовласника в судових процесах. Включення висновку правовласника до переліку доказів у справах про порушення митних правил підвищує обґрунтованість рішень митних органів та судів, що, у свою чергу, зміцнює захист прав інтелектуальної власності в Україні, а відтак і суттєво збільшує довіру міжнародних інвесторів. Правовласник стає активною стороною змагального процесу, який буде виступати на одній стороні, з

представниками митного органу в доведенні вини особи, яка притягається до адміністративної відповідальності за порушення митних правил.

Прикладом можна навести справу №308/8606/22, яка розглядалася у Ужгородському міськрайонному суді, в якій від представника компанії "Plzensky Prazdroj a.s." надійшло клопотання про залучення останньої у якості заінтересованої особи до розгляду матеріалів адміністративної справи про притягнення винної особи до відповідальності за ст. 476 Митного кодексу України, зважаючи на те, що вказана компанія є правовласником торговельної марки "Gambrinus". Вказане клопотання обґрунтоване посиланням на ст. 498 Митного кодексу України. Між тим, суддя дійшов висновку про відсутність підстав для залучення компанії "Plzensky Prazdroj a.s." у якості заінтересованої особи, позаяк відповідний суб'єкт не входить до переліку "заінтересованих осіб" у розумінні приписів ст. 498 Митного кодексу України. [2].

Також яскравим прикладом не надання судом права подавати свої докази правовласником є справа № 521/8953/22, яка розглядалась Хаджибейським районним судом міста Одеси, в якій представник заінтересованої особи «Компанія Еппл Інк.» (Apple Inc.) надав у якості доказу експертизу щодо порушення прав інтелектуальної власності, однак суд відхилив даний доказ, начебто з підстав, що експертиза по справі про порушення митних правил не може бути призначена заінтересованою особою, тож суд не може прийняти до уваги надані висновки експертів.

Все це яскраво свідчить, що нововведення наближають Україну до європейських стандартів, роблячи судовий захист ефективнішим і підвищуючи довіру до митної системи. Доповнення та внесення змін в порядок провадження у справах про порушення митних правил створює ефективне правове середовище для боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності під час ввезення або вивезення товарів з митної території України, а також підвищує довіру правовласників до системи митного контролю та судового захисту порушених прав, що є однією з ключових задач нашої держави на шляху до стабільності, економічного зростання та здобуття права називатися повноправною частиною європейської спільноти.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу : Закон України від 22.08.2024 № 3926-IX (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-20#n1943).
2. Митний кодекс України № 4495-VI в редакції від 20.04.2025 (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text).
3. Постанова Ужгородського міськрайонного суду від 09.08.2022 № 308/8606/22 (https://reyestr.court.gov.ua/Review/105637971).
4. Постанова Хаджибейського районного суду міста Одеси від 27.09.2022 № 521/8953/22 (https://reyestr.court.gov.ua/Review/106586125).

Козир Олександр Олександрович,
асист. кафедри журналістики,
асп. кафедри права інтелектуальної
власності та патентної юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»

КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ МЕДІА

Зміна комунікаційних парадигм зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій, що спричинило появу нових видів медіа – онлайн-медіа, соціальних мереж, блогів, тощо. Класичний поділ на друковані, аудіо- та візуальні засоби масової інформації потребує перегляду, оскільки сучасні медіа доволі часто поєднують різні формати, що відповідає вимогам часу та дозволяє охопити широку аудиторію споживачів інформаційних продуктів.

Враховуючи стрімкий розвиток відносин у сфері медіа, а також положення Закону України «Про медіа» [1], важливе практичне значення має класифікація медіа за різними критеріями. Адже залежно від виду медіа та формату їх діяльності визначається постійна аудиторія, змістовне наповнення інформаційними продуктами, якість та достовірність поширюваної інформації, формування громадської думки, культури та довіри до засобів масової інформації.

Дослідження окремих категорій медіа дозволяє виявити особливості їх функціонування та розробляти ефективні правові та

організаційні механізми регулювання їх діяльності (наприклад, боротьба з фейковими новинами, контроль за монополією на ринку ЗМІ).

Класифікація медіа може здійснюватися за різними критеріями залежно від їх характеристик, функцій та способу поширення інформації.

По-перше, за формою передачі інформації сучасні медіа можливо поділити на:

– Друковані (газети, журнали, брошури, книги)
– Аудіовізуальні (телебачення, радіо, кіно)
– Цифрові (онлайн-видання, соціальні мережі, блоги, подкасти).

Слід відзначити, що з розвитком мережі Інтернет, все частіше сучасні медіа обирають змішаний формат, створюючи поряд з традиційним форматом, онлайн-медіа, що дозволяє реагуючи на виклики часу охопити більшу аудиторію та користуватись перевагами сучасних інформаційних ресурсів.

По-друге, за змістом та функціями:

– Інформаційні – новини, репортажі;
– Аналітичні – експертні статті, розслідування;
– Розважальні – телешоу, гумористичні видання;
– Рекламні – просування товарів і послуг;
– Освітні – науково-популярні медіа, підручники.

По-третє, за цільовою аудиторією:

– Масові (загальнодоступні) – орієнтовані на широку аудиторію
– Спеціалізовані – висвітлюють конкретні теми (медицина, економіка, наука)
– Регіональні та локальні – охоплюють певний географічний регіон

Слід відзначити, що окремі категорії медіа можуть бути класифіковані на окремі види за різними критеріями.

Друковані засоби масової інформації поділяються на такі види. За видом видання можна назвати такі друковані ЗМІ, як: газета, журнал, збірник, бюлетень, альманах, календар, дайджест тощо. З огляду на можливість публікації нормативно-правових актів органів державної влади України та місцевого самоврядування виділяють офіційні ЗМІ («Офіційний вісник України», «Відомості Верховної Ради України», газети «Урядовий кур'єр» та «Голос України» тощо) та неофіційні ЗМІ [2, с. 39].

Серед видів соціальних медіа виділяють декілька ключових: блоги (Blogger, Typepad), Мікроблоги (Google+, Twitter, Me2day), Фото- та відеосервіси (Instagram, YouTube, Pinterest), Соціальні новини (Chuv.com.ua, Digg, Newsland, Pikabu, Reddit), Підкасти (RpodFM, Smotri, TED, Ustream), Вебфоруми (BbPress, FluxBB, Ikonboard), Геосоціальні мережі (Foursquare, Google Locator), Соціальна мережа (Facebook, LinekedIn), Datareportal (глобальний збірник статистичних даних про світ соціальних медіа) [3].

Відповідно до Закону України «Про медіа» видами публічних аудіовізуальних медіа в України є:

1) національні публічні аудіовізуальні медіа - суспільні аудіовізуальні медіа та аудіовізуальні медіа іномовлення;

2) місцеві публічні аудіовізуальні медіа;

3) аудіовізуальні медіа громад.

Доступ до мережі Інтернет суттєво вплинув на процеси поширення інформації, що в свою чергу обумовило формування нового напряму у сфері медіа – громадянської журналістики. Закон України «Про медіа» не містить поняття громадянських журналістів, разом з тим закріплює визначення користувацького відео, під яким розуміється сукупність рухомих зображень зі звуком або без звуку, що складає окрему одиницю незалежно від тривалості, була створена користувачем та завантажена ним або іншим користувачем на платформу спільного доступу до відео. Діяльність громадських журналістів звісно є більш всеохоплюючою, однак може передбачати створення або поширення користувацького відео. В сучасних умовах громадянська журналістика виступає альтернативним традиційним медіа джерелом поширення інформації.

Отже з наведених класифікацій вбачається, що сучасні медіа можуть бути класифіковані за різними критеріями залежно від формату, географії поширення, власності тощо. При цьому кожний з видів медіа може бути також розділено на категорії, що дозволяє визначити більш змістовно їх специфіку.

Список використаних джерел:

1. Про медіа: Закон України 13.12.2022 № 2849-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text

2. Каплій О.В. Класифікація засобів масової інформації: конституційно-правові питання. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип.50. С. 35-46.

3. Савицька Н.Л., Забаштанська Т.В., Забаштанський М.М., Борисович В.А. Соціальні медіа як сучасний інструмент просування бренда. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг.* 2020. Вип. 2(32). С. 116-130.

Ларіонов Владислав Сергійович,
асп. кафедри права інтелектуальної
власності та патентної юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»

СМАРТ-КОНТРАКТИ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Розвиток цифрової економіки зумовлює появу нових технологічних рішень, що допомагають оптимізувати комерційний обіг. Електронні правочини і електронний документооборот вже стали звичною практикою як у міжнародних взаємовідносинах, так і всередині країни. Наступним етапом розвитку і трансформації цивільних правовідносин може стати більш широке застосування блокчейну і смарт-контрактів. Однак чи дійсно ці технології мають потенціал для широкого впровадження у приватноправові відносини?

Блокчейн – це технологія розподіленого реєстру, яка дозволяє створювати децентралізовані системи зберігання даних. Блокчейн являє собою ланцюжок блоків, де кожен блок містить дані, унікальний ідентифікатор (хеш) попереднього блоку та позначку часу. Прозорість та безпека цієї технології дозволяє використовувати її у багатьох сферах, де потрібно забезпечити довіру учасників, усунути шахрайство, неефективність та потребу у посередниках. До невиключного переліку сфер застосування блокчейну можна віднести: зберігання даних, фіксування подій,забезпечення функціонування криптовалют, посвідчення права власності, ведення державних реєстрів, управління ідентичністю, а також смарт-контракти.

Смарт-контракти були винайдені завдяки технічному прогресу. На додаток (чи альтернативу) до класичних договорів з’явився механізм автоматично контрольованого здійснення дій через комп’ютерну програму у блокчейні. Він дозволив без подальшої участі чи контролю людини отримувати послуги, товари, інше майнове надання. Кожен

наступний крок у технічній частині смарт-контракту є можливим лише після виконання визначених запрограмованих дій (певним чином запрограмований порядок виконання зобов'язань) за алгоритмом комп'ютерної програми[1, с. 54].

Смарт-контракти – це цифрові угоди, умови яких записані на блокчейну вигляді програмного коду. Частина умов смарт-контрактів не потребує окремого вольового акту сторін для виконання. Основною властивістюсмарт-контрактів є те, що вони виконуються автоматично, коли виконуються заздалегідь визначені інші умови смарт-контракту. Завдяки цій властивості смарт-контракти можна вважати інноваційним інструментом, який може значно спростити транзакції між суб'єктами приватноправових відносин.

У результаті розробки і практичного застосування ідеї смарт-контракту дослідники його головною ознакою називають повну автономність: технологічно сформовану децентралізованусистему, в якій всі закладені умови смарт-контракту виконуються автоматично, без втручаннялюдини. Тобто, будь-яка умова контракту має бути можливою для виконання в рамках системи, аінші суб'єкти не мають можливості перешкодити такому виконанню [2, с. 91].

Нік Сабо вперше описав смарт-контракти наприкінці 1990-х років. Він передбачав розміщення контрактів у коді, який би не потребував довіри та був самовиконуваним, що підвищувало б ефективність і усувало б двозначність у договірних відносинах. Ідея полягала в тому, щоб усунути потребу в довірі між сторонами шляхом підвищення впевненості у тому, що контракт буде виконано саме так, як було задумано (що зазвичай робить порушення контракту надто дорогим). Щоб проілюструвати свою концепцію, Сабо порівняв смарт-контракт з торговим автоматом. Люди вставляють монети в автомат, і – за умови, що введена сума є правильною – автомат видає товари, які вони замовили. Така передбачувана взаємодія майже не вимагає довіри між сторонами контракту: у торгового автомата немає іншого вибору, окрім як доставити товар після отримання грошей. Технологічна інфраструктура автомата є гарантією того, що контракт буде виконано належним чином [3, с. 2].

За своєю суттю смарт-контракт є програмним кодом, що розгорнутий на блокчейні (Ethereum, Solana, BinanceSmartChain, Bitcointощо). Смарт-контракт може автоматично виконувати, контролювати та документувати юридично значущі дії відповідно до умов угоди.

Смарт-контракти мають значний потенціал для застосування у цивільних правовідносинах. Такі контракти можна використовувати для автоматичного ліцензування творів і виплати роялті, фіксації прав на цифрові твори у вигляді NFT, захисту від піратства. Також їх можна використовувати для децентралізованих фінансових операцій, голосування, управління ланцюгами постачання, автоматичної оренди і продажу нерухомості, електронної комерції, краудфандингу, страхування, отримання спадщини тощо.

Серед переваг смарт-контрактів можна виділити наступні:

- ефективність – автоматичне виконання смарт-контракту усуває необхідність у посередниках, дозволяє економити час та витрати на виконання транзакції;
- прозорість – умови та результати транзакції фіксуються у блокчейні та не можуть бути змінені;
- безпека – криптографічне шифрування забезпечує високу надійність та захист від шахрайства;
- транскордонність – за допомогою смарт-контрактів можна укладати угоди у будь-якій точці земної кулі.

Серед недоліків можна зазначити такі:

- технічна вразливість – помилки у коді смарт-контрактів можуть призвести до неправильного виконання або порушення безпеки, як це сталося, наприклад, під час атаки на децентралізовану автономну організацію (DAO) Ethereum у 2016 році, коли зловмисникам вдалосявкрасти значну суму коштів;
- незмінність – ця властивість може бути як перевагою, так і недоліком у тих випадках, коли потрібно врахувати нові фактори, наприклад, форс-мажорні обставини;
- проблеми приватності та конфіденційності – усі транзакції у публічних блокчейнах є відкритими для перегляду, що може створювати ризики для охорони персональних даних та забезпечення конфіденційності інформації;
- необхідність виплати комісії за виконання смарт-контракту;
- складність розробки смарт-контракту, що вимагає спеціальних технічних знань;
- недостатність спеціального правового регулювання.

Українське законодавство наразі не містить визначення поняття «смарт-контракт». Закон України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022

хоч і дещо розширює понятійний апарат, що стосується ринку віртуальних активів, однак не містить визначення смарт-контракту. До того ж, цей Закон набирає чинності лише з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами.

Тому для того, щоб мати юридичну силу, смарт-контракти мають відповідати загальним нормам цивільного законодавства, що встановлюють вимоги до чинності правочинів та регулюють укладення договорів. Смарт-контракт можна вважати укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов у належній формі. Закріплення у смарт-контракті істотних умов відповідного договору (наприклад, договору купівлі-продажу) є цілком можливим. Однак, зважаючи на те, що для багатьох смарт-контрактів належною формою буде саме письмова (електронна), стандартного криптографічного ключа, який використовується для підписання транзакцій у блокчейні, може бути недостатньо для дотримання вимог українського законодавства.

Враховуючи відсутність судової практики та необхідного правового регулювання, укладення чинного смарт-контракту за українським законодавством може потребувати інтеграції кваліфікованого електронного підпису із блокчейном, у якому записується і виконується смарт-контракт, що є технічно можливою, однак непростою процедурою.Альтернативним рішенням може бути використання гібридної системи, за якої сторони укладають традиційний договір у письмовій або електронній формі із дотримання вимог законодавства, а смарт-контракт на блокчейні використовується для автоматизації виконання умов цього договору.

Отже, смарт-контракти мають значні перспективи для трансформації цивільних правовідносин. Такі властивості смарт-контрактів, як автоматизація, прозорість і безпека, дозволяють говорити про те, що вони будуть все більше використовуватись в умовах цифрової економіки. Однак незважаючи на потенціал смарт-контрактів, їхні правові, технологічні та інші обмеження роблять малоймовірним повне заміщення традиційних договорів у найближчому майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Мічурін Є. О. Смарт-контракт у приватному праві. *Форум Права.*81(1).2025. С. 53–59.URL:https://zenodo.org/records/13923187

2. Мамчур Л., Недибалюк О. Цивільно-правові реалії допустимості використання смарт-контракту у договірних відносинах.

Історико-правовий часопис. 2018. № 2(12). С 90-94.URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2018_2_20

3. DeFilippi, P., Wray, C., &Sileno, G.Smartcontracts. *InternetPolicyReview*. 2021. 10(2). URL: https://doi.org/10.14763/2021.2.1549.

4. Закон України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20.

Маслюженко Микола Павлович,
асп. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

АКАДЕМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Дотримання принципів академічної доброчесності здобувачами освіти має важливе значення для забезпечення набуття якісних теоретичних знань та практичних навичок, а також формування професійної культури та цінностей. Реалізація політик академічної доброчесності в закладах освіти є невід'ємною умовою формування культури доброчесності всіма учасниками освітнього процесу. Разом з тим, як свідчить практика, превентивні заходи не завжди є ефективними, а іноді формальні підходи до перевірки та виявлення фактів порушення академічної доброчесності призводять до негативних результатів та формування уявлень про безкарність порушень.

Актуальність забезпечення академічної відповідальності здобувачів освіти обумовлена необхідністю підтримання високих стандартів якості освіти, формування академічної культури та доброчесності як ключових засад сучасного освітнього процесу. В сучасних умовах цифровізації, всеохоплюючого доступу до мережі Інтернет постають нові виклики, пов'язані пошуком оптимальних рішень щодо вільного використання інформації та дотриманням авторських прав, протидії плагіату, списуванню та іншими порушеннями. Запровадження системи ефективних санкцій за порушення академічної доброчесності має сприяти формуванню

відповідального ставлення до якісного навчання, самостійного виконання завдань та поваги до чужих результатів творчої діяльності.

Серед чинників, які негативно позначаються на формуванні високих стандартів дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти, вбачається необхідним виділити такі.

В першу чергу слід зазначити про законодавче забезпечення дотримання академічної доброчесності та притягнення до академічної відповідальності. Закон України «Про освіту» у ст. 42 закріпив основні положення щодо академічної доброчесності та відповідальності за її порушення. Однак Закон передбачає можливість встановлення окремих видів відповідальності у тому числі додаткових та (або) деталізованих на рівні положень закладів освіти. Такий підхід обумовлює відсутність єдиних стандартів та чітко врегульованих процедур притягнення до академічної відповідальності, що призводить до різного тлумачення норм і нерівного ставлення до здобувачів у різних закладах освіти. На практиці постають питання щодо кваліфікації дій та визначення порушень академічної доброчесності. Крім того на законодавчому рівні не визначено процедури оскарження рішень про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення до академічної відповідальності, оскільки вони також встановлюються на рівні закладів освіти та наукових установ.

Важливим чинником, який впливає на порушення академічної доброчесності та відповідно ефективність відповідальності є низький рівень поінформованості та академічної культури здобувачів. Значна частина профілактичних заходів має формальний характер, не сприяючи глибокому усвідомленню здобувачами принципів доброчесності. Це, у поєднанні з емоційним і репутаційним тиском, який часто супроводжує процедури відповідальності, може мати негативні наслідки для мотивації до навчання. Тому вдосконалення нормативної бази, підвищення прозорості процедур і системна просвітницька робота є необхідними умовами ефективного функціонування системи академічної відповідальності.

Аналізуючи положення ст. 42 Закону України «Про освіту» щодо академічної відповідальності слід відзначити наступне. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);

позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Отже окремі види академічної відповідальності мають різне спрямування та наслідки. Такі заходи, як **позбавлення стипендії чи пільг,** є формою **матеріального впливу. Повторне проходження освітнього компоненту чи оцінювання спрямовано на формування належного рівня знань та відповідального ставлення до виконання навчальної програми та плану здобувачами. Відрахування є крайнім заходом, який має застосовуватись за грубі чи систематичні порушення академічної доброчесності. Визначаючи окремі види академічної відповідальності Закон «Про освіту» не встановлює за які конкретно види порушень мають наставати ті чи інші негативні наслідки. Відповідно така кореляція має встановлюватись на рівні локальних актів закладів освіти та наукових установ.**

Під час визначення виду відповідальності за порушення академічної доброчесності здобувачами вважається доцільним враховувати такі чинники:

- системність порушень, допущено вперше, чи має місце повторюваність фактів;
- вид порушення;
- робота, завдання під час якого допущено порушення (поточне завдання, контрольний захід, робота на конкурс тощо);
- визнання факту порушення, наявність наміру вчинити порушення чи приховати його факт, порушення допущено за відсутністю належного рівня знань чи навичок.

Такий підхід дозволить застосовувати відповідальність для досягнення її мети, а саме мотивування до дотримання принципів академічної доброчесності та подальше запобіганням фактам порушення, свідомий вибір етичної поведінки та поважливого ставлення до авторських прав та здобутків у сфері освіти та науки замість списування, плагіату, фальсифікації та інших видів порушень академічної доброчесності.

Микієвич Любов Михайлівна,
асист. кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ПОНЯТТЯ «СЛУЖБОВИЙ ТВІР»

Проблематика правового режиму службових творів є актуальною з огляду на такі чинники: з прийняттям нового Закону «Про авторське право і суміжні права», внесенням змін до ЦК України відбулися зміни щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності у разі створення службового твору; численна судова практика, предметом якої є розгляд спорів щодо службових творів, виявляє низку проблемних питань щодо поняття «службовий твір», так і правових підстав набуття прав на нього та їх розподілу між працівником і роботодавцем; виникає своєрідна колізія між свободою творчості та виконанням трудових обов'язків, в результаті якого буде створено службовий твір; існують змістовні відмінності в розумінні службових творів, що створюються як об'єкти авторського права чи об'єкти права промислової власності.

У Законі «Про авторське право і суміжні права» 1993 року [1] службовий твір визначався як твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем. Згідно п. 55 ст. 1 Закону «Про авторське право і суміжні права» 2022 року [2] службовий твір – твір, створений працівником у зв'язку з виконанням обов'язків за трудовим договором (контрактом).

Порівняльний аналіз законодавчих визначень засвідчує про зміну акцентів. Якщо в редакції 1993 року наголос зроблено на понятті «автор», який створює службовий твір, то у Законі 2022 року йдеться про працівника. Базовим для встановлення правового режиму «службовий твір» є наявність трудових відносин між працівником та роботодавцем. Саме у процесі цих відносин і можливе створення службового твору. Правовою підставою з якої виникають трудові відносини є трудовий договір (контракт). Його сторонами є працівник (а не автор) і його роботодавець. Тому, створюючи службовий твір, працівник стає його автором. Тоді як автором загалом будь-якого твору може бути фізична особа, незалежно від віку, громадянства, соціальних характеристик,

обсягу право-дієздатності тощо. Автор вільний у своїй творчості, формах її виразу тощо, тоді як працівник діє у рамках трудового договору. Його свобода творчості певною мірою має узгоджуватися з обов'язками за трудовим договором. Правова охорона авторських прав грунтується на презумпції авторства, надається з факту створення твору, саме автору як первинному суб'єкту належать особисті немайнові та майнові права. Якщо твір створюється працівником на виконання трудового договору, то розподіл прав інтелектуальної власності має певні особливості. Тому зміна акцентів у визначенні службового твору з «автора» на «працівника» є вірною.

Визначення понять «службова відеограма», «службова фонограма», «службове виконання», «службовий твір» у ст. 1 Закону «Про авторське право і суміжні права» містить спільну їх ознаку – усі вони створені у зв'язку з виконанням обов'язків за трудовим договором (контрактом).

В актах спеціального законодавства у сфері промислової власності вживані терміни «службовий винахід» (ст.ст. 1, 9 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [3]); право роботодавця на реєстрацію промислового зразка, якщо такий створено автором у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи доручення роботодавця (ст. 8 Закону «Про охорону прав на промислові зразки» [4], без визначення самого поняття «службовий промисловий зразок»); право роботодавця на реєстрацію компонування напівпровідникових виробів, якщо таке створено у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи за спеціальним дорученням роботодавця (ст. 7 Закону «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» [5], без визначення самого поняття «службове компонування»).

Згідно ст. 1 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» службовий винахід (корисна модель) – винахід (корисна модель), створений працівником. Нормами ст. 9 Закону урегульовано право роботодавця на реєстрацію службового винаходу (корисної моделі). Якщо роботодавець скористається таким правом у встановленому законом порядку, відповідно йому буде видано патент на такий винахід (корисну модель). Відтак усі права будуть належати саме йому як володільцю патенту. Сам же винахідник має право на винагороду. Якщо ж винахід не запатентовано ні роботодавцем, ні працівником, що його створив, то чи можливо взагалі вести мову про винахід (корисну модель) як такий чи службовий винахід (корисну модель). Адже до видачі патенту винахід існує як опис, креслення,

формула, інформація тощо, які у своїй сукупності за результатами експертиз можуть бути визнані винаходом. Тому саме поняття «службовий винахід» певною мірою є умовним. До моменту державної реєстрації винаходу відповідні розробки як результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології можуть охоронятися як об’єкт авторського права (твір), в режимі комерційної таємниці, ноу-хау інше.

Аналогічна ситуація з промисловими зразками, що створюються як ескізи, креслення, макети тощо і до моменту видачі свідоцтва не можуть отримувати правову охорону власне як промисловий зразок.

Тому у сфері промислової власності характеристика відповідного об’єкта як службового певною мірою є умовною. Адже до моменту видачі правоохоронних документів, що одночасно є і правовстановлюючими, будь-які розробки, здійсненні працівником не охороняються. Їх правова охорона можлива авторським правом (якщо це твір), як комерційна таємниця чи в іншому режимі.

У ЦК України не міститься визначення службового твору. У нормах ст. 429 – Права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), йдеться про належність особистих немайнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, працівникові, який створив цей об'єкт та про спільну належність працівнику і роботодавцю майнових прав на такий об’єкт. Нормами ст. 440 – Майнові права інтелектуальної власності на твір, встановлено, що майнові права інтелектуальної власності на твір, створений у зв’язку з виконанням трудового договору (контракту), переходять до юридичної або фізичної особи, де або у якої працює автор, з моменту створення службового твору у повному складі, якщо інше не передбачено договором чи законом. Щодо об’єктів промислової власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, компонування напівпровідникового виробу, інших) у кодексі відсутні норми щодо розподілу прав на такі об’єкти, якщо вони створюються у зв’язку з виконанням трудового договору (контракту). Аналізуючи норми спеціальних законів, констатуємо, що права на такі об’єкти належать власникам патентів, свідоцтв. Тому не може йтися про розподіл майнових прав між роботодавцем та працівником. Відтак, незрозуміло на які випадки можуть поширюватися норми ст. 429 ЦК України.

Визначальним для визначення службового твору є факт його створення на підставі трудового договору (контракту) чи за завданням

роботодавця. Характер, тривалість, вид трудового договору (строковий, на час виконання певної роботи, про надомну роботу, про дистанційну роботу) не мають правового значення. Створення твору має охоплюватися трудовою функцією працівника. Форма і спосіб доведення завдання роботодавця про створення твору працівнику теж не мають принципового значення. Головне, щоб таке завдання не виходило за межі трудових функцій працівника. Працюючи за трудовим договором, працівником підпорядковується внутрішньому трудовому розпорядку, на нього поширюється трудове законодавство, зокрема, щодо робочого часу, часу відпочинку тощо. Оскільки твір є результатом творчої діяльності, а, як відомо, творчість не регламентується законодавчими приписами, то створення службового твору в межах робочого часу чи поза такими не може позначатися ні на правовому режимі самого твору, ні на правах інтелектуальної власності на нього. Працівник може претендувати на виплату винагороди за створення твору, а, якщо його створення здійснювалося понад нормативи робочого часу, встановлені трудовим законодавством, то і відповідні доплати згідно трудового законодавства.

Як зазначено у п. 25 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 року «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» за створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем. При цьому трудовим договором між ними може передбачатися умова щодо укладення цивільно-правового договору про створення об'єкта авторського права і (або) суміжних прав та обов'язок працівника щодо сповіщення про створення такого об'єкта.

Важливо, що виплата працівникові заробітної плати не є тотожною виплаті йому авторської винагороди за створений твір, оскільки заробітна плата – це винагорода за виконану роботу залежно від певних умов, а авторська винагорода – це всі види винагород або компенсацій, що виплачуються авторам за використання їх творів, які охороняються в межах, встановлених авторським правом.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993. (втратив чинність). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#top

2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text

4. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text

5. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: Закон України від 05.11.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-вр#top

6. Цивільний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3187

7. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10?find=1&text=%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9#top

Пащенко Леонід Вікторович,
асп. кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

НОРМАТИВНО - ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАВОСУДДІ

1. На сьогодні, технології штучного інтелекту застосовуються майже в усіх сферах життя, і правосуддя не є виключенням. Застосування відповідних новітніх технологій дозволяють не тільки оптимізувати роботу юриста, зокрема, судді, але й забезпечують підвищення їх загальної продуктивності. За даними звіту Thomson Reuters, використання розумних систем дає змогу юристу економити до чотирьох годин свого робочого часу на тиждень [1].

2. Застосування технологій штучного інтелекту в правосудді надають наступні можливості: 1) Автоматизація завдань, оскільки, алгоритми машинного навчання можуть аналізувати величезні обсяги юридичної інформації швидше, ніж будь-коли раніше. 2) Покращення

прийняття рішень. Штучний інтелект вже зараз трансформує сферу юриспруденції, привносячи зміни як в процесі прийняття рішень, так і в етичних нормах та підходах до правосуддя. Зокрема, застосування технологій штучного інтелекту відкривають додаткові можливості для автоматизації процесів прийняття рішень у судах, допомагаючи суддям і адвокатам приймати більш обґрунтовані та точні рішення. 3) Підвищення ефективності та доступ до правосуддя. Використання електронних систем управління справами, які базуються на штучному інтелекті, можуть полегшити доступ до інформації про справи та забезпечити більшу прозорість у судових процесах для громадськості, а прогнозування судових рішень — це ще одне застосування штучного інтелекту в юридичній галузі [2].

3. В 2018 році Європейська комісія з ефективності правосуддя Ради Європи прийняла Етичну хартію з використання штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі (European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment, далі – Хартія) [3], яка включає в себе систему єдиних принципів і правил використання штучного інтелекту у судовій системі. Зокрема, Хартія встановлює п’ять фундаментальних принципів щодо використання технологій штучного інтелекту у сфері правосуддя: принцип дотримання фундаментальних прав; принцип недискримінації; принцип якості та безпеки; принцип прозорості, неупередженості та справедливості; принцип «під контролем користувача».

4. Якщо говорити про нормативно-правове регулювання питань, що стосуються використання технологій штучного інтелекту в Україні, то слід звернути увагу на статтю 33 Закону України “Про авторське право і суміжні права” [4], яка є новелою вітчизняного законодавства і стосується, зокрема, визначення правового режиму тих об'єктів, які були згенеровані системами штучного інтелекту, а також на Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні від 02 грудня 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету міністрів України № 1556-р [5], в якій визначено поняття “штучного інтелекту”, мета, принципи та завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні як одного з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень.

5. В Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні (далі — Концепція), для досягнення її мети в сфері забезпечення правосуддя, передбачено виконання ряду завдань, зокрема, Концепцією передбачається: винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі результатів аналізу,

здійсненого з використанням технологій штучного інтелекту, стану дотримання законодавства та судової практики, а також: подальший розвиток вже існуючих технології у сфері правосуддя (Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, Електронний суд, Єдиний реєстр досудових розслідувань тощо); впровадження консультативних програм на основі штучного інтелекту, які відкриють доступ до юридичної консультації широким верствам населення; попередження суспільно небезпечних явищ шляхом аналізу наявних даних за допомогою штучного інтелекту; визначення необхідних заходів ресоціалізації засуджених шляхом проведення аналізу наявних даних за допомогою технологій штучного інтелекту. Крім того, в Концепції є посилання на Етичну хартію про використання штучного інтелекту в судових системах та їх середовищі, яка була прийнята в грудні 2018 року Європейською комісією з питань ефективності правосуддя, що стало першим кроком Європейської комісії з питань ефективності правосуддя до сприяння відповідальному використанню штучного інтелекту в Європейській судові системи відповідно до цінностей Ради Європи [5].

6. 30 квітня 2025 року наказом Державної судової адміністрації України № 178 була затверджена Концепція Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (Концепція ЄСІКС) [6], яка передбачає застосування технологій штучного інтелекту в правосудді. Зокрема, у межах ЄСІКС штучний інтелект може бути використаний для реалізації таких функцій: розпізнавання текстів, завантажених в Систему документів (Optical Character Recognition), класифікація таких документів; виявлення в текстах документів інформаційних сутностей, що можуть мати юридичне значення (Entity Rocognition), деперсоналізація (PII Removal) та маскування конфіденційної інформації (Data Masking); стенограма судових засідань та службових нарад, інші перетворення мовлення в текст на запит користувача (Speech 2 text); озвучування текстів судових рішень, інших документів на запит користувача, озвучування елементів інтерфейсу Системи, зокрема для людей з порушенням зору (Text 2 speech); узагальнення вмісту документів, перевірка вмісту на наявність змістових, граматичних, орфографічних, пунктуаційних помилок; перевірка актуальності норм законодавства, на які посилається автор документа; автоматичний переклад документів; контекстний семантичний пошук релевантних документів, підбір судової практики; рекомендація методології дослідження матеріалів та розгляду судової справи; генерація проєктів процесуальних документів; виявлення девіацій під час розгляду судової

справи, зокрема ігнорування контексту, поданих доказів та аргументів, відхилення від загальної судової практики розгляду в аналогічних справах; надання базової правової допомоги користувачам.

7. Зазначене дозволяє зробити наступні висновки: Використання асистивних (допоміжних) технологій під час здійснення правосуддя є реальним інструментом сьогодення, який дійсно допомагає оптимізувати роботу судової системи. В Україні зроблені перші кроки щодо нормативного врегулювання питання застосування технологій штучного інтелекту в правосудді, а саме прийняті дві важливі концепції: Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні та Концепція Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи. Втім, прийняття зазначених концепцій є лише початковим етапом у формуванні цілісної нормативної бази для регулювання відповідних правовідносин, а зазначене питання потребує чіткого регламентування на законодавчому рівні, з обов'язковою імплементацією нормативно - правових актів Європейського Союзу в цій сфері у вітчизняне законодавство. При цьому, прийняття нормативних актів в Україні щодо використання технологій штучного інтелекту в сфері правосуддя, з урахуванням як етичних аспектів, так і, насамперед, принципів прозорості, неупередженості, дотримання фундаментальних прав людини, забезпечить здійснення справедливого правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Thomson Reuters. Future of professionals. AI-powered technology & the forces shaping professional work (July 2024). URL: https://www.thomsonreuters.com/content/dam/ewpm/documents/thomsonreuters/en/pdf/reports/future-of-professionals-report-2024.pdf

2. Морозова К. Штучний інтелект в юриспруденції. Виклики, загрози, перспективи. *European Business Association*. 2024. URL: https://eba.com.ua/shtuchnyj-intelekt-v-yurysprudentsiyi-vyklyky-zagrozy-perspektyvy-2/

3. European Commission for the Efficiency of Justice (2019). European Ethical Charter on the use of AI in the judicial systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meetingof the CEPEJ (Strasbourg, 3-4 December 2018). URL: https://rm.coe.int/ethical-charter-en-forpublication-4-december-2018/16808f699c

4. Про авторське авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

5. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text

6. Концепція ЄСІКС: наказ Державної судової адміністрації України № 178 від 30.04.2025. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/dsa/normatyvno-pravova%20baza/N_178_2025_dodatok.pdf

Науковий керівник: *Яроцький Віталій Леонідович, д-р юрид. наук, проф., член-кор. НАПрН України, зав. кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.*

Пєтухова Наталя Олександрівна,
здобувачка СО "Доктор філософії"
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

ЯКЩО МАЙНОВІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НЕ ВНОСЯТЬСЯ ДО СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ТОВАРИСТВА

Створення товариства передбачає формування статутного капіталу. Відповідно до ч. 3 ст. 424 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), майнові права інтелектуальної власності можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи [1]. Тобто, капітал товариства може наповнюватися речовими об`єктами та майновими правами - об'єктами, які мають іншу, не речову природу. Зміст цієї статті має диспозитивну основу – дає вкладникові право, а не обов'язок вносити у фонд те, чим він володіє. Поруч з цим, товариство не позбавлене можливості залучати до виробництва ті об'єкти, які не внесені до статутного фонду, адже лише частина засобів виробництва до нього входить. Решта обліковується на балансі, тобто має місце документування зв'язку товариства з об'єктом, яке набуте у власність або на яке підтверджено право користування.

Процедура внесення та подальшого використання майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу породжує численні проблемні питання, які останніми роками все частіше стають предметом

дослідження вчених. Тож, очевидним є те, що використання майнових прав інтелектуальної власності, які не внесенні до статутного капіталу товариства, також потребують прискіпливої уваги, оскільки при такій ситуації їх зв'язок з товариством встановлюється іншим шляхом.

Будь-яке майно товариства, яке використовується у виробництві, навіть якщо воно не входить до статутного фонду, має бути відображене в балансі товариства. В іншому разі – при використанні не облікованого майна, простежуються порушення бухгалтерської звітності, що може мати негативні фінансові наслідки для товариства. Таким чином, використання майна товариством завжди повинно мати під собою законне підґрунтя. Таке використання не обов'язково може бути лише на підставі права власності. Так, у рішенні Господарського суду Волинської області від 29.01.2020 (справа 903/867/19) про визнання незаконним та скасування рішення про відмову у передачі в державну власність нерухомого майна суд зазначив, що «…перебування майна, у тому числі приміщень, споруд, будинків, на балансі підприємства не є ознакою його права власності. Баланс і власність це різні поняття. Баланс є формою бухгалтерського обліку, визначення складу і вартості майна та не визначає підстав знаходження майна у власності підприємства» [2].

Так, використання об'єкта, що не є власністю товариства, можливе на підставі договору оренди або найму. Проте, це характерно для матеріальних речей. Щодо майнових прав інтелектуальної власності існує інститут ліцензійних угод, що надають дозвіл на користування відповідними правами.

На практиці бувають ситуації, коли товариство використовує не задокументоване майно. Частіше це трапляється також щодо матеріальних речей. Наприклад, використовується особисте майно. У зазначеному вище випадку потрібно бути готовим до того, що всі витрати, пов'язані з обслуговуванням такого майна, будуть розцінені як такі, що не пов'язані з господарською діяльністю. А це вже спричинить наслідки і з ПДВ – фактично весь «вхідний» податковий кредит за такими покупками доведеться компенсовувати нарахуванням податкових зобов'язань з ПДВ [3] (пп. «г» п. 198.5 ПКУ) [4]. Як бачимо, негативних наслідків уникнути не вдасться.

Якщо ж подібну ситуації уявити щодо майнових прав інтелектуальної власності, то це виглядатиме, наприклад, так, що один із вкладників товариства або особа, з якою ведеться співпраця, мають ліцензію або патент, однак майнові права до фонду не передавалися, договір субліцензії не укладався, проте вони (майнові права) задіяні у

виробництві. Постає питання: на якій підставі товариство їх використовує? Чи є це правомірним? Які вигоди від цього має товариство, або які можливі ризики збитків воно несе? Як взаємодіють власник майна та саме товариство? Як це впливає на правомірність діяльності?

Уявімо, що товариство має необхідність у впроваджені до виробництва майнових прав користування щодо певного об'єкта промислової власності. Є фізична особа, яка наділена такими правами, не заперечує щодо фактичного передання їх у розпорядження товариству, проте до статутного фонду відповідні права не включені. Причини цьому можуть бути різні: особа не бажає бути учасником товариства, або будучи учасником не бажає передавати їх; зі сторони товариства немає згоди на розширення кола учасників, проте наявне бажання на користування майновими правами інтелектуальної власності тощо. Тож, як діяти, щоб майнові права інтелектуальної власності почали працювати у виробництві, при цьому не загрожуючи несприятливими наслідками?

Майнові права інтелектуальної власності, якщо їх розглядати як засіб виробництва, не створюють тягаря по несенню витрат на утримання та обслуговування майна, що притаманно майже для усіх об`єктів речового світу, оскільки останні є споживними. Майнові права не споживаються, не потребують витрат з боку товариства по їх утриманню. Тому такого недоліку в роботі, як здійснення витрат на ремонт, супутні та допоміжні матеріали, що характерно для речей (бензин для заправки транспорту, мастила для станків, різноманітні деталі для заміни вже застарілих та зношених тощо) по відношенню до майнових прав інтелектуальної власності немає. Однак щоб майнові права почали приносити дохід їх самих буде замало. Так, наявність майнових прав, наприклад, на виготовлення новітніх елементів кріплення, потребує витрат на устаткування та матеріал. А без офіційного підтвердження прав на майнові права інтелектуальної власності не можливо обґрунтувати статті витрат на зазначене. Тому насамперед слід вказати, що передання майнових прав інтелектуальної власності повинно мати офіційну законну підставу – правочин з передання прав, ліцензійний договір, субліцензія. В подальшому майнові права інтелектуальної власності мають бути взяті на баланс товариства.

Так, відповідно до п.6 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», придбаний або отриманий

нематеріальний актив відображається в балансі, якщо існує імовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням, та його вартість може бути достовірно визначена [5].

Про облік нематеріальних активів, зокрема, наголошується у листі Державного казначейства України № 07-04/1654-6902 від 25.08.2005 [6], де вказано, що «для взяття на облік нематеріальні активи повинні бути закінченими та засвідченими відповідними документами (патентом, сертифікатом, ліцензією тощо) у порядку, встановленому чинним законодавством». Також у листі йдеться про необхідність визначення вартості прав для постановки їх на облік. Тобто, майнові права інтелектуальної власності, які відносяться до нематеріальних активів (про що прямо вказано у листі), обов'язково повинні обліковуватися та підлягають оцінці перед постановкою на облік. А це означає про необхідність проходження законодавчо визначеної процедури оцінки на підставі закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», а не оцінки на підставі суб'єктивного підходу вкладників товариства (як це передбачено Законом України «Про товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю» [7]) або учасників простого товариства (що слідує зі змісту ст. 1133 ЦК України). Це також вбачається з формулювання, застосованого у вказаному вище Положенні, де зазначається саме про достовірно визначену вартість. А така «достовірність» може бути досягнута та забезпечена лише дотриманням процедури, що встановлена законодавчо. Загалом, такий чинник можна розцінювати як ускладнюючу обставину для введення у виробництво майнових прав інтелектуальної власності, оскільки оцінка майнових прав потребує грошових та часових затрат.

Наступне, що потребує визначення – це інтереси передавача та набувача майнових прав інтелектуальної власності. Так, метою передання майнових прав товариству для особи-відчужувача або ліцензіара є задоволення економічного інтересу.

При укладенні правочину з передання прав товариство набуває весь обсяг прав, а протилежна сторона їх втрачає. При цьому, коли майнові прав передаються від вкладника товариства, то останній отримує право отримувати дивіденди від таких прав. Тобто, його прибуток у перспективі має періодичний тривалий характер, та виражається у систематичному отриманні коштів за рахунок залучення у виробництво майнових прав інтелектуальної власності. Якщо відповідні права повністю відчужуються первинним власником, то

процедура буде іншою. Так, визначається ціна договору, предметом якого є майнові права, й відчужував прав отримує прибуток саме за наслідками правочину, однократно й повністю (якщо інше не погоджено сторонами) у визначеному на момент домовленості, розмірі.

Якщо передаються права користування на підставі ліцензії або субліцензії, то потребує визначення сума, яку на зразок орендної плати, сплачує майбутній користувач ліцензіару. При цьому, порядок такої сплати – однократно повністю або періодично частинами (в межах строку користування правами) сторони можуть погодити між собою.

Отже, майнові права інтелектуальної власності, які не входять до статутного фонду, можуть набуватися товариством на підставі укладеного правочину або використовуватися на підставі ліцензійного договору; такі майнові права підлягають оцінці та у подальшому беруться на баланс товариства; передавач відповідних майнових прав або ліцензіар отримують винагороду за такі права, що за своєю суттю є ціною договору з передання прав або за користування правами; дохід передавача прав має іншу природу, аніж дивіденди вкладників, та не надає права на отримання доходу в майбутньому, іншого, ніж той, що погоджений при укладенні домовленості.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. №№ 40-44. Ст. 356.

2. Рішення Господарського суду Волинської області від 29.01.2020 у справі 903/867/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87486447/ (дата звернення 25.05.2025)

3. М. Казанова. Обслуговування майна, якого немає на балансі. Бухгалтер 911.2019. Березень. №19. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/buh911/2019/march/issue-12/article-43346.html?srsltid=AfmBOooi8s7HkjzSbiuc2OMbvFV5s88PW7O3NoQih0XsnBiGI2aLB1V2 (дата звернення 25.05.2025)

4. Податковий кодекс України від 01.04.2025, № 4014-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР*). 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст.112

5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене наказом Міністерства фінансів України 18.10.99 N 242. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text (дата звернення 25.05.2025).

6. Лист Державного казначейства України № 07-04/1654-6902 від 25.08.2005.URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6902506-05#Text (дата звернення 25.05.2025)

7. Про товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 24. Ст. 850.

Радченко Владислав Сергійович,
асп. кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ ТВОРУ АРХІТЕКТУРИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО: ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Архітектурна діяльність людини є невід'ємною частиною життя людської культури. Об’єкти архітектурної діяльності є результатом творчої, інтелектуальної діяльності людини, вони охороняються і захищаються авторським правом.

В науковій літературі зазначається, що архітектура – це мистецтво проектування та будівництва будівель, споруд, їх комплексів для створення зручного середовища проживання [1, с. 10]. Однак, очевидно, що архітектура створюється не лише для зручного середовища проживання, але й задоволення інших потреб у процесі людської діяльності, зокрема, праці, культури, тощо.

Архітектура є частиною матеріальної культури і одночасно мистецтвом, значення якої для суспільства важко переоцінити, оскільки остання не лише задовольняє різноманітні потреби життєдіяльності людини, але й відповідає її духовним запитам.

В юридичній науці існують різнв визначення категорій «твір» та «твір архітектури». На думку С.В. Бондаренка в авторському праві під твором розуміють результат інтелектуальної творчої діяльності людини, який відзначається оригінальністю, втіленого у будь-якій об’єктивній, доступній для сприйняття та використання формі та може бути відтворено, доведено до загального відома, перероблено. [2, с.54]. Мічурін Є.О. визначає твір як результат творчої діяльності людини в

галузі літератури, науки та мистецтва, який знайшов своє відображення у певній об'єктивній формі [3, с. 17].

У ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 р. [4] вперше у законодавстві надається визначення твору як оригінального інтелектуального творіння автора (співавторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, виражене в об'єктивній формі.

Стосовно поняття твору архітектури треба відзначити, що незважаючи на ряд різноманітних доктринальних визначень, однак насамперед, звернимося до аналізу поняття «твір архітектури» надане в законодавстві.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» визначає твір архітектури як твір у галузі спорудження будівель, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних утворень у формі креслення, ескізів, моделей, збудованих будівель чи споруд, планів населених пунктів тощо (п. 57 ч. 1 ст. 1 Закону). Відзначимо, що попередній Закон визначав твір архітектури як твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо) (п. 38 ч. 1 ст. 1 Закону) [5].

Аналізуючи зазначені визначення можна відзначити: по-перше, попередня редакція Закону характеризувала твір архітектури як твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень. Водночас, у чинній нормі вже йде мова лише про твір у галузі спорудження будівель містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних утворень. Тобто, законодавець прибрав словосполучення «мистецтво спорудження», що фактично призвело до того, що будь-яке спорудження будівель і ландшафтних утворень може трактуватися як твір архітектури. Мабуть, у цьому розрізі, вказівка на мистецької характер такої діяльності доцільно було б залишити і у поточній редакцій Закону.

По-друге, як і у попередній редакції, чинний Закон містить положення щодо форм фіксації таких творів (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо). Тут законодавець на відміну від попередньої редакції не лише перераховує такі форми фіксації у дужках, закріплюючи їх відкритий перелік (через категорію «тощо»), але і безпосередньо зазначає про фіксацію творів архітектури «у формі» креслень, ескізів, збудованих будівель та споруд. Відзначимо, що урахуванням розвитку інформаційних технологій така фіксація креслень, ескізів та моделей може мати місце також в

електронній (цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер.

По-третє, законодавець у визначенні твору архітектури, значно розширив види таких творів. Якщо у попередній редакції такими творами були лише твори «у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень», то наразі це і твори у галузі спорудження будівель, ландшафтних утворень, а також твори містобудування, садово-паркового мистецтва.

Таким чином, у розумінні ст. 1 Закону твори архітектури охоплюють як твори у галузі спорудження будівель, так і твори містобудування та садово-паркового мистецтва. Таке розширення законодавчого розуміння категорії «твір архітектури», хоча і може бути виправданим з позиції нормотворця, водночас, призвело до колізій законодавчої техніки зазначеного Закону.

Зокрема, згідно п. 11 ч. 1 ст.6 Закону «1. Об'єктами авторського права є твори у сфері літератури, мистецтва, науки, зокрема: 11) твори архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень».

Проте, як вище зазначалося, згідно легального визначення твору архітектури - твори містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень є також творами архітектури. Зазначене, потребує внесення відповідних змін до Закону з метою вирішення зазначеної колізії.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження можна констатувати, що твори архітектури як об'єкти авторського права характеризуються: творчим характером діяльності щодо їх створення та вираженням їх в об'єктивній формі. Твір архітектури може бути виражений у формі креслення архітектурної частини проекту, зафіксованої у матеріальній або електронній формі, макеті або в електронній моделі об'єкта архітектури.

З урахуванням поширення інформаційних технологій у сфері архітектурної діяльності та з огляду на трактування архітектурної діяльності як окремого виду мистецтва пропонується закріпити визначення твору архітектури у ст. 1 Закону у наступній редакції: «Твір архітектури - твір у галузі мистецтва спорудження будівель, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних утворень у формі креслення, ескізів, моделей, планів населених пунктів тощо, виражених у тому числі в електронній (цифровій) формі, у формі збудованих будівель чи споруд».

Аналіз положень Закону України «Про авторське право і суміжні права» засвідчує наявність колізії: у ст. 1 Закону визначено, що твір архітектури є родовою категорією, що охоплює твори у галузі спорудження будівель, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень, а у ч.1. ст. 6 Закону зазначені твори трактуються як видові категорії, що підпадають під сфері авторського права. З метою вирішення зазначеної колізії доцільно скоригувати формулювання ч.1 ст. 6 Закону, виклавши його у наступній редакції «об'єктами авторського права є твори у сфері літератури, мистецтва, науки, зокрема: твори архітектури, у тому числі у сфері містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень».

Список використаних джерел:

1. Мироненко Н., Работягова Л. Твір архітектури як об'єкт договірних відносин. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 6. С.10-18.
2. Бондаренко С.В. Авторське право та суміжні права. Київ : Ін-т інтел. власн. і права, 2008. 288 с.
3. Мічурін Є.О. Про правову природу літературного твору // *Нотаріат для вас*. 2011. № 9. С. 17-20.
4. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01 грудня 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text
5. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 (втратив чинність). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text

Столяр Ірина Вікторівна,
експерт із закупівель Дирекції управління ланцюгами поставок
НЕК «Укренерго», магістр правознавства

ФАНФІКШН ЯК ЯВИЩЕ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЙОГО ПРАВОВИЙ СТАТУС

У наш час, коли цифрові технології зробили обмін інформацією миттєвим і глобальним, активно формуються нові жанри в мистецтві. Одним із таких явищ є фанфікшн — неофіційна творчість на основі вже

існуючих художніх творів. Це форма самовираження, що дає можливість фанатам взаємодіяти з улюбленими персонажами, сюжетами та вигаданими світами, розвивати або змінювати їх згідно зі своїм баченням. Проте фанфікшн існує на межі між творчістю та порушенням авторських прав, що створює складний правовий і культурний контекст для аналізу.

Фанфікшн (від англ. *fan fiction* — "фантастика фанатів") — це вид художньої творчості, в основі якого лежать персонажі, всесвіт чи сюжетні лінії з оригінальних творів: книг, фільмів, серіалів, ігор тощо. Твори фанфікшну зазвичай створюються і розповсюджуються непрофесійними авторами без комерційної мети, переважно на онлайн-платформах, блогах або фанатських форумах [1].

Фанфікшн може включати в себе як повне наслідування стилю і сюжетної логіки оригіналу (канон), так і радикальні переосмислення — альтернативні версії подій (AU — альтернативні всесвіти), розвиток романтичних сюжетів, яких не було в оригіналі (шипінг), або навіть гумористичні пародії.

Одним із головних питань, пов’язаних із фанфікшном, є правова колізія, що виникає через використання чужої інтелектуальної власності. За законодавством більшості країн, авторські права охоплюють як конкретні твори, так і їхніх персонажів, сетинги (вигадані світи), діалоги тощо. Таким чином, будь-яке відтворення або використання цих елементів без дозволу може вважатися порушенням прав автора. Так у ч. 1 ст. 420 ЦК України зазначено, що до об'єктів права інтелектуальної власності належать літературні та художні твори, комп'ютерні програми, фонограми, відеограми, програми організацій мовлення, комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення тощо [2]. Проте, фанфікшн не завжди використовує весь твір, тобто чужий об’єкт авторського права, а лише його елементи: персонажів, місце, часову лінію тощо. Таким чином, підсумувавши все вище сказане, фанфікшн можна визнати похідним твором, створеним (у переважній більшості випадків) без дозволу автора оригінального твору. Як наслідок, якщо автор може вимагати видалення фанфіків з платформ та іншу заборону їх публікації, а також вимагати матеріальну та моральну компенсацію.

Однак на практиці ситуація не завжди однозначна, чому є свої причини, наприклад, некомерційність більшості фанфіків часто не викликає претензій з боку правовласників, адже багато видавництв і авторів толерують або навіть заохочують фанатську творчість,

розуміючи її як прояв лояльності та рекламу оригіналу. В свою чергу, формат пародії у деяких юрисдикціях вважається "добросовісним використанням" (fair use), що може звільняти фанфікшн від юридичної відповідальності. Проте існують і приклади суворої реакції — коли правовласники вимагають видалення фанатських творів або навіть ініціюють судові позови.

Фанфікшн — це не лише форма творчості, а й важливий соціокультурний феномен, в рамках якого, завдяки інтернету кожен бажаючий може опублікувати свій твір і знайти аудиторію [3]. Автори фанфіків часто взаємодіють із читачами, реагують на коментарі, змінюють сюжет у процесі написання — що робить творчість динамічною, а фанати продовжують життя своїх улюблених історій, втілюючи те, чого не вистачало в оригіналі.. У фанфікшні часто порушуються теми, які рідко трапляються в офіційній культурі: ЛГБТ-відносини, фемінізм, етнічна інклюзія тощо [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що фанфікшн — це складне й багатогранне явище, що поєднує у собі елементи креативності, інтертекстуальності, спільнотної взаємодії та правових проблем. Незважаючи на спірний статус у сфері авторського права, фанфікшн демонструє потужну потребу людей у переосмисленні, персоналізації й продовженні культурних наративів. В умовах розвитку цифрової культури, постає потреба в нових формах регулювання, які б одночасно захищали права авторів і не пригнічували фанатську творчість.

Список використаних джерел:

1. Г. Жукова. Усе про фанфік. Інтернет джерело. URL: http://galyna-zhukova.edukit.dn.ua/vse_dlya_vchitelya_svitovoi_literaturi/metodichni_materiali/vse_pro_fanfik/

2. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №№ 40-44, ст.356

3. Фанфікшн і право: що потрібно знати. Інтернет джерело. URL: https://www.vydra.net.ua/guide-publishers/pravo/fanfikshn-i-pravo-shcho-potribno-znaty/

4. І.Ф. Коваль, К.О. Савчук. Авторсько-правова охорона результатів творчості фанатів творів літератури і мистецтва. Інтернет джерело. URL: https://www.naukaipravoohorona.com/journal/ukr/2018_4/37.pdf

Улінець Ігор Олегович,
асп. кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ІСТОТНИХ УМОВ ДОГОВОРІВ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОГО КОНТЕНТУ

У сучасному інформаційному суспільстві правове регулювання відносин щодо використання цифрового контенту набуває особливої актуальності. Цифровий контент як особливий об'єкт цивільних правовідносин потребує належного договірного оформлення з чітким визначенням істотних умов, що забезпечують баланс інтересів постачальників та користувачів. Аналіз національного законодавства та європейського досвіду у цій сфері дозволяє виокремити ключові елементи договірних конструкцій, що застосовуються до цифрового контенту. Цифрова ера трансформує не лише наше повсякдення, а й правові відносини, суб'єктами яких більшість з нас є кожен день. Договори про використання цифрового контенту — від стрімінгових сервісів до хмарних програм — стають суттєвою ланкою сучасної економіки. Але що робить ці договори відповідними всім вимогам юридичного характеру? Саме тому варто звернути увагу на їхні істотні умови, які забезпечують баланс між інтересами сторін і правовою визначеністю.

Істотні умови договору є втіленням вимог цивільного законодавства, які направлені на уніфікацію правовідносин. Істотні умови прописані в цивільному законодавстві і можуть відрізнятися в залежності від договору. В широкому розумінні, істотними є умови необхідні для укладання договорів даного виду, а при відсутності хоча б однієї з таких умов договір не є укладеним[1]. Зазвичай істотними умовами є предмет, ціна, строк, а також ті умови, які визначені у законодавстві як істотні для певного виду договору чи з яких у сторін було досягнуто згоди.

Загальновідомо, що предмет — це основа будь якого договору, те, заради чого й укладається сам правочин. У контексті цифрового контенту він може бути найрізноманітніший: це може бути доступ до фільмів, музики, програмного забезпечення чи навіть віртуальних товарів у метавсесвіті. Чітке визначення предмета — не є просто

формальністю, оскільки впливає на виконання договору у повному обсязі. Наприклад, у договорі зі стрімінговим сервісом важливо вказати, чи надається доступ до контенту в режимі онлайн, чи передбачено його завантаження. Без цього виникають ризики непорозумінь або навіть спорів, адже користувач може вважати, що контент належить йому назавжди, тоді як постачальник обмежує доступ після закінчення передплати.

Практика Європейського Союзу, зокрема Директива 2019/770, наголошує, що предмет договору має включати опис цифрового контенту, його функціональність і формат. Наприклад, чи сумісний контент із певними пристроями? Чи оновлюватиметься він автоматично? Ці деталі формують очікування сторін і зменшують спірні ситуації [2].

Важливими положеннями щодо цього є норма, закріплена ч. 1 ст. 4 Закону України «Про , тобто про те, що виконавець надає або зобов'язується надати цифровий контент та/або цифрову послугу, що відповідають вимогам статей 5-7 цього Закону, без шкоди для третіх осіб, права яких визначені статтею 8 цього Закону[]. Йде мова про суб'єктивні та об'єктивні критерії відповідності цифрового контенту, здатність до інтеграції у цифрове середовище, а також, що наданий виконавцем цифровий контент не порушує права третіх осіб, у тому числі права інтелектуальної власності, одним словом – відповідність цифрового контенту[3].

Друга ключова умова — це розподіл прав і обов'язків. Користувач отримує право доступу до контенту, але зазвичай йдеться не про перехід права власності на об'єкт – цифровий продукт, а про ліцензію – надання права на користування, тобто майнових прав інтелектуальної власності. Ліцензія визначає умови використання контенту: чи можна його зберегти собі і передавати іншим особам. Наприклад, купуючи електронну книгу, ми часто отримуємо лише право її читати, а не володіти. Постачальник, зі свого боку, зобов'язаний забезпечити доступ, захист даних і, за потреби, оновлення контенту.

Цифровий контент часто надається на основі передплати, тому строк дії договору є критично важливим. Чи це разовий доступ, чи періодична підписка? Що відбувається після закінчення строку — контент залишається доступним чи видаляється? Наприклад, у практиці Spotify чітко вказано, що після скасування передплати доступ до музики припиняється, але завантажені треки стають неактивними.

Не менш важливим є визначення умов припинення договору. Постачальник може передбачити право блокувати доступ у разі порушення користувачем умов, наприклад, за піратське використання контенту. Водночас користувач має право достроково розірвати договір, якщо контент не відповідає заявленій якості. В Україні ці питання регулюються загальними нормами Цивільного кодексу, але конкретизація в договорі додає правової визначеності.

Ціна — ще одна істотна умова, адже цифровий контент може надаватися як за плату, так і безкоштовно (з монетизацією через рекламу чи продаж даних). У договорі важливо прописати, чи це одноразовий платіж, щомісячна підписка чи плата за обсяг використаного контенту. Наприклад, хмарні сервіси, як Google Drive, часто пропонують гнучкі тарифи залежно від обсягу сховища. Ціну договору слід відносити до істотних умов відплатних договорів, в тому числі тих, за умовами яких на одержувача покладається обов'язок надати постачальнику доступ до своїх персональних та інших даних [4, с. 62]. Прозорість умов оплати зменшує ризики спорів. Наприклад, чи включає ціна податки? Чи передбачені автоматичні списання? Європейський досвід показує, що нечіткість у цих питаннях часто призводить до судових позовів, особливо якщо користувач не був належно поінформований.

Договори, що виникають у сфері надання або розробки цифрового контенту — це не просто формальні юридичні документи, а інструменти, що формують довіру в цифровій економіці.

Таким чином, можна стверджувати, що істотними умовами договору надання цифрового контенту є предмет, який є широким, оскільки повинен містити умови відповідності цифрового контенту, права та обов'язки сторін, строк дії, а також ціна, оскільки саме ці умови створюють фундамент для безпечної взаємодії, а також уникнення порушення прав інтелектуальної власності. У сучасному світі, де цифровий контент стає частиною нашого життя, чітке правове регулювання цих умов не лише захищає сторони, а й сприяє розвитку інновацій.

Список використаних джерел:

1. Савченко В. О. Вплив істотних умов договору на зміст принципу свободи договору. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука".* Серія: "Юридичні науки". 2023. № 5. https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-5-8879

2. Directive (EU) 2019/770 of the European Parilament and the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. URL: https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32019L0770

3. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України № **3321-IX** від 10.08.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20.

4. Саванець Л. М., Стахира Г. М. Концепція договору постачання цифрового контенту в умовах адаптації договірного права України до acquis communitare ЄС. *Форум Права.* 2020. 61(2). С. 56–64.

Білецький Андрій Андрійович,
студент 2 курсу, групи 07мп-23–02
факультету міжнародного
та європейського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ: ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

В доктрині права інтелектуальної власності питання забезпечення та захисту комерційної таємниці відіграє одну з ключових ролей. Враховуючи той факт, що за останні 40-50 років в світі стрімко поширюються процеси цифрової трансформації та глобалізації світової економіки, питання захисту комерційної таємниці набуває особливого значення, якщо дивитись на це питання в контексті розширення інвестиційних відносин, забезпечення підприємницької конкурентоспроможності та сприянню розвитку та впровадження інновацій в підприємництво. Слід вказати на те, що, на сьогоднішній день, національна правова система України не включає в себе комплексний підхід до правової регламентації захисту комерційної таємниці, а вітчизняне цивільне законодавство в цій сфері не має цілісного характеру. При цьому, сучасне наднаціональне право Європейського Союзу включає в себе належну правову основу в сфері захисту комерційної таємниці, що дає змогу говорити про наявність в ЄС відповідного досвіду правового регулювання.

Оскільки наша держава перебуває на шляху до повноцінної (правової, економічної та т.і.) інтеграції з Європейським Союзом, вкрай важливим є досягнення гармонізації системи національного права зі стандартами acquis ЄС, в тому числі, стосовно питання захисту комерційної таємниці. Відповідно, запозичення європейського правового досвіду регламентації дотримання комерційної таємниці, на наш погляд, є особливо важливим в контексті євроінтеграційних процесів в нашій державі.

На національному рівні поняття «комерційна таємниця» містить законодавче визначення в Цивільному кодексі України. Так, ст. 505 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України) дефініює комерційну таємницю як інформацію, «яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію» [1]. Окрім ЦК України, питання комерційної таємниці міститься в структурі Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (ст. 16-19: «встановлює відповідальність за незаконне збирання, використання або розголошення комерційної таємниці») [2] та Закону України «Про інформацію» (ст. 30: ««регулює віднесення інформації до конфіденційної та правила її розголошення») [3]. До того ж, Кримінальний кодекс України в ст. 231 та 232 передбачає «кримінальну відповідальність за незаконне збирання або розголошення комерційної таємниці» [4].

Окремо слід зупинитись на характерних рисах категорії «комерційна таємниця». Так як ця категорія представляє собою об'єкт інтелектуальної власності, вона характеризується такими особливостями - насамперед, універсальність змісту, спрощена процедура набуття та підтримки правового захисту, а також має таку властивість, як необмеженість в часі. Вітчизняні цивілісти й досі мають певні суперечки з питання співвідношення поняття «комерційна таємниця» та «ноу-хау», об'єднуючи їх в одне ціле, або ж, навпаки, відокремлюючи. При розгляді такої проблеми варто звернутись до ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», згідно з якою «ноу-хау - сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих» [5].

Керуючись таким положенням статті, можемо побачити вельми схожі між собою зовнішні правові ознаки цих двох понять, як-от: можливість практичного застосування; самостійне встановлення правового режиму відповідним правомочним суб'єктом, за відсутності посередництва уповноважених установ; наявність спільних сфер застосування (виробнича та промислова діяльність тощо; комерційна цінність і т.д. Однак, при цьому, між цими двома поняттями є одна важлива різниця - віддільність від носія. Так, якщо ноу-хау, за своєю природою, є невіддільною категорією від свого носія та в принципі не мають загальних рис інформації, то комерційна таємниця віддільна від носія, характеризується зовнішньою сформованістю та має здатність до передачі від однієї до іншої особи.

При розгляді питання національного правового регулювання комерційної таємниці в Україні, необхідно зупинитись на двох аспектах - законодавчому та судовому. Законодавчі механізми захисту комерційної таємниці включають в себе достатній набір інструментів юридичної відповідальності, які, в цілому, сприяють належному розвитку добросовісної конкуренції. Сюди можна віднести кримінальну (ст. 231, 232 КК України), адміністративну (статті, які встановлюють штрафні санкції за недотримання правил збереження комерційної таємниці) та цивільно-правову відповідальність (відшкодування завдавати збитків та шкоди, ст. 22 ЦК України). При аналізі української судової практики було зроблено логічний висновок про те, що вітчизняні суди прискіпливо та формально підходять до питання щодо доказування у справах стосовно захисту комерційної таємниці (наприклад, ставлять жорстокі вимоги до доказування факту того, що відповідна інформація була саме комерційною та що стороною були вжиті всі необхідні заходи для її захисту). Показовою в цьому контексті є справа N° 752/5775/16-ц (2019 рік, Верховний Суд). В цій справі підприємство намагалось довести в судовому порядку, що відомості, які були розголошені, є комерційною таємницею. Однак, Верховним Судом України було відмовлено в задоволенні позову на підставі відсутності чіткої визначеності та переконаності Суду в тому, що позивач застосував всі належні заходи, які сприяли б захисту цієї інформації. Правова позиція Верховного Суду України з цього питання містить тезу про те, що на власникові інформації в контексті судового розгляду лежить тягар доказування секретності такої інформації та доведення самого факту завдання шкоди [6].

Наступним кроком в контексті розгляду є питання щодо захисту комерційної таємниці в Європейському Союзі. Головним правовим документом, що встановлює стандарти захисту комерційної таємниці в ЄС, є Директива ЄС 2016/943 «Про захист нерозголошеної ноу-хау та комерційної інформації (комерційної таємниці) від незаконного отримання, використання та розголошення (далі - Директива). Метою прийняття даного документу є універсалізація засобів захисту комерційної інформації в державах-членах Євросоюзу. Згідно з Директивою, комерційна таємниця - це «інформація, яка: є секретною (не є загальнодоступною), має комерційну цінність через свій секретний характер, а також захищена власником шляхом обґрунтованих заходів конфіденційності» [7]. Окрім, Директива встановлює механізми кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності за незаконне використання комерційної таємниці, а також такі механізми судового захисту, які включають в себе можливість конфіденційного розгляду відповідних справ.

Власне кажучи, стан правового регулювання комерційної таємниці на рівні національного права держав-членів ЄС здійснюється у відповідності з Директивою, положення якої проходять процес імплементації у вітчизняні правові системи. Правова думка переважної більшості держав-членів ЄС щодо співвідношення поняття ноу-хау та комерційної таємниці є спільною з Директивою ЄС, в розумінні якої термін «комерційна таємниця» вживається як спільне поняття для двох видів інформації: ділової інформації та ноу-хау. Починаючи з 2016 року, велика кількість держав, що входять до складу ЄС, прийняла власні закони щодо захисту комерційної таємниці (Данія, Іспанія, Німеччина, Франція, Сербія, Словенія тощо). В цілому, слід вказати, що, з огляду на наднаціональну природу самого ЄС, Держави-члени Євросоюзу зобов‘язані дотримуватись інтеграційного законодавства. Таким чином, досягається значне спрощення механізмів захисту комерційної таємниці на міждержавному рівні.

Отже, на підставі вищевикладеного, можна зробити наступні висновки. Оскільки Україна прагне стати повноправним членом Європейського Союзу, для неї вкрай важливо імплементувати правові стандарти acquis ЄС. В сфері права інтелектуальної власності питання захисту комерційної таємниці має особливе значення для покращення вітчизняного цивільно-правового регулювання цієї сфери. З огляду на наднаціональний досвід та досвід країн-членів ЄС, визнаємо, що Україні необхідно гармонізувати практику ЄС в сфері захисту комерційної

таємниці, посилити механізми цивільно-правового захисту цієї сфери, а також переглянути стандарти доказування в національних судах з відповідних справ.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 No 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

2. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 No 236/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80/card3#Files.

3. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 No 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text.

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 No 2341-III. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

5. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 No 1560-XII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text.

6. Постанова від 28.02.2019 по справі No 752/5775/16-ц Касаційний цивільний суд. https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80304725.

7. Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure. https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/943/oj/.

Болодон Ілона Володимирівна,
студентка 2 курсу, групи 03-23-05,
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЕЛЕКТРОННЕ МАЙНО (ЦИФРОВІ АКТИВИ) ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

Інститут права власності є одним із фундаментальних елементів системи цивільного права, визначаючи природу, підстави та умови набуття, здійснення й припинення права власності учасниками приватно-правових відносин. Право власності забезпечує реальну

можливість задоволення індивідуальних потреб через володіння, користування та розпорядження майном. Водночас глобальні технологічні процеси стимулюють інтенсивну цифровізацію економічних та соціальних відносин, що призводить до появи нових об'єктів цивільних прав, серед яких особливе місце посідають електронне майно (цифрові активи). Потреба у правовому врегулюванні цифрових активів як об'єктів права власності зумовлена як їх широким застосуванням у фінансовій та торговельній сферах, так і трансформацією уявлень про оборотоздатність речей у цивільному праві. Незважаючи на певні наукові напрацювання у цій сфері, проблема визначення правового режиму цифрових активів залишається актуальною, оскільки відсутнє комплексне правове регулювання на рівні чинного законодавства. Зокрема, Закон України «Про віртуальні активи» станом на сьогодні ще не набрав чинності, що обумовлює наявність численних прогалин і правових невизначеностей у регулюванні права власності на віртуальні (цифрові активи).

Право власності є правом особи на річ (майно), що здійснюється відповідно до закону за власною волею незалежно від волі інших осіб [1]. Підставами виникнення і припинення права власності традиційно визнаються юридичні факти, які, за визначенням Козюбри М. І., є конкретними життєвими обставинами, з наявністю або відсутністю яких норми права пов’язують виникнення, зміну або припинення правовідносин. [2, с. 232–233].

Виходячи з поняття і змісту права власності, можна дійти висновку, що майно як особливий вид речі є центральним об'єктом вітчизняної цивільно-правової моделі права власності. При цьому сучасне українське право відображає прогресивну концепцію розуміння майна, охоплюючи не лише матеріальні, а й нематеріальні та цифрові об'єкти цивільних прав. Так, згідно зі статтею 190 Цивільного кодексу України майном визнається окрема річ, сукупність речей, а також майнові права і обов’язки. Річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов’язки, а цифровою річчю — благо, створене та таке, що існує виключно у цифровому середовищі і має майнову цінність (статті 179 та 179-1 Цивільного кодексу України). Запропонований законодавцем підхід до розуміння майна відповідає правовим позиціям, сформульованим у практиці Європейського суду з прав людини [3].

Так, у контексті статті 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції з прав людини поняття «майно» трактується як охоплююче

все, що має економічну цінність для учасників цивільного обігу та може бути об’єктом переходу прав між особами. Інкорпорація цифрових речей до складу об'єктів цивільних прав у Цивільному кодексі України узгоджується також із підходами вітчизняної цивілістичної доктрини. Зокрема, Р. А. Майданик обґрунтовує, що орієнтиром для визначення майна є категорія блага, яка базується на ідеї цінності об'єкта права, що полягає у його здатності бути для носія позитивною або негативною цінністю [4, с. 15–16].

Категорія «цифрова річ» була вперше нормативно закріплена у національному законодавстві шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об’єктів цивільних прав» від 10 серпня 2023 року № 3320-IX [5], що набув чинності у вересні 2023 року. Відповідно до нової редакції цивільного законодавства, встановлено, що особливості правового режиму цифрових речей визначаються спеціальним законом. Загальні положення про речі, передбачені Цивільним кодексом України, застосовуються до цифрових речей, якщо інше не встановлено самим Кодексом, іншим законом або не випливає із специфіки цифрової речі (ч. 2 ст. 179-1 Цивільного кодексу України).

Важливі положення щодо права власності на віртуальні активи містить Закон України «Про віртуальні активи» [6], який поки що не набрав чинності. Згідно зі статтею 6 цього закону, право власності на віртуальний актив виникає з моменту його створення, укладення та виконання правочину стосовно нього, на підставі законодавчих норм або судового рішення, і підтверджується володінням відповідним ключем віртуального активу, за винятком випадків, прямо зазначених у відповідній частині статті. Порядок набуття, переходу прав та визначення обсягу прав на віртуальні активи може бути встановлений через алгоритми та функціональні можливості системи, що забезпечує обіг віртуальних активів. Всі дії, що стосуються обігу таких активів, відбуваються в межах цієї системи. Особу, яка володіє ключем до віртуального активу, вважають його власником, якщо тільки не має місце одна з таких ситуацій: ключ або сам актив зберігаються у третіх осіб згідно з умовами договору між зберігачем і власником; актив був переданий на зберігання за рішенням суду або відповідно до закону; або ключ до активу був набутим незаконним шляхом. Якщо судом не прийнято іншого рішення, яке має законну силу, вважається, що будь-яка особа, яка володіла віртуальним активом в минулому, має законне

право власності на нього протягом всього періоду володіння ключем цього активу.

Право власності на віртуальний актив охоплює не тільки володіння ним, але й право користуватися активом та розпоряджатися ним за власним бажанням, якщо це не суперечить чинному законодавству, зокрема в частині передачі прав власності на віртуальний актив. Процес володіння, користування та розпорядження віртуальними активами фіксується в спеціалізованій системі, що забезпечує їх обіг. У разі, якщо законом встановлені спеціальні вимоги щодо форми або суттєвих умов правочину з віртуальними активами, ці вимоги повинні виконуватися під час укладення угод, пов'язаних з розпорядженням такими активами.

Отже, з огляду на динамічний розвиток цифрових технологій та активне поширення цифрових активів, питання подальшого вдосконалення правового регулювання електронного майна стає одним із пріоритетних напрямів модернізації приватного права України. Перш за все, перспективним є закріплення на рівні законодавства єдиної термінологічної бази у сфері цифрових активів, що має забезпечити однозначне розуміння категорій "цифрове майно", "віртуальний актив", "цифрова річ" тощо. Наразі наявні дефініції, наприклад, запропоновані у статті 179[1] Цивільного кодексу України [1] та Законі України «Про віртуальні активи» [6], хоча й заклали фундамент для регулювання, однак потребують подальшої гармонізації для уникнення правових колізій. Другим важливим напрямом є встановлення спеціальних норм щодо окремих видів цифрових активів залежно від їх функціонального призначення та правової природи. Враховуючи суттєву відмінність, наприклад, між токенізованими активами, криптовалютами та NFT, доцільним видається розроблення окремих правових режимів для кожного з цих видів цифрових об'єктів. Третім кроком має стати деталізація положень щодо моменту виникнення та припинення права власності на цифрові активи, порядку їх передачі, а також способів захисту прав власників. Визначення правового значення володіння ключем доступу до цифрового активу, як передбачено статтею 6 Закону України «Про віртуальні активи» [6], є важливим, однак на практиці виникатимуть спірні ситуації, які вимагатимуть додаткової процесуальної регламентації. Четвертою перспективною сферою є забезпечення належного регулювання обігу цифрових активів на вторинному ринку, зокрема в частині ліцензування провайдерів послуг, пов'язаних із віртуальними активами, встановлення вимог до бірж,

кастодіанів цифрових активів та провайдерів електронних гаманців. Особливої уваги потребує правове врегулювання питання відповідальності у випадках порушення прав на цифрові активи, у тому числі визначення механізмів реституції активів у разі неправомірного заволодіння ними, а також удосконалення норм щодо захисту добросовісних набувачів цифрових речей.

Важливим напрямом є інтеграція міжнародних стандартів і практик у національну правову систему. Зокрема, адаптація підходів, що випливають із актів Європейського Союзу, таких як Регламент MiCA (Markets in Crypto-Assets), сприятиме створенню передбачуваного правового середовища для розвитку цифрової економіки в Україні. Крім того, перспективним є подальший розвиток цифрового нотаріату та використання смарт-контрактів для оформлення правочинів із цифровими активами. Законодавче визнання юридичної сили смарт-контрактів може значно оптимізувати процес передачі прав та знизити транзакційні витрати. Нарешті, окремої уваги заслуговує необхідність удосконалення механізмів судового та альтернативного вирішення спорів, пов'язаних із цифровими активами, зокрема через створення спеціалізованих судів або запровадження арбітражних процедур для вирішення відповідних категорій справ.

Отже, перспективи правового врегулювання електронного майна в Україні спрямовані на поглиблення спеціалізації цивільного права, адаптацію до нових технологічних реалій та забезпечення високого рівня правової визначеності та захисту прав учасників цифрового обігу.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

2. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.

3. European Court of Human Rights. Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. 2024. 105 p. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_1_protocol_1_eng?utm (дата звернення: 26.04.2024)

4. Речове право: пріоритети та перспективи: матеріали Київських правових читань, Київ, 22 березня 2019 року / Р.А. Майданик, Я.М. Романюк та ін.; відп. ред. Р.А. Майданик. Київ: Алерта, 2019. 266 с.

5. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав: Закон України від 10.08.2023

р. № 3320-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#text (дата звернення: 26.12.2024).

6. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text (дата звернення: 26.04.2025).

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Тупицька Є. О.

Боложинський Дмитро Богданович,
курсант 2 курсу, групи 06-23-03,
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Цифрова трансформація суспільства спричинила фундаментальні зміни у сфері авторського права. Традиційні механізми захисту результатів творчої діяльності виявилися недостатньо ефективними в умовах цифрового середовища, що зумовлює необхідність переосмислення правових підходів до охорони авторських прав. Питання адаптації авторського права до викликів цифрової епохи набуває особливої актуальності в контексті впровадження новітніх технологій та розвитку інтернет-платформ, що створюють як нові можливості для творців, так і додаткові ризики неправомірного використання їхніх творів.

Цифровізація суттєво вплинула на традиційні концепції авторського права, змінивши способи створення, розповсюдження та використання об'єктів інтелектуальної власності. Цифрові технології трансформували не лише способи створення та розповсюдження творів, але й фундаментально змінили взаємовідносини між авторами, видавцями, платформами та кінцевими користувачами. Аналіз сучасних тенденцій розвитку авторського права в цифровому середовищі дозволяє виокремити ключові аспекти цього процесу.

По-перше, цифрове середовище спричинило розширення кола об'єктів авторського права. Відповідно до статті 433 Цивільного кодексу України та статті 6 Закону України «Про авторське право і суміжні

права», об'єктами авторського права є твори літератури, науки, мистецтва та інші результати творчої діяльності [1]. Цифровізація привнесла нові форми творчого вираження, такі як комп'ютерні програми, бази даних, мультимедійні твори, веб-сайти та інші цифрові об'єкти, що потребують належної правової охорони. Цифрове середовище включає у себе не лише веб-сайти (і веб-сторінки як складові веб-сайтів), а й електронні документи, файли, в тому числі оцифровані об’єкти інтелектуальної власності, які використовуються на відповідних пристроях, що не передбачають паперової форми документообігу (комп’ютери, ноутбуки, планшети, телефони, інші види так званих «гаджетів») [2, с. 272].

По-друге, виникли нові способи поширення творів. Інтернет-платформи, соціальні мережі, стрімінгові сервіси створили принципово нові канали дистрибуції контенту, що вимагає адаптації правових механізмів контролю за використанням об'єктів авторського права. Як зазначає Л. Л. Тарасенко, «Інтернет, що надає можливість поширювати, передавати, розповсюджувати об’єкти авторського права по всьому світу; нові способи використання та поширення об’єктів авторського права у цифровому середовищі (хмарні технології, стрімінг тощо); множинність електронних примірників певного об’єкту авторського права, зумовлене можливістю копіювання і використання файлу *різними особами* в один і той самий час, але *у різних місцях*, та інші» [2, с. 64].

По-третє, Варто зазначити, що специфікою авторських прав у цифровому середовищі є їх наднаціональний характер і поширення практично у всьому світі. Тому природньо, як зазначає Х. І. Кметик-Подубінська , що і питання охорони та захисту цих прав за своєю суттю виходить за межі дії суто національного законодавства і потребує використання відповідних наднаціональних норм та механізмів [3, с.48].

Вагомою є роль цифрових технологій також в контексті ліцензування авторських прав. Цифрове середовище сприяє ліцензуванню авторських прав різними способами, в тому числі, завдяки швидкому знаходженню та ідентифікації ліцензіарів і ліцензіатів, надаючи віртуальні платформи для обміну й автоматизації контрактів, платежів та доставки товарів і послуг. Поширення нових методів ліцензування, на думку дослідників, достатньо добре відображає розвиток спільної творчості та новий, більш динамічний статус користувача в цифровому (мережевому) середовищі. Тепер кожен користувач, завдяки доступним цифровим технологіям та медіа-апаратному та програмному забезпеченню, є

потенційним споживачем, виробником, творцем і розповсюджувачем творчих робіт – об'єктів інтелектуальної власності [3, с. 56].

Відповідно до положень Договорів ВОІВ автори, виконавці, виробники фонограм мають виключні права дозволяти відтворення своїх творів, виконань, фонограм в цифровому середовищі, а також „здійснювати доступ" до своїх творів, виконань, фонограм [6; 7]. До виключного права автора, виконавця, виробника фонограм, відеограм, організації мовлення відноситься право *дозволяти відтворення*, відповідно, твору, виконання, фонограми, відеограми, програми мовлення (статті 441, 453–455 Цивільного кодексу України [8], статті 12, 39, 40 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1]). *Відтворення включає* зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер (стаття 1 Закону). Крім того, якщо, наприклад музичні або відео-файли планується продавати через мережу Інтернет, на це також потрібно отримати дозвіл від автора, виконавця, виробника фонограм, відеограм [9, с.103].

Особливої уваги заслуговують блокчейн-технології, які створюють принципово нові можливості для захисту авторських прав. Блокчейн дозволяє створити незмінний реєстр авторських прав, забезпечуючи прозорість та достовірність інформації про правовласників. Технологія смарт-контрактів на блокчейні дає можливість автоматизувати процес ліцензування та використання творів, а також справедливого розподілу винагороди між усіма залученими сторонами. NFT (невзаємозамінні токени) відкривають нові горизонти для монетизації цифрового мистецтва та інших об'єктів авторського права.

Важливим аспектом цифровізації авторського права є впровадження технічних засобів захисту творів (DRM-системи, цифрові водяні знаки, блокчейн-технології). Стаття 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначає технічні засоби захисту як «технологічні засоби захисту - будь-яка технологія, комп'ютерна програма, обладнання або компонент, які у своєму нормальному функціонуванні призначаються для запобігання або протидії діям по відношенню до об'єктів, використання яких не дозволене суб'єктом авторського права або суміжних прав або суб'єктом прав особливого роду (sui generis)» [1].

Однак, незважаючи на розвиток технічних засобів захисту, проблема піратства залишається гострою. О. О. Старченко акцентує

увагу на тому, що «Інтернет-піратство є одним із найпоширеніших порушень авторського права і суміжних прав в мережі Інтернет, що значно впливає на реалізацію автором прав інтелектуальної власності та отримання доходу від економічного потенціалу створеного ним твору» [4, с. 296]. Однак, погоджуємося із науковою позицією А.С. Штефан з приводу того, що Інтернет-піратство слід пов'язувати із розповсюдженням об'єктів авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет без дозволу відповідних суб'єктів [11, с. 16].

Як слушно зазначає О.С. Кочина, основними проблемами, котрі сприяють вчиненню порушень авторських прав у мережі Інтернет, справедливо можна вважати такі: анонімність користування, яка ускладнює встановлення особи порушника; транскордонний, інтерактивний і віртуальний принципи діяльності мережі, відповідно до яких постає проблематичність здійснення заходів державного реагування з метою припинення порушення та притягнення винних до відповідальності; складність встановлення типів соціальних зв'язків і видів правовідносин, яка впливає на правильну правову кваліфікацію протиправних діянь користувачів мережі; встановлення точного часу користування мережею та правосуб'єктності її користувачів [10, с. 40].

Показовим прикладом судової практики щодо захисту авторських прав у цифровому середовищі є справа № 761/10620/15-ц, розглянута Верховним Судом України, від 04.02.2020. Професійним фотограф, якому належить авторство на фотографічний твір «Україночка», звернувся з позовом, про порушення виключних авторських прав на фотографічний твір, до Товариства з обмеженою відповідальністю «Український тиждень». Відповідач відтворив і розповсюдив контрафактний примірник твору із сайту, який не є перевіреним джерелом[4].

[4] Європейський суд з прав людини у § 63 рішення у справі «Редакція газети «Правоє дело» та Штекель проти України» (заява № 33014/05, від 05 травня 2011 року) зазначив, що необхідно визнати, що Інтернет як інформаційний і комунікаційний інструмент дуже відрізняється від друкованих засобів масової інформації, особливо у тому, що стосується здатності зберігати та передавати інформацію. Електронна мережа, яка обслуговує мільярди користувачів у всьому світі, не є і потенційно не буде об`єктом такого ж регулювання та засобів контролю. Ризик завдання шкоди здійсненню та використанню прав людини і свобод, зокрема права на повагу до приватного життя, який становлять інформація з Інтернету та комунікація в ньому, є безумовно вищим, ніж ризик,

Суд зазначив:" Публікуючи твір позивача у своєму журналі, заявник мав розуміти, що веб-сайт ІНФОРМАЦІЯ_4 не є друкованим засобом масової інформації, а тому положення Закону України «Про друковані засоби масової інформації» щодо застосування принципу журналістського імунітету від цивільної відповідальності не буде поширюватися на дії відповідача, оскільки такий імунітет не є безумовним та передбачає певні правила, за яких можливе звільнення від відповідальності. ТОВ «Український тиждень», публікуючи твір, автором якого є позивач, мало переконатися, що джерело поширення цього фото є друкованим засобом масової інформації, оцінити ризики завдання шкоди здійсненню та використанню прав людини вчиненням дій щодо поширення без дозволу автора його твору, оскільки стаття під назвою «ІНФОРМАЦІЯ_2», у ілюстраціях до якої відтворено фотографічний твір «ІНФОРМАЦІЯ_6», задовольняє саме тематичні інтереси (а не інформаційні потреби) певної групи читачів, а також практично позбавлена інформаційної мети. Доводи касаційної скарги про те, що колаж, опублікований ТОВ «Український тиждень», наявний також на інших веб-сайтах, не спростовує висновків судів першої та апеляційної інстанцій про неправомірне використання твору позивача без його згоди, а також із **порушенням вимог статті 21** Закону України «Про авторське право і суміжні права»" [5]. Це рішення встановлює важливий прецедент для визначення меж відповідальності інтернет-посередників і власників веб-ресурсів у контексті цифровізації авторського права.

Не менш важливою є проблема транскордонного характеру порушень авторських прав у цифровому середовищі. Інтернет не має географічних кордонів, що ускладнює застосування національного законодавства та потребує розробки міжнародних механізмів захисту авторських прав. В Україні це питання особливо актуальне в контексті гармонізації національного законодавства з правом Європейського

який походить від преси. Таким чином, підходи, які регулюють відтворення матеріалу з друкованих засобів масової інформації та Інтернету, можуть відрізнятися. Останній, безперечно, має коригуватися з урахуванням притаманних цій технології рис для того, щоб забезпечити захист зазначених прав і свобод та сприяння їм.

Союзу, зокрема з Директивою ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку (2019/790)[5] [2, с. 68].

Цифровізація значною мірою трансформувала середовище, в якому функціонує система авторського права, поставивши перед правовою наукою та практикою нові, часто безпрецедентні виклики. Поява цифрових технологій радикально змінила способи створення, використання, поширення та охорони об'єктів інтелектуальної власності. У цифровому просторі з'являються нові види контенту, розмиваються межі між різними правовими категоріями, а також посилюється глобальний характер правопорушень. У цих умовах ефективний захист авторських прав потребує не лише оновлення правового інструментарію, а й цілісного, міждисциплінарного підходу до вирішення проблем.

Отже, перспективними напрямами подальших досліджень є аналіз правових аспектів використання технології блокчейн для захисту авторських прав, дослідження правового статусу творів, створених штучним інтелектом, та розробка механізмів транскордонного захисту авторських прав у цифровому середовищі. Особливу увагу варто приділити вивченню судової практики для формування єдиного підходу до вирішення спорів щодо порушення авторських прав у цифровому середовищі та відповідальності інтернет-посередників. Не менш важливим напрямом є дослідження нових моделей справедливої винагороди для авторів у цифрову епоху.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права : URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text Закон України

2. Тарасенко Л.Л. Авторське право у цифрову епоху: основні тенденції і зміни. *Вісник Львівського університету. Серія юридична* 75 (2022): 61-72. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/11680-22851-1-PB.pdf,

Тарасенко Л.Л. Цифрове середовище як місце здійснення прав інтелектуальної власності. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали ІІ Міжнар.

[5] Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 від 17 квітня 2019 року про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесенн…… https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text

наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 21–22 квіт. 2017 р.). Тернопіль: Економічна думка, 2017. С. 272–275.

3. Кметик-Подубінська, Х. І. Авторське право в цифровому середовищі. С. 45- 71. URL : http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/223/5968/12487-1?inline=1

4. Старченко, О.О. Основні тенденції забезпечення правової охорони об'єктів авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі. *Науковий віснику Ужгородського національного університету*. 2025. С.293-298 URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/45.pdf

5. Постанова Веровного Суду від 04.02.2020 Справа № 761/10620/15-ц

URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87453920

6. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/995_770/conv#

7. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/995_769/conv#Text

8. Цивільний Кодекс України**.** *Відомості Верховної Ради України.* 2003, №№ 40-44, ст.356). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

9. Еннан Р.Є. Здійснення і захист авторських прав у цифровому середовищі (в мережі Інтернет). Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024. С.101-107. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/18-1.pdf

10. Кочина О.С. Порушення авторських прав у мережі Інтернет: правові проблеми та шляхи їх подолання. *Нове українське право*. 2022. Вип. 4. С. 38–43. URL:http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/319/282

11. Штефан А.С. Камкординг, кардшейрінг, піратство: законодавчі новели щодо видів порушень авторського права і суміжних прав. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 3. С. 12–17. URL:file:///C:/Users/User/Downloads/Tpiv_2017_3_3.pdf

Воробйова Катерина Олексіївна,
студентка 4 курсу факультету
Цивільної та господарської юстиції,
Національний університет
«Одеська юридична академія»

Толстая Олександра Валентинівна
студентка 4 курсу факультету
Цивільної та господарської юстиції,
Національний університет
«Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах глобалізації та цифровізації значення захисту прав інтелектуальної власності зростає, адже продукти творчої праці стають об'єктом економічних відносин і активів суб'єктів господарювання. Україна, як держава, що перебуває в стані воєнного конфлікту з 2014 року, а з 2022 року — у стані повномасштабної збройної агресії з боку Російської Федерації, стикається з новими викликами щодо ефективного функціонування системи правового захисту інтелектуальної власності.

Питання захисту інтелектуальної власності в умовах воєнного стану в Україні є предметом наукових досліджень багатьох українських учених, які всебічно аналізують цю проблематику. Зокрема, Стрельник В.В., Калита А.В., Тарасенко А.Ю. [1], Шаповалова А.О., Запотоцька О.В., Гуржій А.В. [2], Добровольська К.Л. [3], Заліпаєв Ю.В. та Пузирний О.О. [4]. Усі ці дослідження свідчать про актуальність та глибину вивчення теми в українському науковому дискурсі.

Сутність права інтелектуальної власності в Україні регламентується, зокрема, Цивільним кодексом України, а саме статтею 418, яка надає ґрунтовне визначення та розкриває основні принципи цього права Право інтелектуальної власності — це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності [5].

У зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні, система захисту прав інтелектуальної власності зазнала низки змін, викликаних потребою адаптації до нових умов. У деяких регіонах відбулося фактичне зупинення розгляду справ у судах, що вплинуло на

оперативність вирішення спорів. Також у період активних бойових дій та окупації окремих територій виникли ризики порушення прав інтелектуальної власності без можливості їх ефективного захисту, оскільки власники не могли фізично звернутися до органів захисту або адвокатів, що створило значний правовий вакуум і збільшило кількість зловживань, пов'язаних із неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності — особливо в цифровому середовищі [2, с. 643].

З 8 листопада 2022 року функції Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ) в Україні перейшли до державної установи — «Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ). Впровадження такого рішення стало важливим етапом у масштабній реформі системи інтелектуальної власності, яка триває з 2016 року [6]. Крім того, було презентовано концепцію Національного хабу інтелектуальної власності та інновацій — комплексної платформи, яка поєднуватиме різні функції системи інтелектуальної власності. IP-офіс має намір створити повноцінний Центр медіації, що стане значущим кроком у розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні [4, с.44].

У відповідь на виклики, спричинені воєнним станом в Україні, було ухвалено Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України». Цей нормативний акт має на меті забезпечити збереження та захист прав інтелектуальної власності в умовах, коли правовий режим і звичайні механізми захисту можуть бути ускладнені через надзвичайні обставини. Зокрема, закон передбачає тимчасове призупинення строків подання різноманітних заяв і заперечень, які стосуються реєстрації, поновлення прав, оскарження рішень IP-офісу, а також сплати мита. Такі заходи дозволяють уникнути автоматичної втрати прав через пропуск процесуальних дедлайнів у період воєнного стану [7].

Водночас, незважаючи на важливість цього закону, він має ряд суттєвих прогалин. Зокрема, відсутність чітко врегульованих механізмів відновлення порушених або втрачених у період воєнного стану прав у післявоєнний період створює ризики для правовласників. Закон також не регулює потенційні суперечності між відновленими та чинними правами, що може призвести до конфліктних ситуацій, які складно вирішувати як адміністративними, так і судовими методами. Відсутність визначених правил у питаннях пріоритетів та правових наслідків

включення патентної інформації до рівня техніки також створює нормативну невизначеність. Крім того, закон не враховує специфіку представництва інтересів власників, які через військові обставини не можуть здійснювати необхідні дії, що послаблює механізми захисту в цій сфері.

Важливою подією у сфері захисту інтелектуальної власності в Україні стало набрання чинності 1 січня 2023 року нового Закону України № 2811-IX «Про авторське право і суміжні права». Цей закон є результатом системної реформи, спрямованої на гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами в контексті виконання зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС. Закон містить низку новацій, що враховують сучасні технологічні виклики, зокрема цифрову трансформацію, та забезпечують більш ефективний захист прав авторів і правовласників у цифровому середовищі. Також закон уточнює і модернізує термінологічний апарат для уникнення неоднозначностей у застосуванні правових норм, а застарілі положення, які втратили актуальність, були виключені [8].

Отже, попри виклики війни, в Україні вдалося впровадити низку важливих вдосконалень у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УНІОІ) продовжує роботу в умовах воєнного стану та впроваджує цифрові сервіси для реєстрації та супроводу прав інтелектуальної власності. Завдяки цьому заявники отримали можливість подавати документи в електронному вигляді, що суттєво покращило доступ до адміністративних послуг навіть у критичних умовах. Також Україна адаптувала свою політику у сфері інтелектуальної власності до європейських стандартів, зокрема в рамках зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС. Активізувалася робота щодо гармонізації норм національного законодавства з положеннями директив ЄС, а також щодо захисту прав українських суб'єктів за кордоном, особливо в країнах, куди були релоковані українські бізнеси або IT-компанії. Крім того, на фоні загроз окупації чи знищення матеріальних активів, багато суб'єктів активізували захист саме нематеріальних активів, включаючи торговельні марки, авторські права, доменні імена, технології тощо, що підвищило загальну правову культуру в сфері інтелектуальної власності та спонукало підприємців до більш відповідального підходу до фіксації своїх прав.

Попри певні позитивні зрушення, в Україні ще існує низка проблем, які потребують системного вирішення. Насамперед, йдеться

про відсутність чіткої законодавчої процедури захисту прав інтелектуальної власності у випадках воєнної агресії чи окупації. Наразі не врегульовані питання компенсації збитків унаслідок втрати об'єктів інтелектуальної власності або їхнього неправомірного використання на окупованих територіях. Необхідним є створення спеціального правового механізму, який би передбачав відновлення або визнання втрачених прав на підставі фактів форс-мажору. Також потребує реформування судова практика у сфері інтелектуальної власності. Через брак спеціалізованих судів з інтелектуальної власності, справи часто розглядають судді, які не мають достатніх знань в цій галузі, що знижує якість судових рішень. Необхідне якнайшвидше завершення створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що функціонуватиме як окрема юрисдикція. Крім того, варто звернути увагу на недостатню обізнаність малих і середніх підприємств про механізми захисту інтелектуальних прав, особливо під час війни. Потрібно впровадити програми правової освіти, підтримки, а також фінансування для реєстрації об'єктів інтелектуальної власності і юридичного супроводу — адже у воєнний час ресурсів на це бракує найбільше.

Список використаної літератури:

1. Стрельник В. В., Калита А. В., Тарасенко А. Ю. Захист права інтелектуальної власності в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Т.1. № 79. С. 249–253. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/44.pdf

2. Шаповалова А. О., Запотоцька О. В., Гуржій А. В. Правовий захист об’єктів інтелектуальної власності в умовах воєнного стану: збереження та безпека інновацій. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 2. С.642–645. URL: http://lsej.org.ua/2_2023/153.pdf

3. Добровольська К. Л. Правове забезпечення охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 9. – URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2210

4. Заліпаєв Ю. В., Пузирний О. О. Проблеми питання захисту адвокатом прав інтелектуальної власності.*Правова держава*. 2023. № 50. С.43–53.

5. Цивільним кодексом України URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15

6. Про УКРНОІВІ. Державна система правової охорони інтелектуальної власності.URL: https://ukrpatent.org/uk/articles/UKRNOIVI-abo

7. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнно-го стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 01.04.2023 № 2174-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text

8. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13 URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2811-20

Гаджиєв Амір Матін огли,
студент 4 курсу факультету
Цивільної та господарської юстиції,
Національний університет
«Одеська юридична академія»

ШТУЧНІ НЕЙРОННІ МЕРЕЖІ ТА АВТОРСЬКЕ ПРАВО: НОВІ ГОРИЗОНТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стрімкий розвиток штучного інтелекту, зокрема штучних нейронних мереж, поставив перед правовою системою нові, раніше невідомі виклики. Сьогодні нейронні мережі здатні створювати тексти, зображення, музичні композиції та інші об'єкти, які традиційно вважалися результатом людської творчості. Це актуалізує питання: чи може результат діяльності штучного інтелекту визнаватися об'єктом авторського права, і хто в такому разі є суб'єктом цього права: розробник алгоритму, користувач системи, чи, сама нейронна мережа.

У цьому контексті традиційні правові категорії стикаються з технологічною реальністю, яка швидко змінюється. Існуючі нормативні акти не завжди адекватно реагують на нові обставини, а міжнародна правова спільнота лише починає формувати підходи до врегулювання подібних ситуацій. Саме тому дослідження правової природи об'єктів, створених штучними нейронними мережами, та пошук оптимальних механізмів їх регулювання набувають особливої важливості.

Отже, відповідно існує необхідність в більш детальному аналізу існуючих підходів до правового захисту результатів діяльності штучних

нейронних мереж, виявлення правових прогалин та перспектив формування нових норм авторського права у цифрову епоху.

Слід зазначити, що складність розгляду даного питання значною мірою зумовлена відсутністю законодавчо закріпленого визначення поняття «штучний інтелект». Єдина дефініція цього терміна відсутня й у правничій літературі, що створює додаткові труднощі для правового аналізу. Наприклад, О. Ю. Бусол розглядає штучний інтелект як науковий напрям, у межах якого вирішуються завдання апаратного й програмного моделювання видів людської діяльності, що традиційно вважаються інтелектуальними та потребують розумових зусиль [1, с. 122]. Водночас Г. Андрощук визначає штучний інтелект як створену людиною систему, здатну обробляти вхідну інформацію, співвідносити її з уже наявними знаннями та формувати власне уявлення про об'єкти пізнання [2, с. 85].

На сьогодні правове регулювання застосування штучного інтелекту в Україні здійснюється фрагментарно та охоплює окремі аспекти його використання. Зокрема, відповідні положення містяться в таких нормативно-правових актах, як Закони України «Про захист персональних даних», «Про авторське право та суміжні права», «Про захист прав споживачів», «Про електронні довірчі послуги» тощо.

Крім того, 2 грудня 2020 року Кабінет Міністрів України розпорядженням № 1556-р схвалив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, яка визначає основні засади формування державної політики у цій сфері. У документі підкреслюється пріоритетність розвитку технологій штучного інтелекту як ключового напряму науково-технічних досліджень, що має стратегічне значення для інноваційного зростання країни [3].

У новій редакції Закону України «Про авторське право та суміжні права» (далі – Закон) з'явилися важливі новели, що стосуються правового регулювання результатів діяльності штучного інтелекту. Зокрема, законодавець уперше передбачив існування права особливого роду (sui generis) щодо неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерними програмами — тобто створених без безпосередньої участі фізичної особи [4].

Водночас визначення автора твору залишилося незмінним: відповідно до статті 1 Закону, автором визнається фізична особа, яка власною творчою працею створила твір. Це положення відповідає загальновизнаному міжнародному підходу, згідно з яким об'єкти авторського права повинні бути результатом оригінальної людської творчості.

Натомість стаття 33 Закону регламентує правовий режим неоригінальних об'єктів, створених у результаті функціонування комп'ютерної програми. Такі об'єкти охороняються правом sui generis, яке має спеціальний характер і не ототожнюється з традиційним авторським правом. Це право поширюється на результати, які відрізняються від уже існуючих аналогів, але не є проявом людської творчості. При цьому об'єкти, створені за участі людини за допомогою комп'ютерних технологій, не підпадають під це визначення.

Суб'єктами права sui generis можуть бути особи, які мають майнові або ліцензійні права на відповідну комп'ютерну програму — зокрема, розробники програмного забезпечення, їхні спадкоємці або правомірні користувачі. Порядок набуття таких прав може бути визначений також у договорах або інших правочинах [5].

Важливо зазначити, що в разі створення неоригінального об'єкта особисті немайнові права не виникають. Натомість набуваються майнові права, зміст яких визначено у статті 12 Закону. Право sui generis виникає із моменту створення об'єкта та діє протягом 25 років, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком генерування.

Таким чином, відповідно до чинного українського законодавства, штучний інтелект не може бути визнаний автором і не має авторських прав на результати створеної ним діяльності. Проте продукти діяльності штучного інтелекту можуть отримувати правовий захист у формі спеціального майнового права, що належить користувачам або власникам програм, які здійснили таку генерацію. Це підтверджує орієнтацію України на традиційний підхід до визначення авторства, аналогічний тому, що діє у більшості юрисдикцій світу.

Список використаних джерел:

1. Бусол О. Ю. Потенційна небезпека штучного інтелекту. *Інформація і право*. 2015. № 2. С. 121–128. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11853/1/55-58.pdf *(дата звернення 26.05.2025 року).*

2. Андрощук Г. Тенденції розвитку технологій штучного інтелекту: економіко-правовий аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності.* 2019. № 3.С. 84–101. URL:

https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/84299379-158c-4529-a3d7-9f2013d9b6a1/content *(дата звернення 26.05.2025 року).*

3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні :розпорядження Кабінету Міністрів України № 1556-р від

02.12.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text *(дата звернення 26.05.2025 року).*

4. Про авторське право і суміжні права : Закон України., ред. від 15.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n461 *(дата звернення 26.05.2025 року).*

5. Харебава Т.Авторські права на об'єкт, створений штучним інтелектом. *Legal Tech*, 05.02.2024. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/225383_avtorsk-prava-na-obkt-stvoreniy-shtuchnim-ntelektom *(дата звернення 26.05.2025 року).*

Ключові слова: авторське право, штучний інтелект, нейронні мережі, sui generis.

Keywords: copyright, artificial intelligence, neural networks, sui generis.

Науковий керівник: канд. юрид.наук, доц. Мазуренко С. В.

Григораш Назар,
курсант 2 курсу, групи 06-23-03
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

АВТОРСЬКИЙ ТВІР ЯК ОБ'ЄКТ СПАДКУВАННЯ

Актуальність зумовлена необхідністю чіткого правового регулювання спадкування авторських прав в умовах цифрового середовища та зростання ролі нематеріальних активів у спадкових правовідносинах. У сучасній правовій системі важливо враховувати специфіку майнових і немайнових авторських прав, зокрема те, які з них можуть бути предметом спадкування, а які — ні. Зважаючи на культурну, наукову та економічну цінність творів, постає потреба у належному механізмі їх правонаступництва після смерті автора. Зазначене питання становить інтерес не лише з теоретичної точки зору, але й має важливе практичне значення, оскільки нерідко зумовлює виникнення спорів між спадкоємцями у процесі реалізації спадкових прав. У зв’язку з цим доцільним є подальше вдосконалення законодавства з урахуванням сучасних викликів, зокрема в контексті цифровізації і збереження авторської спадщини.

Метою є з'ясування правової природи авторського твору як об'єкта спадкування, аналіз чинного законодавства щодо меж заповідання майнових і немайнових авторських прав, а також виявлення практичних аспектів реалізації спадкових прав на твори у спадкових правовідносинах.

У сучасному правовому полі інститут спадкування авторських прав набуває особливої значущості у зв'язку з розвитком цифрової економіки, креативних індустрій та зростанням цінності нематеріальних активів. Значна частина інтелектуальної спадщини автора — його твори (твір - оригінальне інтелектуальне творіння автора (співавторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, виражене в об'єктивній формі) [2], які є не лише результатом особистої творчості, а й джерелом економічної вигоди, що зумовлює необхідність чіткого регламентування порядку їх спадкування. Питання *«що саме з авторських прав може бути предметом заповіту» та «які елементи творчої спадщини не підлягають передачі»* становлять особливий інтерес як у доктринальному, так і в практичному аспектах.

Відповідно до ст. 1218 Цивільного кодексу України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті [5].

Право інтелектуальної власності охоплює як особисті немайнові, так і майнові права, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням об'єктів інтелектуальної власності.

Як зазначає В.В. Качуровський, **«здійснення особистих немайнових прав інтелектуальної власності – завершальний етап правового регулювання, в якому абстрактна можливість (правоздатність) перетворюється спочатку в конкретну можливість (суб'єктивне право), а потім і в реальну дійсність (здійснення права)»** [3, с. 122]. Такий підхід демонструє, що навіть після смерті автора, захист цих прав спадкоємцями має не лише моральну, але й правову та економічну значущість.

Відповідно до **статей 15 та 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права»,** до **майнових авторських прав** належать, зокрема**, виключні права автора (чи іншого суб'єкта авторського права) на використання твору в будь-якій формі та будь-яким способом** [2]. Сюди входить **право на відтворення твору, розповсюдження, публічне виконання, публічну демонстрацію, переклад, адаптацію, переробку, імпорт примірників твору, прокат**, а також **право на передачу таких прав іншим особам,** у тому

числі **шляхом укладення ліцензійних договорів.** Усі зазначені права мають **економічну природу** та, згідно з положеннями **цивільного законодавства, можуть бути об'єктом цивільного обігу.**

Слушною є позиція науковців, згідно з якою майнові права у сфері правовідносин інтелектуальної власності можуть виступати як абсолютними (виключними) правами творця або іншого суб'єкта на об'єкт права інтелектуальної власності, так і набувати зобов'язального характеру в межах правовідносин, пов'язаних із передачею зазначених прав від автора до іншої особи [1, с. 47, с. 371].

Згідно з **частиною першою статті 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права», майнові авторські права на твір входять до складу спадщини.** У разі спадкування майнових прав на твір за законом спадкоємець набуває такі права у повному складі разом з правом на одержання передбаченої законом справедливої винагороди за використання творів [2]. Такий спадкоємець має право **укладати договори на використання твору, контролювати його комерційне розповсюдження або забороняти несанкціоноване використання.**

Натомість немайнові авторські права — зокрема, право на визнання особи як автора твору, право на вказівку авторського імені, право на збереження цілісності твору та право на відкликання твору — мають особистий характер. Як випливає з норм чинного законодавства (стаття 423 ЦК України), ці права не підлягають передачі чи відчуженню, отже, вони не можуть бути об'єктом спадкування у прямому сенсі цього поняття [5]. Проте закон дозволяє спадкоємцям здійснювати захист немайнових прав автора, в тому числі — зокрема дотримання цілісності твору, перешкоджати його спотворенню або плагіату, та від імені померлого автора захищати його гідність як творця.

Науковець Д. Січко підкреслює, що «Беручи до уваги норму ч. 1 ст. 271 ЦК України стосовно того, що «зміст особистого немайнового права становить можливість фізичної особи вільнона власний розсуд визначати свою поведінку у сфері свого приватного життя», можна зробити такі висновки: – по-перше, беззаперечним є той факт, що після смерті фізичної особи лінія її поведінки може продовжуватися виключно щодо ділової чи особистої репутації; – по-друге, через тісний нерозривний зв'язок особистих майнових та немайнових прав, зменшення обсягу або якості останніх може впливати на зміну цінності майнових прав, які формують спадщину. Це, зокрема, стосується ділової репутації; – по-третє, деякі особисті немайнові права, що є підґрунтям та джерелом для похідних майнових прав (наприклад, авторство) можуть

оскаржуватися в судовому порядку, що своїми юридичними наслідками може мати зміну власника похідних майнових прав (право на винагороду, роялті тощо). Таким чином, можна зробити логічний висновок, що посттанативне значення особистих немайнових прав, метою яких є отримання комерційного результату від користування, наприклад, діловим ім'ям та репутацією спадкодавця полягає у необхідності наділення спадкоємців необхідним обсягом прав щодо захисту спадщини» [4, с. 50].

Цікаве і дискусійне питання стосується можливості автора за життя визначити в заповіті заборону на публікацію твору після припинення існування автора як суб'єкта прав через настання смерті цієї особи. З точки зору правової доктрини, таке розпорядження є формою реалізації права на розкриття твору, що належить до особистих немайнових прав і є невід'ємним від особи автора. Хоча ці права і не успадковуються, вольове волевиявлення автора у заповіті щодо заборони публікації певного твору (наприклад, особистих мемуарів або конфіденційних нотаток) підлягає виконанню спадкоємцями, оскільки охоплюється загальним принципом поваги до останньої волі спадкодавця. Це набуває особливого значення в етичному вимірі, оскільки дозволяє зберегти приватність і репутацію особи навіть після її смерті.

У практичному аспекті питання спадкування авторських прав нерідко стає джерелом конфліктів між спадкоємцями. Такі суперечки зазвичай виникають у випадках, коли твір набуває популярності вже після смерті автора, або коли один із спадкоємців здійснює комерціалізацію твору без згоди інших. В умовах відсутності чіткого заповіту це може призводити до тривалих судових спорів, які ускладнюють використання твору, блокують його розповсюдження або спотворюють початковий задум автора. Саме тому належне юридичне оформлення передачі авторських прав у заповіті — важлива гарантія як для нащадків, так і для збереження культурної та інтелектуальної цінності твору.

Отже, авторський твір як об'єкт спадкування підпорядковується подвійному режиму правового регулювання: майнові права можуть бути вільно заповідані та переходити до спадкоємців, тоді як немайнові права залишаються поза межами спадкового обігу, але спадкоємці наділені повноваженнями захищати їх у судовому порядку. Такий підхід забезпечує баланс між економічними інтересами родини автора і збереженням його особистої творчої ідентичності. Враховуючи це, у

межах подальшого розвитку цивільного законодавства України доцільно приділити більше уваги деталізації механізмів управління авторськими правами після смерті автора, зокрема у цифровому середовищі, де права на твори дедалі частіше існують у нематеріальній, віртуальній формі.

Список використаних джерел:

1. Бахновська І.П., Сухоребра Т.І. Майнові права в праві інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія ПРАВО. 2017. Вип. 46. Т. 1. С. 46–49. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/nvuzhpr_2017_46(1)__12.pdf, Право інтелектуальної власності.(за ред. О.А. Підопригори і О.Д. Святоцького). Вид. 2-ге. К., 2004. 672 с.

2. Про авторське право і суміжні права : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 57. Ст. 166. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

3. **Качуровський В. В.** Здійснення особистих немайнових прав інтелектуальної власності. **Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності.** 2016. Вип. 1. Т. 1. С.121-123. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Nvkhdu_jur_2016_1(1)__34%20(1).pdf

4. Січко Д.С. Проблемні питання спадкування особистих майнових і немайнових прав: цивільно-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2019. № 2. С. 49–53. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2019/14.pdf

5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.011.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

Деєв Владислав Юлійович,
командир 1 відділення 3 групи 2 курсу
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У XXI СТОЛІТТІ: ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ТА ВИКЛИКИ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, глобалізація та діджиталізація суспільних відносин у XXI столітті

докорінно змінили парадигму функціонування інституту інтелектуальної власності. Цифрова епоха створила не лише нові можливості для творчої самореалізації та комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, але й породила безпрецедентні виклики для системи правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

В умовах цифрової трансформації традиційні механізми захисту авторських прав, патентів, торговельних марок та інших об'єктів інтелектуальної власності виявляються недостатньо ефективними, що зумовлює необхідність пошуку нових правових інструментів та модернізації існуючої системи правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності[6]. Особливої актуальності набуває проблема захисту прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі, зокрема в мережі Інтернет, де масштаби порушень набувають глобального характеру, а транскордонний характер відносин ускладнює застосування національних механізмів правового захисту.

Серед вітчизняних нормативно-правових актів є ціла низка таких, що регламентують захист прав інтелектуальної власності: Закони України: «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на сорти рослин», а також Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Конституція України. Окремі норми Кримінального кодексу та Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачають відповідальність за правопорушення у сфері відносин з приводу прав інтелектуальної власності та авторського права [1, с.194].

Аналіз судової практики України в справах про захист прав інтелектуальної власності свідчить про наявність системних проблем у цій сфері, зумовлених як недосконалістю законодавства, так і складністю адаптації традиційних правових конструкцій до нових технологічних реалій[7].

---

[6] Вивчаючи вплив ШІ на наукові відкриття та технологічні розробки, Д. Марковіц (D. Markowitz) та його колеги [7] підкреслюють необхідність удосконалення механізмів патентного захисту для нових моделей створення знань. Markowitz D.M., Boyd R.L., Blackburn K. From silicon to solutions: AI's impending impact on research and discovery. Frontiers in Social Psychology. 2024. Vol. 2. DOI: https://doi.org/10.3389/frsps.2024.1392128

[7] Глобальне впровадження штучного інтелекту супроводжується проблемами захисту інтелектуальної власності, що мають суттєві правові та етичні наслідки. Зокрема, необхідне чітке регулювання питань авторства творів, згенерованих ШІ, адже наразі

Як зазначає А. С. Колісник: «Розвиток сфери інтелектуальної діяльності обумовлює, на жаль, і збільшення кількості правопорушень в ній, які полягають переважно у порушенні авторських прав на продукти інтелектуальної діяльності, зокрема, піратстві, плагіаті, недобросовісній конкуренції, привласненні та розмитті торговельної марки тощо»[1,с.193]. Рівень захисту прав інтелектуальної власності не є достатньо високим та ефективним. Труднощі виникають з огляду на різні чинники, проте головною проблемою, на наш погляд, є недосконаліть правового регулювання, а також практичні аспекти [5, с. 29].

Окремою проблемою є правове регулювання віртуальних активів як об'єктів інтелектуальної власності, що потребує розробки нових підходів до визначення їхньої правової природи та механізмів захисту. Водночас особливої гостроти набуває питання забезпечення балансу між захистом прав інтелектуальної власності та інтересами суспільства щодо доступу до знань, культурних цінностей та інформації.

Цифрова трансформація суспільства зумовила необхідність переосмислення традиційних підходів до захисту прав інтелектуальної власності. Інтернет та цифрові технології створили унікальне середовище, в якому об'єкти інтелектуальної власності можуть копіюватися, поширюватися та модифікуватися з безпрецедентною легкістю, що ставить під сумнів ефективність традиційних механізмів правового захисту.

Технології ШІ можуть сприяти боротьбі з порушеннями прав на інтелектуальну власність. Алгоритми машинного навчання вже сьогодні використовуються для аналізу онлайн-контенту та автоматичного виявлення незаконно розміщених матеріалів. Наприклад, YouTube упровадив систему Content ID, яка сканує відео на предмет порушення авторських прав. Водночас розвиток ШІ-генераторів контенту (наприклад, текстів, зображень, музики) породжує нові ризики, коли відстежити авторство стає майже неможливо [6]

немає єдиного підходу щодо визначення власника прав на такий контент. Кірін Р. Гутий Б Дніпров О. Оптимізація правових механізмів захисту інтелектуальної власності у сфері штучного інтелекту та цифрових технологій. С.21 file:///C:/Users/User/Downloads/%D0%9A%D1%96%D1%80%D1%96%D0%BD,+%D0%A0.+%D0%A1.,+++%D0%93%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%B9,+%D0%91.+%D0%92.,+++%D0%94%D0%BD%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2,+%D0%9E.+%D0%A1.+.pdf

Однією з ключових проблем є транскордонний характер порушень прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі, що ускладнює застосування національних механізмів правового захисту. Як показує аналіз судової практики, суди часто стикаються з проблемою встановлення юрисдикції та визначення застосовного права у справах про порушення прав інтелектуальної власності.

Показовою в цьому контексті є справа № 914/1570/20, розглянута Верховним Судом у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, де суд розглядав питання захисту торговельної марки. Розглянули касаційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Роберт Бош» (Robert Bosch Gesellschaft mit beschrankter Haftung; далі - ТОВ «Роберт Бош») на постанову Західного апеляційного господарського суду від 19 жовтня 2020 року, ухвалену за результатами розгляду заяви ТОВ «Роберт Бош» про забезпечення позову, у справі N 914/1570/20 за позовом ТОВ «Роберт Бош» до Товариства з обмеженою відповідальністю «Ленлайс» (далі - ТОВ «Ленлайс») про захист прав інтелектуальної власності. Позивач просив заборонити ТОВ «Ленлайс» використовувати знак для товарів і послуг «BOSCH» за свідоцтвом України N НОМЕР_1 на знак для товарів і послуг «BOSCH» та заборонити ТОВ «Ленлайс» імпорт та продаж товарів із нанесеним знаком для товарів і послуг «BOSCH», вказаних у митних деклараціях. Також позивач звернувся до суду із заявою про забезпечення позову, у якій просив зупинити митне оформлення товарів та заборонити Галицькій митниці Держмитслужби здійснювати митне оформлення товарів, що містять об'єкт інтелектуальної власності - знак для товарів і послуг «BOSCH», отримувачем яких є ТОВ «Ленлайс».” Суд у п.8.10. зазначив: “Крім того, в порушення вимог процесуального кодексу щодо обов'язку доказування і подання доказів, звертаючись із заявою про забезпечення позову, заявник не зазначив, чи містились на маркуванні спірної партії товарів торговельної марки BOSCH будь-які застереження (обмеження, заборони) на купівлю-продаж для цілей використання (експлуатації) поза межами Республіки Польща, зокрема про те, що товари призначені лише для цієї країни і не можуть використовуватись (експлуатуватись) на території інших держав. 8.11.Отже, суд апеляційної інстанції, дослідивши висновки, викладені в ухвалі про забезпечення позову, враховуючи принципи співмірності заходів забезпечення позову із заявленими позовними вимогами, дійшов правильного та обґрунтованого висновку про відмову в задоволенні заяви позивача про забезпечення позову.”[4]

Аналізуючи практику судів у спорах щодо ІР прав неможливо пройти повз порушення авторських прав в Інтернеті. У таких спорах особливу увагу слід приділяти термінології, адже не усі загальновживані визначення з Інтернет-лексики знайшли своє закріплення у національному законодавстві України.

Притягнути чи повністю звільнити від відповідальності по справі № 759/8347/23 вирішить Верховний Суд, з Постанови Київського апеляційного суду від 07.11.2023 можемо сформулювати наступну рекомендацію: ”Якщо серед переліку програм, де порушують авторське право є “Telegram” або інший месенджер, то навіть за умови досудового врегулювання спору є шанс притягнути правопорушника до відповідальності та отримати компенсацію.” Як зазначив Київський апеляційний суд: “Telegram - це програма для обміну повідомленнями, і за своїми характеристиками не може вважатись ні веб-сайтом, ні веб-сторінкою.” Здавалося, що Відповідач у цій справі буде звільнений від відповідальності, адже вчинив усі дії для відновлення порушеного права Позивача (протягом 48 годин видалив відео, виклав допис із описом ситуації в “Instagram” та у “Telegram” каналі), тобто спір врегулювали у досудовому порядку. Проте апеляційний суд погодився з позицією апелянта, що положення ч. 15 ст. 56 ЗУ “Про авторське і суміжні права” не застосовується до месенджерів [7].

Для встановлення адекватної компенсації за порушення майнових прав суд повинен провести дослідження таких факторів: наявність порушення прав та його характеристики; об’єктивні критерії, що вказують на приблизний розмір завданої шкоди через кожне неправомірне використання об’єкта авторського права або суміжного права; кількість та тривалість порушень (одноразові або повторювані випадки використання об’єкта); прибуток, отриманий від порушення; кількість осіб, чиї права були порушені; наміри підзахисного; можливість відновлення попереднього стану та необхідні зусилля для цього тощо (Постанова Запорізького апеляційного суду у справі № 333/6769/20 від 28.02.2023) [8].

Необхідно мати достатньо переконливу доказову базу, щоб переконати суд у факті порушення права на інтелектуальну власність. [3, с. 97]. Наприклад, у справі № 333/6769/20, яка була розглянута Комунарським районним судом м. Запоріжжя 14 листопада 2022 року, позивачу було відмовлено у задоволенні його позову. Позивач заявив про те, що відповідач незаконно використовував його авторські твори, які були частиною збірки творів «Концептуальна колекція декоративних нагрудних металевих значків

та прикрас з елементами української символіки «Сучасний український значок», публікуючи їх на інтернет-ресурсах як товари для продажу. Однак суд відмовив у задоволенні позову, оскільки позивач не надав достатніх доказів, які б підтверджували ідентичність використаних відповідачем зображень із збірки позивача, що містили прапор України, прапор УПА та українське серце, з тими, що містяться у збірці позивача. Тому суд вважає твердження позивача про порушення його авторських прав непідтвердженими та необґрунтованими [9].

Окремим викликом для системи захисту прав інтелектуальної власності є поява нових об'єктів правової охорони, зокрема віртуальних активів, правова природа яких залишається невизначеною. До таких об'єктів належать, зокрема, комп'ютерні програми, бази даних, віртуальні об'єкти в комп'ютерних іграх, доменні імена, NFT (невзаємозамінні токени) тощо.

Особливо проблемним є питання правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, *створених з використанням технологій штучного інтелекту.* Як зазначає О. Ю. Кронда, «в Україні близько 5 000 технологічних компаній, які приносять гроші українській економіці. Саме належне управління портфелем інтелекуальної власності за умов військового стану є особливо актуальним для уникнення в майбутньому проблем із потенційними судовими справами та край актуальним являється збереження даних для захисту та дотримання прав інтелектуальної власності в Україні в післявоєнній економіці» [2, с. 105].

Значним викликом для правової системи є розвиток технології блокчейн та поява невзаємозамінних токенів (NFT), які використовуються для підтвердження права власності на цифрові об'єкти. Правова природа NFT залишається невизначеною, що створює проблеми для захисту прав їх власників. Наразі в українській судовій практиці немає усталеного підходу до правової кваліфікації відносин, пов'язаних з обігом NFT, що зумовлює потребу в розробці спеціального законодавчого регулювання [7].

NFT являє собою цифрове майно (картини, фотографії, аудіо- та відео- твори, меми та інше) і певний перелік прав на нього. Це можуть бути не тільки твори мистецтва і сучасної культури, але межі нашого дослідження стосуються виключно об’єктів авторського права [10, с.149].

Для кращого розуміння розглянемо використання NFT на прикладі. Так, в 2021 році цифровий художник Beeple (Майк Винкельманн), виставив на аукціоні Christie’s роботу «Everydays: the first 5 000 days», що існує в формі NFT-об’єкту і представляє собою колаж з

5 000 унікальних творів, які він створив і щодня з 2007 по 2021 рік викладав на своїй сторінці в Інстаграм. Цей твір було продано за рекордну суму не тільки як для твору NFT, так і для твору мистецтва за 69,3 мільйони доларів США [4]. Ця подія, окрім ціни, відзначилася ще й тим, що Christie's став першим із світових аукціонних будинків, які провели торги з використанням криптовалюти та виставили на торги NFT-арт-об'єкт, що стало певним визнанням нових технологій. Предметом торгів став твір, який має вираз у формі токена, в метаданих якого вказано посилання на оригінальну цифрову картину автора. Іншим яскравим прикладом став продаж картини Бенксі «Morons». В 2021 році матеріальну картину Бенксі «Morons» вартістю 95 тисяч доларів США спалили у прямому ефірі, а її цифрову копію – NFT виставили на продаж і продали за суму у 380 тисяч доларів США. Так, цей хід сміливо можна назвати рекламним, але в той же час він став наглядним прикладом і цінності NFT, який існує в нематеріальному світі [11]. В наведеному вище прикладі, Beeple є автором і правоволодільцем як картини, так і NFT-продукту, тому що він є тим, хто надав їй об'єктивну форму шляхом редагування на комп'ютері, який ним використовується у творчому процесі. В іншому прикладі, автором картини і правоволодільцем NFT були різні особи. Вказане свідчить про те, що *NFT може використовуватись по-різному* [10,с.149].

Ще однією важливою проблемою, яку виокремлюють дослідники, є тривалий розгляд судових справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності. Така затяжність процесу знижує дієвість правового захисту, адже за цей час можуть бути завдані нові порушення або посилені наслідки вже скоєних. Оперативність у розгляді таких справ має вирішальне значення для захисту інтересів правовласників, особливо у випадках, коли об'єкти інтелектуальної власності мають високу комерційну цінність або обмежений строк використання.

Водночас запровадження спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності (Вищого суду з питань інтелектуальної власності) є позитивним кроком у напрямку підвищення ефективності судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Однак затягування процесу формування цього суду негативно впливає на розвиток системи захисту прав інтелектуальної власності в цілому.

Судова практика в Україні демонструє системні труднощі у сфері захисту інтелектуальної власності. Причиною є як недосконаліть законодавства, так і обмеженість традиційних правових підходів у застосуванні до нових технологічних реалій. Створення

спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності можна вважати кроком уперед, однак затягування його запуску негативно впливає на ефективність усього правозахисного механізму.

В умовах воєнного стану система захисту прав інтелектуальної власності в Україні зазнає додаткових викликів, що зумовлює необхідність розробки спеціальних механізмів забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в цих умовах. Війна ускладнила доступ до правової допомоги, унеможливила належну реєстрацію чи захист ряду об'єктів і підсилила потребу в адаптивних тимчасових правових рішеннях.

Вважаємо за доцільне, зосередити увагу на розробці сучасних підходів до правового регулювання віртуальних активів, удосконаленні цифрових механізмів захисту прав та вивченні міжнародного досвіду, який може бути корисним для адаптації українського законодавства до глобальних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Колісник А. С. Сучасні проблеми захисту прав інтелектуальної власності (на основі судової практики). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*.2023. С.192-197. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/33-1.pdf

2. Кронда, О. Ю., Зосименко О. М. Інтелектуальна власність в Україні в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство.* №4. 2022. С. 104-108. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267184/263175

3. Демчук, М. В., Дяченко С. В. Аналіз судової практики захисту прав інтелектуальної власності в цивільному праві. *Ірпінський юридичний часопис.* №3 . 2023. С. 93-103. URL: https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/149/148

4. Постанова Верховного Суду від 18.05.2021 у справі № 914/1570/20. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/97967349

5. Гришко І.Ю., Уткіна М.С. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. № 4(33). 2020.С.26-30. URL: https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i4.618.

6. Kung, T. H., Cheatham, M., Medenilla, A., Sillos, C., De Leon, L., Elepaño, C., & Tseng, V. Performance of ChatGPT on USMLE: potential for AIassisted medical education using large language models. PLoS digital health. 2023. Vol. 2, №2, p. e0000198. DOI: https://doi.org/10.1371/journal.pdig.0000198

7. Анастасія Тюбай .Захист прав інтелектуальної власності: актуальна судова практика. 15 лютого 2024. URL:https://biz.ligazakon.net/analitycs/225642_zakhist-prav-ntelektualno-vlasnost-aktualna-sudova-praktika

8. Постанова Запорізького апеляційного суду у справі № 333/6769/20 від 28.02.2023 / Єдиний державний реєстр судових рішень : вебсайт.

URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/109399369

9. Рішення Комунарського районного суду м. Запоріжжя у справі No333/6769/20 від 14 листопада 2022 / Єдиний державний реєстр судових рішень : вебсайт. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/109399369

10. Соколова Вікторія В'ячеславівна. Проблеми правового регулювання nft як нетипового об'єкта цивільного права. *Проблеми цивільного, господарського, трудового права та права соціального забезпечення*. С.148- 154.

11. Блокчейн-компанія вирішила знищити роботу знаменитого вуличного художника і створити з неї NFT-токен. URL: https://www.unian.ua/world/benksi-kartinu-hudozhnika-kupili-za-95-000-i-spalili-shchob-vipustiti-nft-token-novini-svitu-11342207.html

Дудник Анастасія Сергіївна,
курсант 2 курсу, групи 06-23-03
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОЇ НЕДОТОРКАННОСТІ ОСОБИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

На тлі стрімкого розвитку цифрових технологій, популяризації віртуальних активів, зростання обробки персональних даних правовий захист недоторканності та немайнових прав людини набув особливої актуальності. Традиційні цивільно-правові інститути не завжди належним чином оснащені для реагування на новітні форми порушень прав у цифровому середовищі, зокрема ті, що пов'язані з втручанням у приватне життя, розповсюдженням конфіденційної інформації, маніпулюванням цифровою репутацією та іншими порушеннями

немайнового характеру. Водночас, незважаючи на наявність окремих регуляторних законів у сфері персональних даних та інформаційної безпеки, національні правові системи залишаються фрагментованими та недостатньо адаптованими до викликів інформаційного суспільства. Відсутність належних механізмів підзвітності, процесуального захисту та цифрової ідентифікації юридичних осіб ускладнює реалізацію прав фізичних осіб у кіберпросторі. Це зумовлює необхідність доктринального аналізу концепції немайнових прав у цифрову епоху та вдосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародних стандартів і практики.

Наукові дослідження свідчать про зростання інтересу до цієї проблематики. Так, Кохановська О. підкреслює, що особисті немайнові права є самостійним інститутом цивільного права, який має за мету забезпечити охорону нематеріальних благ фізичної особи. інститут особистих немайнових прав фізичної особи в сучасному ЦК України є детально розробленим, його структура і зміст відповідають вимогам світових традицій захисту прав і основних свобод людини, а рівень законодавчої техніки, який використаний для його побудови – високий. Інститут має багаторічні традиції доктринальних розробок і продовжує бути актуальним предметом досліджень в незалежній Україні. [1, с.4,6].

Водночас Пожар О. акцентує на фрагментарності нормативного регулювання права на особисту недоторканість та необхідності гармонізації українського права з європейськими стандартами [2, с.45].

У процесі цифровізації правовідносин суттєво трансформується зміст та межі реалізації особистих немайнових прав фізичних осіб. Особливу увагу в цьому контексті слід приділити праву на особисту недоторканність, яке, попри закріплення у статті 29 Конституції України [3] та конкретизацію в нормах Цивільного кодексу України (зокрема, статтях 289 та 299) [4], потребує сучасного переосмислення.

Традиційні та розповсюджені у всьому світі права та свободи людини трансформуються, наповнюються новими аспектами та змістом, розгалужуються на такі, що пов’язані саме з процесом цифровізації. Тривають дискусії з приводу права на доступ до мережі Інтернет. Окремі науковці стоять на позиції, що право на доступ до мережі Інтернет варто виділяти як окрему категорію, відносячи його до групи цифрових прав. Інші вважають, що існування права на доступ до Інтернету залишається спірним питанням на доктринальному рівні. Дослідники відзначають, що доступ до Інтернету не може розглядатися як універсальне природне право, яке належить усім людям в силу їх природи [6, с.23].

Олександр Віталійович Петришин і Олег Сергійович Гиляка зазначають: “В наш час, коли стрімко з’являються та розвиваються нові технології, так само швидко збільшуються загрози недоторканності приватного життя. Право на приватність є одним із основних прав, закріплених у міжнародному праві. Із збільшенням цифровізації сучасного життя захист приватного життя ускладнився. Як державні, так і недержавні організації часто втручаються у приватне життя громадян. Навіть ті законодавчі акти, що регламентують можливість такого втручання та визначають випадки надання дозволу відповідним органам на це, не встигають за стрімким розвитком технологій. Способи захисту, які пропонуються чинним законодавством, не встигають за вимогами сучасного світу, виникає необхідність перегляду механізмів правового регулювання та професійної правосвідомості в цілому“ [6, с.19]. Інші дослідники відзначають, що *технології спостереження* у багатьох ситуаціях створюють можливості для серйозних порушень недоторканності приватного життя з боку урядів, окремих людей і приватного сектора [7].

Суть цієї трансформації полягає в тому, що порушення тілесної недоторканості набувають нових форм, які не мають нічого спільного з фізичним впливом на людей. Зокрема, використання інформаційно-комунікаційних технологій, таких як хмарні сервіси, віртуальні активи, штучний інтелект, технології розпізнавання облич, інструменти глибокої підробки та інші засоби модифікації цифрових даних, значно розширило межі можливого втручання в приватну сферу.

Типовими проявами таких порушень є: несанкціоноване поширення персональних даних; вторгнення в конфіденційність через відстеження геолокації або інші цифрові сліди; збір та аналіз метаданих про поведінку особи в Інтернеті; використання алгоритмів штучного інтелекту для формування цифрового профілю особи; використання зображення іншої особи для створення неправдивих фото чи відео (глибоких фейків) без її згоди; і маніпулювання цифровою ідентифікацією особи з метою введення в оману третіх сторін або шкоди репутації.

Усі вищезазначені дії є формами втручання у сферу особистої недоторканності, які нині недостатньо охоплюються чинним законодавством.

Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ) також враховує сучасні виклики правам людини при тлумаченні норм статей Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод

(ЄКПЛ)[6, с.28]. Питання, пов'язані зі збором і зберіганням державними органами даних про людину, традиційно займають значну частину від загального числа справ щодо права на повагу до приватного життя (ст. 8 ЄКПЛ). Як неодноразово наголошував ЄСПЛ в своїй практиці, сучасні технології збору та зберігання даних можуть поставити під загрозу права людини [8].

У травні 2014 року Європейський суд ухвалив рішення [9], яким надав право громадянам країн ЄС звертатися до будь-яких пошукових систем з *проханням видалити ті чи інші посилання, що містять приватну інформацію* про заявників. Суд вказав, що якщо запит виправданий і немає перешкод до його виконання, адміністратор пошукової системи зобов'язаний задовольнити прохання.

Іншою юридичною складністю є відсутність чітких нормативних положень щодо правового статусу так званих «віртуальних осіб», які є цифровими ідентифікаторами фізичних осіб, сформованими в результаті існування їх інформації у віртуальному (цифровому) середовищі. Відсутність законодавчого визначення цифрових аватарок чи персональних електронних зображень ускладнює захист їхніх немайнових прав у разі їх порушення третіми особами. Наразі в національному законодавстві немає положень, які б розглядали такі цифрові ідентифікатори як об'єкти права. Як наслідок, правові механізми захисту честі, гідності та приватного життя в цифровому середовищі залишаються незавершеними, а судова практика залишається фрагментарною та нерівномірною.

Особливу увагу слід приділити недостатній ефективності реалізації Закону України «Про захист персональних даних» [5]. Хоча цей нормативний акт і встановлює загальні засади обробки персональної інформації, він не охоплює низку сучасних цифрових ризиків, таких як неавторизоване збирання біометричних та поведінкових даних, створення «цифрового сліду» особи або його комерціалізація платформами. Більше того, у сфері захисту прав особи часто відсутній належний баланс між приватністю та публічними інтересами, наприклад, коли йдеться про використання особистих даних користувачів великими онлайн-сервісами або державними реєстрами. Відсутність спеціалізованого контролюючого органу із широкими повноваженнями, як-от Європейські наглядові структури за стандартом GDPR, створює прогалини у національному механізмі забезпечення прав осіб на контроль за обробкою їх цифрових персональних даних.

Крім того, пов'язане питання виявлення порушення цифрових немайнових прав. У багатьох випадках люди, які постраждали від цифрового втручання (наприклад, створення фальшивих облікових записів, публікація неправдивої інформації, зміна зображень), не можуть ефективно довести злочин або встановити особу злочинця. Ці обставини ускладнюють реалізацію права на судовий захист та створюють перешкоди для відшкодування моральної шкоди. У цьому контексті необхідно вдосконалити доказове право в цифровій сфері – легітимізуючи електронні докази, цифрові сліди, журнали активності та спеціальну експертизу цифрової репутації чи цифрової ідентифікації.

Отже, актуальним завданням є запровадження спеціалізованого законодавчого акту, який би встановлював: визначення понять «цифрова особа», «віртуальна ідентичність», «цифрова репутація»; межі правомірного використання цифрових елементів особистості; порядок надання згоди на обробку нематеріальних компонентів цифрової присутності; процедури притягнення до відповідальності за посягання на цифрову недоторканність; механізми превентивного судового захисту. Крім того, необхідно оновити Цивільний кодекс України та додати нові розділи щодо захисту немайнових прав людини в цифровому середовищі. Це дозволить гармонізувати українське законодавство з європейськими стандартами, зокрема із Загальним регламентом захисту даних (GDPR).

Список використаних джерел:

1. Кохановська О. Особисті немайнові права фізичних осіб як інститут цивільного права України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2010. №85. С. 2-6. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/VKNU_Yur_2010_85_3.pdf

2. Пожар О. Проблеми забезпечення права на особисту недоторканність в Україні та деякі шляхи їх вирішення. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 40-45. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/urid_2014_4_10.pdf

3. Конституція України. *Відомості. Верховної Ради України*. 1996. № 30. с. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44.

5. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text

6. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини у цифрову епоху : виклики, загрози та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2021.Т. 28, № 1, С.17-35. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/download%20(3).pdf

7. Nilizadeh Sh., Jahid S., Mittal P., Borisov N., Kapadia A. Cachet: a decentralized architecture for privacy preserving social networking with caching. CoNEXT 12: Proceedings of the 8th international conference on Emerging networking experiments and technologies. New York: Association for Computing Machinery, 2012. P. 337–348 https://dl.acm.org/doi/10.1145/2413176.2413215

8. New technologies: Factsheet of the European Court of Human Rights. Strasbourg, 2018. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/FS_New_technologies_ENG.pdf

9. Google Spain SL Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) Mario Costeja González, Judgment of the Court (Grand Chamber) in Case C-131/12. (2014, May). Retrieved from. URL: http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152065&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=79483

Забродська С. Б.,
студентка курсу, групи 07мп-23-05а,
факультету міжнародного та
європейського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

PROTECTION OF NATURAL PERSONS (INDIVIDUALS) IN THE CIVIL LAW OF UKRAINE AGAINST SOCIAL ENGINEERING

In the rapidly evolving digital age, cybersecurity threats have become increasingly sophisticated, not only targeting technological systems but also exploiting human psychology. Among these threats, social engineering stands out as one of the most effective and insidious tactics used by cybercriminals. Unlike conventional hacking methods that rely on exploiting software or hardware vulnerabilities, social engineering manipulates human behavior to

gain unauthorized access to sensitive data or systems. Social engineering refers to a range of malicious activities carried out through psychological manipulation. Its core purpose is to trick individuals into compromising security protocols by revealing confidential information, installing malware, visiting malicious websites, or transferring money to attackers. This form of deception is sometimes referred to as “human hacking” because it targets the weakest link in cybersecurity—the user. For instance, a social engineering attack may come in the form of an email that appears to be from a trusted coworker requesting login credentials, a voicemail purporting to be from a government agency like the IRS, or a fraudulent message offering large sums of money from a foreign official. These tactics exploit human tendencies such as trust, fear, urgency, curiosity, and greed. The information gained from these attacks can be used for identity theft, financial fraud, or as a gateway to more extensive cyberattacks like deploying ransomware within corporate networks. In Ukraine, such actions may constitute a criminal offense under Article 361-1 of the Criminal Code of Ukraine, which criminalizes unauthorized interference with information (automated) systems, including obtaining access through deception or other forms of manipulation [1, articles 361-362]. Furthermore, Article 190 of the Criminal Code (Fraud) is also applicable when deception is used to gain property or financial assets [1, article 190]. Social engineering attacks are particularly effective because they exploit basic aspects of human psychology. These attacks bypass technical defenses such as firewalls and antivirus software, relying instead on the predictable patterns of human behavior. The most common psychological triggers used in these attacks include trust in authority or familiarity, fear and urgency, greed, and curiosity and helpfulness. Impersonating trusted institutions like banks, government agencies, or even coworkers can cause victims to comply without questioning. Victims may be told they are under investigation or that their accounts will be closed, prompting rash decisions. Offers of financial gain in exchange for minor favors—such as providing a bank account number—continue to be effective. Posing as someone in need or offering something of interest can lure even cautious individuals into a trap. These psychological tactics allow attackers to circumvent even the most advanced digital defenses, making social engineering a favored method among cybercriminals. Social engineering manifests in various forms, each leveraging a specific psychological vector or technological medium. Key types include phishing, baiting, tailgating, pretexting, quid pro quo, scareware, and watering hole attacks. Phishing, the most widespread form, involves fraudulent emails or messages designed to appear as legitimate

communication from trusted sources. It includes bulk phishing (generic emails sent to thousands of people), spear phishing (personalized messages targeting specific individuals), whaling (attacks aimed at high-profile individuals like executives), vishing and smishing (voice and SMS-based phishing attacks), and search engine and angler phishing (use of fake websites or social media profiles). The National Bank of Ukraine has repeatedly warned citizens about phishing attacks disguised as bank communications. According to the Law of Ukraine "On Electronic Trust Services", digital signatures and authentication tools are protected and must not be disclosed—even under pressure [2]. Baiting lures victims with something enticing—such as free downloads or forgotten USB drives—in exchange for information or to infect their systems. For example, inserting a USB drive found in a public place may be used to infect systems. Such actions could fall under Article 361 (Unauthorized interference with electronic computing machines) of the Criminal Code of Ukraine. Tailgating involves gaining physical or digital access by closely following an authorized person or exploiting unattended systems. In critical infrastructure settings (e.g., power plants or government IT systems), unauthorized physical access may violate the Law of Ukraine "On Information Protection in Information and Telecommunication Systems". Pretexting entails creating a fabricated scenario to obtain sensitive information. For example, posing as IT support and asking for credentials. Quid pro quo means offering a service or benefit in return for information—like fake prize winnings. Impersonation of IT support to gain access credentials is a classic example. Such actions may also violate labor protection and internal security policies governed under the Law "On Personal Data Protection" [3]. Scareware uses deceptive alerts claiming that a device is infected, urging the user to install fake (often malicious) software. Watering hole attacks involve infecting websites frequently visited by the target, allowing the attacker to compromise systems through legitimate channels. If scareware or watering hole attacks lead to unauthorized access to personal information or malware installation, this can fall under Articles 361 and 362 of the Criminal Code of Ukraine, especially when connected to theft of data or state secrets. Social engineering is not only widespread but also incredibly costly. According to the ISACA State of Cybersecurity 2022 report, it is the leading cause of network compromise [4]. IBM’s Cost of a Data Breach report also highlights that breaches stemming from social engineering tactics, especially phishing, are among the most expensive to mitigate. These attacks lead to financial loss, data breaches, reputational damage, and legal consequences for individuals and organizations alike. Because social engineering exploits human

psychology, it is inherently more challenging to guard against than purely technical threats. However, a multi-layered approach combining education, policy, and technology can significantly reduce risk. Security awareness training, regular training programs help employees recognize suspicious activity and respond appropriately. These programs should include simulated phishing exercises and scenario-based learning. Ukrainian companies, especially those in finance and telecommunications, are required to conduct regular cybersecurity training under the Law "On Basic Principles of Cybersecurity of Ukraine" [5]. Access control policies, implementing strict access controls—such as multi-factor authentication (MFA), least privilege access, and a zero trust model—limits the damage an attacker can cause even if initial access is obtained. State systems are governed by Cabinet of Ministers Resolution № 821, which regulates access to classified and protected information using multifactor authentication and access rights segmentation. Advanced cybersecurity technologies such as spam filters and secure email gateways block phishing attempts before they reach the user. Endpoint Detection and Response (EDR) and XDR detect and respond to threats that manage to infiltrate the system. Regular software updates and patching eliminate vulnerabilities that can be exploited by attackers. Incident response planning is crucial; organizations should have a clear, practiced response plan for potential social engineering attacks to minimize damage and recover quickly. Social engineering remains one of the most potent threats in the realm of cybersecurity, precisely because it targets people rather than systems. Its effectiveness lies in its simplicity and reliance on the universal traits of human behavior. As cyber threats continue to evolve, so too must our defenses. Empowering users through awareness, reinforcing systems with robust policies and technologies, and fostering a culture of skepticism and vigilance are essential steps in countering this ever-present danger. In the end, the strongest firewall is an informed and cautious human being [6].

REFERENCES:

1. Criminal code of Ukraine, Article 361 (Unauthorized interference with electronic systems), Article 361-1 (Unauthorized access through deception), Article 362 (Unauthorized actions with information), Article 190 (Fraud). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

2. Law of Ukraine "On Electronic Trust Services" (№ 2155-VIII). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text

3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). Law of Ukraine “On Personal Data Protection” No. 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text
4. ISACA State of Cybersecurity 2022 Report. URL: https://www.isaca.org/resources/reports/state-of-cybersecurity-2022
5. Law of Ukraine "On Basic Principles of Cybersecurity of Ukraine" (№ 2163-VIII). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text
6. Соціальні мережі як засіб реалізації прав людини в Україні, Маріям Чалабієва. URL: Http://Www.Jurnaluljuridic.In.Ua/Archive/2019/3/Part_1/10.Pdf

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій, Тупицька Є. О.

Іщук Софія Олегівна,
студентка 2 курсу, групи 03-23-06,
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

КОНТРАФАКТ І ПІРАТСТВО: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ БОРОТЬБИ

Цивільно-правові засоби боротьби з контрафактом і піратством в Україні є основними елементами захисту прав інтелектуальної власності. Річ про відновлення порушених прав правовласників та компенсацію завданих збитків. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу (чому присвячені статті 16 та 432 Цивільного кодексу України).

У законодавстві України виготовлення контрафактної продукції вважається умисним порушенням авторських або суміжних прав, з метою заробити на цьому. Згідно з Законом України «Про авторське право і суміжні права» як контрафакт можна розглядати будь-яку копію твору, аудіо- чи відеозапис, що були зроблені, опубліковані або поширені без дозволу правовласника. До контрафакту також належать товари, які були завезені в Україну без згоди власника прав, особливо з тих країн, де ці твори ніяк не захищаються. Відповідно примірники, які спочатку були

виготовлені легально, але потім були використані чи ввезені в країну без дозволу власника, можуть також вважатися контрафактними.

У міжнародній практиці існують різні підходи до визначення терміну контрафакту. Зокрема ним може визнаватись навмисне відтворення зовнішнього вигляду продукції, включаючи товарний знак, з метою введення в обіг копій замість оригіналу.

Варто також зазначити, що Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) розглядає контрафакт як широке поняття. Воно включає всі можливі випадки незаконного використання чужих ідей чи творчих результатів, а також дії, пов'язані з нечесною конкуренцією.

У нинішніх умовах складно або навіть неможливо назвати товар, який не підробляється чи не піддається якимось формам копіювання. Таким є, ймовірно, кожен другий товар загального вжитку. До того ж, фальсифікат, який прямо порушує права інтелектуальної власності, реалізується практично у кожному куточку світу, що перетворює з кожним роком придбання, розповсюдження, виробництво на глобальну проблему.

Сфера інтелектуальної власності має велике значення для економіки Європейського Союзу, бо вона формує майже половину ВВП та забезпечує близько 40% усіх робочих місць. У 2019 році обсяг контрафактної продукції, що потрапила до ЄС, становив майже 6% від усього імпорту, а це приблизно 119 мільярдів євро. Через це економіка ЄС втратила близько 670 тисяч робочих місць і недоотримала 15 мільярдів євро податків [1].

Отже, згідно з українським законодавством, контрафактна продукція – це результат навмисного порушення прав інтелектуальної власності з комерційною метою. Це відрізняє контрафакт від плагіату, який подекуди виникає без прямого умислу або є несвідомим порушенням. Можна виділити два основні види піратства: комерційне та некомерційне. Комерційне піратство – це діяльність, пов'язана з комерційною, підприємницькою діяльністю (бізнесом), у якій не створюється нічого нового, а лише використовується вже наявний контент, що охороняється авторським правом. Такий контент копіюють і продають без дозволу правовласника. Некомерційне піратство, як правило, пов'язане з використанням інформації для особистих потреб, найчастіше отримання (завантаження) інформації відбувається через Інтернет. У цьому випадку контент не продається, а просто безкоштовно завантажується або поширюється [2, с.123]. При цьому в сучасному українському суспільстві найстійкішу асоціацію з піратством викликає безоплатне завантаження саме фільмів та серіалів, що переглядаються не

на офіційних стрімінгових платформах (таких, як Netflix чи Megogo, де за перегляд споживач має заплатити значні кошти), і це охоплює величезні витоки інформації та сотні грубих порушень інтелектуальної власності.

За даними Bloomberg, Україна входить до шістки країн з найбільшим рівнем споживання піратського контенту. Загальна кількість відвідувань піратських сайтів у 20 разів перевищує трафік усіх легальних відеосервісів разом узятих. Водночас цілеспрямовано шукають саме піратські ресурси лише вдвічі частіше, ніж офіційні. Решту випадків охоплюють ситуації, коли користувач просто вводить назву фільму чи серіалу або взагалі шукає, що подивитися, не підозрюючи, що натрапляє на піратський сайт [3].

Піратство у видавничій сфері — проблема не нова, але в епоху цифрових технологій вона набула безпрецедентних масштабів і системності. Незаконне розповсюдження електронних книг створює серйозну конкуренцію легальним видавництвам, що дотримуються законодавства. Щороку навіть провідні видавництва світу зазнають значних фінансових втрат через реалізацію піратських копій, а автори втрачають доходи від роялті. Є чітка кореляція між падінням прибутку від праці автора та зростанням піратських онлайн-каналів, створених для поширення та продажу нелегальних копій електронних книг. Доступність несанкціонованих джерел суттєво спрощує шляхи поширення творів, захищених авторським правом, без згоди власника, натомість видавцям ускладнює захист своєї інтелектуальної власності. Пошук ефективних рішень і методів боротьби з піратством є нагальним завданням для виживання авторства як професії, насичення ринку різноманітною літературою та для розквіту культури загалом.[4, с. 16]

З точки зору звичайної громадянки, яка раніше особисто споживала піратський контент з різних причин, зокрема бо так “легше та дешевше”, я впевнена, що причиною, чому подібний варіант споживання інформації настільки поширений у суспільстві є низький рівень культури споживання цифрового контенту. В Україні боротьба з піратством досі не має системного характеру, тільки деінде трапляються поодинокі випадки. Проте з роками, як ми бачимо, ситуація суттєво не рухається в позитивну сторону. Ця проблема має не лише правовий, а й соціальний вимір. Охорону авторських прав на об’єкти інтелектуальної власності варто розглядати зі сторони суспільно-правового явища, що потребує формування таких умов перебування у суспільстві, за порушення яких викликатиме відповідну адекватну реакцію –

прагнення відновити справедливість, правовий порядок і запобігти подібним правопорушенням у майбутньому.

Тому важливо обговорити методи боротьби із піратством та контрафактом. Ефективна протидія піратству вимагає комплексного підходу, що включає як зміцнення законодавчої бази, так і підвищення правової обізнаності. Оновлення законів має відбуватися відповідно до європейських стандартів, адаптованих до умов сьогодення. Необхідним є запровадження таких законодавчих норм, які не будуть піддаватись плинності часу та визначатимуть чіткі межі правового регулювання. Також у цьому аспекті важливим є інформування суспільства про небезпеку споживання такого контенту. Офіційним державним органам слід наголошувати на цьому в соціальних мережах якого частіше заради належної проінформованості населення про актуальні питання захисту інтелектуальної власності. Але важливо зазначити,що просте оприлюднення в ЗМІ інформації про факт порушення та зміст судового рішення навряд чи можна вважати дієвим захистом. Така публікація повинна містити повні відомості про порушника, а не лише згадку про порушення, це тільки відволікатиме суспільство, не даючи чіткої інформації. Такий захід можна віднести саме до інформаційної боротьби, але не до ефективного способу захисту цивільних прав [5, с. 170].

Розвиток альтернатив, конкуренція також є актуальним та необхідним питанням у царині диджиталізованого створення контенту. Легальний контент має бути доступним для всіх ланок суспільства, бути привабливим і відносно недорогим, оскільки використання стрімінгових платформ та оригінальних видавництв може допомогти уникнути цілої низки безпекових загроз, серед яких витік даних та фінансові втрати.

Можливо, слід поставити перед законодавцем і питання належного посилення відповідальності, адже логічно, що після оновлення законодавства має бути впровадження дієвих механізмів притягнення до відповідальності за порушення авторських прав.

Як загальний підсумок хотілося б відмітити, що контрафакт і піратство є поширеними явищами, які як порушення заслуговують уваги суспільства для того, аби придушувати цю тенденцію в Україні. Розвиток технологій полегшив навіть аматорам, не говорячи вже про спеціалістів, виробництво і поширення підробок, і це в свою чергу має спонукати владу оновити свої заходи безпеки, виробити нові засоби та правові механізми, щоб протидіяти цим негативним явищам сьогодення. Порушення авторських прав інтелектуальної власності є на такому ж рівні важливості як і, наприклад, такий злочин як крадіжка, поняття

якого ми знаємо із кримінального права. Тільки за умови об'єднання зусиль держави, правовласників та громадськості можна досягти суттєвого зниження рівня контрафакту та піратства в Україні та зберегти позитивну міжнародну репутацію держави.

Список використаних джерел:

1. Запрошуємо до опитування щодо обізнаності з правами та об'єктами інтелектуальної власності та придбання контрафактних товарів. Офіційний веб-сайт Укрпатенту. URL: https://ukrpatent.org/uk/news/main/opytuvannia-kontrafaktni-tovary-01042024 (дата звернення: 18.05.2025).

2. Скоморовський В.Б., Зборчий А.С. Контрафакція і піратство як правова проблема: шляхи вирішення. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. № 29. 2019. С. 121–126. URL: https://lbku.krok.edu.ua/index.php/krok-university-law-journal/article/view/29 (дата звернення: 18.05.2025).

3. На рівні «цифрового Сомалі»: статистика інтернет-піратства в Україні. Публікація UABlocklist. URL: https://uablocklist.com/news/na-rivni-tsyfrovoho-somali-statystyka-internet-pir atstva-v-ukraini (дата звернення: 18.05.2025).

4. Татарінова Л., Онищук М. Авторське право: боротьба з піратством і плагіатом у цифрову добу (морально-психологічний аспект). *Вісник Книжкової палати*. 2023. No 10. С. 16. URL: https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.10(327).9-19 (дата звернення: 20.05.2025).

5. Бахур О. Щодо ефективності способів захисту прав інтелектуальної власності. *KELM*. 2021. № 5/41. URL: https://doi.org/10.51647/kelm.2021.5.1.24 (дата звернення: 20.05.2025).

Каган Анна,
курсант 2 курсу, групи 06-23-01
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В МЕДИЧНІЙ ГАЛУЗІ В ДОСТУПНОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

У сучасних умовах цифрова трансформація системи охорони здоров'я України є стратегічним вектором її реформування, що має на

меті підвищення якості, доступності та ефективності надання медичних послуг. Цей процес передбачає впровадження електронних інформаційно-комунікаційних систем, що забезпечують автоматизований облік медичних послуг, централізоване управління даними про стан здоров'я населення та прозорість функціонування галузі в цілому. Актуальність порушеної теми зумовлена необхідністю комплексного удосконалення нормативно-правового регулювання сфери електронної охорони здоров'я (е-здоров'я) в умовах цифровізації державного управління.

У науковому дискурсі питання цифрової трансформації медичної галузі набули широкого висвітлення. Так, Шаталова Л.М., Кулага Е.В. досліджують проблематику впровадження цифрових технологій у систему охорони здоров'я та особливості застосування електронних медичних сервісів [2, с.619]. Крицький О.В. здійснює соціально-філософський аналіз трансформаційних процесів у сфері медичних послуг під впливом діджиталізації. Автор зазначає: " Роль цифрових технологій у медичній сфері є відчутною вже сьогодні, наприклад, це телемедицина. В Україні успішно функціонують *медичні інформаційні системи***,** які підкоючені до eHealth МІС: Helsi, Парацельс, Поліклініка без черг, НЕЙРОН, МЕДЕЙР, MedCore, МІА: Здоров'я, MedCar, EMCI, Selenium, MedCenter+, HeiTich, Lakmus, MedStar та багато інших." [1, с.85]

Не менш важливим є етап, який називається *Electronic Identifiers.* Іншими словами це ідентифікація користувачів у системі eHealth. ВООЗ визначає eHealth як «безпечне та економічно обґрунтоване використання інформаційних і комунікаційних технологій у сфері охорони здоров'я, враховуючи надання медичної допомоги, організацію нагляду за здоров'ям населення, медичну освіту, поширення знань, навичок і результатів досліджень» [8, с. 114].

Сафонов Ю.М. акцентує увагу на системному аналізі тенденцій цифровізації в охороні здоров'я та їх впливі на якість медичного обслуговування, підкреслює що "основне завдання МІС МЗ на поточному етапі – це перехід на переважне ведення електронних медичних карт пацієнтів (ЕМК), накопичення первинної медичної інформації в електронному вигляді і автоматизація базових завдань, таких як скорочення непрофільних витрат медичного персоналу на ведення документації, автоматичне формування медичної статистики, автоматизація обліку лікарський засіб та ін. Завдання найближчого майбутнього – цей розвиток МІС в інтелектуального помічника лікаря,

включаючи впровадження клінічного керівництва, автоматичний контроль якості медичної допомоги і інші напрями, здатні істотним чином поліпшити якість надання медичної допомоги і скоротити число лікарських помилок.” [3, с.101].

Останні роки характеризуються інтенсивним розвитком цифрових технологій у галузі охорони здоров’я України. Так, у 2016 році Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію реформи фінансування системи охорони здоров’я, яка ініціювала сутнісну зміну парадигми функціонування медичної системи, зокрема в аспекті фінансування, орієнтації на пацієнта та оцінки якості медичних послуг. Центральне місце у реформуванні посіла електронна система охорони здоров’я, впровадження якої дало змогу реалізувати принцип «гроші йдуть за пацієнтом» і забезпечити перехід до пацієнтоцентричної моделі надання медичної допомоги.

На нормативному рівні цифровізація охорони здоров’я закріплена низкою ключових актів. Зокрема, було ухвалено Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від 19 жовтня 2017 року [4] та постанову Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 року № 411 «Деякі питання електронної системи охорони здоров’я» [5]. Також було розроблено комплекс підзаконних нормативно-правових актів, які закріпили статус цифрових інструментів як засадничих елементів сучасної системи охорони здоров’я. Важливим етапом стало формування центральних *цифрових реєстрів* та процесів, необхідних для функціонування цифрової медичної інфраструктури.

Паралельно відбувалося становлення ринку спеціалізованого програмного забезпечення, призначеного для інтеграції з центральною базою даних *електронної системи охорони здоров’я* (ЕСОЗ), що забезпечує функціонування закладів охорони здоров’я. На сьогодні функціонують такі електронні сервіси, як укладання декларацій з лікарем первинної ланки, виписування електронних рецептів та направлень, ведення медичних записів, формування електронних медичних висновків.

У 2020 році Кабінетом Міністрів України було схвалено п’ятирічну *Концепцію розвитку електронної охорони здоров’я* [6], що окреслює основні виклики цифровізації, механізми їх подолання, нормативно-правову, організаційну та ресурсну базу, а також очікувані результати. Для реалізації положень Концепції розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 року № 1175-р було

затверджено *План заходів* щодо реалізації Концепції розвитку електронної охорони здоров'я [7], розрахований до 2025 року. У вказаному документі визначено конкретні напрями подальшого розвитку ЕСОЗ та етапи виконання відповідних завдань. Наприклад, розроблення дорожньої карти пріоритетних розробок у сфері е-здоров'я; визначення переліку реєстрів та довідників, які необхідно розробити, з урахуванням вимог до кожного з них; гармонізація національних стандартів з поширеними у світі стандартами та класифікаторами, впровадження міжнародно визнаних і поширених стандартів в Україні для подальшої інтеграції із світовим інформаційним простором.[7]. Поступово розвивається напрям телемедицини, що є перспективним з погляду доступності медичних послуг.

Серед основних переваг цифровізації охорони здоров'я варто виокремити прозорість медичних процесів, зменшення корупційних ризиків, мінімізацію паперового документообігу, своєчасний доступ медичного персоналу до інформації про стан здоров'я пацієнтів, а також ефективне управління наявними ресурсами. Україна, нормативно закріпивши механізми цифрової трансформації в охороні здоров'я, випередила низку рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я, інтегруючи інноваційні цифрові рішення на усіх рівнях медичної системи.

Отже, цифрова трансформація у сфері охорони здоров'я України має важливе значення для підвищення якості та зручності надання медичних послуг. Завдяки впровадженню електронних сервісів пацієнти отримали більше можливостей для взаємодії з медичними закладами, а лікарі – інструменти для ефективної роботи. Розробка та впровадження відповідних нормативних актів створили підґрунтя для стабільного розвитку цієї системи. У майбутньому цифрові послуги сприятимуть ще більшій відкритості, точності та швидкості медичних процесів, що позитивно вплине на охорону здоров'я в цілому.

Список використаних джерел:

1. Крицький О. В. Цифровізація медицини в умовах сучасного суспільства. *Politology bulletin*. 2020. Вип 84. С.82-92. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Pv_2020_84_8%20(1).pdf

2. Шаталова Л. М., Кулага Е. В. Цифровізація послуг у сфері захисту прав пацієнтів: сучасний стан та перспективи розвитку законодавства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Вип. 80.

С. 619-624. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/nvuzhpr_2023_80(1)__97%20(2).pdf

3. Сафонов, Ю.М., Коротун, О.П. Цифровізація медичної галузі як інструмент забезпечення якості надання медичних послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024.Вип. 51.С. 96-103. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/68374/1/%d0%a6%d0%98%d0%a4%d0%a0%d0%9e%d0%92%d0%86%d0%97%d0%90%d0%a6%d0%86%d0%af%20%d0%9c%d0%95%d0%94%d0%98%d0%a7%d0%9d%d0%9e%d0%87%20%d0%93%d0%90%d0%9b%d0%a3%d0%97%d0%86.pdf

4. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017. *Відомості Верховної Ради України.* 2018. № 5. Ст. 31. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text

5. Деякі питання електронної системи охорони здоров'я : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 № 411. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2018-%D0%BF#Text

6. Про схвалення Концепції розвитку електронної охорони здоров'я : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 28.12.2020 № 1671. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1671-2021-p#Text

7. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної охорони здоров'я : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.09.2021 № 1175-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2021-%D1%80#Text

8. Коробчанский П.О., Завгородній І. В. (2020). Санітарно-гігієнічні аспекти впровадження сучасних цифрових технологій у медичну та освітню галузі України. *Актуальні проблеми профілактичної медицини*. Вип. 20. Львів. С. 110—116.

Ковальська Вікторія,
курсант 2 курсу, групи 06-23-01
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

LEGAL TECH ТА ЙОГО АНАЛОГИ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ («KARATEL», «OBLAVABOT»)

У сучасному світі цифрова трансформація правової сфери стала об'єктивною реальністю, що суттєво змінює форми надання юридичних послуг і взаємодії громадян із правовими інститутами. Особливу роль у цьому процесі відіграє Legal Tech — концепція, що поєднує право та цифрові технології з метою автоматизації юридичної діяльності, підвищення її ефективності, прозорості та доступності. В українському правовому середовищі розвиток Legal Tech став особливо актуальним після 2014 року, коли на перший план вийшли питання забезпечення ефективного доступу до правосуддя, боротьби з корупцією, а також цифровізації системи правозастосування. У цьому контексті варто звернути увагу на такі інструменти, як Karatel та OBLAVAbot, які стали прикладом впровадження Legal Tech-рішень, що опосередковано або безпосередньо торкаються сфер, що регулюються нормами цивільного права [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростаючий інтерес до Legal Tech як до важливого чинника трансформації правової системи. Так, Д. Ф. Енгстром і Дж. Б. Ґелбах у своїй праці «Legal Tech, Civil Procedure, and the Future of Adversarialism» розглядають Legal Tech як виклик традиційній змагальній моделі судочинства, акцентуючи на зміні ролі юристів, способів доступу громадян до правосуддя, принципах ефективності точності та справедливості щодо доступу к інноваціям. Вони підкреслюють, що технології автоматизації правових процесів можуть як спростити доступ до прав, так і породити нові ризики для рівності сторін . Автори зауважують, що існують обмеження в інтелектуальній власності. В першу чергу, це стосується майбутніх юридичних технологій. IP в першу чергу орієнтована на виробництво інновацій, а не на їх використання. В контексті юридичних технологій, продукт роботи надається виключно користувачу, а не автору твору [2, p.1092].

У вітчизняній науці А. М. Завальний у статті «Інновації юридичної освіти: осмислення, виклики, перспективи» акцентує на необхідності інтеграції цифрових інструментів у ***юридичну освіту***, аби майбутні правники були готові до роботи в умовах стрімкої технологізації. Отже, у процесі реалізації інноваційної діяльності юридичних закладів вищої освіти пріоритетним слід визнати інтеграцію освіти, науки та юридичної практики в єдину «інтерактивну платформу освітньої програми юриста з відкритою архітектурою» [3, с.121]. Він розглядає Legal Tech як складову загального тренду інновацій у правовій сфері.

Водночас К. Уілсон виокремила топ-10 юридичних технологій, які визначатимуть у найближчому майбутньому спрямованість стартапів legal tech, а саме: 1) інформаційна безпека – оскільки «хмарні» технології перемагають звичайний софт на комп'ютерах, проблема безпеки даних для юридичних фірм неабияк актуалізується; 2) мобільність – повсякденне життя нині означене динамізмом змін, з огляду на що юристи усвідомлюють переваги можливості практикувати право в будь який час і в будь-якому місці; 3) «хмарні» технології – ці технології дають змогу фірмам отримувати безмежний доступ до IT-інфраструктури та сплачувати лише за ті функції, які необхідні, а отже, заощаджувати гроші, час й інші ресурси; 4) аналітика – юридичні фірми володіють значною кількістю даних, що з часом лише зростає та потребує представлення їх у форматі, який дає змогу оптимально опрацьовувати інформацію, встановлювати найважливіші тенденції; 5) бізнес-аналітика – ефективність, тобто раціональні затрати часу на організацію даних, укладення звітів, аналіз даних. Додатки Business Intelligence оброблятимуть значні обсяги інформації та візуалізуватимуть тенденції, що допомагатиме встановити тренди, які людина могла не врахувати, та розширювати можливості юридичної фірми за ключовими тенденціями, заощаджувати час і гроші; 6) відстеження ефективності – ідеться про продуктивність; 7) система розрахунків (billing) – зміна способів оплати праці юристів, що полягає як у зміні способів отримання коштів, так і відході від традиційної погодинної оплати праці та запровадження оплати за підписку або за виконану роботу; 8) розумні годинники (smartwatches) – розвиток загальної тенденції щодо нових технологій у повсякденному житті (це дає змогу не пропустити важливу інформацію, коли юрист на зустрічі); 9) програмне забезпечення для регулювання взаємовідносин з клієнтами (CRM) – здійснюється зберігання всієї інформації клієнта в одному

місці, що дає змогу оптимізувати співпрацю з ними; 10) інтернет-спільноти й соціальні мережі, що безперечно, впливають на діяльність юристів. Так, багато фахівців галузі спілкуються між собою, щоб ділитися інформацією та дізнаватися про тенденції, ідеї, новини. Нові технології програмного забезпечення та процесу автоматизації, спільноти та платформи, такі як LinkedIn, дають змогу юристам та іншим юридичним спеціалістам підключатися до різних країн світу [7].

У свою чергу Колесніков А. П. зазначає, що сучасний етап розвитку суспільства відзначається глобальною диджиталізацією, яка активно впливає й на юридичну сферу. Він підкреслює, що технології Legal Tech в Україні набувають все більшого значення, сприяючи автоматизації юридичних процесів та підвищенню ефективності правозастосування. Автор виокремлює основні напрями розвитку Legal Tech: *обробка даних, автоматизація професійної діяльності юристів*, застосування норм матеріального права. Legal Tech компанії створюють *програмне забезпечення* для автоматизації різноманітних юридичних процесів, таких як перевірка контрактів, комплаєнс, управління справами тощо. Це допомагає юристам ефективніше виконувати свої обов'язк [4, с.100,101].

Karatel — це безкоштовний мобільний застосунок, розроблений громадською організацією Фундація.101, який дозволяє користувачам швидко повідомляти про порушення прав людини, *корупційні дії та інші неправомірні дії.* Застосунок надає можливість подати скаргу до відповідних органів влади за декілька кліків, що значно спрощує процес звернення громадян.

Основні функції Karatel включають:

- можливість подання скарг на порушення прав людини та факти корупції;
- відстеження статусу розгляду поданих скарг;
- отримання зворотного зв'язку від органів влади щодо вжитих заходів.

Застосунок сприяє підвищенню прозорості діяльності державних органів та забезпечує ефективний механізм зворотного зв'язку між громадянами та владою. Karatel є прикладом успішної інтеграції цифрових технологій у правову систему України. Його застосування демонструє, як інноваційні рішення можуть сприяти автоматизації процесів подання та розгляду скарг, що, у свою чергу, дозволяє зменшити бюрократичні перешкоди та прискорити процедури реагування на порушення. Також значною перевагою є забезпечення

прозорості та підзвітності органів влади - користувачі можуть у режимі реального часу відстежувати статус своїх звернень та отримувати відповідну інформацію про хід і результат розгляду. Успішне впровадження Karatel свідчить про потенціал Legal Tech у трансформації правової системи України та наближенні її до європейських стандартів. Karatel реалізує елементи захисту цивільних прав шляхом активізації механізму звернення громадян — однієї з форм реалізації особистих немайнових прав, гарантованих, статтями 294-315 Цивільного кодексу України [5].

Крім того, інструмент може бути опосередковано корисним для осіб, які зазнали майнової шкоди внаслідок протиправних дій посадових осіб — у таких випадках Karatel може виступати як інструмент попереднього фіксування фактів, що є корисним у майбутніх спорах, зокрема — про відшкодування шкоди, завданої деліктом (ст. 1166 ЦК України) [5].

OBLAVAbot — Telegram-бот, який створено для надання оперативної юридичної допомоги *в умовах екстрених ситуацій* — таких як незаконні затримання, обшуки, рейдерські атаки. Інструмент надає шаблони документів (заяв, скарг, повідомлень), інструкції для захисту прав та дозволяє зв'язатися з юристами або адвокатами в реальному часі.Функціонал OBLAVAbot сприяє реалізації права на правову допомогу, а також забезпеченню захисту майнових та особистих немайнових прав у надзвичайних ситуаціях. Наприклад, у випадку рейдерських захоплень, завдяки оперативним інструкціям та шаблонам скарг користувач може оперативно подати заяву про вчинення правопорушення, або оскаржити незаконні дії, які призвели до порушення цивільних прав власності чи корпоративних прав.

Таким чином, інструменти Karatel та OBLAVAbot є прикладами ефективного впровадження Legal Tech у сферу цивільного права, зокрема в частині реалізації, захисту та відновлення особистих немайнових і майнових прав фізичних осіб. Ці сервіси спрощують доступ до юридичних механізмів за рахунок цифровізації звернень, подання скарг та фіксації фактів, що можуть набувати юридичного значення. Зібрана через них інформація, за умови дотримання вимог до належності, допустимості та достовірності, може кваліфікуватися як електронний доказ відповідно до положень Цивільного процесуального кодексу України. Для повноцінної інтеграції таких технологій у цивільно-правове поле необхідне подальше нормативне врегулювання їх правового статусу. Зокрема, йдеться про уточнення положень ЦПК

України та Закону України «Про електронні комунікації» [6] щодо допустимості цифрових звернень як доказів, ідентифікації відправника, збереження автентичності повідомлень та процесуального порядку їх подання. Такі кроки сприятимуть закріпленню Legal Tech як легітимного інструменту в механізмах захисту цивільних прав та розвитку доступу до правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Legal tech: на межі права та технологій. URL: https://yur-gazeta.com/publications/events/legal-tech-na-mezhi-prava-ta-tehnologiy.html

2. Engstrom D. F.; Gelbach Jonah B. Legal tech, civil procedure, and the future of adversarialism. *University of Pennsylvania Law Review*. 2021. №1. P.1001-1099. URL: https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=9734&context=penn_law_review

3. Завальний А. М. Інновації юридичної освіти: осмислення, виклики, перспективи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2018. № 4 (109) С.113-131. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/623d5515-bed6-4b25-ad1f-462cc1bc2760/content

4. Колесніков А. П. Legal Tech в Україні в умовах глобальної диджиталізації. *Наукові записки*. 2024. №16. С. 98-102. URL: https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/406/419

5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

6. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX : станом на 1 квіт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text

7. Wilson, C. TOP 10 LEGAL TECH TRENDS IN 2018. Sait "BigSquare". blog.bigsquare.com. Retrieved from URL: https://blog.bigsquare.com/top-10-legal-techtrends-in-2018.

Kovdria Valeriia Oleksiivna,
second–year student majoring in "International Law", Faculty of International and European Law, Yaroslav Mudryi National Law University

THE ISSUE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE CONTEXT OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW IN THE ERA OF DIGITALISATION

Science broadened human vision, allowing us to observe the world with fresh eyes and value its complexity, leading to a new appreciation of awe. As our society, science, and technologies evolve, so does law, with new issues arising, inviting modern consideration and up-to-date solutions. Digital technologies are radically revolutionising the world: what was unimaginable only a few decades ago now is an integral part of our lives.

Artificial intelligence, particularly in its generative forms, has already begun to reshape the landscape of intellectual property law. AI powered technologies can now compose music, write stories, create visual art, videos, GIFs, and even generate patentable inventions. Yet, some may say that the whole process of digitalisation naturally raises critical questions, especially regarding authorship, ownership, and originality. An important case highlighting these concerns emerged on February 11, 2025, when a federal court in Delaware issued a landmark decision in Thomson Reuters Enterprise Centre GMBH v. ROSS Intelligence Inc. (No. 1:20-cv-613-SB). There, Thomson Reuters-the owner of legal database Westlaw-brought suit against ROSS Intelligence for using Westlaw's proprietary headnotes to train its AI-driven legal research platform. These headnotes, edited summaries of legal rules extracted from court opinions, were allegedly duplicated in an effort to create a competitive product.

The court held on behalf of Thomson Reuters, granting partial summary judgment on the issue of direct copyright infringement and rejecting ROSS's fair use defense. Although ROSS's AI wasn't "generative AI"-i.e., it didn't create new content- the court observed that the technology nonetheless created output directly based on copyrighted work. By offering headnotes for Westlaw through which to fulfil the same market function, ROSS had supplanted the value of original work and intruded on its economic marketplace. The court specifically weighed the first and fourth fair use factors-character and purpose of the use, and effect upon the potential market-in favour of the plaintiff.

This decision sets an important precedent, suggesting that the courts would not automatically allow blanket exceptions to AI-related uses under the fair use doctrine, especially where there is commercial rivalry. While this case arises from the Anglo-American legal tradition, particularly rooted in the common law system and the doctrine of fair use, the underlying issues of copyright, ownership, and market substitution are equally pressing in other legal systems, including those based on civil law.

Thus, it is evident that the global legal regimes, including ours, are trying to catch up with the speed of innovation in AI. Traditionally intellectual property regimes were designed with human authors as the authors. For instance, Article 1 of the Law of Ukraine on Copyright and Related Rights defines an author as a "natural person who created a work through his or her creative activity." This definition becomes problematic when considering works autonomously generated by AI: if no human can be clearly identified as the creator, who, then, is the rights holder?

Moreover, this challenge is not unique to Ukraine. As legal systems around the world struggle with the same questions, the observations of legal expert Ryan Abbott are worthwhile. In his works, he notes that jurisdictions are competing not only on the grounds of technology and investment, but also on the basis of implementing effective governance frameworks for AI. As Abbott argues, it is necessary to have the right laws in place-not only as a component of industrial strategy and national economic competitiveness, but as a guardrail to ensure that AI is developed and deployed in ways that augment social good and minimize harm.

Against this backdrop, it is important to establish how intellectual property law arose in the first instance. The current global system did not evolve in isolation, but in the context of an international effort to specify and standardise the protection of intangibles. Two key milestones to this evolution were the establishment of the World Intellectual Property Organisation (WIPO) in 1967 and the adoption of the TRIPS Agreement in 1995. These instruments helped give shape to a legal consensus on such fundamental principles as originality, expression, and fixation.

Under these principles, legal protection is not afforded to ideas per se, but to their material manifestation. A landmark ruling in the British case University of London Press Ltd v. University Tutorial Press Ltd gave clear articulation of this principle: copyright entails the expression of thought and not the originality of the thought per se. The reasoning of the court was that what matters is whether a work is created by an author-not whether its shape is new in every detail.

With the increasing visibility of art made by artificial intelligence, this model is being challenged. AI is no longer just a tool- it is gradually asserting itself as an artistic force in its own right. But according to current legislative frameworks, including that of Ukraine and the majority of other jurisdictions, only human-created works are protected. This creates an escalating tension between technological possibility and legal capacity - a tension that demands wise reform.

So, as artificial intelligence is increasingly transforming intellectual work production and dissemination, worldwide juridical systems are faced with urgent questions that have not been responded to. Central among these is the issue of authorship: is a non-human a creator, and if not, which entity assumes responsibility and rights for content generated by AI? Most parallel to this is the conflict of ownership- whether it will belong to the developer, user, or remain unprotected. Additionally, existing doctrines such as fair use or their parallel in civil law are being stretched to their extreme with the capability of AI to learn and generate enormous amounts of copyrighted material and obfuscate the line between inspiration and infringement. The economic issues are also pressing, in the sense that AI risks replacing human creators and disrupting settled markets. Lastly, since there is no international consensus, regulation becomes even harder to implement, with issues of forum shopping and fragmentation of the law. Until these matters are addressed through concerted reform and forward-thinking jurisprudence, intellectual property law will continue to struggle to catch up with the speed of the digital age.

References:

1. Landes W. M., Posner R. A. Reconstructing the Fair Use Doctrine // *Harvard Law Review*. 1988. Vol. 101, No. 8. P. 1659–1698.

2. Memorandum Opinion at 17, Thomson Reuters Enterprise Centre GmbH v. ROSS Intelligence Inc., No. 1:20-cv-613-SB (D. Del. Feb. 11, 2025), ECF No. 772.

3. Abbott R. Artificial Intelligence and Intellectual Property: An Introduction // Research Handbook on Intellectual Property and Artificial Intelligence / ed. by R. Abbott. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, forthcoming.

4. Бугаєць А. С. Право інтелектуальної власності на твори, створені штучним інтелектом: перспективи міжнародно-правового та національного регулювання // Серія ПРАВО. 2023. Вип. 86, ч. 2. Нац. ун-т «Одеська юридична академія».

Коломієць Олександра Дмитрівна
студентка 2 курсу, групи 03-23-06
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ

Однією з головних складових національного багатства України є розвинутий ринок інтелектуальної власності, який сприяє розвитку економіки й науки та має вагоме значення для розвитку країни в цілому. Саме цей ринок дасть можливість наблизити Україну до світової економіки та міжнародної торгівлі. В цих умовах істотно зростає значення знаків для розрізнення одних і тих самих товарів, що надаються різними особами. При перевищенні виробництва товарів і надання послуг над попитом споживачів гостро постає питання певної індивідуалізації їх, для зміцнення конкурентних позицій.

Інтелектуальна власність – це майнові та/або немайнові права на результат творчої, інтелектуальної, виробничої, літературної та художньої діяльності. У статті 418 Цивільного кодексу України подано більш загальне визначення права на інтелектуальну власність, зокрема в даному джерелі зазначено, що це є права на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об’єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом [1].

Право інтелектуальної власності – це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають із приводу створення, оформлення, використання й охорони результатів інтелектуальної діяльності. Суб’єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку можуть бути фізичні і юридичні особи.

Право інтелектуальної власності на певну торговельну марку може належати одночасно кільком фізичним та (або) юридичним особам [2]. В останні роки відбувається стрімке зростання ролі права інтелектуальної власності, як юридичного інституту в правовій системі сучасної України. Однією з найпоширеніших проблем охорони інтелектуальної власності є охорона торгових марок.

Чинне цивільне законодавство України надає правову охорону торговельній марці як об’єкту інтелектуальної власності. Правовідносини, які виникають в сфері охорони знаків для товарів та

послуг в Україні регулюються: Цивільним Кодексом України; Господарським Кодексом України; Законом України "Про охорону прав на знак для товарів і послуг"; Законом України "Про авторське право і суміжні права". Крім вище зазначених, нормативну базу прав інтелектуальної власності на торговельні марки становлять: Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р.; Договір про закони щодо товарних знаків, який є чинним на території України з 01.08.1996 р.; Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891 р., учасницею якої є Україна з 25.12.1991 р.; Протокол до Мадридської угоди від 28.06.1989 р., до якого Україна приєдналася 01.06.2000 р.

У повсякденному житті, купуючи товари, перегортаючи журнали чи дивлячись телевізор, ми звертаємо увагу на позначення у вигляді символів, малюнків, що супроводжують товари, або рекламу. Ці позначення називають торговельними марками (знаками для товарів та послуг, брендами, логотипами). Згідно ст.1 Закону України "Про охорону прав на знаки для товарі та послуг", торговельна марка – це позначення, що зареєстровано в установленому порядку та відрізняє товари і послуги одних осіб від товарів і послуг інших осіб [3].

Необхідно зазначити, що згідно ст. 6 Закону України "Про охорону прав на знак для товарів і послуг", є позначення, які не можуть бути знаками для товарів та послуг: державні герби, прапори та інші державні символи (емблеми); офіційні назви держав; офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки; нагороди та інші відзнаки; офіційно зареєстровані сертифікаційні знаки; прізвища, імена, псевдоніми та похідні від них, портрети відомих в Україні осіб без їх згоди; слова та словосполучення, як в державі реєстрації неблагозвучні або непристойні по змісту [3].

У своєму дослідженні В. М. Крижна вказує про недоцільність звуження в законодавстві України можливих суб'єктів на торговельну марку у зв'язку з наявністю інших правових механізмів щодо недопущення зловживання майновими правами інтелектуальної власності. Авторка зазначає, що таке обмеження призведе до ускладнення процедури набуття прав [4, с. 188–189].

З 18 вересня 2024 року набрали чинності нові правила подачі заявок на торговельні марки. Було запроваджено низку змін та доповнень, які стосуються широкого спектру питань. Одним із ключових нововведень стало розширення переліку можливих видів позначень, які можуть бути зареєстровані як торговельні марки. Тепер, відповідно до п.

2 ч. 1 Розділу ІІ “Правил складання, подання заявки на торговельну марку, заявки на міжнародну реєстрацію торговельної марки та проведення експертизи заявки на торговельну марку, міжнародної реєстрації торговельної марки з поширенням на Україну”, до реєстрації приймаються наступні види торговельних марок: словесні, зображувальні, тривимірні, комбіновані, звукові, позиційні, орнаментні, рухові, голографічні, мультимедійні позначення, а також колір як такий або комбінація кольорів без окреслення контурами [5].

Отже, запроваджені зміни у Правилах подачі заявок на торговельні марки значно розширюють можливості реєстрації позначень, спрощують деякі процедури та посилюють контроль за заявниками. Ці зміни зробили реєстрацію торговельних марок в Україні прозорішою та більш ефективною, а також наблизило її до світових стандартів і тенденцій.

Відповідно до ст. 494 Цивільного кодексу України, набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом [1]. Відповідна заявка подається до патентного відомства, на основі поданих документів приймається рішення, і протягом місяця з дня його прийняття заявник отримує свідоцтво. Особливо важливим є впровадження електронної системи подання заявок, що спрощує та прискорює процес реєстрації. Ці зміни допоможуть українським підприємцям не тільки закріпити свої позиції на внутрішньому ринку, а й ефективно виходити на міжнародні ринки, захищаючи свої бренди на глобальному рівні. Майнові права на торговельну марку може бути припинено достроково у таких випадках: якщо торговельна марка перетворилась на загальновживане позначення певного виду товарів чи послуг; за ініціативою володільця свідоцтва, за умови, що це не суперечитиме умовам договору або закону. Право інтелектуальної власності на торговельну марку може бути визнано недійсними у порядку, встановленому законом.

В рамках реалізації завдань форуму “Зроблено в Україні”, що відбувся 26 лютого 2023 р., урядом прийнято Постанову №197 від 23.02.2024 р. Дана норма прийнята з метою популяризації товарів українського виробництва, сприяння збільшенню внутрішнього попиту на товари національного виробника, підвищення рівня загальної обізнаності української спільноти про національного виробника. Використання зображення торговельної марки здійснюється на безоплатній основі. Українські підприємці зможуть офіційно

використовувати в своїх торговельних марках назву держави, її міжнародний код, а також імітацію малого Державного Герба [6].

У 2022–2024 рр. було декілька важливих судових рішень, пов'язаних з торговельними марками в Україні. Зокрема, Верховний Суд підтвердив право на дострокове припинення дії свідоцтва на торговельну марку за неї використанням. Також, у суді було розглянуто питання про невикористання торговельної марки протягом п'яти років, і суд підтримав позицію про анулювання реєстрації.

Підводячи підсумки, можна сказати, що у наш час торговельні марки стійко ввійшли в повсякденне життя. Зараз намітилася тенденція, згідно з якою кожен суб'єкт підприємницької діяльності прагне мати такий правовий засіб індивідуалізації товарів та послуг, як торговельна марка.

Пояснюється це тим, що господарська діяльність пов'язана з необхідністю використання різного роду позначень, які дають можливість розрізняти як суб'єктів, так і результати їх діяльності.

Необхідно підкреслити, що торговельна марка – не просто позначення для розрізнення товару одного виробника від однорідного товару іншого в сучасних умовах. Можна стверджувати, що засобом торговельної марки досягається необхідний споживачеві асортимент товарів чи послуг, бо на ринку попит матиме той товар чи послуга, які потрібні споживачеві.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-І. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

2. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967. URL: www.nau.kiev.ua.

3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12.

4. Крижна В. М. Суб'єкти права на добре відомі торговельні марки. Роль і місце інформаційного права і права інтелектуальної власності в сучасних умовах. Креативні індустрії: ел. зб. матеріалів ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 11 листоп. 2021 р. Київ, 2021 р. С. 184–194. URL: https://www.academia.edu/69002946/Крижна_В_М_Суб_єкти_права_на_добре_відомі_торговельні_марки

5. Правила складання, подання заявки на торговельну марку, заявки на міжнародну реєстрацію торговельної марки та проведення експертизи заявки на торговельну марку, міжнародної реєстрації торговельної марки з поширенням на Україну: наказ Міністерства економіки України від 06.08.2024 р. № 19889. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1263-24.

6. Питання популяризації товарів українського виробництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.02.2024 р. № 197. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/197-2024-%D0%BF.

Науковий керівник: Маслова-Юрченко Катерина Олександрівна, асист. кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, канд. юрид. наук.

Котляров Ілля Андрійович,
курсант 2 курсу, групи 06-23-03
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВО НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Аналіз сучасного стану цифровізації медичної галузі в Україні свідчить про активний розвиток електронної системи охорони здоров'я. Згідно з Концепцією розвитку електронної охорони здоров'я, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2020 року, основною метою цифрової трансформації медичної сфери є «підвищення якості та доступності медичних послуг, розбудова ефективної системи керування медичними даними, налагодження швидкої взаємодії між пацієнтами, медичними працівниками та закладами охорони здоров'я» [3]. Впровадження електронної системи охорони здоров'я передбачає створення електронних медичних карток, електронних рецептів, можливості онлайн-запису на прийом до лікаря тощо.

Експерти ВООЗ визначили низку глобальних питань охорони здоров’я, які вони відслідковуватимуть, і рекомендують країнам по

всьому світу зміцнювати свої системи охорони здоров'я, у тому числі в питаннях: – резистентності до протимікробних препаратів; – елімінації вірусного гепатиту і туберкульозу до 2030 року; – розгортання глобального біобанку для сприяння швидкій розробці безпечних і ефективних вакцин і лікарських препаратів; – забезпечення справедливого доступу до медичний послуг; – запобігання та лікування неінфекційних захворювань і порушень психічного здоров'я та ін. [6]

Особливе місце в цифровізації медичної галузі посідає телемедицина. Як зазначає С. Б. Булеца, «телемедицина – це зростаюча галузь медицини, яка дає змогу лікареві охопити пацієнта за допомогою електронних пристроїв, таких як переносні кутові мережі *Wearable Body Area Networks (WBANs)*,мобільні телефони та інші пристрої інформаційних технологій. Телемедицина використовується переважно для надання допомоги при хронічному лікуванні пацієнта, дотримання рецептів і зіставлення показань пацієнта в режимі реального часу» [5, с.50]. Законопроєкт "Про телемедицину" визначає її як комплекс організаційних, фінансових і технологічних заходів, що забезпечують надання дистанційної консультаційної медичної послуги, за якої пацієнт або лікар, що безпосередньо проводить обстеження та (або) лікування пацієнта, отримує дистанційну консультацію іншого лікаря з використанням телекомунікацій[8]. Зазначимо, що галузевим нормативно-правовим документом для забезпечення запровадження телемедицини в охорону здоров'я є наказ Міністерства охорони здоров'я [7].

Відповідно до статті 35-6 Основ законодавства України про охорону здоров'я, телемедицина передбачає «надання медичної допомоги пацієнту, коли відстань є критичним чинником, із використанням інформаційно-комунікаційних технологій для обміну необхідною інформацією» [2].

Цифровізація медичної галузі створює як нові можливості, так і нові виклики для реалізації права на медичну допомогу. З одного боку, впровадження цифрових технологій сприяє підвищенню доступності медичних послуг, особливо для жителів віддалених населених пунктів, що відповідає принципу рівності, закріпленому в Цивільному кодексі України. З іншого боку, виникають питання щодо *забезпечення конфіденційності персональних даних пацієнтів*, якості надання

[8] Про телемедицину: проект Закону України від 14 березня 2012 р. № 10196 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/
zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=42812>

медичної допомоги через засоби телемедицини, відповідальності медичних працівників за дистанційне надання медичних послуг.

Ю. М. Сафонов та О. П. Коротун зазначають, що «Інформаційні технології стали всюди застосовуватися в практиці роботи медичних закладів (МЗ). Спостерігається певна стандартизація медичних інформаційних систем (МІС): замість сотень різних, нерідко вузькоспеціалізованих і різнопланових розробок приходять типові продукти. Базовою «цеглинкою» фундаменту електронної системи охорони здоров'я (ЕСОЗ) в частині первинної ланки охорони здоров'я є медичні інформаційні системи медичної організації (МІС МЗ)» [4, с. 101]. При цьому автори наголошують на необхідності вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює використання цифрових технологій у медицині.

Важливим аспектом реалізації права на медичну допомогу в умовах цифровізації є забезпечення інформаційної безпеки та захисту персональних даних пацієнтів. Стаття 286 Цивільного кодексу України гарантує право фізичної особи на таємницю про стан здоров'я [1]. В електронній системі охорони здоров'я особливої ваги набуває питання захисту цифрових медичних даних від несанкціонованого доступу та використання.

С. Б. Булеца звертає увагу на правові аспекти забезпечення конфіденційності при використанні телемедицини: «Відповідальність за захист інформації про пацієнтів несуть власники платформ. Вони повинні гарантувати, що інформація про пацієнтів під час цифрових візитів буде захищена так само, як і при відвідуванні кабінету. Лікарі зобов'язані отримати згоду пацієнта (на нашу думку, вона повинна бути письмова) перед використанням телемедичних послуг. Неможливість отримати згоду пацієнта може призвести до того, що лікарі не отримуватимуть оплату. При отриманні згоди пацієнта лікарі мають користуватися новим клінічним протоколом медичної допомоги, без згоди – уніфікованим»[5, с.58]. Авторка наголошує на необхідності розробки спеціалізованих правових механізмів захисту персональних даних пацієнтів при наданні телемедичних послуг.

У контексті цифровізації медичної галузі особливого значення набуває правове регулювання *відповідальності медичних працівників* за якість надання медичної допомоги з використанням цифрових технологій. Цивільний кодекс України встановлює загальні принципи відповідальності за завдання шкоди, однак специфіка цифрової медицини вимагає розробки спеціальних норм, які б враховували

особливості надання медичної допомоги з використанням телемедичних та інших цифрових технологій.

Аналіз нормативно-правової бази свідчить про необхідність вдосконалення законодавства у сфері цифрової медицини. Метою Концепції розвитку електронної охорони здоров'я «є формування політичних, правових, організаційних, технологічних та ідеологічних умов та засад розвитку е-здоров'я в Україні, стратегічного бачення розвитку електронної системи охорони здоров'я, що сприятиме підвищенню якості та доступності медичних послуг, розширенню прав і можливостей пацієнтів, забезпеченню їх безперервної медичної допомоги та безпеки, підвищенню ефективності управління та використання ресурсів, високому рівню поінформованості населення щодо питань здорового способу життя, профілактики захворювань та отримання медичної допомоги.» [3], проте конкретні механізми реалізації права на медичну допомогу в умовах цифровізації потребують подальшої розробки та нормативного закріплення.

Цифровізація медичної галузі створює нові можливості для реалізації права на медичну допомогу, сприяючи підвищенню доступності та якості медичних послуг. Водночас, ефективне забезпечення цього права в умовах цифрової трансформації вимагає вдосконалення нормативно-правової бази з урахуванням специфіки електронної охорони здоров'я та телемедицини.

Отже, необхідно розробити спеціальні норми, які б регулювали процес надання медичної допомоги з використанням цифрових технологій, зокрема телемедицини, з урахуванням специфіки таких послуг. Це дозволить забезпечити чіткі та уніфіковані підходи до використання новітніх інструментів у сфері охорони здоров'я.

Крім того, важливо вдосконалити правові механізми захисту персональних даних пацієнтів в електронній системі охорони здоров'я. Йдеться про гарантування дотримання права на конфіденційність інформації про стан здоров'я, що набуває особливої актуальності в умовах цифровізації медицини.

Також доцільно розробити чіткі правила щодо встановлення відповідальності медичних працівників за якість надання послуг із застосуванням цифрових технологій. Це сприятиме підвищенню довіри пацієнтів до таких послуг та забезпеченню належного професійного рівня медичної допомоги.

Окремої уваги потребує законодавче закріплення гарантій доступності цифрових медичних послуг для всіх категорій населення,

зокрема для вразливих груп. Такий підхід сприятиме реалізації принципу рівності у доступі до медичної допомоги незалежно від соціального статусу чи місця проживання.

Вважаємо, що перспективними напрямками подальших досліджень є розробка концептуальних засад правового регулювання штучного інтелекту в медицині, вдосконалення нормативної бази для забезпечення транскордонного обміну медичними даними, а також дослідження правових аспектів використання блокчейн-технологій для захисту медичної інформації.

Список використанних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. Законодавство України: база даних / Верховна Рада України. Дата оновлення: 24.07.2020. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/150853___590544

3. Про схвалення Концепції розвитку електронної охорони здоров’я: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.12.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1671-2020-%D1%80#Text

4. Сафонов, Ю. М., & Коротун, О. П. (2024). Цифровізація медичної галузі як інструмент забезпечення якості надання медичних послуг.URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/68374/1/%d0%a6%d0%98%d0%a4%d0%a0%d0%9e%d0%92%d0%86%d0%97%d0%90%d0%a6%d0%86%d0%af%20%d0%9c%d0%95%d0%94%d0%98%d0%a7%d0%9d%d0%9e%d0%87%20%d0%93%d0%90%d0%9b%d0%a3%d0%97%d0%86.pdf

5. Булеца, С. Б. (2020). Телемедицина: переваги та недоліки в правовому полі. *Право України*. 2020. №49 С.49-60 URL:https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31317/1/%d0%9f%d0%a3_03_2020_%d1%81%d0%b0%d0%b9%d1%82_17_04_2020-pages-49-60.pdf

6. Universal health coverage (UHC). Available at: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/universal-health-coverage-(uhc)

7. Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров’я: наказ

Міністерства охорони здоров'я України від 19 жовтня 2015 р. № 681 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15

Кубишкіна Аліна Олександрівна,
студентка 2 курсу, групи 03-23-06
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Стрімкий розвиток цифрових технологій змінює традиційні уявлення про власність у сучасному світі. З'являються нові види активів, такі як криптовалюти, NFT (невзаємозамінні токени), цифрові твори мистецтва та програмне забезпечення, які не завжди вписуються в класичні правові рамки матеріальної або інтелектуальної власності.

Ця робота спрямована на дослідження взаємозв'язку між правом інтелектуальної власності та класичним правом власності у контексті цифрової епохи. Особливий акцент буде зроблено на аналізі правових механізмів захисту інтелектуальної власності у цифровому середовищі, а також на оцінці впливу сучасних технологій на традиційні концепції власності.

В останні роки питання правового регулювання інтелектуальної власності в умовах цифровізації набули значної уваги як в Україні, так і за її межами. О. Яворська у своїй праці аналізує вплив цифрових технологій на правовий захист промислових зразків, наголошуючи на зміні традиційних підходів до охорони таких об'єктів. Наталія Капітаненко акцентує на важливості оновлення нормативно-правової бази відповідно до сучасних соціально-економічних реалій задля ефективного функціонування системи охорони інтелектуальної власності у цифровому середовищі. У свою чергу, Михайло Пономаренко підкреслює необхідність розробки правових механізмів регулювання використання програмного забезпечення в Україні, зокрема встановлення стандартів та правил для його ефективного впровадження у державному управлінні [1].

Право власності є фундаментальним правовим інститутом, що забезпечує власникові повну свободу володіння, користування та розпорядження майном, за умови дотримання законодавчих норм. Відповідно до статті 316 Цивільного кодексу України, право власності гарантує особі можливість здійснювати свої права щодо майна на власний розсуд, незалежно від волі інших осіб, але у межах закону [2].

Право власності охоплює три ключові правомочності:

По-перше, володіння означає фактичний контроль над майном, який може бути законним або незаконним. Законне володіння підтверджується відповідними правовими підставами і гарантує власникові стабільний доступ до об'єкта власності.

По-друге, користування є можливістю отримувати користь від майна, використовуючи його для особистих чи комерційних потреб. Наприклад, власник житла може проживати у ньому або здавати його в оренду.

По-третє, розпорядження – це право визначати майбутню долю майна, що включає його продаж, дарування, передачу в оренду чи навіть знищення.

Ці три складові формують повноцінний юридичний контроль над майном, забезпечуючи власникові широкий спектр можливостей щодо його використання.

Класичне право власності засноване на наявності матеріального об'єкта, тобто фізично існуючої речі, що підпадає під правовий контроль. Власність традиційно асоціюється з матеріальним предметом, який є носієм правомочностей власника, а його відсутність ставить під сумнів саму можливість існування права власності.

Проте розвиток цифрових технологій розширює правові горизонти. З'являються нові форми майна, такі як цифрові активи, об'єкти інтелектуальної власності, криптовалюти, які не мають фізичної форми, але володіють значною економічною цінністю [3].

Право інтелектуальної власності охоплює нематеріальні результати творчої та інтелектуальної діяльності, такі як ідеї, концепції, технологічні розробки, художні твори та програмне забезпечення. Вони не мають фізичної форми, однак їхнє правове визнання базується на об'єктивному вираженні у матеріальній формі, наприклад, у вигляді запису, зображення чи іншого носія інформації. Саме цей матеріальний прояв дозволяє ідентифікувати та захищати такі об'єкти у правовому полі, визначаючи права їхніх творців та власників.

Права інтелектуальної власності мають низку обмежень, які визначають їхню дію та охорону:

Часові обмеження, тобто тривалість прав залежить від типу об’єкта. Наприклад, авторське право на літературні та художні твори зберігається протягом життя автора і ще 70 років після його смерті. Винаходи, як правило, охороняються протягом 20 років з моменту подання заявки.

Територіальна чинність, коли правова охорона діє лише в межах країни, де було надано права. Наприклад, український патент не має сили в інших країнах без відповідної міжнародної реєстрації.

Залежність від реєстрації, тобто деякі об’єкти, такі як винаходи, торговельні марки та промислові зразки, потребують реєстрації у державних органах для набуття правового захисту. Водночас авторські права на твори мистецтва та літератури виникають автоматично з моменту їхнього створення, без необхідності формальної реєстрації.

Право інтелектуальної власності поділяється на особисті немайнові та майнові права:

Особисті немайнові права належать автору (творцю) та не можуть бути передані іншим особам. До них належать: право на визнання авторства; право на ім'я; право на захист репутації твору; інші права, передбачені законодавством.

Майнові права дозволяють автору або іншим особам використовувати об’єкт інтелектуальної власності. Вони включають: право на використання твору; право на надання дозволу на використання; право на заборону неправомірного використання; інші права, закріплені законодавством.

Майнові права можуть бути передані за договором, використані як внесок до статутного капіталу, предмет застави тощо. Вони мають обмеження, зокрема за часом, територією та умовами використання, визначеними законодавством або договором [4].

Право власності та право інтелектуальної власності належать до різних правових категорій, кожна з яких має свої характерні особливості щодо сутності, об’єктів, механізмів реалізації та встановлених обмежень. Розглянемо ключові аспекти їхніх відмінностей.

Право власності стосується матеріальних речей, земельних ділянок, будівель, транспортних засобів та інших фізичних об’єктів, якими власник може володіти, користуватися і розпоряджатися.

Натомість право інтелектуальної власності охоплює нематеріальні результати творчої діяльності, такі як наукові відкриття,

літературні та мистецькі твори, патенти, торговельні марки тощо. Хоча ці об’єкти не мають фізичної форми, вони можуть бути зафіксовані на матеріальних носіях, як-от книги, диски або програмне забезпечення, що дозволяє їх захищати та використовувати відповідно до правових норм.

Право власності зазвичай не має часових обмежень, власник може володіти, користуватися та розпоряджатися майном безстроково, якщо інше не передбачено законодавством. Наприклад, для земельних ділянок сільськогосподарського призначення можуть існувати певні обмеження.

На відміну від цього, право інтелектуальної власності є тимчасовим. Тривалість охорони залежить від типу об’єкта: авторське право діє протягом життя автора і ще 70 років після його смерті, патент на винахід – 20 років від дати подання заявки, а корисна модель охороняється протягом 10 років. Після завершення строку правової охорони об’єкт переходить у суспільне надбання, що дозволяє його вільне використання.

Право власності гарантує власникові повний контроль над матеріальними об’єктами, включаючи володіння, користування та розпорядження ними. Власник може продавати, передавати в оренду чи навіть знищувати своє майно, якщо це не порушує закон.

У свою чергу, право інтелектуальної власності надає творцю чи правовласнику виключне право на використання нематеріальних результатів творчої діяльності. Без дозволу правовласника інші особи не мають права використовувати такі об’єкти. Проте ці права можуть бути обмежені строком дії охорони, законодавчими вимогами або умовами договору [5, 6].

Цифрові технології значно спростили процес копіювання творів без втрати якості, що ускладнює визначення їхньої унікальності та автентичності. NFT (невзаємозамінні токени) стали популярним інструментом для підтвердження права власності на цифрові активи, однак їх придбання не завжди передбачає передачу авторських прав на сам твір. У більшості випадків покупець отримує лише обмежену ліцензію на використання, що породжує юридичну невизначеність щодо обсягу його прав та можливостей розпорядження цифровим активом [7].

Цифровізація спричинила значне зростання порушень прав інтелектуальної власності, зокрема у таких сферах:

а) піратство та нелегальне копіювання: Завдяки простоті копіювання та поширення цифрових творів через Інтернет порушення

авторських прав набули масового характеру. Це стосується музики, фільмів, програмного забезпечення та інших цифрових матеріалів.

б) шахрайство з NFT: Недоброчесні особи створюють фальшиві NFT, використовуючи чужі твори без згоди авторів. Це не лише завдає фінансових збитків покупцям, а й викликає складні юридичні суперечки щодо автентичності та правомочностей власників.

в) кіберсквотинг: Зловмисники реєструють доменні імена або NFT, схожі на популярні бренди, щоб вводити користувачів в оману та отримувати незаконний прибуток. Це створює загрози для репутації компаній та правомірного використання торговельних марок.

Сучасні виклики потребують оновлення правового регулювання у сфері інтелектуальної власності, що охоплює цілу низку ключових напрямів, від законодавчих ініціатив до інновацій в освіті.

Що стосується новел законодавства, в Україні ухвалено Закон № 2974-IX [3], який зміцнює механізми захисту прав ІВ. Зокрема, він покладає витрати на вилучення та знищення контрафактної продукції на порушників і надає правовласникам право вимагати інформацію про походження таких товарів. Необхідно розробляти й міжнародні правові норми, посилювати міжнародне співробітництво, працювати над розробкою та укладенням міжнародно-правових договорів. Слід було б найближчим часом розробити універсальні стандарти та ефективні правові механізми для захисту прав ІВ у цифровому середовищі, зокрема щодо NFT та метавсесвітів.

Що стосується освітніх ініціатив, важливо підвищувати рівень правової грамотності серед користувачів і творців цифрового контенту, щоб вони могли захищати свої права та відповідально користуватися інтелектуальною власністю.

Права інтелектуальної власності та класичної (матеріальної) власності мають спільну юридичну основу, оскільки закріплюють правомочності особи щодо певного об’єкта, включаючи володіння, користування та розпорядження ним. Однак із розвитком цифрових технологій розмежування між цими правами стає дедалі глибшим, що зумовлює суттєві концептуальні зміни у правовому регулюванні власності.

Як висновок хотілося б зазначити такі положення. Сучасні реалії вимагають перегляду правових механізмів регулювання інтелектуальної власності, що має охоплювати різні аспекти правового регулювання. Насамперед, це адаптація законодавства до цифрових умов (необхідне правове визначення статусу NFT, цифрових активів, програмного

забезпечення та результатів роботи штучного інтелекту). Також слід розробити відповідні міжнародні стандарти (створення універсальних норм для ефективного захисту прав ІВ у цифровому просторі). І, наостанок, слід працювати над підвищенням рівня правової обізнаності: необхідно сприяти глибшому розумінню прав ІВ серед учасників цифрового ринку та користувачів інтелектуальної власності [8]. Таким чином, цифровізація не просто трансформує економічні та соціальні процеси, а й ставить перед правовою системою нові виклики. Вона вимагає переосмислення традиційних юридичних концепцій власності з урахуванням сучасних технологій, що змінюють способи створення, передачі та захисту інтелектуальних активів. Це спонукає до адаптації правових норм та впровадження нових механізмів регулювання у сфері інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

2. Про власність : Закон України (втратив чинність, але має історичне значення для розуміння еволюції інституту власності). URL: https://osbb-online.com/Zakon-Ukraine/закон-україни-про-власність (дата звернення: 19.05.2025).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності : Закон України № 2974-IX від 20.03.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-IX (дата звернення: 19.05.2025).

4. Постанова Верховного Суду від 19 червня 2024 року, справа № 607/8938/22, провадження № 61-11791св23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=119873492&red=1000038f366a24bdcef7b5b4fa725963c01408&d=5 (дата звернення: 19.05.2025).

5. Постанова Верховного Суду від 05 липня 2023 року, справа № 759/24141/19, провадження № 61-227св23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=112058344&red=1000036bbd71cb3fa1b9f746becedf802ad536&d=5 (дата звернення: 19.05.2025).

6. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15 травня 2018 р. № 2415-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19 (дата звернення: 19.05.2025).

7. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р (в редакції від 17 вересня 2020 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80 (дата звернення: 22.06.2022).

8. Яворська О. Вплив цифровізації на правову охорону промислових зразків у контексті промислової власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Серія ПРАВО. Вип. 87: ч. 1. С. 322-330. URL: https://www.researchgate.net/publication/389957007

Науковий керівник: Маслова-Юрченко Катерина Олександрівна, асист. кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, канд. юрид. наук.

Лисяк Данило,
курсант 2 курсу групи 06-23-01
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ

У XXI столітті цифровізація виступає ключовим чинником трансформації системи публічного управління та удосконалення механізмів взаємодії між державою і фізичними особами. Розвиток цифрових державних послуг має істотне значення для цивільного права, оскільки зумовлює виникнення нових форм реалізації та забезпечення особистих немайнових прав фізичних осіб, а також впливає на способи оформлення юридичних фактів і здійснення цивільної правосуб'єктності.

В Україні розвиток цифрових державних сервісів набув статусу одного з пріоритетних напрямів державної політики, що підтверджується впровадженням платформи «Дія» та функціонуванням інших електронних сервісів. Зазначені трансформації не лише оптимізують доступ фізичних осіб до публічних послуг, а й формують нові правові умови, в яких цифрові дані, електронні документи та засоби електронної ідентифікації набувають статусу об'єктів особистих

немайнових прав. У зв’язку з цим цивільне право відіграє ключову роль у нормативному забезпеченні належного правового регулювання цифрових державних послуг як елементів цивільно-правових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростаючий інтерес до розвитку цифрових державних послуг, що є важливою складовою сучасної цифрової трансформації державного управління. Так, Парасюк М. В. у своїй статті зазначає, що цифрові технології значно змінюють традиційне розуміння цивільних прав та обов'язків. Завдяки новим цифровим технологіям формується нове середовище цивільно-правового регулювання, яке представляє технологічний фундамент для цивільно-правового регулювання цифрових прав, цифрового цивільного обороту, цифрових суб’єктів і об’єктів, формування нових цивільних правовідносин. [1, с.203]. У свою чергу, Гриценко Г. М. досліджує вплив цифрових технологій на сферу соціальних послуг і зазначає: “Цифровізація, в концепті сервісної держави, дозволяє комплексно відповідати на запити громадян щодо отримання відповідних адміністративних послуг на основі автоматизованих бізнес-процесів, мінімізує бюрократичні процеси з залученням чиновників, ЦНАП виступає своєрідним модератором відносин між громадянами та відповідними органами, виключення паперовий документи з обігу між надавачами та отримувачами послуг та між відомствами; фронт-офіси (офіс взаємодії з отримувачами послуг) відділені від бек-офісів (офісів прийняття рішень); мультиканальність взаємодії та інформування (сайти, додатки, соціальні мережі, мобільний зв’язок тощо).” [2, с.37].

Сьогодні питання постає не в тому, чи вплинуть такзвані революційні зміни, викликані цифровими технологіями, на цивільні вдносини відносини, а в тому, як саме вони на них відіб’ються. Адже процеси, що зумовлюють запровадження цифрових технологій, створюють нове середовище для правового регулювання і потркбуїоть відповідних законодавчих рішень. Та попри все звісно одне: розпивається нова модель взаємовідносин у сфері майнових і особистих немайиових прав, яка несе в собі як нові виклики так і відповідні загрози [6, с.19].

Цифрові державні послуги - це послуги, що надаються органами державної влади та місцевого самоврядування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. У межах цивільного права їх слід розглядати як специфічні немайнові блага, які можуть бути

об'єктами правовідносин, зокрема у сфері прав на інформацію, ідентифікації особи, використання персональних даних тощо.

На відміну від традиційних публічних послуг, цифрові державні сервіси функціонують на основі електронних даних, які в сучасних умовах набувають ознак об'єктів цивільних прав. Відповідно до статті 177 Цивільного кодексу України [3], об’єктами цивільних прав можуть бути речі, кошти, цінні папери, цифрові речі, майнові права, результати робіт, надані послуги, результати інтелектуальної діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага. Таким чином, цифрові державні сервіси, що забезпечують доступ особи до її персональних даних або реалізацію юридично значущих дій, підпадають під сферу дії цивільного права як способи реалізації особистих немайнових прав. У цьому контексті особливу роль відіграє електронна ідентифікація. Згідно із Законом України «Про електронні довірчі послуги», кваліфікований електронний підпис прирівнюється до власноручного підпису, а отже — є належним способом ідентифікації особи у цивільно-правових правовідносинах. Його застосування при подачі електронних декларацій, отриманні довідок, поданні заяв до державних реєстрів підтверджує реалізацію таких особистих немайнових прав, як право на ім’я, на захист персональних даних, на гідність, честь, а також на здійснення волевиявлення у сфері приватного права.

Окрему групу становлять цифрові документи, що доступні через мобільний додаток «Дія» [4] - ID-паспорт, посвідчення водія, свідоцтво про народження тощо. Такі документи виконують функцію підтвердження юридичних фактів, які мають цивільно-правове значення, насамперед для встановлення або підтвердження правоздатності, деліктоздатності та інших аспектів цивільної правосуб’єктності.

Прикладами конкретних цифрових державних сервісів, що регулюються нормами цивільного права, є:

1) Реєстрація народження дитини онлайн через *портал «Дія» [4]*. Сервіс "єМалятко" дозволяє батькам подати заяву про державну реєстрацію народження дитини та замовити свідоцтво в електронній формі. Відповідно до частини 4 статті 49 Цивільного кодексу України [3], реєстрація актів цивільного стану повинна здійснюватися відповідно до закону. Народження фізичної особи та її походження, усиновлення, позбавлення та поновлення батьківських прав, шлюб, розірвання шлюбу, зміна імені, смерть підлягають обов'язковому внесенню до Державного

реєстру актів цивільного стану громадян в органах юстиції в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

2) Реєстрація місця проживання онлайн через *портал «Дія»*. Сервіс дозволяє зареєструвати або скасувати реєстрацію місця проживання особи без фізичного звернення до ЦНАП. Це забезпечує реалізацію особистого немайнового права на вільний вибір місця проживання (стаття 310 ЦК України) [3] з використанням цифрових інструментів.

3) Подання заяви про укладення шлюбу онлайн через *портал «Дія»*. Ця функціональність демонструє потенціал цифрових сервісів у сфері реалізації особистих немайнових прав сімейного характеру. Заява, подана в електронному форматі, є елементом цивільно-правової процедури укладення шлюбу.

4) Послуга е-Нотаріат. Передбачає можливість отримання нотаріальних послуг дистанційно, включно -- збереження завантажених сканованих копій нотаріальних/прирівняних до нотаріально посвідчених документів у складових Системи е-нотаріату, формування нотаріального/прирівняного до нотаріально посвідченого документа з QR-кодом, створення проектів нотаріальних документів та їх підготовка до підписання[9].Використання цифрових інструментів у цій сфері підтверджує реалізацію особистого немайнового права на волевиявлення, а також сприяє ефективному захисту майнових інтересів у межах цивільних правовідносин.

Попри динамічний розвиток, цифрові державні сервіси стикаються з рядом системних проблем у сфері цивільного права:

- відсутність чіткого законодавчого визначення правового статусу окремих цифрових об’єктів, зокрема електронних даних та цифрових речей, ускладнює їх кваліфікацію як об’єктів цивільних прав;
- недостатній рівень правового захисту персональних даних, що обробляються через цифрові сервіси, з урахуванням загроз витоку або несанкціонованого доступу;
- необхідність гармонізації національного законодавства із правом Європейського Союзу, насамперед у частині впровадження вимог Регламенту eIDAS щодо електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг.

---

[99] Постанова КМУ від 29 грудня 2023 р. № 1406 Київ. Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-2023-%D0%BF#Text

Отже, цивільне право повинно гарантувати стабільність і зрозумілі правила для людей, які користуються цифровими державними послугами. Щоб досягти цього, потрібно оновити Цивільний кодекс України, чітко визначивши правовий статус цифрових нематеріальних об'єктів. Поява цифрових послуг змінила звичний підхід до цивільно-правового регулювання. Цивільне право, як галузь, що регулює відносини між приватними особами, повинно не тільки дозволяти користуватись цифровими інструментами для захисту прав, а й забезпечувати передбачуваність, правову визначеність і безпеку. Також важливо враховувати міжнародний досвід, зокрема європейські правові стандарти (наприклад, регламент Eidas [5]), щоб українське законодавство відповідало сучасним вимогам цифрової взаємодії держави з громадянами.

Список використаних джерел:

1. Парасюк М. В. Вплив цифрових технологій на цивільне право. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №10. С. 201-204. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/46.pdf

2. Гриценко Г. М. Цифровізація соціальних послуг: проблеми можливостей та компетенції. *Актуальні проблеми права: теорія і практика.* 2024. №1(47). С.36-48. URL: https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/article/view/809/774

3. Цивільний кодекс України : Закон України від. 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

4. Єдиний портал державних послуг Дія. URL: https://diia.gov.ua/

5. Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 від 23 липня 2014 року. Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-14#Text

6. Гетьманцева Н.Д, Процьків Н.М. Нові контури цивільного права в епоху цифрових технологій. *Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку* : матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 28 лют. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С.18-22. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/501/%d1%81%d1%

82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%96%20%d0%9d.%d0%94..FR11.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Літвін Артем Олександрович,
курсант 2 курсу
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ

Цифрові перетворення в авторському праві в Україні є однією з найбільш динамічних і суперечливих сфер правового розвитку в умовах інформаційного суспільства. Інтенсивне впровадження цифрових технологій трансформувало способи створення, поширення і використання творів, породжуючи нові виклики для правового регулювання авторських прав. З одного боку, цифровізація значно спростила доступ до творчого продукту, а з іншого - загострила проблеми захисту авторських прав в онлайновому середовищі.

Правове регулювання авторського права в Україні ґрунтується на Цивільному кодексі України (гл. 36) [1], Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-XII (в редакції від 2022 року)[2], а також ряді підзаконних актів[10]. Водночас цифрова реальність змушує законодавця переглядати традиційні правові конструкції, зокрема в аспектах добросовісного використання, технічних засобів захисту, платформеного контенту та штучного інтелекту як потенційного суб'єкта творчості.

Згідно з оновленою редакцією Закону України «Про авторське право і суміжні права» № 2811-IX, що набрав чинності 1 січня 2023 року, запроваджено нові підходи до визначення об'єктів авторського права, зокрема узгодження з Директивами ЄС щодо цифрового використання творів. Так згідно ст. 10 ЗУ «Про авторське право і суміжні права»

[10] Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1756 "Про затвердження Порядку державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір"
Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 72 "Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав"

авторське право і право власності на матеріальний, *електронний (цифровий) об'єкт*, в якому втілено (зафіксовано) твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального, електронного (цифрового) об'єкта, в якому втілено (зафіксовано) твір, не означає передання (відчуження) майнових прав на твір і навпаки. У законі передбачено правові механізми для забезпечення збалансованості між інтересами авторів і споживачів цифрового контенту, а також передбачено особливості управління правами в цифровому середовищі [2].

Актуальність проблематики цифрових перетворень у сфері авторського права підкреслюють дослідниці В. Петренко та Т. Фонарьова: «Основною особливістю правового статусу об'єктів авторського права, щодо яких створено NFT, є необхідність чіткого визначення права власності та питань використання цих об'єктів. При цьому варто враховувати, що технічно NFT може бути створено для будь-якого об'єкта, але це не означає, що воно автоматично надає право власності на цей об'єкт або право використання без дозволу власника авторських прав» [4, с.3].

Л. Майданик розглянула можливість передачі майнових авторських прав на об'єкт щодо якого створений NFT. У випадку з продажем токена, забезпеченого правом вимоги стосовно передачі у власність оригіналу твору образотворчого мистецтва, додатково виникають питання щодо можливості використання зображення такого твору, тобто потенційної передачі майнових авторських прав на такий твір, а також виплати винагороди спадкоємцям художника в межах права слідування. Неповне розуміння ролі NFT стосовно прав інтелектуальної власності іноді призводить до того, що покупці розраховують набути більший обсяг прав, ніж дозволено законодавством. [6, с. 21]

У контексті українського права особливої уваги заслуговує й позиція О. Бутнік - Сіверського, який наголошує, що з подальшою трансформацією економіки інтелектуальної власності у цифрову з'являються нові особливості та суперечності, притаманні цифровому ринку інтелектуальної власності)[3, с.104].

Автор підкреслює, що деякі інформаційні продукти (фотодокументи: діапозитив, мікрофільм, мікрокарта тощо) мають сенс тільки при розширенні доступу до них (мережа Інтернет)[3, с.98]. Як зазначає О. Костенко, «нині законодавство не в змозі здійснити правову регуляцію суспільних відносин, які стрімко розвиваються в електронному просторі із використанням цифрових технологій, штучного інтелекту, пристроїв Інтернет речей (IoT), цифрової

особистості, цифрових аватарів та інших технологій, особливо тих, які можуть обмежувати права і свободи людини. Фактично разом із створенням нових суспільних відносин в метавсесвіті необхідно створювати і електронну юрисдикцію — область застосування можливостей суб'єктом компетенції або сферу, на яку поширюється право» [5, с. 54-55].

Значну роль у новітніх цифрових трансформаціях відіграють міжнародні правові норми, зокрема Бернська конвенція, Договір ВОІВ з авторського права (WCT, 1996), а також Угода про асоціацію України з ЄС, яка передбачає гармонізацію авторського права з acquis communautaire. Відповідно до ст. 437 Угоди про асоціацію, Україна зобов'язана забезпечити ефективне функціонування механізмів захисту інтелектуальної власності, включаючи цифрові формати.

У практичному аспекті цифрова трансформація породжує низку нових проблем. Однією з них є правовий статус творів, створених із використанням штучного інтелекту. В умовах, коли нейромережі здатні генерувати музику, тексти, візуальні образи, виникає питання: хто є автором - людина-оператор, алгоритм, чи розробник штучного інтелекту? Українське законодавство поки що не містить прямих положень щодо авторства в таких випадках, однак аналогія із загальним принципом охорони творчої діяльності дозволяє тимчасово віднести такі об'єкти до сфери derivative works.

Ще одним викликом є питання порушень авторських прав в онлайновому середовищі, включаючи соціальні мережі, стримінгові платформи та торрент-ресурси. В умовах децентралізованого розповсюдження цифрового контенту вкрай складно реалізувати механізми контролю та реагування на порушення. З цього приводу доречно згадати про законопроєкти, що перебувають на розгляді Верховної Ради, зокрема щодо досудового блокування вебресурсів, що порушують авторські права, за аналогією із системою Notice-and-Takedown у США.

На рівні суспільного сприйняття цифрові трансформації також вимагають перегляду уявлень про публічність, колективне користування та межі свободи творчості. Традиційне право на «справедливу винагороду» за використання твору в умовах цифрової екосистеми набуває нових форм, таких як мікро-ліцензування, краудфандинг, NFT-контракти.

Отже, цифрові трансформації в авторському праві в Україні - це не лише технологічний зсув, а комплексна реформа правової доктрини,

інституційного забезпечення та правової культури. Вирішення цих викликів потребує не тільки адаптації національного законодавства до європейських стандартів, а й системного діалогу між авторами, користувачами, державою і цифровими платформами. Лише в умовах такого діалогу можлива побудова сучасної моделі авторського права, здатної ефективно функціонувати у цифровому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII (в редакції Закону № 2811-IX від 01.01.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text

3. Бутнік-Сіверський О. Цифровий ринок інтелектуальної власності: теоретичний погляд та можливі прояви недобросовісної конкуренції. *Теорія і практика інтелектуальної власності.* 2024. № 3. С. 97-107. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/311653-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-720682-1-10-20240917.pdf

4. Петренко В., Фонарьова Т. Особливості правового статусу об'єктів авторського права щодо яких створено NFT – невзаємозамінний токен. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності. (м. Київ, 26 квітня 2024 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024.* URL: https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c68c7638-e341-4d7c-8c0d-daa2183e4718/content

5. Костенко О. В. Електронна юрисдикція, метавсесвіт, штучний інтелект, цифрова особистість, цифровий аватар, нейронні мережі: теорія, практика, перспективи. *Наукові інновації та передові технології.* 2022. № 2(4). С. 54−78. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/1038/1037

6. Майданик Л. NFT: приватноправовий погляд через зв'язок з авторським правом. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 1. С. 16-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2022_1_3

Маловік Дар'я Іванівна,
студентка 2 курсу, групи 03-23-06
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У час стрімкого розвитку України та її інтеграції до європейського соціально-економічного простору одним із найголовніших завдань правової системи є забезпечення захисту прав і свобод людини у сфері інтелектуальної власності. Сьогодні питання управління у сфері інтелектуальної власності набули особливої актуальності, а зумовлено це прогресом інноваційних процесів в економіці, активною інтеграцією об'єктів інтелектуальної власності в інноваційну діяльність підприємств з метою здобуття конкурентних переваг, додаткового прибутку та зміцнення своїх позицій як на національному, так і на міжнародному рівнях. Об'єкти інтелектуальної власності виступають не лише інструментом для ідентифікації товарів і послуг, а й набувають значення ключових складових у сферах бізнесу, науки та культури. Вивчаючи досвід національної практики, можна побачити, що чинна в Україні система регулювання інтелектуальної власності не завжди чітко відповідає інтересам особи, суспільства та держави, та не завжди узгоджується з європейськими стандартами. Це акцентує увагу на актуальності ефективного розвитку цивільно-правового регулювання інтелектуальної власності.

Захист інтелектуальної власності в Україні в сфері цивільно-правового регулювання є предметом дослідження багатьох провідних науковців, серед яких Соколова І. А. [1], Чуницька І. [4], Обривкіна О. М. [5]. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених інтелектуальній власності, альтернативним методам вирішення спорів та медіації, питання ефективного регулювання та правового захисту в цій сфері залишається актуальним. Це свідчить про необхідність подальшого наукового осмислення, спрямованого на вдосконалення чинного законодавства України відповідно до сучасних викликів та міжнародних стандартів.

Захист власних прав, свобод і законних інтересів є основоположним аспектом правової держави. Термін «інтелектуальна власність» отримав офіційного визнання й важливого правового значення з моменту прийняття Угоди про створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності, яка була підписана 14 липня 1967 року в Стокгольмі. З того часу цей термін використовується для позначення комплексу майнових і немайнових прав, пов'язаних з результатами інтелектуальної та творчої діяльності [2]. Згідно зі статтею 418 Цивільного кодексу України, інтелектуальна власність є правом конкретної особи на плоди інтелектуальної або творчої праці, а також на інші об'єкти, визначені законом [3]. Національне цивільне право визнає широку категорію об'єктів інтелектуальної власності, включаючи твори в галузі науки, мистецтва та літератури, запатентовані технічні рішення, комерційні найменування тощо.

Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні здійснюється на основі цілісного та багаторівневого підходу. Національна правова система включає як основні нормативно-правові акти, зокрема, Конституцію України, Цивільний кодекс, Кримінальний кодекс та Митний кодекс, так і спеціалізовані закони, які конкретизують правові аспекти захисту різних об'єктів інтелектуальної власності. Серед потрібних нормативно-правових актів, особливе місце займають Закони України, зокрема: «Про захист прав на винаходи і корисні моделі», «Про авторське право та суміжні права», «Про захист прав на промислові зразки» та інші, які забезпечують регулювання прав інтелектуальної власності [4 с. 53]. Україна також активно розвиває міжнародне співробітництво у сфері регулювання інтелектуальної власності, вона є учасником 17 з 25 основних міжнародних договорів у галузі захисту інтелектуальної власності, які регулюються Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), і продовжує працювати над долученням до інших документів, що свідчить про її прагнення до гармонізації з міжнародними стандартами [5 с. 37]. Однак, незважаючи на чинну нормативну базу, в національній правовій системі досі існують низка недоопрацьованих положень і неузгодженостей. Це створює необхідність подальшого вдосконалення законодавства з метою підвищення рівня правового захисту суб’єктів інтелектуальної власності та забезпечення ефективного правозастосування.

Попри формальну відповідність українського законодавства міжнародним стандартам, досі існує низка проблем, а саме складність процедур державної реєстрації об’єктів; тривалий строк розгляду

судових справ; низький рівень правосвідомості правовласників; недосконалий механізм реалізації авторських прав у цифровому середовищі [6 с. 100].

Початок повномасштабної війни в Україні призвів до необхідності адаптувати механізми захисту прав інтелектуальної власності до умов надзвичайного стану. У відповідь на збройну агресію Російської Федерації, в Україні були ухвалені нові нормативно-правові акти, серед яких Закони України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час надзвичайного стану» та «Про авторське право і суміжні права» [7 с. 9]. Прийняття оновленого законодавства у сфері авторського права стало важливим кроком на шляху євроінтеграції України, що особливо актуально, враховуючи, що наша країна отримала статус кандидат-держави на вступ до Європейського Союзу.

Сьогодні, незважаючи на наявність багатьох труднощів у сфері інтелектуальної власності, таких як юридичні конфлікти, прогалини в законодавстві та неефективність окремих механізмів правового захисту, цивільно-правове регулювання в цій сфері продовжує свій розвиток. Важливим кроком на цьому шляху було впровадження положень Стратегії сталого розвитку «Україна 2020», що спрямована на модернізацію системи захисту інтелектуальних прав. Конкретно планується оновлення українського законодавства про авторські та суміжні права, зокрема в цифровому середовищі, а також створення спеціалізованої Комісії з питань інтелектуальної власності. Ці заходи спрямовані на забезпечення більш ефективного функціонування механізмів захисту прав у цій сфері [8 с. 128].

В умовах цифрових змін, процесів глобалізації та дії воєнного стану в Україні, розвиток сфери інтелектуальної власності потребує системного підходу до оновлення правового регулювання. Пріоритетними завданнями виступають комплексне вдосконалення законодавчої бази, її адаптація до норм та принципів права Європейського Союзу, а також створення на практиці ефективних інструментів захисту інтелектуальних прав [8 с. 130]. Ключовими напрямами подальшого розвитку є поглиблення процесу імплементації європейських правових стандартів, належне забезпечення охорони інтелектуальної власності в умовах збройного конфлікту, розширення використання альтернативних форм вирішення спорів у даній сфері та підвищення інституційної ефективності національного органу з питань інтелектуальної власності (IP-офісу). Усі ці заходи мають на меті

зміцнення системи правової охорони та гарантування стабільного розвитку інтелектуального потенціалу країни.

Цивільно-правове регулювання інтелектуальної власності в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні правового захисту інновацій, культури та підприємницької діяльності, і залишається одним із пріоритетів державної правової політики. У зв'язку з набуттям Україною статусу країни-кандидата на вступ до ЄС, більшої актуальності набула гармонізація національного законодавства із міжнародними та європейськими стандартами. Підвищення рівня правової культури та обізнаності населення, розвиток інституцій, які займаються захистом прав інтелектуальної, а також ефективна протидія їх порушенням, є необхідними умовами не лише для забезпечення сталого економічного розвитку України, а й слугують передумовами для гармонізації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Соколова І. А. Цивільно-правове регулювання права інтелектуальної власності: сучасний стан та перспективи розвитку. *Академічний огляд*. 2024. № 1(26). С. 140–145. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/934/841/851

2. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_169

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

4. Чуницька І., Бондарук О. Сучасний стан ринку інтелектуальної власності в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52 URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-55

5. Обривкіна О. М. Право інтелектуальної власності на сучасному етапі: проблеми та перспективи розвитку. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. № 1. С. 36-43. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/988832

6. Ямпольська С. С. Особливості правового регулювання інтелектуальної власності в умовах євроінтеграції. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 3. С. 98-104. URL: https://doi.org/10.32782/1813-338X-2022.3.12.

7. Кірін Р.С. Аналіз юридичного захисту інтелектуальної власності у контексті воєнного стану: виклики та можливості. *Академічні візії*. 2024. № 28 URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/934/841

8. Вальчук О.І. Система інтелектуальної власності України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Правничий часопис Донецького національного університету ім. Василя Стуса*. 2023. С. 127-133. URL: https://doi.org/10.31558/2786-5835.2022.1.12

Махтай Дмитро Анатолійович,
курсант 2 курсу, групи 05-23-02,
Інститут підготовки юридичних
кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Технології штучного інтелекту (ШІ) демонструють стрімке зростання та все глибше інтегруються в суспільне життя. Такий процес зумовлює як значні переваги, так і серйозні виклики, які потребують адекватного правового реагування [1, с. 95; 2, с. 255]. Відсутність чітких правових рамок та механізмів контролю створює ризики неконтрольованого розвитку та застосування ШІ, що може призвести до порушення прав людини, безпекових загроз та інших негативних наслідків [2, с. 255; 3, с. 2-4]. Усвідомлення цих викликів спонукало Україну до розробки стратегічних документів, зокрема Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» [3] та Білої книги з регулювання ШІ від Міністерства цифрової трансформації [4], що свідчить про визнання необхідності формування державної політики у цій сфері [3, с. 1; 4, с. 2, 4]. Необхідність вироблення саме проактивного підходу до регулювання, що випереджатиме потенційні проблеми, є ключовою тезою багатьох експертів [1, с. 95].

Центральним питанням при формуванні правового регулювання ШІ залишається визначення його правової природи – чи є ШІ суб'єктом чи об'єктом правовідносин. Незважаючи на існування концепції

«електронної особи», яка наділяє ШІ певними ознаками суб'єкта через його здатність до автономного навчання та прийняття рішень, і навіть поодинокі випадки надання роботам громадянства, переважна більшість аргументів свідчить на користь визнання ШІ об'єктом права [1, с. 96-99]. Штучний інтелект, навіть найрозвиненіший, залишається результатом інтелектуальної діяльності людини, інструментом, що функціонує на основі заданих алгоритмів та даних [1, с. 99; 2, с. 256]. Він не володіє власною волею, свідомістю та ціннісними орієнтирами, які є фундаментальними для визнання правосуб'єктності. Наділення ШІ статусом суб'єкта створило б нерозв'язні проблеми з визначенням відповідальності за його дії, адже відповідальність у праві тісно пов'язана з волею та виною суб'єкта. Тому відповідальність за шкоду, завдану системами ШІ, має покладатися на розробників, власників або операторів цих систем [1, с. 99-100; 3, с. 4]. Визнання ШІ об'єктом права дозволяє застосовувати до нього існуючі правові інститути та механізми, хоч і з необхідною адаптацією [1, с. 100-101].

Необхідність комплексного правового регулювання ШІ випливає з низки проблем, ідентифікованих, зокрема, у Концепції розвитку ШІ в Україні: це і низький рівень цифрової грамотності населення, і недосконаліть законодавства щодо ШІ та захисту персональних даних, низький рівень інвестицій та впровадження ШІ-проєктів у бізнесі, недостатня якість освітніх програм для підготовки фахівців, проблеми інформаційної безпеки та захисту даних, етичні виклики та ризики для ринку праці [3, с. 2-3]. Регулювання повинно охоплювати всі аспекти: від технічних стандартів та регламентів до конкретних змін у цивільному, інформаційному, кримінальному та інших галузях права [2, с. 255]. Ключовими принципами, на яких має базуватися розвиток та використання ШІ в Україні, відповідно до міжнародних рекомендацій (зокрема Організації економічного співробітництва та розвитку, ОЕСР), є сприяння інклюзивному зростанню та добробуту, дотримання верховенства права та прав людини, відповідність законодавству про захист персональних даних, прозорість, надійність, безпека та підзвітність розробників і користувачів [3, с. 4].

Основні напрями правового регулювання ШІ як об'єкта включають адаптацію інститутів цивільного права, зокрема, права інтелектуальної власності (для визначення статусу ШІ як результату творчої діяльності та прав на твори, створені з його допомогою) [1, с. 100; 4, с. 11], інституту відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки (враховуючи потенційні ризики від дії

автономних систем) [1, с. 100], та норм споживчого законодавства [1, с. 101]. Особливої уваги потребує сфера інформаційного права та захисту персональних даних, де необхідно забезпечити відповідність алгоритмів законодавчим вимогам, прозорість їх роботи, право на пояснення рішень ШІ та захист від дискримінації чи неправомірного втручання [3, с. 4; 4, с. 11]. Важливим є розроблення етичних норм та технічних стандартів, гармонізованих з міжнародними [3, с. 10-11; 2, с. 257]. Окрім загального регулювання, необхідна розробка специфічних правил для окремих секторів, таких як освіта, економіка, публічне управління, кібербезпека, оборона та правосуддя, враховуючи особливості застосування ШІ у кожному з них [3, с. 5-11].

Україна обрала шлях поступового впровадження регулювання ШІ, що відображено у Білій книзі Мінцифри [4, с. 11-13]. Цей «bottom-up» підхід («знизу вгору», індуктивний підхід, від окремого до загального) передбачає перший, підготовчий етап (2-3 роки), протягом якого акцент робиться на інструментах, що виходять за межі законодавчого регулювання: регуляторних пісочницях, методологіях оцінки впливу, добровільному маркуванні, кодексах поведінки та рекомендаціях. Мета цього етапу – підготувати бізнес та державні інституції, накопичити експертизу та сформувати спроможності для подальшого ефективного регулювання [4, с. 13-14, 19-24]. На другому етапі планується розробка та прийняття законодавства, гармонізованого з Регламентом ЄС про ШІ (EU AI Act), що відповідає євроінтеграційним прагненням України та потребам доступу до європейського ринку [4, с. 14, 27]. Такий підхід дозволяє збалансувати необхідність стимулювання інновацій із забезпеченням захисту прав людини та суспільних інтересів, враховуючи при цьому національні особливості, зокрема, виключення сфери оборони з-під загального регулювання на даному етапі [4, с. 10, 14-15].

Отже, розгляд штучного інтелекту як об’єкта правовідносин є найбільш обґрунтованим та прагматичним підходом до його правового регулювання. Ефективне регулювання потребує комплексних зусиль, що поєднують адаптацію існуючих правових інститутів, розробку нових норм у сфері інформаційного права та захисту даних, впровадження етичних стандартів та технічних регламентів, а також розробку секторальних правил. Поступовий підхід, обраний Україною, спрямований на створення сприятливих умов для відповідального розвитку та використання технологій ШІ в інтересах суспільства та держави.

Список використаних джерел:

1. Зозуляк О. І. Штучний інтелект як об’єкт цивільно-правового регулювання. Доктрина приватного права: традиції та сучасність : матеріали XX Наук.-практ. конф., присвяч. 100-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харків. юрид. ін-ту (1962-1987 рр.) В. П. Маслова (Харків, 4 лют. 2022 р.). Харків : Право, 2022с С. 95–103. URL : https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/zbirniki_konf/Maslov_100.pdf#page=103
2. Фурашев В. М., Костенко О. В. Практичні питання правового регулювання застосування технологій зі штучним інтелектом. *Наукові інновації та передові технології*. Серія: Державне управління. Серія: Право. Серія: Економіка. 2022. № 3(5). С. 255–260. URL: https://www.researchgate.net/publication/359200567
3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 груд. 2020 р. № 1556-р. URL: Дата оновлення: 29.12.2021. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-р#Text (дата звернення: 12.05.2025).
4. Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. Версія для консультацій. Міністерство цифрової трансформації України. Київ : Мінцифри, 2024. 30 с.

Непомняща Анна Олегівна,
студентка 2 курсу, групи 03-23-06
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПЛАГІАТ ТА САМОПЛАГІАТ ЯК ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА: ПОНЯТТЯ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ПРАКТИКА

У сучасному світі, де обсяг інформації зростає щодня, питання плагіату та самоплагіату набуло особливої актуальності, особливо в академічному середовищі. З розвитком цифрових технологій доступ до наукових текстів, баз даних і чужих робіт став максимально простим,

що, з одного боку, сприяє поширенню знань, а з іншого – збільшує ризики порушення авторських прав. Плагіат традиційно сприймається як привласнення чужого тексту або ідей без посилання на автора, але значно менш вивченим і нормативно врегульованим є явище самоплагіату. Самоплагіат, у свою чергу, полягає у повторному використанні власного раніше опублікованого матеріалу без належного зазначення факту попередньої публікації. І хоча при цьому автор не порушує права інших осіб, він може вводити в оману наукову спільноту щодо новизни результатів. В Україні ця проблема ускладнюється тим, що самоплагіат не має чіткого визначення у законодавстві, а практика реагування часто залишається на розсуд закладів освіти чи видавництв. Саме тому дослідження плагіату та самоплагіату в контексті авторського права є не лише актуальним, а й необхідним для розвитку правової та академічної культури.

В українському законодавстві є достатньо інструментів для захисту авторських прав, зокрема Закон України «Про авторське право і суміжні права» та положення Цивільного кодексу. Там чітко вказано, що автор має як особисті немайнові, так і майнові права на свій твір. Особисті немайнові права включають, зокрема, право на авторство, право на ім’я, право на недоторканність твору та на протидію будь-якому спотворенню чи зміні твору без згоди автора. При цьому особисте право на авторство – це право вимагати визнання себе автором, а також право вимагати зазначення імені автора при будь-якому використанні твору, незалежно від форми чи способу його поширення [1]. Ці норми є базовими гарантіями для кожного, хто створює інтелектуальний продукт. І саме тут виникає проблема плагіату: якщо хтось копіює твір без зазначення автора – це вже пряме порушення авторського права. Така дія посягає на особисті немайнові права автора, які охороняються законом і можуть бути захищені у судовому порядку. Це підтверджується й позицією Пленуму Верховного Суду України, який у постанові № 5 від 27 лютого 2009 року роз’яснив, що присвоєння авторства на чужий твір визнається порушенням авторського права незалежно від форми чи обсягу використаного матеріалу [2].

Водночас самоплагіат у цих нормах чітко не фігурує. Незважаючи на те, що формально автор повторно використовує власний твір, відсутність посилання на попередню публікацію може створити ілюзію новизни. Враховуючи, що чинне законодавство не передбачає окремого визначення або правових наслідків самоплагіату, виникає

правова прогалина, яка фактично залишає це явище поза межами прямого юридичного регулювання.

У науковій літературі самоплагіат визначається як повторне подання свого ж тексту без посилання на попереднє джерело. Така практика може мати різні форми – від повторного використання окремих абзаців до публікації однієї й тієї ж статті в різних виданнях. І хоча автор формально має право на повторне використання твору, особливо якщо він є єдиним правовласником, проблема полягає у тому, що таке повторне використання без відповідного зазначення створює хибне уявлення про новизну дослідження, що є порушенням принципів академічної доброчесності. Це може спотворити результати наукового пошуку, викликати дублювання в наукометричних базах і навіть призвести до нечесного отримання фінансування або наукових звань. Наприклад, Курпата та Менсо у своєму дослідженні пишуть, що «самоплагіат – це повторне використання власного тексту або його частин без належного зазначення попередньої публікації» і додають, що в українському правовому полі «відсутнє чітке нормативне визначення цього явища», що створює проблеми в питаннях правозастосування та оцінки ступеня порушення [3, с.78].

Питання відповідальності за порушення авторського права врегульовано на законодавчому рівні**.** Зокрема, плагіат тягне за собою цивільно-правову відповідальність відповідно до статей 432-437 Цивільного кодексу України [4]. У цих положеннях передбачено право автора вимагати визнання авторства, припинення неправомірного використання твору, компенсацію майнової та моральної шкоди, а також знищення примірників, виготовлених з порушенням права. У деяких випадках, коли порушення є умисним і має системний або комерційний характер, можуть застосовуватись норми адміністративного чи навіть кримінального законодавства. Проте щодо самоплагіату ситуація значно складніша. Він не регулюється прямо законом, і тому в більшості випадків відповідальність визначається не загальнодержавними правовими актами, а внутрішніми положеннями навчальних або наукових установ, які трактують самоплагіат як порушення академічної доброчесності. Ці внутрішні документи можуть передбачати анулювання результатів атестації, недопуск до захисту, скасування рецензії чи навіть дисциплінарні заходи, однак їх юридичний статус залишається обмеженим. Саме через це у Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти вже неодноразово піднімалося питання про необхідність унормування цього поняття, зокрема шляхом його

чіткого закріплення у профільному законодавстві та вироблення єдиних підходів до виявлення і реагування на такі порушення [5].

Науковцями (зокрема, О. Лютою, О. Дейнекою, Н. Артюховою та ін.) підкреслюється, що доброчесність – це не лише про відсутність плагіату, а й про щирість у підході до наукової роботи. Авторки дослідження наголошують, що академічна доброчесність має включати в себе не просто дотримання формальних вимог, а глибоке внутрішнє переконання у важливості правдивості, самостійності й відповідальності у процесі створення знань. Там же зазначено, що боротьба з самоплагіатом – це боротьба за якість, а не лише за формальну новизну, адже безвідповідальне повторне використання власного матеріалу здатне знецінити результати дослідження, спотворити статистику публікацій і поставити під сумнів чесність автора в очах колег, редакцій та наукової спільноти загалом [6, с.103].

Окремо слід згадати ситуацію з пандемією COVID-19, яка суттєво змінила підходи до освітнього процесу. Через перехід на дистанційне навчання багато закладів освіти втратили прямий контроль над тим, як саме студенти виконують завдання, як пишуть письмові роботи та проходять оцінювання. Ослаблення академічного контролю, зменшення живої комунікації з викладачем і зростання технічних можливостей копіювання призвели до суттєвого збільшення порушень принципів доброчесності. І саме в цей період відбулося масове зростання як плагіату, так і самоплагіату. Дистанційна форма навчання часто створювала у студентів ілюзію вседозволеності, а також знижувала мотивацію до самостійного виконання завдань. Подібну ситуацію ми спостерігаємо і в умовах повномасштабної війни в Україні, коли більшість закладів вищої освіти змушені були знову перейти на дистанційне навчання. Воєнний стан, вимушені переїзди, психологічна нестабільність, технічні труднощі та відсутність належного академічного середовища – усе це створює додаткові передумови для порушень академічної доброчесності. У роботі Ю. Дуліби та ін. зазначається, що дистанційна освіта сприяла не лише зниженню стандартів доброчесності загалом, а й створенню нових форм порушень, серед яких самоплагіат став однією з найбільш поширених, оскільки залишався найменш помітним і формально складним для реалізації [7, с.14].

Також слід згадати, що в багатьох країнах самоплагіат уже розглядається як форма етичного порушення з можливими юридичними наслідками. Наприклад, у Німеччині при виявленні повторного подання

власного матеріалу без посилання роботу можуть відхилити, зняти з конкурсу або анулювати оцінювання, а студента – виключити з університету без права поновлення. У США та Великій Британії самоплагіат також вважається серйозним порушенням академічної доброчесності: у таких випадках передбачається скасування результатів, відмова в захисті, відкликання публікацій або навіть відрахування з навчального закладу [8]. У низці європейських університетів академічна доброчесність вивчається як окрема дисципліна, а всі студентські та наукові роботи проходять автоматичну перевірку на самоплагіат у внутрішніх базах даних. В Україні такі рішення здебільшого приймаються на рівні конкретного закладу. Одні університети впроваджують власні політики, інші – лише формально посилаються на вимоги Міністерства освіти і науки чи Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Водночас міжнародна практика демонструє, що самоплагіат може бути підставою для анулювання дисертацій, відкликання наукових публікацій і позбавлення наукових звань, оскільки він суперечить принципу наукової новизни, що є ключовим критерієм у будь-якому академічному дослідженні.

У підсумку варто сказати, що плагіат і самоплагіат – це не просто технічні терміни чи формальні порушення. Це реальні прояви академічної недоброчесності, які впливають не лише на окремого автора, а й на довіру до всієї наукової та освітньої системи. Якщо плагіат вже давно сприймається як очевидне правопорушення, то самоплагіат досі залишається у «сірій зоні», де відсутність чіткого законодавчого регулювання створює простір для зловживань. Разом із цим дедалі більше закладів освіти, редакцій наукових журналів та міжнародних організацій починають визнавати важливість боротьби з самоплагіатом як з окремим видом академічного порушення. В Україні вже сьогодні діють внутрішні політики доброчесності, використовуються антиплагіатні системи, запроваджується контроль на рівні Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, однак без належної нормативної бази ефективність цих механізмів обмежена. Тому питання подальшого унормування самоплагіату на законодавчому рівні є не лише актуальним, а й принциповим для забезпечення академічної етики, захисту інтелектуальної власності та формування відповідального ставлення до науки.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.03.2023 № 2811-IX. / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20 (дата звернення: 22.05.2025).

2. Про застосування норм законодавства про інтелектуальну власність : постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 27 лютого 2009 року. *Офіційний вісник України*. 2009. № 17. Ст. 568.

3. Курпата Н., Менсо І. Академічний плагіат і самоплагіат як елементи порушення академічної доброчесності. *Гуманітарні студії. Серія: Педагогіка*. 2020. № 11(43). С. 75–90.

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 22.05.2025).

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. \ Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 22.05.2025).

6. Люта О. Академічна доброчесність як детермінанта забезпечення якості вищої освіти. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*. 2025. № 1(55). С. 96–104. URL: https://www.ser.net.ua/index.php/SER/article/view/599 (дата звернення: 22.05.2025).

7. Дуліба Ю., Петроє О., Плетсан П., Гаврилюк А., Антоненко В., Антонова О. Академічна доброчесність у закладах вищої освіти в умовах пандемії COVID-19: світовий досвід і українські реалії. *Revista Românească pentru Educaţie Multidimensională*. 2022. Т. 14, № 4Sup1. С. 1–17. URL: https://www.researchgate.net/publication/367375019 (дата звернення: 22.05.2025).

8. Бахрушин В. Академічний плагіат і самоплагіат в науці та вищій освіті: нормативна база і світовий досвід. URL: http://education-ua.org/ua/articles/1128-akademichnij-plagiat-i-samoplagiat-v-nautsi-ta-vishchij-osviti-normativna-baza-i-svitovij-dosvid (дата звернення: 22.05.2025).

Науковий керівник: Маслова-Юрченко Катерина Олександрівна, асист. кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, канд. юрид. наук.

Приходько Єкатерина Віталіївна,
студентка 2 курсу, групи 03-23-06
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

В умовах світової глобалізації та євроінтеграційних процесів, які наразі відбуваються в Україні, питання належного правового регулювання й захисту прав інтелектуальної власності стає одним із пріоритетних напрямів державної політики. Гармонізація національного законодавства у сфері інтелектуальної власності з міжнародними стандартами є невід'ємною складовою євроінтеграційного курсу України, що зумовлює актуальність дослідження проблем, які виникають у цьому процесі.

Інтелектуальна власність як особливий вид власності потребує специфічних механізмів правової охорони, що відповідають викликам сучасності. Україна, ставши незалежною державою, взяла на себе зобов’язання щодо імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство, підписавши низку міжнародних конвенцій та угод. Однак, незважаючи на значний прогрес, досягнутий у цій сфері, залишається ряд проблемних аспектів, які потребують ґрунтовного аналізу та вирішення.

Правова система регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в Україні формувалася впродовж усього періоду незалежності та продовжує вдосконалюватися. За цей час було прийнято цілу низку спеціальних законів та підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання правовідносин у різних сферах інтелектуальної власності. Утім, як зазначає М. В. Паладій, національна система правової охорони інтелектуальної власності все ще потребує подальшого розвитку та вдосконалення з метою забезпечення її відповідності європейським і світовим стандартам [1, с. 18].

Одна з ключових проблем гармонізації законодавства України у сфері інтелектуальної власності пов'язана з недосконалістю термінологічного апарату. Аналізуючи чинне законодавство, можна помітити термінологічні розбіжності та неузгодженості у визначеннях

об'єктів інтелектуальної власності, що ускладнює правозастосовну практику. Так, О. В. Кадєтова зазначає, що вітчизняне законодавство містить відмінні визначення навіть базових понять, таких як «об'єкт права інтелектуальної власності», «інтелектуальна власність», які не завжди відповідають міжнародним стандартам [2, с. 115].

Суттєвою проблемою залишається захист авторських і суміжних прав в мережі Інтернет. Стрімкий розвиток цифрових технологій та глобалізація інформаційного простору створюють нові виклики, які потребують адекватного правового регулювання. Однак, як слушно зауважує В. С. Дроб'язко, національне законодавство у цій сфері не встигає за технологічним прогресом, що призводить до масових порушень прав авторів та інших правовласників [3, с. 56].

У контексті гармонізації особливої уваги заслуговує питання захисту прав на торговельні марки. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, наша держава взяла на себе зобов'язання імплементувати європейські стандарти правової охорони знаків для товарів і послуг. Проте, як зазначає Г. О. Андрощук, цей процес супроводжується рядом проблем, зокрема пов'язаних із застосуванням критеріїв схожості торговельних марок та оцінкою їх розрізняльної здатності [4, с. 89].

Не менш важливим аспектом гармонізації є приведення у відповідність до міжнародних стандартів системи захисту прав на географічні зазначення. Аналіз Закону України «Про правову охорону географічних зазначень» у контексті Угоди ТРІПС (про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності) та Угоди про асоціацію з ЄС свідчить про наявність певних неузгодженостей, які можуть створювати перешкоди для ефективної охорони цих об'єктів. Зокрема, як відзначає Ю. В. Капіца, українське законодавство не повною мірою враховує специфіку регулювання географічних зазначень у праві ЄС, що створює труднощі при забезпеченні правової охорони українських продуктів на європейських ринках [5, с. 42].

Суттєві проблеми виникають також у сфері правової охорони промислової власності. Законодавча база у цій сфері хоча й трансформується відповідно до міжнародних та європейських стандартів, однак залишається фрагментарною та не завжди узгодженою. На думку І. І. Дахно, особливо гостро стоїть питання захисту прав на винаходи у фармацевтичній галузі та біотехнологіях, де українське законодавство не повною мірою відповідає сучасним світовим тенденціям [6, с. 204].

Важливим аспектом гармонізації є також інституційне забезпечення охорони прав інтелектуальної власності. Незважаючи на реформування системи органів державного управління у цій сфері, все ще залишаються проблеми, пов'язані з розмежуванням їх компетенції та координацією діяльності. Я. О. Іолкін справедливо зауважує, що недостатньо ефективна діяльність інституційних механізмів захисту прав інтелектуальної власності є однією з головних перешкод для успішної гармонізації законодавства України з міжнародними стандартами [7, с. 138].

Окремо слід відзначити проблеми судового захисту прав інтелектуальної власності. Створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності є важливим кроком у напрямку гармонізації з європейською моделлю спеціалізованого судочинства. Однак, як зазначає О. П. Орлюк, залишаються невирішеними питання щодо процесуальних аспектів розгляду справ цим судом, а також забезпечення належного рівня кваліфікації суддів для розгляду специфічних спорів у сфері інтелектуальної власності [8, с. 76].

Серйозною проблемою залишається також недостатнє забезпечення ефективних механізмів цивільно-правової відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Аналізуючи судову практику, Р. Б. Шишка відзначає недосконалість механізмів визначення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення прав інтелектуальної власності, що не відповідає міжнародним стандартам у цій сфері [9, с. 128].

Ще одним важливим аспектом гармонізації є питання трансферу технологій та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. Законодавство України у цій сфері, хоч і зазнало певних змін відповідно до міжнародних стандартів, але все ще не забезпечує ефективних механізмів стимулювання інноваційної діяльності. Л. Д. Романадзе підкреслює, що саме недосконалість правового регулювання комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності є однією з головних причин низької інноваційної активності в Україні [10, с. 93].

Важливо також звернути увагу на проблеми гармонізації національного законодавства у сфері захисту від нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, таких як комерційна таємниця, ноу-хау та раціоналізаторські пропозиції. Як зазначає Т. С. Демченко, чинне законодавство України недостатньо регулює ці питання, що створює проблеми у правозастосовній практиці та не відповідає міжнародним стандартам [11, с. 67].

Таким чином, гармонізація законодавства України у сфері інтелектуальної власності з міжнародними стандартами є комплексним процесом, який охоплює різні аспекти правового регулювання та потребує системного підходу. Для вирішення виявлених проблем доцільним видається здійснення наступних заходів: удосконалення термінологічного апарату національного законодавства у сфері інтелектуальної власності з метою усунення розбіжностей та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів; розробка та прийняття спеціального законодавства щодо захисту авторських і суміжних прав в мережі Інтернет, яке б враховувало сучасні технологічні можливості та відповідало міжнародним стандартам у цій сфері; приведення законодавства у сфері охорони промислової власності у відповідність до європейських стандартів, зокрема щодо правової охорони винаходів у галузі біотехнологій та фармацевтики; удосконалення правового регулювання захисту прав на географічні зазначення з урахуванням вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; забезпечення ефективного функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності шляхом прийняття відповідних процесуальних норм та забезпечення належної підготовки суддів; розвиток правових механізмів стимулювання комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності та трансферу технологій з урахуванням міжнародного досвіду; удосконалення механізмів визначення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення прав інтелектуальної власності, відповідно до міжнародних стандартів; розробка та прийняття спеціального законодавства щодо захисту нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності з урахуванням міжнародних стандартів у цій сфері.

Підсумовуючи, варто зазначити, що гармонізація законодавства України у сфері інтелектуальної власності з міжнародними стандартами є не лише зобов'язанням нашої держави перед міжнародною спільнотою, але й необхідною умовою для забезпечення належного рівня правової охорони результатів творчої та інтелектуальної діяльності, що, в свою чергу, сприятиме розвитку інноваційної економіки та підвищенню конкурентоспроможності України на міжнародній арені. **Слід наголосити, що процес гармонізації законодавства повинен відбуватися з урахуванням національних інтересів та особливостей правової системи України, забезпечуючи при цьому баланс інтересів усіх суб'єктів правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Успішне вирішення окреслених проблем дозволить не лише підвищити рівень правової охорони інтелектуальної**

власності в Україні, але й створити сприятливе середовище для розвитку інновацій, залучення інвестицій та інтеграції нашої держави до глобального інноваційного простору.

Список використаних джерел:

1. Паладій М. В. Удосконалення державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. *Інтелектуальна власність*. 2022. № 2. С. 15–21.

2. Кадєтова О. В. Термінологічні проблеми національного законодавства у сфері інтелектуальної власності: шляхи вирішення. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 112–119.

3. Дроб'язко В. С. Захист авторських прав в мережі Інтернет: проблеми гармонізації законодавства України та ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2024. № 1. С. 52–59.

4. Андрощук Г. О. Охорона торговельних марок: гармонізація законодавства України з європейськими стандартами. *Юридичний вісник України*. 2023. № 5. С. 86–94.

5. Капіца Ю. В. Правова охорона географічних зазначень в Україні в контексті європейської інтеграції. *Право України*. 2023. № 8. С. 37–46.

6. Дахно І. І. Правова охорона винаходів у фармацевтичній галузі: міжнародні стандарти та проблеми імплементації в Україні. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2024. Вип. 154. С. 198–207.

7. Іолкін Я. О. Інституційні механізми захисту прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми та перспективи вдосконалення. *Право та інновації.* 2023. № 4. С. 132–141.

8. Орлюк О. П. Вищий суд з питань інтелектуальної власності в Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку. *Судова апеляція.* 2024. № 1. С. 71–80.

9. Шишка Р. Б. Цивільно-правова відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності: проблеми гармонізації законодавства. *Приватне право і підприємництво*. 2023. Вип. 23. С. 124–132.

10. Романадзе Л. Д. Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності: міжнародний досвід та проблеми правового регулювання в Україні. *Часопис цивілістики*. 2024. Вип. 42. С. 89–96.

11. Демченко Т. С. Проблеми правової охорони нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності в Україні: євроінтеграційний контекст. *Підприємництво, господарство і право*. 2023. № 9. С. 63–70.

Руденко Марина Денисівна,
курсант 2 курсу, групи 06-23-03
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ТОРГОВЕЛЬНА МАРКА ТА ЇЇ ЗАХИСТ В ІНТЕРНЕТІ

Формування ефективних механізмів захисту торговельних марок у цифровому середовищі набуває особливої актуальності в умовах стрімкого розвитку електронної комерції та цифровізації бізнес-процесів. Проблематика правового регулювання охорони торговельних марок у мережі Інтернет характеризується комплексністю та багатоаспектністю, що зумовлено специфікою віртуального середовища та транскордонним характером відносин, які виникають у цифровому просторі.

Торговельна марка як об'єкт права інтелектуальної власності відіграє ключову роль у процесі індивідуалізації товарів та послуг суб'єктів господарювання, сприяє формуванню позитивного іміджу виробника та забезпечує захист інтересів споживачів. За визначенням Т.В. Маньгори, під торговельною маркою потрібно розуміти умовне позначення, яке має комерційну цінність у комерційному обороті і несе інформаційний зміст. ТМ може мати як абстрактну, так і конкретну розрізняльність, і вона призначена для індивідуалізації товарів [1, с. 103].

Використанням торговельної марки визнається (частина 4 ст. 16 Закону про знаки для товарів і послуг:

- нанесення торговельної марки на: будь-який товар, для якого торговельну марку зареєстровано; упаковку, в якій цей товар утримується; вивіску, пов'язану з товаром; етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет;
- зберігання такого товару із зазначеним нанесенням торговельної марки з метою пропозиції до продажу;
- пропозиція товару до продажу з нанесеною торговельною маркою;
- продаж, експорт, імпорт товару з нанесеною торговельною маркою;
- застосування торговельної марки під час пропозиції та надання послуг, для яких торговельну марку зареєстровано;

- застосування торговельної марки в діловій документації, у рекламі, у мережі Інтернет, у тому числі в доменних іменах[11].

Специфіка захисту торговельних марок в Інтернеті зумовлена низкою факторів, серед яких: екстериторіальність мережі Інтернет, анонімність користувачів, складність ідентифікації порушників, відсутність єдиного міжнародного підходу до регулювання відносин у цифровому просторі. Ці особливості створюють сприятливі умови для неправомірного використання торговельних марок у різноманітних формах, зокрема: кіберсквотинг, використання торговельних марок у доменних іменах без дозволу власника, продаж контрафактної продукції через інтернет-магазини, незаконне використання знаків у контекстній рекламі тощо.

Мінковський В.В. слушно зазначає, що неправомірне використання торговельної марки в мережі Інтернет є цивільним правопорушенням, адже порушує цивільні права особи, а тому має чотири обов'язкові складові, до яких відносяться *протиправна поведінка, завдана шкода, причинний зв'язок, вина*. У разі протиправного використання торговельної марки в мережі Інтернет найбільш ефективними способами захисту порушеного права є самозахист та судовий захист [2, с. 8].

Розглянемо використання торговельних марок у технічній частині вебсайту. Використовуються слова, літери та цифри, які складають торговельну марку в мета-тегах «title», «keywords», «description». Цей варіант неправомірного використання торговельної марки в мережі Інтернет потребує розгляду, адже неправомірне використання позначень у технічній стороні вебсторінки впливає на результати пошуку при використанні пошукових систем, наслідком чого є відображення неправомірного вебсайту на більш високих позиціях у пошуку, ніж вебсайту законного користувача торговельної марки [2, с.17]. Однією з важливих обставин настання цивільної відповідальності за неправомірне використання торговельних марок у мережі Інтернет[12]

---

[11] Відповідальність за неправомірне використання торговельної марки. https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0013697-06#Text

[12] Однією з сфер, де точаться активні дебати в англійських судах, є використання торговельних марок як ключових слів, можливо, найкраще ілюструє судовий процес навколо служби «Google AdWords». Google AdWords дозволяє компаніям купувати пошукові терміни (ключові слова), пов'язані з

виступає установлення власника вебсторінки, на якій були використані або використовуються ці торговельні марки [2, с.30].

Цікавим є дослідження Ю. Л. Бошицького та О. А. Рассомахіної, які за результатами досліджень дійшли висновку, що «система захисту прав на торговельні марки в мережі Інтернет передбачає самозахист, вжиття організаційних, технічних і адміністративних заходів пошукової системи онлайн-послуг, спеціальні адміністративні процедури, а також судові заходи захисту прав на торговельні марки»[6].

Розвиток Інтернету суттєво вплинув на розвиток законодавства про торговельні марки, особливо щодо доменних імен, мета-тегів і соціальних мереж [7]. Отже, відсутність територіальних обмежень, а також можливість анонімності, які пропонує Інтернет, створили умови для вчинення порушень прав інтелектуальної власності, які є новими, як за характером, так і за масштабом.

Слід зазначити, що порушення прав на торговельну марку та *доменне ім'я* частіше відбуваються на онлайн-аукціонах, які покращують здатність роздрібного продавця охопити багатьох споживачів. Однак покупці можуть ризикувати не отримати оригінальні товари у відповідності до визначеної торговельної марки, які продавець висвітлив на сайті. Наприклад, торгівля на «eBay» або «Amazon», яка викликає багато суперечок між власниками торговельних марок і аукціонними сайтами [2, с.40]. Доменне ім'я не є об'єктом виключного права і не охороняється самостійно. Але суди беруть до уваги *момент реєстрації* доменного імені та початку його використання на суперечливому сайті. Тому власнику авторських прав та торговельної марки як доменного ім'я, насамперед необхідно перевірити, коли домен отримав назву, а конкурент почав використовувати інтернет-магазин. Він може отримати доступ до публічної електронної інформації сервісу перевірки домену, сервісу архівування вебсайтів, а також історії онлайн сторінки магазину в соціальній мережі [2, с.45].

Оскільки Інтернет зараз є головним джерелом інформації, де можна знайти та завантажити будь-які авторські твори чи програми, і при цьому багато з цього є у вільному доступі, виникає потреба у спеціальному регулюванні для захисту авторських прав. З поширенням Інтернету питання *цифрових авторських прав* стало особливо актуальним, адже це нова і ще недостатньо досліджена сфера, яка часто

їхнім бізнесом, так що, коли споживачі вводять ці терміни в пошуковий запит Google, реклама компанії з'являється у верхній частині сторінки результатів.

піддається однобокому трактуванню з боку великих компаній. Коли такі підходи почали відображатися у нових законах, комерційні інтереси отримали надійний захист завдяки прийняттю законодавства про авторські права.

Окремі дослідники вбачають «необхідність посилення правового захисту прав авторів Інтернет-сайтів на національному рівні, насамперед у спосіб розгляд правового режиму Інтернет-сайту в ЦК України та Закон України «Про авторське право і суміжні права» та розробку Типових договорів на розробку інтернет-сайту та веб-хостингу» [8; 9].

Бааджи Н.П. зауважує: "*Юрисдикція судів* у справах, пов'язаних із використанням торгових марок в Інтернеті, може бути визначена низкою чинників. Основні аспекти, які можуть впливати на юрисдикцію суду в таких справах, включають: місце реєстрації торговельної марки (юрисдикція може бути визначена на основі країни, де зареєстрована торговельна марка. Суди цієї країни можуть взяти на себе вирішення справи, пов'язаної з порушенням цієї марки в Інтернеті); місце заподіяння збитків чи порушення (юрисдикція може бути визначена в тому місці, де виникли збитки або де відбулося порушення торговельної марки в Інтернеті); місце фактичного використання марки (якщо порушення торговельної марки відбувається через використання в Інтернеті, то місце цього фактичного використання може визначати юрисдикцію); місце майбутнього використання (якщо існує серйозна загроза майбутнього порушення торговельної марки в конкретній юрисдикції.."[5, с. 754].

Особливої уваги заслуговує аналіз судової практики щодо захисту торговельних марок в Інтернеті. Зокрема, показовою є справа № 916/3527/23, розглянута Господарським судом Одеської області від 03.10.2024, в якій позивач - Скечерз Ю. Ес. Ей., Инк., II звернувся з вимогою про заборону використання відповідачем- ООО «СТИЛЛИ» позначення «СТИЛЛІ» (STILLI) , схожого з торговельною маркою позивача, на веб-сайті та в доменному імені. Позивач просив застосувавти такий спосібзахисту як - відновлення порушеного права, знищення виготовленого ООО «СТИЛЛИ» товару. Київським науково-дослідним інститутом судових експертиз (КНДІСЕ) Міністерства юстиції України була проведена судова експертиза, за результатами якої судовим експертом Наталією Ковальовою складено висновок №955/24-53 від 15.04.2024, згідно якого комбіноване позначення у вигляді стилізованої літери S зі словесним елементом tilli, використане на зразках взуття за митною декларацією типу ІМ40ДЕ від 29.06.2023

№UA500500/2023/02233123UA500500022331U9, **не** є схожим настільки, що його можна сплутати з торговельними марками за міжнародними реєстраціями №1331651 та №955117, права на які належать компанії Skechers U.S.A., Inc. II. та таким, що може ввести в оману споживача стосовно виробника товару. Суд не встановив факт порушення прав інтелектуальної власності позивача та *відмовив в повному обсязі в позові* [4].

Як вбачається, процес судового розгляду таких справ характеризується певними складнощами, пов'язаними з необхідністю проведення експертизи щодо схожості позначень, збору та забезпечення електронних доказів, визначення юрисдикції у транскордонних спорах тощо.

Л.В. Золота та Г.В. Русак у своєму дослідженні зазначають, що ефективний захист прав на торговельну марку передбачає комплексне застосування юрисдикційних та неюрисдикційних форм захисту. Автори наголошують на важливості превентивних заходів, спрямованих на запобігання порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема, реєстрації доменних імен, що містять торговельну марку або її елементи [3, с. 22,23].

На основі проведеного аналізу можна визначити основні напрями вдосконалення правового регулювання захисту торговельних марок в Інтернеті. Насамперед важливо забезпечити **гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами** у сфері захисту прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Оскільки Інтернет не має державних кордонів, порушення прав на торговельні марки часто мають транскордонний характер. У зв’язку з цим виникає необхідність у уніфікації норм, що регулюють використання об'єктів інтелектуальної власності онлайн, а також у налагодженні ефективної взаємодії між державами щодо правозастосування.

Крім того, важливою є **розробка спеціальних норм, що регулюють особливості використання торговельних марок у мережі Інтернет**. Зокрема, йдеться про регулювання використання торговельних марок у доменних іменах, метатегах вебсторінок, контекстній рекламі, описах товарів на онлайн-платформах тощо. На сьогоднішній день такі дії можуть вводити споживачів в оману або створювати враження про зв’язок з відомим брендом, навіть за відсутності прямого копіювання логотипу чи назви. Наявні правові

норми не завжди дозволяють ефективно захистити інтереси правовласників у подібних випадках.

Важливим аспектом є також **удосконалення процесуального законодавства,** що стосується збору, фіксації та дослідження електронних доказів у справах про порушення прав на торговельні марки в Інтернеті. Особливості цифрового середовища потребують застосування новітніх технічних засобів та процедур, які б дозволяли належно зафіксувати факт порушення, наприклад, за допомогою електронної фіксації вебсторінки, IP-адреси або скріншотів, що відповідають вимогам допустимості доказів у судовому процесі. Відсутність чітких процедур у цій сфері часто ускладнює притягнення порушників до відповідальності.

Окремо слід відзначити необхідність **запровадження ефективних механізмів досудового врегулювання спорів,** пов'язаних із використанням торговельних марок у цифровому середовищі. Такі механізми можуть включати процедури повідомлення та видалення контенту (notice and takedown), медіацію, арбітраж або адміністративні процедури, подібні до UDRP (Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy), що застосовується до спорів про доменні імена. Наявність чітких і доступних досудових процедур дозволить знизити навантаження на судову систему та оперативно реагувати на порушення прав.

Нарешті, **посилення міжнародного співробітництва** у сфері боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності в Інтернеті є невід'ємною складовою ефективного регулювання. Враховуючи глобальний характер Інтернету, лише завдяки тісній співпраці між державами, міжнародними організаціями та приватними структурами можна забезпечити реальний захист торговельних марок від зловживань у мережі. Така співпраця має включати обмін інформацією, координацію дій, взаємне визнання рішень та уніфікацію механізмів реагування на порушення.

Судова практика, представлена в аналізованій справі № 916/3527/23 [4], демонструє, що українські суди дедалі частіше розглядають справи щодо порушення прав на торговельні марки в цифровому середовищі та формують прецеденти, які можуть служити орієнтиром для подальшого розвитку законодавства у цій сфері. Водночас, досліджувана судова справа виявляє проблемні аспекти правозастосування, зокрема, пов'язані з необхідністю спеціальних знань для оцінки схожості позначень, визначення репутаційних збитків та

встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями порушника та шкодою, заподіяною правовласнику.

Таким чином, захист торговельних марок у мережі Інтернет потребує комплексного підходу, який включає як удосконалення нормативно-правової бази, так і розвиток судової практики, формування ефективних механізмів моніторингу порушень та забезпечення міжнародного співробітництва у цій сфері. Аналіз судової практики свідчить про формування в Україні підходів до вирішення спорів щодо порушення прав на торговельні марки в Інтернеті, однак залишається низка проблемних аспектів, які потребують законодавчого врегулювання.

Отже, перспективним є розробка спеціальних норм щодо охорони торговельних марок у цифровому середовищі, удосконалення механізмів досудового врегулювання спорів, а також вивчення зарубіжного досвіду правового регулювання відносин у цій сфері з метою імплементації найбільш ефективних практик у національне законодавство.

Список використаних джерел:

1. Маньгора Т. В., Могилевич А. Торговельна марка, як об'єкт права інтелектуальної власності. Інформація і право. 2023. № 4 (47). С.93-105 URL :file:///C:/Users/User/Downloads/291592-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-673694-1-10-20231126.pdf

2. Мінковський В. В. Цивільна відповідальність за неправомірне використання торговельної марки в мережі інтернет : дис. … д-ра філософ. : спеціальність 081 «Право». Одеса, 2024. 247с URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/12fe8e8c-42f9-4cac-a7b5-4e0374446b3e/content.

3. Золота Л. В., Русак Г. В. Охорона прав інтелектуальної власності на торговельну марку. *Правові горизонти / Legal horizons*, 2020. С.19-24. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/84133/1/Zolota_Okhorona_prav.pdf

4. Рішення Господарського суду Одеської області від 03.10.2024, Справа № 916/3527/23. URL: https://youcontrol.com.ua/en/catalog/court-document/122187536/

5. Бааджи Н.П. Використання торговельної марки в мережі ІНТЕРНЕТ. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1/2024. С.750 - 755 URL: http://lsej.org.ua/1_2024/183.pdf

6. Бошицький Ю. Л., Рассомахіна О. А. Охорона прав на торговельні марки у мережі Інтернет: монографія. Київ : ТОВ ВП "Логос-М", 2017. 176 с.

7. Булеца С.Б. Віртуальне майно у метавсесвіті як об'єкт цивільних прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2022. Том 1. № 72. С. 126 – 133 URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/10/23.pdf

8. Авторське право та авторознавча лінгвістична експертиза у цифрову добу : монографія / О. І. Харитонова та ін. ; за ред. О. І. Харитонової, Н. І. Клименко. Одеса : Фенікс, 2017. 267 с.

9. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності в Україні : навчальний посібник. Київ : Ін-т інтелектуал. власності і права, 2005. 188 с

Синяк Олег Сергійович,
студент 3 курсу, групи 07-23-03,
факультету міжнародного та європейського
права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВІДЕОІГРИ, ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, США ТА ЄС

Цивільно-правове визначення права інтелектуальної власності закладене в ст. 418 Цивільного кодексу України (ЦКУ). Право інтелектуальної власності (далі ІВ) у ЦКУ розглядається як право особи на результат творчої діяльності чи інший об'єкт ІВ, визначений законом. Це право складається з двох компонентів: особистих немайнових (моральних) та майнових прав. Укладення ст. 418 ЦК України підкреслює, що майнові права є невід'ємним елементом права ІВ нарівні з немайновими. [1].

Закони надають власнику об'єкта ІВ право надавати іншим особам дозвіл (ліцензію) або забороняти їм здійснювати певні дії з об'єктом. Наприклад, автор має виключне право дозволяти чи забороняти іншим такі дії, як відтворення твору, його публічне виконання чи сповіщення, переклад, аранжування тощо. Аналогічно власник товарного знака може надавати ліцензії на використання знака і

захищати його від незаконного застосування третіми особами. Таким чином, право дозволяти/забороняти є ключовим інструментом забезпечення виключності майнових прав на об’єкт ІВ. Автор чи інший правовласник має законне право отримувати матеріальну винагороду за використання свого об’єкта інтелектуальної власності. Згідно з Законом «Про авторське право і суміжні права», автор може вимагати оплати за кожен випадок використання твору (роялті) або отримувати певну суму. Аналогічно у сфері інших ІВ (патентів, знаків тощо) власник прав може встановлювати плату за передачу прав користування (ліцензійні винагороди). Право на винагороду забезпечує економічне заохочення творців і власників ІВ.

У сучасному цифровому середовищі комп’ютерні ігри виступають не лише як розважальні продукти, але й як складні об'єкти інтелектуальної власності, що поєднують програмний код, графіку, музику та сценарії. Захист майнових прав на такі продукти є критично важливим для розробників та видавців, особливо в умовах глобального поширення цифрового піратства. Ця теза аналізує правові механізми захисту майнових прав у сфері комп’ютерних ігор в США та Європейському Союзі (ЄС), зосереджуючись на відмінностях у законодавстві та практиці боротьби з піратством.

У ЄС правова охорона комп’ютерних програм регулюється Директивою 2009/24/ЕС, Директивою 2001/29 та Директивою 2004/113. У європейському законодавстві термін "технологічні заходи" охоплює будь-які технології, пристрої або компоненти, які в звичайному режимі роботи призначені для запобігання або обмеження дій щодо творів чи інших об'єктів охорони, не дозволених правовласником авторського права, суміжних прав або sui generis права, передбаченого в Розділі III Директиви 96/9/ЄС. Ці заходи вважаються "ефективними", якщо вони дозволяють правовласникам контролювати використання охоронюваного об'єкта шляхом застосування процесів контролю доступу або захисту, таких як шифрування, скремблювання або інші перетворення твору, або механізмів контролю копіювання, які досягають мети захисту. [2]

У справі C-355/12 «Nintendo Co. Ltd та інші проти PC Box Srl та 9Net Srl», яку розглядав Суд Європейського Союзу (СЄС) 23 січня 2014 року, було поставлено питання щодо правомірності використання пристроїв, що обходять технологічні заходи захисту, встановлені компанією Nintendo на своїх ігрових консолях.

Nintendo впровадила систему розпізнавання та зашифрований код на своїх консолях DS та Wii, що перешкоджають запуску неліцензійних копій відеоігор. Ці заходи мали на меті запобігти використанню незаконних копій ігор. Проте компанія PC Box продавала обладнання та програмне забезпечення, яке дозволяло обходити ці захисні механізми, що викликало занепокоєння з боку Nintendo щодо порушення її авторських прав.

Суд ЄС визнав, що технологічні заходи, які включають взаємодію між ігровим контентом та апаратним забезпеченням, можуть вважатися «ефективними технологічними заходами» згідно зі статтею 6(3) Директиви 2001/29/ЄС, якщо їхня мета — запобігання або обмеження несанкціонованого використання захищених творів. Однак Суд також підкреслив, що національні суди повинні оцінювати, чи існують альтернативні заходи, які забезпечують порівнянний рівень захисту прав правовласника, але менш обмежують законне використання пристроїв третіми особами. Це включає аналіз відносної вартості різних типів технологічних заходів, технологічних та практичних аспектів їх впровадження, а також ефективності цих заходів щодо захисту прав правовласника [3].

У справі Tetris Holding, LLC проти Xio Interactive, Inc. (2012) суд США встановив важливий прецедент щодо охорони авторських прав у сфері відеоігор. Суддя Фреда Вулфсон зазначила, що хоча загальні ідеї та правила гри, такі як механіка падіння блоків, не підлягають захисту, конкретне візуальне вираження цих ідей — включаючи форму, кольори та рухи фігур, розміри ігрового поля та інші елементи — є оригінальним і охороняється авторським правом. Суд також відхилив аргументи відповідача щодо застосування доктрин злиття та сцен ярмарку, підкресливши, що існує безліч способів реалізації подібної гри без копіювання захищених елементів. Це рішення підкреслює важливість розмежування між ідеєю та її конкретним вираженням у контексті авторського права та встановлює чіткі межі для захисту творчих рішень у відеоіграх. [4].

В Україні правове регулювання захисту майнових прав на комп’ютерні ігри залишається фрагментарним та недостатньо ефективним, що створює сприятливі умови для поширення піратства та порушення прав інтелектуальної власності. Комп’ютерні ігри в українському законодавстві не мають чіткого визначення як окремого об'єкта інтелектуальної власності. Здебільшого, їх елементи — програмний код, графіка, музика, сценарій — захищаються окремо як

комп’ютерні програми, літературні чи аудіовізуальні твори. Цей підхід ускладнює комплексний захист гри як єдиного продукту та створює правову невизначеність для розробників. Рівень використання неліцензійного програмного забезпечення на підприємствах і в державних структурах становить близько 82%, що значно перевищує середній світовий показник [4]. Хоча законодавство передбачає кримінальну та адміністративну відповідальність за порушення авторських прав, на практиці ці механізми не є достатньо ефективними. У 2024 році Україна зробила кроки до посилення захисту прав інтелектуальної власності, зокрема, запровадивши національний реєстр піратських сайтів, який передається до глобальної бази WIPO ALERT [5]. Це дозволяє блокувати рекламу на сайтах, що порушують авторські права, та зменшувати їх фінансування. Проте, цей механізм лише на початковій стадії впровадження і потребує подальшого розвитку.

Крім того, існує проблема, яка пов'язана з неоднозначним тлумаченням юрисдикції у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності, що призводить до ситуації, коли позивачі фактично позбавлені доступу до правосуддя. Зокрема, загальні суди можуть відмовити у відкритті провадження, посилаючись на те, що спір підлягає розгляду господарським судом, тоді як господарські суди, у свою чергу, також можуть відмовити у відкритті провадження або закрити його, вважаючи, що справа не підсудна господарському суду.

Таким чином, для забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності в Україні необхідно внести зміни до процесуального законодавства з метою чіткого визначення юрисдикції у справах цієї категорії. Це дозволить уникнути ситуацій, коли позивачі опиняються в юридичній невизначеності через відмову судів розглядати їхні справи, і забезпечить реалізацію права на доступ до правосуддя відповідно до європейських стандартів.

Для подолання цих викликів необхідно внести зміни до процесуального законодавства з метою чіткого визначення юрисдикції у справах цієї категорії, а також розробити та впровадити спеціалізоване законодавство, яке б визнавало відеоігри як окремий об'єкт інтелектуальної власності. Крім того, слід посилити відповідальність за порушення авторських прав, зокрема шляхом збільшення штрафів та впровадження ефективних механізмів блокування доступу до піратських ресурсів.

Враховуючи досвід США та ЄС, де технологічні заходи захисту авторських прав, такі як шифрування та системи контролю доступу,

визнаються ефективними засобами боротьби з піратством, Україна повинна адаптувати подібні підходи у своєму законодавстві. Це дозволить забезпечити більш надійний захист правовласників та сприятиме розвитку легального ринку відеоігор в Україні.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України \ Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 27.05.2025).

2. EUR-Lex - 62012CJ0355 - EN - EUR-Lex. Judgment of the Court (Fourth Chamber), 23 January 2014. Nintendo Co. Ltd and Others v PC Box Srl and 9Net Srl. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62012CJ0355 (date of access: 27.05.2025).

3. Tetris Holding, LLC v. Xio Interactive, Inc. | Loeb & Loeb LLP. Loeb & Loeb LLP. URL: https://www.loeb.com/en/insights/publications/2012/06/tetris-holding-llc-v-xio-interactive-inc (date of access: 28.05.2025).

4. Обсяг піратського програмного забезпечення в Україні. Інститут масової інформації. URL: https://imi.org.ua/news/obsyag-piratskogo-programnogo-zabezpechennya-v-ukrajini-stanovit-ponad-80-doslidjennya-i14894 (дата звернення: 28.05.2025)

5. https://jurliga.ligazakon.net/. Ключові зміни в інтелектуальній власності - 2024 | ЮРЛІГА. ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/233018_klyuchov-zmni-v-ntelektualny-vlasnost---2024?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 28.05.2025).

Науковий керівник: Тупицька Є.О., канд. юрид. наук доц., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.

Тітова Софія Олегівна,
студентка 2 курсу, групи 03-23-06,
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА ОХОРОНА ХУДОЖНІХ ПЕРСОНАЖІВ: АВТОРСЬКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ОСОБЛИВОСТІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ

У сучасну цифрову епоху художні персонажі набувають все більшого правового і комерційного значення. Їх використання виходить за межі художніх творів і включає відеоігри, мерчендайзинг, рекламу, віртуальну реальність тощо. Персонажі стають потужними засобами ідентифікації брендів, що зумовлює необхідність їх ефективної правової охорони. Водночас в Україні питання охорони таких образів залишається в значній мірі нерегламентованим на рівні законодавства. Відсутність нормативного визначення терміну «персонаж», а також критеріїв його охороноздатності призводить до правової невизначеності. Це унеможливлює належний захист інтересів авторів, створює умови для зловживань та недобросовісної конкуренції, зокрема у випадках комерціалізації персонажів без згоди правовласників.

Проф. Дж. Гінзбург підкреслює, що персонажі є невід'ємною частиною художнього процесу, і тому повинні бути предметом охорони як «творчі структури, що мають культурну цінність» [1, p. 41]. Р. М. Кволл зазначає, що «авторська ідентичність втілюється у створених ним образах, які заслуговують на морально-правовий захист» [2, p. 66]. Відомий американський теоретик Л. Лессіг критикує комерційне блокування культури через надмірну монополізацію художніх елементів, зокрема персонажів: «контроль за образами перетворився на засіб обмеження творчості» [3, p. 117]. А. Ліптак зауважує, що для ефективного функціонування авторського права необхідне чітке розмежування між захищеним твором і незахищеною ідеєю, що має вирішальне значення для охорони персонажів [4, p. 93].

Цивільний кодекс України, а саме стаття 433 не містить згадки про художні персонажі як самостійні об'єкти авторського права. Закон України «Про авторське право і суміжні права» також не дає чіткого нормативного закріплення поняття «персонаж». Це створює ситуацію, коли правовласники можуть захищати лише весь твір або звертатися до альтернативних правових механізмів – зокрема, охорони як торговельної марки (відповідно до статті 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»). У США, відповідно до практики, що склалася ще у справі «Warner Bros. v. CBS» (1954), персонаж визнається охороноздатним, якщо він є достатньо «виразним, унікальним і впізнаваним» [5]. Європейський Суд справедливості у справі Infopaq (Case C-5/08) підтвердив, що охороні підлягає будь-який елемент твору, який є результатом інтелектуальної діяльності автора [6]. На думку В. В. Фішера, існують чотири основні теорії охорони інтелектуальної власності: утилітарна, натуралістична, особистісна і культурна.

Утилітарна теорія (що лежить в основі законодавства США та ЄС) виправдовує правову охорону тим, що вона забезпечує стимул до створення нових творів. У цьому контексті захист персонажів потрібен для заохочення авторів створювати оригінальні, унікальні образи, що сприятимуть збагаченню культурного середовища. Проте цей підхід зосереджується переважно на економічній вигоді, що не завжди охоплює глибші аспекти охорони творчого образу.

Натуралістична теорія або «теорія праці», яка ґрунтується на філософії Дж. Локка, стверджує, що особа має право на результат своєї праці. Персонаж як витвір уяви, вкладеної творчої енергії та унікального бачення автора є продуктом інтелектуальної праці, а тому повинен охоронятися як форма власності незалежно від його ринкової вартості.

Особистісна теорія акцентує на тісному зв'язку між твором і особистістю автора. Художній персонаж у цьому розумінні — це відображення світогляду, емоцій, внутрішньої сутності творця. Втрата контролю над використанням персонажа, його спотворення або несанкціонована трансформація можуть завдати шкоди не лише майновим, а й моральним правам автора. Як зазначає Р. М. Кволл, «право автора на контроль за використанням свого твору — це не просто питання грошей, це питання гідності й авторської ідентичності» [2, p. 66].

Нарешті, культурна теорія, яку Фішер визначає як найперспективнішу для цифрової епохи, виходить з того, що об'єкти інтелектуальної власності є частинами ширшої культурної екосистеми. Персонажі стають елементами колективної пам'яті, уособлюють національні архетипи, моральні орієнтири. Їх охорона є не лише питанням приватного інтересу, а й інструментом збереження культурної спадщини. Наприклад, образ Чебурашки чи Котигорошка має значення не лише для окремих правовласників, а й для суспільної свідомості як носії культурного коду.

Саме остання теорія обґрунтовує потребу в охороні персонажів як елементів культурної спадщини [7, p. 170–171]. Правова прогалина в українському законодавстві створює простір для порушень: незаконне використання образів у маркетингу, створення клонів персонажів у фільмах чи іграх, комерціалізація через товари без згоди правовласника. Це, з одного боку, знижує мотивацію авторів, а з іншого — спонукає бізнес до порушення авторського права через недосконалість правового механізму.

Персонаж є складною культурною і правовою конструкцією, яка має бути охороноздатною як за критерієм оригінальності, так і з

урахуванням форми його вираження (візуальної, текстової, аудіовізуальної). В українському законодавстві слід закріпити дефініцію художнього персонажа, розмежувати його охорону в межах авторського права, права на знак для товарів і послуг та суміжних прав. Крім того, необхідно передбачити спеціальні механізми судового захисту таких об'єктів. Надалі доцільним є розроблення уніфікованих критеріїв для визнання персонажа як об'єкта права, а також проведення публічного реєстру відомих образів, що дозволить мінімізувати зловживання і сприятиме прозорому ринку творчих індустрій.

Список використаних джерел:

1. Ginsburg J. C. Copyright law and the artistic process. New York: Oxford University Press, 2003. 263 p.

2. Kwall R. M. The soul of creativity: Forging a moral rights law for the United States. Stanford: Stanford University Press, 2013. 178 p.

3. Lessig L. Free culture: How big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity. New York: Penguin Books, 2004. 236 p.

4. Liptak A. The law of copyright. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. 245 p.

5. Warner Bros. Pictures v. Columbia Broadcasting System, Inc., 216 F.2d 945 (9th Cir. 1954). URL: https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/102/141/1382637/

6. Case C-5/08 Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening, ECLI:EU:C:2009:465. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62008CJ0005

7. Fisher W. W. Theories of intellectual property / S. R. Munzer (ed.). In: New essays in the philosophy of intellectual property. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. P. 168–184.

8. Кулініч О. О. Правова охорона персонажу літературного твору як «юридично значимого» елемента твору. 2010. URL: http://filol.dspu.in.ua/index.php/filol/article/view/431/409

9. Черненко А. П. Правова охорона художнього образу в контексті інтелектуальної власності. *Право України*. 2020. № 4. С. 121–125.

10. Polikarpov Law Firm. Авторське право vs торговельна марка: як ефективніше охороняти права на персонажів. 2024. URL: https://polikarpov.legal/avtorske-pravo-na-personazhiv/

11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

12. Walters R. The evolution of copyright law in the digital age. Journal of Intellectual Property Law & Practice. 2010. Vol. 5. No. 9. P. 615–622.

13. Центр демократії та верховенства права. Образ, Персонаж, Закон: де межа авторського права? 2024. URL: https://cedem.org.ua/consultations/obraz-personazh-avtorske-pravo/

Хоменко Дар'я Віталіївна,
студентка 3 курсу, групи 07-22-04
факультет міжнародного та європейського
права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МАРРАКЕШСЬКОГО ДОГОВОРУ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), у світі понад 285 млн людей страждають від порушень зору, з них 45 млн незрячі. Крім них є також люди з обмеженими можливостями, які не можуть користуватися звичними книгами. Незважаючи на розвиток сучасних технологій, їм, як і раніше, не доступно близько 90 % опублікованих текстових творів [1, с. 317-318].

У сучасному світі, де інформація є ключовим ресурсом, забезпечення рівного доступу до неї для всіх громадян набуває особливої актуальності. Однією з найвразливіших категорій у цьому контексті є особи з порушеннями зору та іншими порушеннями, що ускладнюють сприйняття друкованої інформації. Саме для вирішення цієї проблеми було розроблено та прийнято Марракешський договір, який став важливим кроком у напрямку забезпечення прав осіб з інвалідністю на доступ до інформації.

Наукову базу для дослідження цієї проблеми формують праці таких дослідників, як Л. Литвинова, Ю. Калініна-Симончук, Лоуренс Р. Хелфер, Моллі К. Ленд, М. Іванова, Ю. Іванов, Джером Х. Райхман.

Варто зазначити, що Марракешський договір до сприяння доступу до опублікованих творів для осіб, які є сліпими, мають порушення зору або інші порушення, що ускладнюють сприйняття друкованої інформації, був прийнятий 27 червня 2013 року в Марракеші, Марокко. Цей міжнародний правовий інструмент, адміністрований

Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), набрав чинності 30 вересня 2016 року після ратифікації двадцятьма державами. Станом на квітень 2025 року Марракешський договір був ратифікований 100 сторонами, що охоплюють 126 держав-членів ВОІВ, включно з Європейським Союзом, який виступає єдиною договірною стороною від усіх країн-членів.

Необхідно наголосити на тому, що Марракешський договір є важливим кроком у розвитку міжнародного авторського права, з покладеними в його основу принципами прав людини, з конкретними посиланнями на Загальну декларацію прав людини і Конвенцію ООН про права людей з інвалідністю, оскільки він започатковує міжнародну правову базу, яка дозволяє створювати і поширювати примірники творів у доступних форматах для людей з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію та проводити обмін книгами в доступних форматах через національні кордони. Можливість поділитися такими доступними форматами, долаючи територіальні обмеження, буде корисним людям з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію як у розвинутих, так і в країнах , що розвиваються [1, с. 318].

Основна мета Марракешського договору полягає в усуненні так званого «книжкового голоду» серед осіб з порушеннями зору. До прийняття договору понад 90% опублікованих творів були недоступні для цієї категорії осіб, особливо в країнах, що розвиваються, де понад 99% матеріалів не були адаптовані до потреб осіб з порушеннями зору [2]. Договір встановлює обов'язкові виключення та обмеження авторського права, які дозволяють створювати, розповсюджувати та обмінюватися адаптованими форматами творів без необхідності отримання дозволу від правовласників.

Правовий механізм, передбачений договором, базується на двох основних зобов'язаннях для держав-учасниць. По-перше, вони повинні забезпечити в національному законодавстві виключення або обмеження авторського права, які дозволяють створення адаптованих форматів творів для осіб з порушеннями зору. По-друге, вони мають дозволити транскордонний обмін такими адаптованими копіями між державами-учасницями договору. Ці положення сприяють створенню глобальної мережі обміну адаптованими матеріалами, що особливо важливо для країн з обмеженими ресурсами для самостійного виробництва таких матеріалів.

Марракешський договір набув чинності для України у вересні 2023 року після її приєднання в червні того ж року. Це стало важливим кроком у напрямку забезпечення прав осіб з порушеннями зору в Україні на доступ до інформації. Завдяки імплементації положень договору в національне законодавство, бібліотеки та інші уповноважені установи в Україні можуть створювати та розповсюджувати адаптовані формати творів, такі як брайлеві книги, аудіокниги, книги з великим шрифтом та цифрові формати, без необхідності отримання дозволу від правовласників. Крім того, вони можуть обмінюватися такими матеріалами з іншими країнами-учасницями договору, що значно розширює доступ українських громадян до адаптованих матеріалів [3].

У контексті досліджуваної проблематики доцільно звернути увагу на те, що в Україні налічується 62 бібліотеки системи УТОС (Українське товариство сліпих). З них, 5 бібліотек знаходиться в м. Києві, в Харкові – 4, в Дніпрі – 2, по 1 бібліотеці в інших містах, а саме: Бар, Бахмут, Бердянськ, Біла Церква, Богодухів, Боярка, Вінниця, Вознесенськ, Дрогобич, Житомир, Запоріжжя, Звенигородка, Івано-Франківськ, Ізмаїл, Ізюм, Кам’янець-Подільський, Камінь-Каширський, Кам'янське, Ковель, Коростень, Краматорськ, Кременчук, Кривий Ріг, Кролевець, Кропивницький, Лисичанськ, Лубни, Луцьк, Львів, Мелітополь, Миколаїв, Мукачево, Ніжин, Нікополь, Обухів, Одеса, Олександрія, Пирятин, Полтава, Рівне, Ромни, Рубіжне, Слов'янськ, Снятин, Суми, Тернопіль, Херсон, Хмельницький, Черкаси, Чернівці, Чернігів [4, с. 8005].

Марракешський договір також має важливе значення в контексті міжнародного права інтелектуальної власності, оскільки він є першим міжнародним договором у сфері авторського права, який має чіткий гуманітарний та соціальний вимір. Він підкреслює, що системи авторського права повинні служити не лише інтересам правовласників, але й сприяти забезпеченню прав людини, зокрема права на доступ до інформації для осіб з інвалідністю. Це відповідає принципам, закріпленим у Загальній декларації прав людини та Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [2].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що Марракешський договір є важливим кроком у напрямку забезпечення прав осіб з порушеннями зору на доступ до інформації. Його імплементація в національне законодавство України відкриває нові можливості для створення та розповсюдження адаптованих форматів творів, сприяє міжнародному обміну такими матеріалами та підкреслює важливість

гуманітарного підходу в сфері інтелектуальної власності. Подальше вдосконалення національного законодавства та практики в цій сфері сприятиме забезпеченню рівного доступу до інформації для всіх громадян, незалежно від їх фізичних можливостей.

Список використаних джерел:

1. Литвинова Л. Бібліотеки та подолання «книжкового голоду»: Марракешський договір про полегшення доступу сліпих і осіб з порушеннями зору, іншими обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію до опублікованих творів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 58. С. 317-335. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2020_58_26

2. The Origin and Interpretation of the Marrakesh Treaty. The World Intellectual Property Organization (WIPO). URL: https://www.wipo.int/en/web/office-china/w/news/2021/news_0045 (дата звернення: 23.05.2025)

3. Ukraine boosts the right to read for people with disabilities. EIFL. URL: https://www.eifl.net/news/ukraine-boosts-right-read-people-disabilities (дата звернення: 23.05.2025)

4. Іванова М., Іванов Ю. Марракешський договір та авторське право в бібліотечній сфері. *Path of Science*. 2020. 6(6). С. 8001-8009. Режим доступу: https://doi.org/10.22178/pos.59-9

Худа Адріана,
курсант 2 курсу, групи 06-23-01
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА СЛУЖБОВИЙ ТВІР

У сучасному суспільстві інтелектуальна власність є важливою складовою, що стимулює інновації, сприяє розвитку економіки та допомагає зберігати культурну спадщину. Особливої уваги заслуговують службові твори — результати творчої діяльності, створені працівником в межах виконання своїх *трудових (службових)* обов'язків (зауважимо -23.02.1994 до 15.08.2001 виключне право на використання

службового твору всіма способами на необмеженій території безстроково належало роботодавцю; з 16.08.2001 до 31.12.2022 майнові права на службовий твір належали автору і роботодавцю спільно; з 01.01.2023 майнові права на службовий твір належать роботодавцю[13]). Такі твори часто мають комерційну цінність для роботодавця. З правового визначення службового твору випливає його подвійна природа. З одного боку, його безпосереднім творцем є працівник, тому він має особисті немайнові права як автор. З іншого боку, твір був створений під час виконання роботи, що оплачується роботодавцем, отже, як результат трудової діяльності він повинен належати також і роботодавцю. У зв'язку з цим виникає проблема визначення суб'єкта авторських прав — чиї права є пріоритетними: працівника як автора чи роботодавця як замовника[1].

Відповідно до статті 440 ЦК України майновими правами інтелектуальної власності на твір є:

1) право на використання твору;

2) виключне право дозволяти використання твору;

3) право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [3].

Службовий твір створюється в межах виконання службових або трудових обов'язків, тобто автор не діє за власною ініціативою у вільний час, а виконує конкретне завдання, передбачене посадовою інструкцією, трудовим договором або контрактом. Наприклад, якщо редактору доручено підготувати статтю чи звіт, він створює цей твір не як приватна особа, а в межах своєї професійної діяльності.

Важливою умовою визнання твору службовим є наявність трудових або цивільно-правових відносин між автором і роботодавцем, які засвідчуються офіційними договорами. Якщо таких відносин немає, твір вважається індивідуальним. Крім того, службовий твір створюється з конкретною метою — для досягнення інтересів і завдань установи, підприємства чи організації. Це може бути як внутрішнє використання (інструкції, технічна документація), так і зовнішнє представлення

[13] Ст.14 ЗУ "Про авторське право і суміжні права"(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 57, ст.166) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

(рекламні матеріали, презентації, публікації), або ж подальша комерціалізація (наприклад, програми, дизайн, художні твори)[14].

Суб'єкти авторських прав на службовий твір визначаються на основі норм цивільного права, зокрема згідно зі статтею 429 Цивільного кодексу України [3], яка розподіляє права між автором твору та роботодавцем. Згідно з цією статтею, особисті немайнові права, такі як право авторства та право на недоторканність твору, належать автору, тобто працівнику, який створив твір у межах виконання своїх трудових обов'язків. Це означає, що працівник, навіть якщо твір створений у рамках його професійної діяльності, має право на визнання себе автором та на захист твору від будь-яких змін, які можуть порушувати його особисті права. Водночас майнові права інтелектуальної власності, що включають право на використання твору (розповсюдження, публікація, адаптація тощо), можуть належати роботодавцю, якщо це передбачено трудовим або цивільно-правовим договором [3].Такий підхід забезпечує баланс між правами працівника як автора твору і потребами роботодавця, який може використовувати цей твір у своїй діяльності для досягнення економічних чи інших цілей.

Передача майнових прав на службовий твір є важливою частиною регулювання інтелектуальної власності, оскільки вона визначає, хто має право на використання твору, створеного працівником у межах його трудових обов'язків. Законодавство України передбачає два основних способи оформлення переходу майнових прав: автоматичний перехід до роботодавця та договірне регулювання.

Перший варіант — автоматичний перехід майнових прав до роботодавця — передбачає, що всі майнові права на твір, створений працівником у межах виконання службових обов'язків, автоматично переходять до роботодавця. Це правило діє, якщо інше не було чітко зазначено в трудовому договорі або іншому угоді між сторонами. Такий підхід забезпечує те, що роботодавець отримує право на використання твору (наприклад, для комерціалізації, публікації чи адаптації) без необхідності додатково оформляти договір передачі майнових прав. Проте це може бути оскаржено або змінено на договірних умовах, що дозволяє врахувати інтереси обох сторін. Якщо право на реєстрацію службового винаходу (корисної моделі) належить *роботодавцю*, він

[14] Ст.14 ЗУ "Про авторське право і суміжні права"**(**Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 57, ст.166) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

повинен протягом чотирьох місяців від дати одержання від винахідника повідомлення про створений ним службовий твір, подати до НОІВ заявку на *державну реєстрацію* винаходу (корисної моделі) або передати право на таку реєстрацію іншій особі, або прийняти рішення про збереження службового винаходу (корисної моделі) як конфіденційної інформації. У цей же строк роботодавець повинен укласти з винахідником письмовий договір щодо розміру та умови виплати йому (його правонаступнику) *винагороди* відповідно до економічної цінності винаходу (корисної моделі) і (або) іншої вигоди, яка може бути одержана роботодавцем (частина третя статті 9 в редакції Закону № 816-IX від 21.07.2020).[2].

Другий варіант — договірне регулювання переходу майнових прав — вимагає, щоб сторони уклали окрему угоду або внесли відповідні положення до трудового контракту, що визначатимуть, хто саме матиме майнові права на створений твір. Це може бути окремий договір про передачу прав або прописані умови в трудовому договорі, які регламентують порядок передачі цих прав від автора до роботодавця. Такий підхід дозволяє більш точно визначити умови використання твору, включаючи можливі виплати винагороди автору, визначення обмежень на використання твору або встановлення інших умов, що захищають інтереси обох сторін [1].

У випадку створення твору поза межами службових обов’язків (наприклад, у вільний час, без використання ресурсів підприємства або в межах особистих ініціатив автора), майнові права на твір повністю залишаються за автором. Це правило гарантує, що автор зберігає повний контроль над своїм твором, якщо він створений не в рамках трудових обов’язків або без використання ресурсів роботодавця. Тому, якщо працівник розробляє твір на власний розсуд у свій вільний час, він має право самостійно визначати, як і з ким він хоче передати права на цей твір, і не зобов'язаний передавати їх своєму роботодавцю.

Отже, передача майнових прав може бути як автоматичною, так і договірною, залежно від того, чи є між автором і роботодавцем досягнута угода, і від того, коли саме був створений твір. Це дозволяє чітко врегулювати питання прав власності, що забезпечує баланс між правами працівника і інтересами роботодавця.

Право на твір у суб’єкта авторського права виникає з моменту його створення, і для набуття авторського права не вимагається державна реєстрація твору. Це положення було підтверджене у справі № 910/19775/23 від 04 липня 2023 року, розглянутій Касаційним

господарським судом у складі Верховного Суду. У справі за позовом Державного підприємства «Україна» до Дочірнього підприємства «Зоря» щодо використання службового твору — графічного дизайну службового посвідчення Національної поліції України. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду сформував важливу правову позицію. Позивач стверджував, що відповідач незаконно використовує службовий твір, який охороняється авторським правом, і вимагав припинення порушення. Натомість відповідач у зустрічному позові просив визнати недійсним свідоцтво про авторське право, посилаючись на те, що дизайн є частиною офіційного документа, що не підлягає охороні відповідно до ст. 434 ЦК України.

Суди першої та апеляційної інстанцій задовольнили зустрічний позов, визнавши дизайн елементом офіційного документа. Проте Касаційний господарський суд у постанові від 04 липня 2023 року скасував ці рішення, зробивши такі ключові висновки:

- Авторське право виникає з моменту створення твору, а не з моменту реєстрації.

- Свідоцтво про реєстрацію авторського права має декларативний характер, і його визнання недійсним саме по собі не впливає на існування авторських прав.

- Включення твору до офіційного документа не означає втрату правової охорони, якщо він має самостійне творче значення.

- При вирішенні спору необхідно встановити, чи був твір створений у межах трудових обов'язків, і визначити правовласника майнових прав — автора чи роботодавця.

Справу було направлено на новий розгляд до суду першої інстанції для детального з'ясування обставин створення твору, правового статусу сторін та підстав набуття прав [6].

Сьогодні на постійній основі зростає кількість таких творів, які створюються під час виконання службових обов'язків, - службових творів. [4, с.371]. Необхідність правового захисту службових творів полягає в забезпеченні справедливого балансу між інтересами автора і роботодавця. Важливою складовою цього процесу є розподіл майнових та особистих немайнових прав на створений твір, що дозволяє зберегти творчі права працівника, а також захистити інтереси роботодавця, який фінансує створення цих творів. Правове регулювання у цій сфері повинно включати чітке визначення правової природи службових творів, а також механізмів передачі майнових прав, зокрема шляхом удосконалення нормативної бази та посилення використання договірних

відносин. Це дозволить більш ефективно регулювати питання, пов'язані з авторським правом, а також знизить кількість правових суперечок між сторонами. Водночас, авторське право має визнавати і захищати творчий внесок працівника, навіть коли твір створено в рамках виконання службових обов'язків, оскільки автор залишається власником особистих немайнових прав на твір. Відтак, вдосконалення правового механізму передачі майнових прав і забезпечення балансу між інтересами автора та роботодавця є важливими аспектами для розвитку інтелектуальної власності в Україні [5].

Список використаних джерел:

1. Права на службові твори: авторський чи трудовий договір? URL: https://kopirait.com.ua/prava-na-sluzhbovi-tvori-avtorskij-chi-trudovij-dogovir/

2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України *Відомості Верховної Ради України*. 1994, № 7, ст. 32) {у ред. Закону № 1771-III від 01.06.2000, ВВР, 2000, № 37, ст.307} URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2346

4. Русак Г.В. Службовий твір як об'єкт авторського права. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 21–22 травня 2020 року) С.371-374. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/79073/1/Rwsak_copyright.pdf;jsessionid=292B7EC2C15372C01A6D565E7B4E5705

5.Воронова Л. К. Право інтелектуальної власності в Україні: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2019. – 304 с.

6. Постанова КГС ВС від 20 лютого 2025 року у справі № 910/19775/23. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/125356122.

Цар Арсен Русланович,
командир 2 курсу, групи 06-23-01
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ДОГОВІРНІ КОНСТРУКЦІЇ РОЗПОРЯДЖАННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У контексті інтенсивного розвитку цифрових технологій та глобалізації ринків зростає значення інтелектуальної власності. Одним із ключових механізмів реалізації прав суб'єктів у цій сфері є договори про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, які виступають правовим інструментом передачі, делегування чи обмеження обсягу майнових прав.

Актуальність теми зумовлена наявністю низки неврегульованих питань у чинному законодавстві України, зокрема недостатньо чіткою класифікацією видів відповідних договорів, відсутністю уніфікованого підходу до договірної конструкції ліцензування, а також проблематикою правового режиму об'єктів, створених за замовленням.

Питання договірних відносин у сфері інтелектуальної власності активно досліджували вітчизняні науковці. Так, Кодинець А. у своїй праці акцентував увагу на особливостях правової природи договорів передачі майнових прав інтелектуальної власності [1]. Дмитренко В.В. обґрунтовує необхідність оновлення положень Цивільного кодексу України, які регламентують договірні механізми у цій сфері. Він пропонує "переглянути існуючі договори у сфері інтелектуальної власності, зазначені в Главах 75-76 ЦК України, проаналізувати їх відповідність сучасному інформаційному суспільству та практичну придатність (останнє стосується договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності через обмеження прав замовника). Вважаємо, що всі договори у сфері інтелектуальної власності мають бути зосереджені в одній главі. Зважаючи, що договори не є односторонніми правочинами, слід переглянути виділення ліцензії як окремого договору. Разом з тим, в ЦК України мають бути положення присвячені ліцензії як предмета ліцензійного договору. Крім того, оскільки ліцензії можуть мати й самостійне значення (зокрема, примусові ліцензії, відкриті ліцензії, вільні публічні ліцензії), ЦК України має містити окремі положення присвячені ліцензіям у сфері

інтелектуальної власності.” [2, с.60]. Ярмолюк А. А. аналізує сучасні підходи до розпорядження правами в контексті концепції відкритих інновацій. Автор зауважує: “Велика кількість відкритих інноваційних партнерств призводять до укладання довгострокових ліцензійних договорів після фази співпраці. Водночас не погоджуємось із розповсюдженою на доктринальному рівні позицією, що спільний підхід концепції відкритих інновацій часто досягає тих самих результатів, що й ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, тому використання відкритих інновацій має замінити традиційне ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, оскільки воно досягає подібної структури угод і уникає недоліків традиційного ліцензування майнових прав інтелектуальної власності”[3,с.126]. Водночас багато аспектів залишаються дискусійними, що вимагає подальших наукових досліджень і законодавчого вдосконалення.

Відповідно до чинного цивільного законодавства України, зокрема статті 1107 Цивільного кодексу України, розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності може здійснюватися у двох основних формах: шляхом надання дозволу на використання об’єкта інтелектуальної власності (ліцензії) або ж шляхом повного передання (відчуження) виключних майнових прав на відповідний об’єкт.

Перша з вказаних форм передбачає укладення ліцензійного договору, за яким правовласник (ліцензіар) надає іншій особі (ліцензіату) право використовувати об’єкт права інтелектуальної власності в межах, визначених договором. Відповідно, ліцензія може бути як виключною, так і невиключною. Згідно з вимогами законодавства, для правомірності такої угоди достатньо дотримання письмової форми, а державна реєстрація такої ліцензії не є обов’язковою.

Друга форма - це передання виключних майнових прав на об’єкт інтелектуальної власності, яке відбувається на підставі договору про відчуження. Такий правочин передбачає зміну суб’єкта права — тобто правовласник остаточно передає всі свої виключні майнові права іншій особі. Цей договір обов’язково укладається у письмовій формі, а також підлягає державній реєстрації відповідно до вимог спеціального законодавства.

Цивільний кодекс України не обмежується лише зазначеними формами правочинів. Норма має диспозитивний характер і не містить вичерпного переліку правочинів щодо розпорядження майновими

правами інтелектуальної власності, що, у свою чергу, дозволяє суб'єктам правовідносин укладати й інші договори, передбачені законом або такими, що не суперечать йому, спрямовані на передачу або інше використання зазначених прав. Зокрема, такими можуть бути:

1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;

2) ліцензійний договір;

3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;

4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;

5) інший правочин щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності (Стаття 1107 ЦК України)[4].

Важливим є те, що всі договори про розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності мають укладатися виключно у письмовій формі. Невиконання цієї вимоги є підставою для визнання договору нікчемним, тобто таким, що не створює жодних юридичних наслідків. Таким чином, забезпечення дотримання формальних вимог при укладенні договорів є критично важливим для належного захисту прав усіх учасників відповідних правовідносин.

Варто звернути увагу, що предметом зазначених договорів є не самі об'єкти інтелектуальної власності, а саме *майнові права на них*, включаючи права на використання, розповсюдження, відтворення тощо.

Розпорядження такими правами забезпечує правову визначеність обсягу дозволеного використання об'єкта інтелектуальної власності та визначає межі втручання третіх осіб у виключні права правоволодільця. На практиці широко застосовуються також договори між співавторами, договори про передачу ноу-хау та інші нетипові форми правочинів.

У зв'язку з цим не можна ототожнювати договір купівлі-продажу чи дарування з договором про передання виключних майнових прав. Для передачі виключних прав існує окрема, спеціально передбачена ЦК України договірна конструкція. Аналогія з речовим правом тут є обмежено застосовною, оскільки об'єкти інтелектуальної власності не мають матеріальної форми, не знищуються при передачі та можуть одночасно використовуватися кількома особами.

Договори про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності можуть бути оплатними або безоплатними, що загалом відповідає загальним принципам договірного права. Однак відсутність чіткого розмежування таких договорів за цим критерієм у

спеціальних нормах ЦК України породжує колізії при тлумаченні прав і обов'язків сторін.

Особливу увагу варто звернути на договір про створення об'єкта за замовленням, який не є класичним договором про розпорядження правами, але входить до цієї групи у зв'язку з тим, що часто включає умови про майбутнє передання прав на створений результат. Такий договір має елементи договору підряду чи надання послуг, але його специфіка полягає в тому, що правовідносини сторін не вичерпуються створенням об'єкта — вони передбачають визначення подальшої правової долі майнових прав на нього.

Враховуючи невизначеність правової природи деяких конструкцій, доречним є законодавче поєднання глави 75 ЦК України із главою 76 у єдиний комплексний нормативний блок - «Договори у сфері інтелектуальної власності».

Отже, сучасний стан правового регулювання угод щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні свідчить про значний потенціал для їх подальшого удосконалення. Адаптація національного законодавства до європейських норм, особливо в умовах розвитку цифрової економіки, потребує системного перегляду договірних моделей у сфері інтелектуальної власності. Надалі наукові дослідження повинні бути зосереджені на уточненні правової природи окремих угод, уніфікації термінології, а також на створенні спеціальних типових форм угод для найбільш розповсюджених договірних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Кодинець А. Договірні відносини у сфері передання майнових прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності.* 2015. № 2. С. 5–13. file:///C:/Users/User/Downloads/Tpiv_2015_2_2.pdf

2. Дмитренко В. В. Про необхідність оновлення положень Цивільного кодексу України, які стосуються договірних способів розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. // *Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів*. Т. 2: ел. збірник матеріалів ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. «Інтернет-міст Київ-Дніпро». «Управління проєктами. Ефективне використання результатів наукових досліджень та об'єктів інтелектуальної власності» (17 березня 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. С.

59-64. https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/54490601-26af-431c-8bab-9050e4270db3/content

3. Ярмолюк А. А. Розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій. *Право і суспільством*. 2022. № 4. С.120-128. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/4_2022/18.pdf

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

Zabrodotska Sofia Bogdanivna,
2nd year student of the
Faculty of International and European Law
at Yaroslav Mudryi National Law University

PROTECTION OF NATURAL PERSONS (INDIVIDUALS) IN THE CIVIL LAW OF UKRAINE AGAINST SOCIAL ENGINEERING

In the rapidly evolving digital age, cybersecurity threats have become increasingly sophisticated, not only targeting technological systems but also exploiting human psychology. Among these threats, social engineering stands out as one of the most effective and insidious tactics used by cybercriminals. Unlike conventional hacking methods that rely on exploiting software or hardware vulnerabilities, social engineering manipulates human behavior to gain unauthorized access to sensitive data or systems. Social engineering refers to a range of malicious activities carried out through psychological manipulation. Its core purpose is to trick individuals into compromising security protocols by revealing confidential information, installing malware, visiting malicious websites, or transferring money to attackers. This form of deception is sometimes referred to as “human hacking” because it targets the weakest link in cybersecurity – the user. For instance, a social engineering attack may come in the form of an email that appears to be from a trusted coworker requesting login credentials, a voicemail purporting to be from a government agency like the IRS, or a fraudulent message offering large sums of money from a foreign official. These tactics exploit human tendencies such as trust, fear, urgency, curiosity, and greed. The information gained from these attacks can be used for identity theft, financial fraud, or as a gateway to more extensive cyberattacks like deploying ransomware within corporate networks.

In Ukraine, such actions may constitute a criminal offense under Article 361-1 of the Criminal Code of Ukraine, which criminalizes unauthorized interference with information (automated) systems, including obtaining access through deception or other forms of manipulation [1, articles 361-362]. Furthermore, Article 190 of the Criminal Code (Fraud) is also applicable when deception is used to gain property or financial assets [1, article 190]. Social engineering attacks are particularly effective because they exploit basic aspects of human psychology. These attacks bypass technical defenses such as firewalls and antivirus software, relying instead on the predictable patterns of human behavior. The most common psychological triggers used in these attacks include trust in authority or familiarity, fear and urgency, greed, and curiosity and helpfulness. Impersonating trusted institutions like banks, government agencies, or even coworkers can cause victims to comply without questioning. Victims may be told they are under investigation or that their accounts will be closed, prompting rash decisions. Offers of financial gain in exchange for minor favors (such as providing a bank account number) continue to be effective. Posing as someone in need or offering something of interest can lure even cautious individuals into a trap. These psychological tactics allow attackers to circumvent even the most advanced digital defenses, making social engineering a favored method among cybercriminals. Social engineering manifests in various forms, each leveraging a specific psychological vector or technological medium. Key types include phishing, baiting, tailgating, pretexting, quid pro quo, scareware, and watering hole attacks. Phishing, the most widespread form, involves fraudulent emails or messages designed to appear as legitimate communication from trusted sources. It includes bulk phishing (generic emails sent to thousands of people), spear phishing (personalized messages targeting specific individuals), whaling (attacks aimed at high-profile individuals like executives), vishing and smishing (voice and SMS-based phishing attacks), and search engine and angler phishing (use of fake websites or social media profiles). The National Bank of Ukraine has repeatedly warned citizens about phishing attacks disguised as bank communications. According to the Law of Ukraine "On Electronic Trust Services", digital signatures and authentication tools are protected and must not be disclosed – even under pressure [2]. Baiting lures victims with something enticing –such as free downloads or forgotten USB drives – in exchange for information or to infect their systems. For example, inserting a USB drive found in a public place may be used to infect systems. Such actions could fall under Article 361 (Unauthorized interference with electronic computing machines) of the Criminal Code of Ukraine. Tailgating

involves gaining physical or digital access by closely following an authorized person or exploiting unattended systems. In critical infrastructure settings (e.g., power plants or government IT systems), unauthorized physical access may violate the Law of Ukraine "On Information Protection in Information and Telecommunication Systems". Pretexting entails creating a fabricated scenario to obtain sensitive information. For example, posing as IT support and asking for credentials. Quid pro quo means offering a service or benefit in return for information, like fake prize winnings etc. Impersonation of IT support to gain access credentials is a classic example. Such actions may also violate labor protection and internal security policies governed under the Law "On Personal Data Protection" [3]. Scareware uses deceptive alerts claiming that a device is infected, urging the user to install fake (often malicious) software. Watering hole attacks involve infecting websites frequently visited by the target, allowing the attacker to compromise systems through legitimate channels. If scareware or watering hole attacks lead to unauthorized access to personal information or malware installation, this can fall under Articles 361 and 362 of the Criminal Code of Ukraine, especially when connected to theft of data or state secrets. Social engineering is not only widespread but also incredibly costly. According to the ISACA State of Cybersecurity 2022 report, it is the leading cause of network compromise [4]. IBM's Cost of a Data Breach report also highlights that breaches stemming from social engineering tactics, especially phishing, are among the most expensive to mitigate. These attacks lead to financial loss, data breaches, reputational damage, and legal consequences for individuals and organizations alike. Because social engineering exploits human psychology, it is inherently more challenging to guard against than purely technical threats. However, a multi-layered approach combining education, policy, and technology can significantly reduce risk. Security awareness training, regular training programs help employees recognize suspicious activity and respond appropriately. These programs should include simulated phishing exercises and scenario-based learning. Ukrainian companies, especially those in finance and telecommunications, are required to conduct regular cybersecurity training under the Law "On Basic Principles of Cybersecurity of Ukraine" [5]. Access control policies, implementing strict access controls, such as multi-factor authentication (MFA), least privilege access, and a zero trust model, limits the damage an attacker can cause even if initial access is obtained. State systems are governed by Cabinet of Ministers Resolution № 821, which regulates access to classified and protected information using multifactor authentication and access rights segmentation. Advanced cybersecurity technologies such as

spam filters and secure email gateways block phishing attempts before they reach the user. Endpoint Detection and Response (EDR) and XDR detect and respond to threats that manage to infiltrate the system. Regular software updates and patching eliminate vulnerabilities that can be exploited by attackers. Incident response planning is crucial; organizations should have a clear, practiced response plan for potential social engineering attacks to minimize damage and recover quickly. Social engineering remains one of the most potent threats in the realm of cybersecurity, precisely because it targets people rather than systems. Its effectiveness lies in its simplicity and reliance on the universal traits of human behavior. As cyber threats continue to evolve, so too must our defenses. Empowering users through awareness, reinforcing systems with robust policies and technologies, and fostering a culture of skepticism and vigilance are essential steps in countering this ever-present danger. In the end, the strongest firewall is an informed and cautious human being [6].

References:

1. Criminal code of Ukraine, Article 361 (Unauthorized interference with electronic systems), Article 361-1 (Unauthorized access through deception), Article 362 (Unauthorized actions with information), Article 190 (Fraud). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

2. Law of Ukraine "On Electronic Trust Services" (№ 2155-VIII). URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19

3. Law of Ukraine “On Personal Data Protection” No. 2297-VI. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17

4. ISACA State of Cybersecurity 2022 Report https://www.isaca.org/resources/reports/state-of-cybersecurity-2022

5. Law of Ukraine "On Basic Principles of Cybersecurity of Ukraine" (№ 2163-VIII). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text

6. Чалабієва М. Соціальні мережі як засіб реалізації прав людини в Україні. *Jurnal Juridic*. 2019. № 3. URL: http://www.Jurnaluljuridic.In.Ua/Archive/2019/3/Part_1/10.Pdf

ЗМІСТ

Яроцький В. Л., Філонова Ю. М.
ЮРИДИЧНА ОСВІТА У СФЕРІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС СУЧАСНОГО ЮРИСТА …..4
Бірюкова А. Г.
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ЗОБРАЖЕННЯ ……..11
Коваль І. Ф.
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ …….15
Кодинець А. О.
ЮРИДИЧНА ОСВІТА У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ …….20
Копитова О. С.
НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ГОСПОДАРСЬКО–ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ……..25
Кохановська О. В.
АНАЛІЗ РЯДУ ЗМІН ДО КНИГИ ЧЕТВЕРТОЇ В ПРОЦЕСІ ОНОВЛЕННЯ ЦК УКРАЇНИ ……..29
Надьон В. В.
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ У СФЕРІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ……..33
Ульянова Г. О.
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – НОВИЙ ВИКЛИК У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТ …….36
Харитонова О. І.
ЦИФРОВИЙ КОНТЕНТ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ І ВИД ЦИФРОВОЇ РЕЧІ: ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ……..39
Явор О. А., Рачинський А.
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ВИКЛИК ОХОРОНІ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ : ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇН ……..……43

Яворська О. С.
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ТВОРІВ, ЩО СТАЛИ СУСПІЛЬНИМ НАДБАННЯМ ……...48
Якубівський І. Є.
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ …….53
Бааджи Н. П.
ВИКОРИСТАННЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ …….58
Бажанов В. О.
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЗАКОНОДАВСТВІ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ …….…..62
BrovchenkoT.
THEORETICAL FOUNDATIONS OF LEGAL STATUS OF AN ELECTRONIC PERSON …….65
Галупова Л. І., Мартинюк І. В.
ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЦИФРОВІ АВАТАРИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖА ..……68
Еннан Р. Є.
ІННОВАЦІЙНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРАВА: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ……73
Євков А. М.
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ OPEN SOURCE КОМПОНЕНТІВ У КОМЕРЦІЙНІЙ РОЗРОБЦІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ…….…...78
Іванова К. Ю.
АНТРОПОЦЕНТРИЗМ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ……81
Каращук О. О.
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЛУЖБОВОГО ТВОРУ …….86
Кирилюк А. В.
ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ФАРМАЦІЇ……..……..90

Колісникова Г. В., Дмитренко Д. О.
ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇН ……..95
Кметик-Подубінська Х. І., Сараєва Н. О.
ПІРАТСТВО У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ ТА ПРАВОВІ ЗАСОБИ БОРОТЬБИ З НИМ ……...98
Кривошеїна І. В.
ЩОДО ПИТАНЬ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЩО НАЛЕЖАТЬ КІЛЬКОМ ОСОБАМ СПІЛЬНО ……102
Мазуренко С. В.
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА СТВОРЕНОГО ЗА ДОПОМОГОЮ НЕЙРОМЕРЕЖ ..106
Маслова-Юрченко К. О., Кононенко О. Ю.
ЦИФРОВА РІЧ ТА ЦИФРОВІ АКТИВИ ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ……111
Музика Т. О.
ОЦІНКА ПОНЯТТЯ ОРИГІНАЛЬНОСТІ ТВОРУ В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНОГО ХАРАКТЕРУ ЯК ОЗНАКИ ТВОРУ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТВОРЧОСТІ ..……115
Піддубна В. Ф.
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДОКТРИНИ FAIR USE: ДОСВІД ЗАКОНОДАВСТВА І СУДОВОЇ ПРАКТИКИ США ……...119
Піхурець О. В.
ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЛИБИННОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ ТА ДАНИХ (TDM) В УКРАЇНІ .123
Попов В. А.
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ KYC (KNOW YOUR CUSTOMER) У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ……..129
Попова С. О.
ПРОБЛЕМАТИКА ВПЛИВУ НЕГАТИВНОЇ ПОВЕДНІКИ ФРАНЧАЙЗІ НА ДІЛОВУ РЕПУТАЦІЮ ФРАНЧАЙЗЕРА ……132
Ruban O.
NON-DISCLOSURE AGREEMENTS (NDA): PROTECTING CONFIDENTIALITY IN THE ERA OF DIGITAL RISKS ……...135
Тараненко О. М., Нечеснюк К. В.
ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС ТА УКРАЇНИ ……...139

Тарасенко Л. Л
РЕФОРМА ПАТЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ 143
Tupytska Y.
COPYRIGHT IN WORKS GENERATED WITH THE ASSISTANCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ……..149
Шелепа А. А.
ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК НЕМАТЕРІАЛЬНИЙ АКТИВ У СТРУКТУРІ МАЙНА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ……152
Шпуганич І. І.
ПРАВОВА ПРИРОДА ПУБЛІЧНИХ ЛІЦЕНЗІЙ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ……...157
Бакутін А. О.
ДАТНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ГЕНЕРУВАТИ ХОРЕОГРАФІЧНІ ТВОРИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ……..159
Гриценюк В. О.
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТВОРІВ ……..164
Гудз В. М.
ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ У ВИГЛЯДІ НАБУТТЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ….…….167
Здирко Є. М.
ПРАВОВІ РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБСКРЕПІНГУ В НАВЧАННІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: КЕЙС GETTY IMAGES ПРОТИ STABILITY AI ..……..171
Кептене Д. А.
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПОРУШЕННЯМИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ….……..…….175
Козир О. О.
КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ МЕДІА ……...…178
Ларіонов В. С.
СМАРТ-КОНТРАКТИ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН ..…….181
Маслюженко М. П.
АКАДЕМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ 185

Микієвич Л. М.
ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ПОНЯТТЯ «СЛУЖБОВИЙ ТВІР» …….188
Пащенко Л. В.
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАВОСУДДІ ……..192
Пєтухова Н. О.
ЯКЩО МАЙНОВІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НЕ ВНОСЯТЬСЯ ДО СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ТОВАРИСТВА ...196
Радченко В. С.
ПОНЯТТЯ ТВОРУ АРХІТЕКТУРИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО: ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ ……201
Столяр І. В.
ФАНФІКШН ЯК ЯВИЩЕ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЙОГО ПРАВОВИЙ СТАТУС …….....204
Улінець І. О.
ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ІСТОТНИХ УМОВ ДОГОВОРІВ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОГО КОНТЕНТУ ...207
Білецький А. А.
ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ: ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ……210
Болодон І. В.
ЕЛЕКТРОННЕ МАЙНО (ЦИФРОВІ АКТИВИ) ЯК ОБЄКТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ……..…….214
Боложинський Д. Б.
ЦИФРОВІЗАЦІЯ В АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ……..…..219
Воробйова К. О., Толстая О. В.
ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ……..…226
Гаджиєв А. М.
ШТУЧНІ НЕЙРОННІ МЕРЕЖІ ТА АВТОРСЬКЕ ПРАВО: НОВІ ГОРИЗОНТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАНН ……..…230
Григораш Н.
АВТОРСЬКИЙ ТВІР ЯК ОБ'ЄКТ СПАДКУВАННЯ ……...233

Деєв В. Ю.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У XXI СТОЛІТТІ: ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ТА ВИКЛИКИ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ ……...237

Дудник А. С.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОЇ НЕДОТОРКАННОСТІ ОСОБИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ……245

Забродська С. Б

PROTECTION OF NATURAL PERSONS (INDIVIDUALS) IN THE CIVIL LAW OF UKRAINE AGAINST SOCIAL ENGINEERING .250

Іщук С. О.

КОНТРАФАКТ І ПІРАТСТВО: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ БОРОТЬБИ ……263

Каган А.

РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В МЕДИЧНІЙ ГАЛУЗІ В ДОСТУПНОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ……..……254

Ковальська В.

LEGAL TECH ТА ЙОГО АНАЛОГИ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ («KARATEL», «OBLAVABOT») …….258

Kovdria V. O.

THE ISSUE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE CONTEXT OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW IN THE ERA OF DIGITALISATION ……268

Коломієць О. Д.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ …..……..271

Котляров І. А.

ПРАВО НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ.……..275

Кубишкіна А. О.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ……..…….…….280

Лисяк Д.

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ ……286

Літвін А. О.

ЦИФРОВІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В АВТОРСЬКОМУ ПРАВ …...291

Маловік Д. І.
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ….……295
Махтай Д. А.
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ……299
Непомняща А. О.
ПЛАГІАТ ТА САМОПЛАГІАТ ЯК ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА: ПОНЯТТЯ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ПРАКТИКА ……..302
Приходько Є. В.
ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ …….....308
Руденко М. Д.
ТОРГОВЕЛЬНА МАРКА ТА ЇЇ ЗАХИСТ В ІНТЕРНЕТ ……...313
Синяк О. С.
ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВІДЕОІГРИ ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, США ТА ЄС ……...320
Тітова С. О.
ПРАВОВА ОХОРОНА ХУДОЖНІХ ПЕРСОНАЖІВ: ТЕОРІЇ І КРИТЕРІЇ ОХОРОНОЗДАНОСТІ, ОСОБЛИВОСТІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ …….324
Хоменко Д. В.
ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МАРРАКЕСЬКОГО ДОГОВОРУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНИ ……..328
Худа А.
АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА СЛУЖБОВИЙ ТВІР ……...331
Цар А. Р.
ДОГОВІРНІ КОНСТРУКЦІЇ РОЗПОРЯДЖАННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ …..337
Zabrodotska S.
PROTECTION OF NATURAL PERSONS (INDIVIDUALS) IN THE CIVIL LAW OF UKRAINE AGAINST SOCIAL ENGINEERING …….341

Електронне наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

матеріали круглого столу,
м. Харків, 30 травня 2025 р.

За загальною редакцією проф. В. Л. Яроцького